

1965

J. AISTIS — V. ALANTAS — DR. S. ALIŪNAS
 L. ANDRIEKUS — O. B. AUDRONĖ — A. BARONAS
 E. CINZAS — A. N. DIČPETRIS — J. EIGINTAS
 A. GIEDRAITIS — A. GIEDRIUS — P. D. GIRDŽIUS
 J. GLIAUDA — K. GRIGAITYTĖ — A. GUSTAITIS
 I. JOERG — J. A. JŪRAGIS — J. KRALIKAUSKAS
 A. LANDSBERGIS — S. LAUCIUS — P. LEMBERTAS
 A. LUKŠYTĖ—D. MICKUTĖ-MITKIENĖ—B. NAUSEDA
 P. ORINTAITĖ — A. PRIŽGINTAITĖ — A. RŪTA
 B. RAILA (ir G. VELIČKA) — B. RUTKŪNAS
 D. SADŪNAITĖ - SEALEY — M. M. SLAVĖNIENĖ
 A. ŠEŠPLAUKIS — V. ŠLAITAS
 J. ŠVAISTAS — L. ŠVALKUS
 A. TYRUOLIS — E. TUMIENĖ
 — M. VAITKUS

ANTROJI

Literatūros metraštis

PRADALGĖ

ANTROJI PRADALGĖ
LITERATŪROS METRAŠTIS

KAINA: nariams — minkštais viršeliais 12 šil.,
arba 2.50 dol., arba 7 DM.; kietais — 16 šil., arba
3.00 dol., arba 9 DM.

Nenariams — 25% daugiau.

Nidos Knygų Klubo Leidiny s Nr. 58, 1965.

Printed by NIDA PRESS,

1 Ladbroke Gardens, London, W.11, Gt. Britain

J. AISTIS — V. ALANTAS — Dr. S. ALIŪNAS
L. ANDRIEKUS — O. B. AUDRONĖ

A. BARONAS

E. CINZAS

A. N. DIČPETRIS

J. EIGINTAS

A. GIEDRAITIS — A. GIEDRIUS

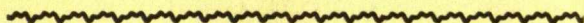

ANTROJI PRADALGĖ

LITERATŪROS METRAŠTIS

Redagavo K. BARĖNAS

P. D. GIRDŽIUS — J. GLIAUDA
K. GRIGAITYTĖ — A. GUSTAITIS

I. JOERG — J. A. JŪRAGIS
J. KRALIKAUSKAS

A. LANDSBERGIS — S. LAUCIUS
P. LEMBERTAS — A. LUKŠYTĖ

D. MICKUTĖ - MITKIENĖ
B. NAUSEDA

P. ORINTAITĖ
A. PRIŽGINTAITĖ

B. RAILA (ir G. VELIČKA) — A. RŪTA
B. RUTKŪNAS

D. SADŪNAITĖ - SEALEY
M. M. SLAVĖNIENĖ

A. ŠEŠPLAUKIS — V. ŠLAITAS
J. ŠVAISTAS — L. ŠVALKUS

A. TYRUOLIS — E. TUMIENĖ
M. VAITKUS

MANO GIMINĖS GIESMĖ

IV ŽEMĖ

Žeme, žeme,
Gimdytoja,
Penėtoja,
Nešiotoja
Mano giminės...
Lygumų, kalvų
Ir duobrelių žeme!
Išraižyta upokšnių,
Upelių ir upių,
Išnarpliota
Vieškelių,
Kelių ir takelių,
Apjuosta numėlusių šilų,
Išklota žydinčiomis pievomis
Ir banguojančiais javais,
Padabinta
Piliakalniais
Ir kapais...
Žeme, žeme,
Mano gimtine,
Mano tėviške — —
Tu mano giminės
Lopšys ir kapas...

Tolima,
Mylima,
Vienintelė,
Nepakeičiama
Šventoji giminės žeme...

Pilka ir kukli,
Lygi ir daugiur skurdi:
Savo gelmėse
Neslepianti
Nei aukso,
Nei deimantų,
Žeme!

Krauju,
Ašarom
Ir prakaitu
Aplaistyta žeme...
Neginta,
Apleista
Ir nekartą išduota žeme...

Prisimenu gražiai,
Kai mano kojos
Tave šventą mindė,
Tu daugiui buvai
Menka ir skurdoka,
O tavo nekalningumas
Ne vieną maudė,
Gi man sukos
Ir svaigo
Galva
Nuo tavo aštrių,
Dangun susmigusių

*Granito viršūnių,
Gilių ir staigių
Tarpeklių ir slėnių,
Kuriais, kaip milžiniškos
Avių kaimenės,
Purslais pavirtusios,
Šokinėdamos tekėjo
Sraunios upių srovės,
Ir ištiestais
Drobių rietimais
Kybojo
Plevėsuodami kriokliai...*

*Kalnai, kalnai,
Kuo nusikaltot,
Kad jus žemė prarijo?!..*

*Šiandien tik geologai
Savo grąžtais teužčiuopia
Tavo gelmėse prasmegusius
Gyvo granito kalnus ir klonius...*

ABEJONĖS

*Nebetroškau garbės, nieieškojau
Čia praeinančio garso, o Tau,
Mano Dieve, žydinčiuos šilojuos,
Man atrodė, meldžiaus, bet matau —*

*Maldavau tik palengvinti naštą,
Tik išgydyt žaizdas ir votis,
Ne parodyt sielvarto galą ir kraštą,
Kurį gobia siaubinga kūrybos naktis...*

*Kai meldžiaus, kai puoliau po kojų,
Kada skundžiaus ir dangų burnojau,
Kad poeto dalis ir kieta ir gaiži,*

*Vien ties savo buitim buvau nusilenkęs...
Gal ne talentas mano buvo per menkas,
Tik kančia ir vargai per maži...*

ŠVENTARAGIO VAIKYSTĖ PADYSNIO PILYJE

Ištrauka iš XIII amž. kronikos „Šventaragis“

P R I E Š P R A K A L B A N T

Tą naktį Padysnio pilėnai aiškiai matė skriejančią padangėmis ugninį, šešeta juodų baltais karčiais žirgų pakinkytą dviratį vežimą, kuriame viešpatniai sėdėjo varine barzda rūstus Senis, kairiąja ranka valdydamas žirgus, o dešiniąja laikydamas ant ilgo koto pamautą milžinišką sidabrinį kirvį.

Vežimas protarpliais dingdavo debesų tamsybėse, bet ir vėl staiga švystelėdavo properšose, ir tada pasaulį nutvieksdavo akis apspanginanti balsvai mėlyna šviesa, kuri, kaip gyvačių mazgas, išsirangydavo nuo akiračio iki akiračio, ir pilėnai matydavo, kaip Senis užsimodavo kirviu. Nuo to smūgio sudejuodavo dangus ir žemė, giria suspurdėdavo iš pašaknų, o pilies sienos susiūbuodavo pačiuose pamatuose, ir per jas nueidavo šlurpuliai, kaip per siaubo pagautą žmogaus kūną.

Giria daiktais virsdavo verpetais, į kuriuos kaip į klaurymes tvanų tvanais liejosi vanduo

iš dangaus, daiktais ji pasigūždavo, tartum galuodamasi išvengti naujo Perkūno smūgio, daiktais gi ji susiliedavo su padange, ir tūlomis akimirkomis padysnėnams vaideliojosi, kad variabarzdis Senis su savo vežimu dunda pačiomis medžių viršūnėmis, aižydamas savo kirviu šimtamečius ąžuolus iki pat šaknų. Pilies įnamiai tūnojo savo menėse perimti siaubo, kad susirūstinusio Perkūno vežimo ašies galas nekliudytų pilies bokštų...

Ypačiai padysnėnai paskum atsiminė vleną akimirksnį. Pačiame įsibėgėjime vėtra staugo lyg aprimo, ir toje nelauktoje tyloje Perkūnas tvieskė tokį neatlaidžiai kietą smūgį, kad pilėnai nuo jo apkurto ir paskum ilgai kalbėjo, jog tokį griausmą bus girdėję pirmą kartą savo gyvenime. Bet ir šikart Variabarzdis į pilį nepataikė, o plieskė į tūkstantametį ąžuolą, išsišakojusį rytinėje pilies pusėje ties kunigų Sugintų miegamąja mene, kur tą naktį gimė septintasis jų vaikas, pramintas Šventaragiu. Pirmasis naujagimio verksmas susiliejo su švokštimu audros, kokios net ir šimtamečiai Padysnio seneliai prisiminti negalėjo...

Pro žeručiais išklotus langus, lyg pro vortinklį, buvo matyti apsivainikavę vešlia lapija medžių kamienai. Potamsėje menėje, išklotoje visokio dydžio ir visokių spalvų žvėrenomis, stovėjo didelė ąžuolinė lova, prie jos kabojo ant pritaisytos palubėje kartės dailiai iš karnų

nupintas lopšys, o pasieniais mirguliavo įmantriais pagražinimais išpiaustytos skrynios. Kunigienė Eglė ir naujagimis dar tebe-miegojo.

Menės durys tyliai prasivėrė, ir ant slenksčio stabtelėjo kunigas Sugintas. Jis įdėmiai pažiūrėjo į miegančiuosius, paskum atsigręžęs mostelėjo ir įleido vidun savo penkis sūnus: švarną, Dovilą, Beržą, švitrį ir Žybartą. Paskutinioji įėjo kunigienės mėgiamiausia tarnaitė Sedula, nešdama ant rankų dviejų metų jų seserį Mirgą. Visi ant pirštų galų prisiartinę prie lopšio ir, apstoję ratu, žiūrėjo į naujagimį. Sedula pasilenkė, ir Mirga neiškentusi paglostė savo jauniausiojo brolio geltonas garbanas. Kūdikis pravėrė akis, ir visiems jiems pasirodė, kad jis nusišypsojo. Tuomet nusišypsojo visi jo broliai, sesuo, tėvas ir pabudusi motina, ir visiems pasivaideliojo, kad nuo to naujagimio šypsniū nušvito visa menė ir kad šypsėnėlė blikstelėjo net ir arti durų ant sienos pritaisytos briedžio iškamšos nebėgyvose akyse...

Kai visi išėjo, kunigienė Eglė paprašė savo vyrą paduoti jai naujagimį. Pasidėjusi šalia savęs, ji atsidėjusiai žiūrėjo į jį, lyg galuodamasi išpėti kažkokią mįslę.

— Ko tu taip žiūri į tą vyrą? — paklausė Sugintas šypsodamasis.

— Žiūriu, ar jis toks pat mano vaikas, kaip kiti, — atsakė kunigienė rimtai.

— Žinoma, toks pat, koks jis galėtų būti?

— Nežinau... Aš sapnavau keistą sapną,

— ir nelaukdama klausinėjama kunigienė ėmė pasakoti: — Aš buvau neišpasakytai nusikamavusi, tu žinai... Net perkūnijos ir audros švokštimo aš kaip reikiant negirdėjau. Po gimdymo aš tučtuojau užmigau, tik, rodos, audros švokštimas palydėjo mane ir anapus sapno. Rodos, žaibai kaip gyvatės apsisivyniojo aplink mūsų pilies bokštus, ir Perkūnas taip trenkė, kad ji iškart užsiliepsnojo, kaip samanynas sausros metu. Aš, rodos, pagriebiau naują gimį, apmuturiavau ką pačiupusi ir išbėgau iš liepsnojančios pilies į girią. Rodos, bėgu uždususi, o mano širdyje siaubas: tamsu, medžiai blaškosi, švokščia ir griūva, o kai bliksteli žaibas, rodos, lyg ugninių gyvačių mazgas galuojasi apsisivynioti man aplink kaklą. Nė pati nežinau kaip, rodos, atsidūriau prie plačios landos. Kažkur toli, olos gilumoje, spinksėjo žiburėlis. Aš, rodos, nieko nelaukdama imu lįsti urvu ir staiga atsiduriu erdvioje oloje su besikūrenančiu ugniakuru viduryje. Aplink ugniakurą, rodos, sėdi trys seserys Laimos ir kalbasi. Viena, rodos, ir sakys:

— Rūstauja šianakt mūsų tėvas Perkūnas. Tą indą aš turėjau kaip dovaną įteikti kunigui Šventaragiui, o ką padarė tėvas Perkūnas? Iš pavydo net nosies mums neleidžia iškišti iš olos, — ji laikė rankose kažkokiais slėpingais ženklais išrašytą indą. — Jei jis būtų tą indą gavęs, būtų tapęs turtingiausiu pasaulyje viešpačiu.

— Tėvas Perkūnas pakėlė savo kirvį prieš

mus, — prabilo kita. — Jis nenori, kad mes apdovanotume kunigą šventaragį. Jei aš jam būčiau įteikusi šį paparčio žiedą, jis būtų tapęs didžiausiu išminčiumi mūsų šalyje. — Tas paparčio žiedas atrodė ir neatrodė kaip paparčio žiedas, — paaiškino kunigienė. — Jis panešėjo į mažą žaizdrelį su plazdančiais ugniniais liežuveliais...

— Jei būčiau jam įteikusi šią buožę, jis būtų tapęs garsiausiu karvedžiu visoje šalyje. — pasakė trečioji Laima, paimdama nuo savo kelių auksinę, deimantais nusagstyta buožę ir pamosuodama ją ties ugniakuru. Paskum pamąsčiusi ji pridūrė: — Tėvas Perkūnas pavydi mirtingajam tokios didelės galios. Jis tyčia šianakt išvažiavo savo ratais pasivažinėti, kad mes negalėtume aplankyti Padysnio pilies...

— Tuo mirksniu, lyg patvirtindamas Laimos žodžius, Perkūnas taip tvojo savo kirviu per uolos viršūnę, kad žemė susiūbavo po kojomis ir pro prasivėrusias olos lubas vidun ėmė griūti medžiai, žemė ir lietis vanduo. Laimos klyktelėjo ir pasileido lauk. Aš, rodos, sugraibščiau nuo žemės jų paliktąsias dovanas: indą, paparčio žiedą ir buožę ir kniūbdama pati pasileidau atgal į girią. Ir tą akimirką, kai pamąčiau besiblaškančių medžių pavidalus tamsoje ir kai gaivus oras dvelktelėjo man į veidą, neišpasakytos šviesybės žaibas apakino mane, ir, rodos, Perkūno kirvis su neapsakoma galybe trenkė olon, užgriaudamas ją. Aš, rodos, su

Šventaragiu ir jo dovanomis ėmiau grimsti bedugnėn... Siaubo apimta pabudau...

Kunigienė Eglė nutilo sunkiai alsuodama. Atrodė, kad ji vėl iš naujo pergyvena praėjusios nakties slogutį. Paskum ji paklausė:

— Kaip tu manai, ką tas sapnas turėtų reikšti?

— Nežinau, — trūktelėjo pečiais vyras. — Reikėtų paklausti žynius...

Kunigas Sugintas sapnais netikėjo.

Senas kareiva, senojo kunigo Kunoto kovų bendras, Virpša kalbėjo Suginto sūnams, išsirikiavusiams pamiškėje už pilies sienų. Kiekvienas jų turėjo rankose kilpinį ir ant jo uždėtą strėlę.

— Nelaikykite kilpinio, kaip krivis laiko indą su šventąja ugnimi. Vienas kilpinio šonas turi būti iškeltas į viršų, kitas nuleistas žemyn. Taip laikydami jūs galėsite geriau taikyti. Įtempkite templę kiek įveikiate, kad strėlė lėktų į taikinį zvimbdoma. Pradėkite!

Vyriausiojo brolio Švarno strėlė išlėkė iš kilpinio zvimbdoma ir įsmigo į patį taikinio vidurį.

Kiti Šventaragio broliai laidė savo strėles taikliai ir ne taip taikliai, o kai atėjo eilė šauti jaunyliui, kuriam tadaėjo septintieji metai, visi broliai žiūrėjo į jį šypsodamiesi ir smalsiai laukdami, koks šaulys jis pasirodys.

Šventaragis įtempė templę, kaip sakė

Virpša, kiek įmanydamas ir paleido strėlę, kuri betgi be jokio zvimbimo, visai tyliai, prašliaužė pro taikinį ir dingo medžio lapuose. Broliai ėmė juoktis, ir jie jau nebesijuokė, o kvatote kvatojosi, kai lūkterėjus ant medžio šaknų nusirito pašautas negyvas strazdas. Strėlė pervėrė jam pagurklį, ir kraujas apšlakstė jo plunksnas. Tik vienas senasis kareiva Virpša nesijuokė.

— Perkūnsžino, — murmėjo jis, pakėlęs paukštelį ir vartydamas jį rankoje, — aš ne krivis, nežinau, ar tai geras, ar blogas ženklas, tik duočiau pluoštą plaukų sau iš galvos išrauti, jei kas sakytų, kad to sparnuočio pašovimas nieko nereiškia.

— Kaipgi, labai daug reiškia, — atsakė pašaiptai vyriausiasis brolis Švarnas. — Ir be krivio išmonės aišku: Šventaragis nugalejo strazdą...

Bet kiti broliai nebesijuokė ir tylėdami išsiskirstė. Šventaragis, likęs vienas, pakėlė nuo žemės nelaimingą paukštelį ir dingo su juo tarp medžių. Kai niekas jo nebegalėjo matyti, jis atsisėdo ant vėjovartos ir gailiai pravirko. Ar jis verkė iš savo negalios, brolių patyčių, ar jam gailėjo paukštelio, jis ir pats nežinojo. Paskum jis išsitraukė iš įmuvo mažą durtuvėlį, kurį jam buvo dovanojęs sidabrininkas Velža, apibrėžė ant baltos beržo tošies taikinį ir atkakliai ėmė laidyti strėles, kaip mokė Virpša...

Sidabrininko Velžos dirbtuvėlė stovėjo nuošaliai, pačiame rytiniame pilies kiemo kampe. Ji šliejosi prie pylimo ir atrodė kažkaip su juo suaugusi. Velža su pilėnais maža ką taturėjo bendra. Jo tėvai buvo beturčiai, ir jis anksti turėjo pradėti verstis savarankiai. Dar pusberniu būdamas jis nusibastė į Rygą su lietuviais prekybais ir pristojų mokiniu pas atsikėlusį iš pareinio sidabrininką vokiečių. Turėjo praeiti nemaža laiko, kol Velža tapo iškiliausiu savo meistro mokiniu. Ir tada, kai Velža subrendo kaip meistras, tarp jo ir mokytojo ėmė kilti nesutarimai. Meistras reikalavo iš savo mokinių aklai ir neatlaidžiai sekti jo atsivežtaisiais iš savo tėvynės sidabrakalybos pavyzdžiais, o Velža, pasiekęs meistrystės viršūnių, nebetilpo mokytojo varžtuose ir ėmė dairytis atramos lietuvių papročiuose, skonyje bei savų meistrų išmonėje. Be to, jis suprato, kad mokytojas daugiau jam nieko nebegali duoti.

Kunigienė Eglė, atitekėjusi į Padysnio pilį, pirmon galvon ėmėsi tvarkyti ir gražinti savo gūžtą. O tos tvarkos čia verkiant reikėjo, nes vyro motina buvo mirusi jauna ir Padysnio pilis ilgus metus šeimininkės neturėjo. Nors Eglė buvo kilusi iš vietinių didžiūnų Rudminių šeimos ir, kaip vienturtė duktė, buvo tėvų labai mylima ir lepinama ir turėjo daugiau valios ir laisvės, kaip kitos jos amžiaus kilmingųjų dukterys, tačiau prabanga ir paikinimas nesudarkė jos iš prigimties gero būdo ir neaptemdė jos sveikos gyvenimo nuotuosos. Kuni-

gienė Eglė garsėjo Padysnio šalyje kaip ištiki-
ma ir pavyzdinga namų Gabijos sergėtoja, ki-
taip sakant, kaip gera žmona, motina, šeimi-
ninkė ir iškili valdovė.

Kaip ir visos moterys, Eglė mėgo puoštis,
tik gal ji skyrėsi iš kitų tuo, kad turėjo gerą
skonį ir kad jos polinkis gražiems dalykams
nesiribojo vien tik apdaru bei puošmenimis, o
apėmė ir visą jos gyvenamąją aplinką. Atite-
kėjusi į Padysnio pilį, ji pertvarkė jos vidų pa-
gal savo skonį, ir jos padarytosios permainos
netruko aidu atsiliepti ir šalies didžiūnų pily-
se. Eglė nebuvo pliuškė tvaskė, bet ji galvojo,
kad jos užimamoji vieta ją įpareigoja pirmau-
ti visais atžvilgiais ir duoti visokeriopą pavyzdį
savo valdiniams.

Prieš jai atsikeliant Padysnio pilin, mote-
rų papuošalai būdavo atgabenami Padysnin
svetimų ir savų prekių iš svetur per pavasario
prekymečius. Pačioje Padysnio šalyje sidabri-
ninkų nebuvo girdėti. Eglė ėmė įkalbinėti savo
vyrą, kad labai praverstų turėti savas sidabri-
ninkas, kuriam darbo tikriausiai netrūktų. Su-
gintas jai pritarė sumesdamas, kad iš tokio
verslininko galėtų būti nemenkai pajamų ir jo
iždynui. Kai Velža, grįždamas iš Rygos, at-
plaukė su prekijais į Padysnio mugę pavasarį,
kunigo, o ypačiai kunigienės prikalbintas, su-
tiko įsikurti Padysnio pilyje. Jis vertėsi gerai,
praturtėjo ir visą gyvenimą liko dėkingas Pa-
dysnio valdovams.

Nuo ano laiko prabėgo daugel metų. Jis čia

vedė, ir jo vyresnysis sūnus Palšys jau dirbo kartu su tėvu ir, atrodo, paveldėsiąs jo amatą; gi jaunesnysis sūnus Mankus, kuris buvo tik metais jaunesnis už Šventaragį, tėvo dirbtuvės nemėgo: jį kur kas labiau viliojo žaidimai su jaunuoju kunigu...

Velža buvo nekalbus, užsitaręs, kone rūstus vyras. Be reikalo jis į savo dirbtuvę nieko neišleisdavo, betgi Šventaragiui ir Mirgai dūrys visada būdavo atviros. Kai Mirga grožėdavosi papuošalais, Šventaragis spoksodavo į dirbantį meistrą ir kartais neiškentęs apiberdavo jį klausimais: iš ko esąs padarytas auksas ir sidabras? Kodėl vienas raudonas, o kitas baltas? Ar žvaigždutės, kurias meistras braižąs ant tos antkaklės, būsiančios didesnės, ar mažesnės už žvaigždeles danguje? Kartą, pamatęs naują antsmilkinį, Šventaragis sušuko:

— Tu jį apibarstei snaigėmis!

Sidabrininkas stebėjosi vaiko pastabumu ir kantriai kaip mokėdamas atsakinėjo į jo klausimus.

Bet Šventaragis ne visada klausinėdavo: kartais jis rymodavo ant darbatalio, neatplėšdamas akių nuo meistro rankų. Rodėsi, kad jis ne menkliau už patį meistrą galuojasi, kad žvaigždutės ant papuošalo imtų švytėti lygiais spindulėliais, kad apskritimai, keturkampiai ir trikampiai išeitų taisyklingi, kad aukse ar sidabre išskaptuotos duobutės būtų tokios dailios, idant į jas, kaip geldelėn, galėtų įguldy-

ti aguonos grūdą, kad įvijos būtų taip gražiai supintos, kaip Mirgos kasos...

Padirbdintus puošmenis Velža kraudavo į sunkią, ąžuolinę skrynį, kurios be meistro žinios niekas nedrįso atidaryti, bet ji visada atsidarydavo Šventaragiui ir Mirgai. Šventaragis stulbdavo iš nustebimo, žiūrėdamas į tas brangenybes, ir jam imdavo vaideliotis, kad visos tos apyrankės, išvedžiotos laužytomis bei sraigtinėmis linijomis ir išpuoštos taisyklin-
gai išdėliotais taškiniais pagražinimais, kad visos tos antkaklės ir antkrūtinės, padarytos iš apvalių, trikampių ir keturkampių, suvars-
tytų ant sidabrinio siūlo dalelyčių, kurios jam priminė kabančias ant spindulėlių žvaigždu-
tes, kad visi tie auskarai — kaip saulėje žaiža-
ruoją varvekliai žiemos metu, kad visi tie ant-
smilkiniai, apibarstyti snaigėmis, liepsnelėmis ir keistų žiedelių pavidalais, kad galop visos
tos įmantrių pavidalų sagės, sagtys, sagos, gin-
tarinių ir žalvarinių karolių vėriniai, auksu ir
sidabru išgražinti ir nuostabiais ženklais iš-
braižyti diržai kalba savotiška, jam nesuvo-
kiama, tik vienam meistru suprantama kalba.
Kai Mirga, pasiėmusi kokią puošmeną, grožė-
davosi ja pasilenkusi ant stovinčio čia pat di-
delio tyro vandens dubinio, Šventaragis pa-
nerdavo savo pirštus į tuos turtus, ir jam vai-
deliodavosi, lyg jis būtų lietuš gyvus daiktus.
Tada jis galvodavo, kad Velža, išraižydamas
savo dirbinius jam vienam težinomą raštu,
žino kažkokią didelę paslaptį. Sidabrininkas

tada jam stodavosi akyse kaip didelis žynys. Jam užliedavo paširdžius pavydas, kad meistras moko to slėpiningo rašto savo sūnų, o ne jį, ir kad jis, tur būt, niekad sidabrininko paslapties nesužinos.

Velža dėjosi nesidomįs kunigo vaikais, bet iš tikrųjų įdėmiai sekė kiekvieną jų judesį. Ypačiai jį džiugino šventaragio gėrėjimasis jo darbais. Jis troško, kad jo jaunesnysis sūnus Mankus taip domėtusi jo triūsų, kaip tas vaikagalys iš pilies, ir kad jis paveldėtų ne tik jo meistrystę, bet ir dievų jam dovanotą kibirkštį, tačiau jaunylis tėvo dirbtuvės vengė: jis labiau mėgo žaisti su draugais karą. Gi jo vyresnysis sūnus Palšys, nors ir viską klusniai darė, tėvo mokomas, bet juo tolyn, juo meistrui ėjo aiškyn, kad jis savo tėvo niekad nesupras, kad, gal būt, kurią dieną jis pasidarys geras meistras, bet kad jis niekad neišmoks lakštuoti lakštingalą, būdamas apsigimęs paprastu žvirbliu...

Šventaragis mėgdavo užbėgti ir kitapus pilies stovinčion kalvėn. Ten Mirga eiti bijodavo. Pro plačiai prasižiojusią kalvės angą buvo matyti žaižaruojantis žaizdras, iš ten rūko dūmai ir skambėjo kūjai į priekalus. Protarpiais pro angą plačiai pasižerdavo žiežirbos visame kieme. Nors šventaragis neprisipažino, bet ir jam pačiam buvo truputį baisus milžinas kalvis Stulga. Jis su nuostaba žiūrėdavo,

kaip kalvis didžiuliu kūju kaip plaktuku viena ranka talžydavo į priekalą, kita vartydamas replių apgniauztą raudoną geležies gabalą. Jo veidas, rankos ir visa gaurais apžėlusi plati krūtinė iki juosmens buvo juoda kaip pedengstė. Nors ir prisibijodamas, bet šventaragis Stulgą vis dėlto mėgo, ir jie buvo geri bičiuliai. Mėgo kalvį ir dirbą su juo vergai. Nors kartais, trenkdamas kūju į priekalą, jis taip ant jų užrikdavo, kad net visa kalvė suskambėdavo, bet niekad jų nemušdavo, kaip kad kiti vergų ir belaisvių prievaizdai. Kalvėje buvo kalami ginklai, namų apyvokos bei žemdirbystės reikmenys ir įrankiai.

Kartais Stulga liepdavo leisti ir šventaragiui padumpliuoti. Vergas nuspausdavo dumplių kartį iki žemės, kad šventaragis galėtų į ją įsikibti, bet, kai jis ją paleisdavo, kartis su visu dumplininku išlėkdavo palubėsna. Stulga kvatodavosi springdamas, šypsodavosi ir vergai, bet juoktis iš jauno kunigo nedrįsdavo. Kalvis apgniauzdavo vaiką po pažastimis savo milžiniškomis plaštakomis ir kaip plunksnelę nukeldavo ant žemės. Ant jo apdaro nuo kalvio rankų likdavo didelės juodymės, o ir jo garbanos bei veidas išsipaišindavo.

— Nenusimink, — šaukdavo kalvis, — užaugęs gebėsi ne tik dumpliuoti, bet ir priešams makaulės skaldyti. Aš tau nukalsiu tokį kalaviją, kokio net ir pats Kernavės viešpats neturi.

— Tikrai nukalsi? — vaikas abejodamas žiūrėjo į milžiną, atmetęs galvą.

— Tikrai nukalsiu, sakau gi. O tas terliūzas Velža, jei norėsi, tavo kalavijo rankeną išvagos žvaigždutėmis ir privarvins iš savo nosies varveklių, cha, cha, cha! — žvengė kalvis, neišpasakytai patenkintas savo sąmoju, ir kažkodėl ta proga jis visada sodriai nusispiaudavo: gal iš reikalo, o gal norėdamas pabrėžti savo panieką Velžai.

Tarp jo ir sidabrininko ėjo amžina erzelynė. Velža kalvio kitaip nevadino kaip Kūjagalviu, o Stulga jam atsimokėdavo Terliūzu. Norėdamas savo bičiulį užstoti, Šventaragis sakydavo:

— Jis žino paslaptį...

— Paslaptį, kaip kvaišoms mergoms blizgučiais akis dumti! Mergą gali prisivilioti ir be blizgučio, bet tu pamėgink išjoti į karą be kardų!.. — Stulgos balsas skambėjo pranašumu ir savo amato pasididžiavimu.

Šventaragis susimąstydavo. Apie mergų viliones jis dar nieko neišmanė ir tais reikalais nesidomėjo, bet kalvio žodžiai vis dėlto kažkaip rėžiamai praskambėdavo jo ausyse. Jo motina dažnai apsilanko pas sidabrininką ir perka jo papuošalus, tai kaip jis gali sakyti, kad ji kvaiša? Visi gi žino, kad ji išmintingiausia moteris visoje Padysnio šalyje, o jam, Šventaragiui, ji išmintingiausia ir gražiausia moteris visame pasaulyje. Ir jam darėsi užgaulu dėl kalvio prasimanymų apie jo bičiulį Vel-

žą: sidabrininkas niekam nesistengė dumti akių, niekam per prievartą neįkalbinėjo pirkti savo prekių — kas norėjo — pirkto, kas nenorėjo — nepirko, o jei jos daug kam patinka, tai, matyt, kad jos šio to vertos. Žinoma, būtų juokinga išjoti į karą be kardo, čia kalvis kalba teisingai, bet kažin, kaip atrodytų jo motina, pilies moterys ir visos tos rikių žmonos bei dukterys, jei suvažiuotų jo tėvo pilin per pavarario prekymetį nepasipuošusios Velžos puošmenimis? Tur būt, jos atrodytų irgi juokingai...

— Ar tu galėtum savo didžiuoju kūju iškalti iš sidabro auskarą ir apibarstyti jį sniegėmis? — staiga paklausė kalvį Šventaragis, pakeldamas akis nuo žemės.

Stulga apstulbo iš nustebimo: tokio klausimo jis nelaukė. Be jokio reikalo jis trenkė kūju į priekalą, paskum spiovė į patį kalvės kampą, galop, tartum suradęs geležėlę, kurios seniai ieškojo, plačiai šyptelėjo ir atsakė:

— O sakyk, mažasis išminčiau, ar tavo Terliūzas nukaltų savo dirbtuvėlėje dviašmenį kardą, žagrę, peilį?

— Ne, nenukaltų, — atsakė Šventaragis nesvyruodamas.

— Tai kodėl tu nori, kad aš nukalčiau auskarėlį?

— Aš nenoriu, kad tu nukaltum, aš tik klausiu, ar tu galėtum nukalti.

Stulga permetė akimis Šventaragį nuo galvos iki kojų ir, ilgiau patylėjęs, atsakė:

— Aš žiūriu į tave, viešpatie, ir galvoju, kad vargu iš tavęs išeis karvedys; greičiausia, tu savo mikliu liežuvėliu sėsi išmintį, apsilvęs žygonio marškonu... Ak, ką aš čia plepu: aš ne žynys, ateities atspėti nemoku, — susigriebęs jis pridūrė.

Šventaragiui kalvis ir sidabrininkas vienu atžvilgiu buvo panašūs. Jis su nerimu ir pagarbiu susižavėjimu žiūrėdavo į Stulgą, kai šis, ištraukęs iš žaizdro kardą, panardindavo jį į didelį, pilną drumzliną vandens lovį užgrūdinti. Tada meistras liepdavo visiems nutraukti darbą ir stovėti ramiai. Kardas šnypšdavo, vanduo gurguliuodavo, ir tiršti garai tumulais virsdavo iš lovio. Stulga nebesijuokdavo, ir Šventaragiui rodėsi, kad, viską pamiršęs, jis atlikinėdavo kažkokią labai svarbią apeigą. Vaikui nebebūdavo jokios abejonės, kad Stulga, kaip ir sidabrininkas Velža, turi savo paslaptį ir kad iš vandens šnypštimo jis, greičiausia, spėja, koks bus ginklas. Ištraukęs kardą iš vandens, kalvis apžiūrinėdavo jį iš arti ir iš tolo, vartaliodamas rankoje ir šmaikštudamas ore, sakydavo Šventaragiui:

— Gali nukalti kad ir didžiausią kardą, o jei negebėsi jo užgrūdinti, tai ir katinui ūso nenuskelsi.

Iš kalvės Šventaragis grįždavo į pilį nė kiek ne švaresnis už patį Stulgą. Broliai iš jo juokdavosi, bet motina nesakydavo nieko. Ji liepdavo tarnams prišildyti kubilą vandens ir pati jį išmaudydavo.

Aplink didįjį pylimą buvo apvestas žemesniu pylimu erdvokas atvadas, kurį pilėnai vadino Papiliu. Čia daugiausia buvo apgyvendinti vergai ir karo belaisviai, tik viename pakraštyje stovėjo keletas susispyrusių laisviems pilėnams priklausančių trobesių. Kitame Papilio kampe vėpsojo plačiai atverti vartai į galvijų diendaržį. Čia pat, ant aukštų stiebų, stypsojo iškeltos pastoginės pašarui sukrauti, nors dalis pašaro buvo kraunama kieme už didžiojo pylimo tam atvejui, jei papilys būtų užpultas ir sudegintas. Patalpose, pastatytose prie pat pakeliamojo tilto, gyveno įgulos vyrai, kurie negalėjo tilpti už didžiojo pylimo. Buvo Papilyje išikūrusios ir šikšnių dirbtuvės, iš kurių ypačiai vasaros metu sklisdavo nosį riečias dvokas, galop buvo čia prisiglaudusios ir kunigo medžioklinių šunų šunidės.

Retuomiais šventaragis, smalsumo vedamas, atsibastydavo ir į Papilį. Ypačiai jis mėgdavo, pasikoręs ant tvoros, stebėti į užtvaram suleistus karo žygiuose laimėtus ir vietinius žirgus, bet jo akį patraukdavo ir visas Papilio gyvenimas, visai nepanašus į tą, kurį jis matė už didžiojo pylimo. Vergai ir karo belaisviai čia gyveno ankštose, žemėn susmegusiose ir visaip išsiblaškiusiose lūšnose. Ir tie žmonės kalbėjo svetima, šventaragiui nesuprantama kalba. Pusnuogiai pilvūzai bambliai žaidė dulkinuose, priterštuose kiemuose, o jų motinos atrodė tikros skursnos. Pilies vaikas, išžiūrėdamas į tų skarmalių nykius veidus ir kaltū-

nuotas galvas, nežinojo, ar jų gailėtis, ar tik stebėtis... Jis mėgino juos kalbinti, ketindamas pamokyti juos kariškų žaidimų, bet jie sprukdavo šalin ir slėpdavosi už savo motinų sijonų. O jei jis pakalbindavo moteris, tai jos arba tylėdamos nusigręždavo, arba, žvilgčiodamos iš padilbų, murmtelėdavo vieną kitą žodį, tarsi iš didelės prievartos. Šventaragis jausdavo, kad visi tie žmonės nekantraudami laukia jį iš Papilio išsinešdinant. Jis grįždavo į pilį susimąstęs ir nepatenkintas. Jaunasis kunigas negalėjo suprasti, kodėl tie žmonės jo nemėgsta: juk jis visur laukiamas, juk visi pilėnai jo bičiuliai...

Kartą, grįžęs iš Papilio, jis nuėjo tiesiai į stalių dirbtuvę ir liepė padirbdinti jam keliolika medinių kardelių. Kitą dieną Šventaragis su savo draugu Manku, abu glėbiais kardelių nešini, nuėjo į Papilį. Šįkart vaikai nuo jų nebebėgo, nes turėti tokį dailų kardelį pagunda buvo per didelė. Iš pradžios jie dar spoksojo į juos, apstoję ratu iš tolo, bet kai vienas drąsesnis karapūzas, ištiesęs ranką, nusitvėrė Šventaragio atkištą kardelį, ledai ištirpo, ir vaikai šūkaudami apspito kardų dalintojus.

Nuo to viskas ir prasidėjo. Šventaragis padalino naujuosius savo draugus į du būrius: Mankaus vadovaujamas būrys pylimą turėjo pulti, o jis pats vadovavo pylimo gynėjams. Narsių kariauninkų alasas skardėjo po visą Papilį ir už jo sienų. Motinos, rymodamos tarpduriuose, sekė savo atžalų narsybę ir ste-

bėjosi, kad jų vaikai niekad nebuvo tokie gyvi ir vikrūs, kaip to geltonplaukio kunigiuko vadovybėje.

Pačiame kautynių įkarštyje atsitiko taip, kad vienas narsybe apsvaigęs pylimo gynėjas per plačiai užsimojo savo kardu, nustojo pusiausvyros ir atatupstas stačia galva nušliaužė į gilų aplink pylimą išvestą griovį. Motinos, iš tolo stebėjusios vaikų žaidimą, aiktelėjo ir pasileido pylimo link gelbėti skenduolio. Sujudo ir prie vartų stovį sargybiniai, bet šventaragis pirmasis atsėdūrė nelaimės vietoje ir, nieko nelaukdamas, šoko į griovį. Panėręs į maurus, jis už plaukų vaiką išgriebė ir plūduriavo su juo paviršiu, kol atskubėję sargybiniai ištraukė juos ant krašto.

Skenduolis, aplipęs žliūgėmis ir dumbly, gulėjo ant žemės pusiau apalpęs. Iš galvos jam tekėjo kraujas. Sukniubusi motina drebančia ranka valė jam veidą.

Tuo tarpu žinia apie nelaimę žaibo greitumu persimetė ir į pilį, ir papildėnai gerokai nustebę, pamatę pačią kunigienę Eglę atskubančią per nuleistą tiltą su savo tarnaitė Sedula, nešančią kraitelę su vaistažolėmis. Vergų žmonos, susigrobsčiusios savo vaikus, pasitraukė į šalį.

— Kas čia atsitiko? — paklausė kunigienė.

— Vienas bamblys nusirito į griovį. Kunigas šventaragis jį ištraukė, — atsakė vienas sargybinių, parodydamas nuošaliai stovintį ir

taip pat maurais aplipusi, kaip ir skenduolis, šventaragi.

Eglė priekaištingai žvilgterėjo į savo sūnų, bet kalbėtis su juo laiko neturėjo. Ji švelniai stumtelėjo į šalį vaiko motiną ir atsidėjusi ėmė čiupinėti nukentėjusiojo kojas, rankas, pečius ir krūtinę, norėdama patirti, ar nėra lūžęs koks kaulas ar išniręs sąnarys.

— Ne, jo kūnas nesužalotas, žaizda galvoje negili, — pasakė ji motinai. — Bėk ko greičiausiai namo ir pašildyk vandens: vaiką reikia nuplauti. Paskum aš perrišiu jam galvą. Nesirūpink, ryt jis vėl galės kariauti, — pridūrė ji nusišypsodama.

Nudžiugusi motiną pasileido tekina namų link. Eglė liepė sargybiniams nešti vaiką paskui ją.

Kunigienė, užauginusi būrį savo vaikų, buvo patyrusi gydymo išmonės. Rimtesniais atvejais ji šaukdavosi žynio Kulvos pagalbos iš Alkaragio, bet šiaipjau išsiversdavo savo pačios patyrimu.

Kai vaikas buvo nuplautas ir paguldytas, Eglė uždėjo jam ant žaizdos kraujazolių, kuriuos stabdo kraujavimą, ir aprišo jam galvą drobine skiaute. Paskum ji įbėrė iš savo kraitelės į verdantį vandenį liepos žiedų ir įmetė keletą garduoklių. Malonus ir gaivus kvapas pasklido po visą trobą. Ji liepė motinai girdyti ligonį tuo viralu ir neleisti jam keltis iš guolio: ryt ji vėl ateisianti ligonio aplankyti. Dar kartą ją nuraminusi, kad nieko pavojinga,

Eglė išėjo. Motina nežinojo kaip dėkoti, o kitos prie durų susispietusios moterys žemai lenkėsi išeinančiai kunigienei.

Aplipęs žliūgėmis ir purvais, nuleidęs galvą, Šventaragis tebestovėjo toje pačioje vietoje, kur jį paliko kunigienė, įeidama vidun. Vaikai spoksojo į jį iš tolo. Ji artinosi prie savo jaunylį su prieštaraujančiais jausmais: ji širdo, kad, gelbėdamas tą vergo vaikpalaikį, jis pats galėjo prigerti, o, kita vertus, ji prieš savo norą gėrėjosi jo drąsa ir būdo kilnumu.

— Kaip Eikutis? — paklausė jis, žiūrėdamas į ją savo didelėmis rimtomis akimis.

— Jis greit pasveiks... Parodyk man tą vietą, kur jis įkrito.

Jie užkopė ant pylimo. Apsitraukęs žliūgėmis vanduo telkšojo giliai po jų kojomis. Kunigienę nupurtė šiurpas, ir ji su pasišlykštėjimu pasitraukė nuo kranto.

— Ir tu nebijojai šokti į tą dvokiantį žliūgyną? — jos balsas skambėjo priekaištu ir baime.

— Aš bijojau, kad Eikutis nenuskėtų...

— Jis bijojo, kad tas vergas nenuskėtų! — sušuko kunigienė. — Bet ar tu pagalvojai, kad pats gali paspringti tame maure? Ar tu pagalvojai apie mane ir savo tėvą?

Šventaragis tylėjo, nudūręs akis.

Eglė liepė Sedulai vesti jį namo, nuprausti ir perrengti, bet kai mergina jį norėjo paimti už rankos, jis ją ištraukė ir išdidžiai nužingsniavo vienas pilies link. Kieme jis sutiko

savo vyriausiąjį brolių Švarną, kuris, permetęs jį akimis nuo galvos iki kojų, kandžiai pastebėjo:

— Vergų kariaunos vadeiva grįžta iš mūsų lauko. Matyt, ne koks vadeiva buvai, kad moteris reikėjo šauktis pagalbon...

Šventaragis praėjo pro šalį kietai sučiaupomis lūpomis, net nežvilgterėdamas į savo brolių. Jo širdis virė pykčiu ir apmaudu.

Kai jis buvo nupraustas ir perrengtas, Eglė liepė jį pašaukti pas save. Ji sėdėjo didžiojoje menėje savo mėgiamojoje kėdėje.

— Eik čia arčiau, — mostelėjo ji ranka, kai jis svyruodamas stabtelėjo ant slenksčio.

Ji ilgai susitelkusi žiūrėjo į savo sūnaus dideles, rimtas akis, galuodamasi patirti, kas dedasi už jų, ką jis jaučia ir galvoja, tačiau, nors jis savo žvilgsnio nenukreipė į šalį ir nenuleido žemyn, jų susitelkusi išraiška jai nieko nepasakė. Ir jis stovėjo prieš ją be baimės, ramus, lyg kažko lūkuriuodamas, lyg stebėdamasis, ko ji iš jo nori. Jai pačiai darėsi nejauku. Ji pasijuto taip, kad lyg ne ji skaito jo mintis, o jis skaito josios... Vengdama jo žvilgsnio, ji prabilo:

— Tu pasielgei labai lengvapėdiškai... Tu nepagalvojai apie save, nepagalvojai apie mus... Juk tu pats galėjai ten prigerti...

— Ar tu, mama, būtum galėjusi ramiai stovėti ant kranto ir žiūrėti, kaip Eikutis skęsta? — paklausė jis tyliai, lyg su nustebimu, lyg su priekaištu balse.

Iš tikrųjų, ar ji būtų galėjusi?.. Ar yra kada galvoti, kai skęsta žmogus? Jos veidas sušvelnėjo. Ji buvo tvirtai pasiryžusi viską papasakoti savo vyrui ir paprašyti, kad jis Šventaragį nubautų, bet ar gali bausti artimo gyvybės gelbėtoją?

— Niekad, tur būt, niekad aš nesuprasiu, kas tu per vaikas, — sušnibždėjo ji, priglausdama jo garbanas prie savo veido, prisimindama aną audringą jo gimimo naktį ir savo keistą sapną. — Eik ir pasakyk Sedulai, kad ji nuneštų ligoniui pintinėlę maisto.

Kai kitą dieną pati apsilankė Papilyje, ji rado Šventaragį bežaidžiantį su Eikučiu prie jo guolio. Ji apiplovė arniku ir perrišo jo žaizdą. Eikutis atrodė labai laimingas. Nuo tos dienos Šventaragis ir Papilyje pasidarė toks pat laukiamas svečias, kaip ir visur kitur.

Šventaragis mėgdavo užbėgti ir pas šikšnius, stalius ir puodžius, neiškęsdavo jis nežvilgterėjęs ir į arklides bei šunides, bet jo ir Mirgos smalsumą ypačiai dilgindavo girninė, kur per kiauras dienas užė girnos. Prie vienu iš jų buvo prirakintas jaunas, stiprus, gaurais apžėlusia krūtine ir juoda barzda vyras. Jo galva, barzda ir krūtinė baltavo nuo prigarmėjusių dulkių. Vyras buvo toks stiprus, kad pajėgė sukti girnas vienas, tuo tarpu kai prie kitų girnų prakaitavo po du ir net po tris vyrus. Belaisvio rankų ir krūtinės raumenys atrodė

kaip susiviję mazgai. Šventaragis stebėjos sau vienas, kaip toks tvirtas vyras galėjo patekti nelaisvėn. Niekas nežinojo jo tikrojo vardo. Pilėnai jį vadino Sėliu, tur būt, dėl to, kad kunigas Kunotas parsivedė jį iš Sėlių žemės po vieno žygio.

Kunigas Sugintas buvo griežtai uždraudęs vaikams kelti koją girninėn, bet gal kaip tik dėl to uždraudimo jiems dar labiau knietėjo pamatyti tą keistą vyrą. Nuostabiausia vaikams atrodė tai, kad Sėlis nuolatos kažką murmėjo po nosimi jiems nesuprantama kalba ir dėliojo ranka ant krūtinės kažkokius kryžmus ženklus, vis žvilgčiodamas į lubas. Šventaragis paaikšino savo seseriai, kad ir Sėlis, greičiausia, turįs savo paslaptį, kaip Velža ir Stulga, ir kad jis savo murmėjimu norįs kažką užkerėti...

Tarp kunigo vaikų ir Sėlio užsimezgė savotiška bičiulystė. Vaikams pasirodžius girninėje, Sėlio rūstus veidas nušvisdavo, ir jis šypsodavosi jiems, blykčiodamas savo baltais, stipriais dantimis. Prieš eidami girninėn, jie užbėgdavo į virtuvę ir, nučiupe riešutų, vaisių ar šiaip kokių skanėstų, nunešdavo belaisviui. Kartais Mirga išbėgdavo į pamiškį pauogauti ir, paslėpusi kraitlelę po priekyštėliu, išmukdavo girninėn. Ji sakydavo Šventaragiui, kad jai esą labai gaila to belaisvio. Kai kartą girninės prievaizdas užsimojo Sėliui tvoti per nugarą žalgine už tai, kad jis per ilgai užsispok-

sojo į vaikus, Mirga jį užstojo išskėstomis rankomis, piktai sušukdama:

— Neliesk jo!

Prievaizdas pasitraukė niurnėdamas, o Sėlis dėliojo kryžmus ženklus sau ant krūtinės ir Mirgai ant galvos ir vis kažką murmėjo, pakeldamas akis į lubas.

Vaikai pastebėjo, kad retuomiais į girninę įsmunka ir jų motinos patikėtinė Sedula. Jie nusprendė, kad, matyt, ir Sedula turėjo savo paslaptį ir niekam apie nieką nesakė, juo labiau, kad jie pasijuto esą saugesni, turėdami sąjungininku suaugusį žmogų.

Vieną naktį Sėlis dingo. Rytą visa pilis sukilo ant kojų, buvo išgriozti visi kampai ir užkampiai, bet niekur nieko nerasta, tartum belaisvis būtų išgaravęs ore. Niekam netilpo galvoje mintis, kaip jis įmanė nusidaužti nuo kojų grandinės, atsirakinti vienutės duris ir perlpti per abi pylimo sienas, nepastebėtas sargybinių. Tik tada mįslė ėmė aiškėti, kai buvo pasigesta ir Sedulos...

Švarnas tuojau pasiėmė keletą vyrų ir šunų ir išjojo vytis bėglių į šiaurę, Virpša su kitu būriu išjojo į rytus. Praėjo pora nekantraus laukimo ir nerimo dienų. Kunigas Sugintas, o galop ir visi pilėnai labai gerai suprato, kokią nelaimę gali užtraukti visai Padysnio šaliai Sėlio pabėgimas. Kalavijuočiai, nėra abejonės, nepraleistų progos suruošti keršto žygį į Lietuvą, o Sėlis būtų jiems labai geras vadovas. Tačiau tas nerimas atslūgo, kai į trečią

dieną švarnas grįžo su abiem bėgliais. Sėlį jis parsivedė surištomis užpakalyje rankomis ir užmesta kilpa ant kaklo, o Sedulą turėjo jote parjodinti, nes ji buvo susižeidusi koją.

Kunigo sprendimas buvo trumpas: Sėlį pakarti, o Sedulą ištremti į Vergyną, — taip kartais pilėnai vadindavo Papilį. Susirinkę kieme pilėnai pritariamai murmėjo, linkčiodami galvas: valdovo sprendimas buvo teisingas...

Sedula tuoju buvo nujodinta į Papilį, bet kai sargybiniai griebėsi Sėlį vesti girion karti, Mirga staiga šoko priešakin ir, užstodama belaisvį išskėstomis rankomis, sušuko:

— Tėveli, dovanok jam gyvybę!

Staiga kieme stojo didelė tyla. Dar niekad pilėnai nebuvo matę, kad paties kunigo vaikas maldautų dovanoti gyvybę kraugerui priešui. Tai buvo ne tik nelaukta ir netikėta, bet tiesiog nesuprantama.

— Tėveli, dovanok jam gyvybę! — kartojo maža mergaitė su ašaromis akyse.

— Kad jis vėl mėgintų bėgti ir užtrauktų ant mūsų galvų didelį vargą? Kad duotų kitiems vergams ir belaisviams neklusnumo pavyzdį? — pasakė rūsčiai kunigas Sugintas. — Atveskite man mergaitę!

Bet kai tarnaitės artinosi prie Mirgos, staiga šalia jos atsirado ir šventaragis.

— Nelieskite jos! — mostelėjo jis ranka įsakmiai.

— Va, dar vienas didvyris atsirado! —

pašaipiai murmtelėjo švarnas. Aplink stovį vyrai tyliai nusijuokė.

Tarnai sumišę žvilgčiojo į kunigą ir jo vaikus ir nežinojo, ką daryti. Tuomet pats Sugintas prisiartino ir paėmė Mirgą ant rankų. Mergaitė apsikabino tėvui aplink kaklą gailiai kūkčiodama.

— Tėveli, dovanok jam gyvybę, — šnibždėjo ji jam į ausį, suvilgydama jo veidą ašaromis.

Kunigas Sugintas teturėjo vieną dukterį. Visi žinojo ją esant kietą ir teisingą valdovą, bet jis nė pats negalėjo susivokti, kodėl kartais jo kietybė suduždavo į dukters silpnybę. Jis jautė aplink savo kaklą Mirgos švelnias rankutes, jo glėbyje kūkčiojo jos gležnas kūnelis, ir jis rūstaute rūstavo pats ant savęs, kad neturi pakankamai valios ją atplėšti nuo savęs ir atiduoti moterims. Jam buvo gėda prieš patį save ir prieš savo valdinius, kurių vieni smalsavo, kiti nekantravo, nesulaukdami jo galutinio sprendimo. Niekas nekreipė dėmesio į Sėlį, kuris pasimetusiomis ir kartu viltingomis akimis klaidžiojo nuo Mirgos ant šventaragio, negėbėdamas suprasti, kodėl tie vaikai kovoja dėl jo gyvybės ir kodėl valdovas delsia. Juk jie stabmeldžiai, juk jie nepažįsta tikrojo Dievo, juk jie laukiniai ir savo priešus aukoja savo dievams, — taip ją mokė jo šventikai...

Tuomet iš vyrų būrio išėjo švarnas ir, atsistojęs prieš tėvą, plačiai išmestomis į šalis kojomis, garsiai, kad visi girdėtų, tarė:

— Būtų neišmintinga ir neatsargu dovanoti gyvybę tam gyvatei. Mes gi žinome, kad kryžininkai trokšta mūsų kraujo. Gerai, kad šikart jam nepavyko, bet kitąkart gali pavykti. Žinodamas kelią, jis atsibastys su savo bendrų gaujomis ir užtrauks ant mūsų galvų didelį vargą. Ir vėlgi — aš jį sugavau, ir jis man priklauso. Tavo sprendimas, tėve, teisingas: jis turi būti pakartas.

Per pilėnų minią nuslinko pritariąs murmėjimas. Pats kunigas Sugintas negalėjo nesutikti savo vyriausią sūnų kalbant tiesą. Sėlio gyvybė kabėjo ant plauko. Tuomet į reikalą įsikišo senasis kunigas Kunotas.

Senasis kunigas Padysnio pilyje užėmė savotišką vietą. Į viešuosius reikalus jis seniai nebesikišo, bet jo svoris ir įtaka pilyje buvo kažkaip savaime jaučiama. Apie jo jaunystės ir paskum subrendusio vyro nutrūktagalviškus karo žygius maskoliuose, lenkuose ir latviuose buvo pasakojama būtų ir nebūtų dalykų, o taipgi sklido patvarūs gandai apie jo tuose žygiuose laimėtus didelius turtus. Senieji pilėnai porino, kad jei jo įpėdinis, kunigas Sugintas, galėjęs praplėsti ir sustiprinti pilį ir išplėsti daugiau dirvonų, tai tik savo tėvo, kunigo Kunoto, karo grobio bei parvartytų belaisvių dėka. Sklido pašnibždos ir apie jo nuotykius su moterimis, gėrynes ir pramuštgalviškas išdai gas tiek karo žygių metu, tiek ir namie. Senieji pilėnai tvirtino, kad jei kunigo Kunoto žmona mirė jauna, tai tik dėl savo vyro palaidumo,

nes, pati būdama ramaus būdo ir ištikima namų Gabijos sergėtoja, negalėjo perkęsti jo savivalės ir audringo būdo.

Neturėjo senasis kunigas akies ant savo vaikaičio Švarno, nors iš visko atrodė, kad jis, besirūpindamas tik mankšta ir karo žygiais, kaip tik eis savo senolio pėdomis. Kunotas iš patyrimo nuvokė, kad Švarnas gal ir bus geras kalavijo valdytojas, nes to vardo siekė patvariai ir atkakliai, tik jis netikėjo, kad alksnis sušlamėtų kada plačiašakiu ažuolu. Jo akimis žiūrint, vaikaičiui trūko dovanos patraukti žmones, juos uždegti, įsigyti jų pasitikėjimą, kitaip sakant, trūko tokių savybių, kurios būtinos geram karo vadui. Švarnas, jausdamas senolio nepasitikėjimą, jo šalinosi ir nerodė jokio susižavėjimo senolio jaunystės karo žygiais.

Vėlgi pilėnai žinojo senojo kunigo silpnybę jauniesiems Sugintų vaikams: Mirgai ir Šventaragiui. Mirgą Kunotas mylėjo dėl jos grožio ir švelnumo, o Šventaragis dilgino jo smalsumą savo keistybėmis. Jis matė, kad tas jo vaikaitis kažkuo išsiskiria iš visos Sugintų giminės, bet kas tas „kažkas“ — jis nekvaršino sau galvos išsiaiškinti. Jam pakako to, kad jis jautė, jog vaikaitis jį myli ir moka klausytis jo pasakojimų apie senuosius laikus, kaip niekas kitas pilyje.

Išėjęs priekin ir atsistojęs prieš Švarną, kunigas Kunotas tarė:

— Tu pagavai bėglį, tai tiesa, bet atsi-

mink, kad aš jį parsivedžiau iš sėlių žemės. Tad pirmon galvon jis man priklauso.

— Jei aš nebūčiau jo pagavęs, kur tavo belaisvis būtų dabar? — paklausė Švarnas ne be tam tikros pašaipėlės balse.

— O jei aš nebūčiau parsigabenęs jo iš karo žygio, ką tu būtum šiandien gaudęs? Vėją laukuose? — atkirto Kunotas.

Arčiau stovį vyrai prunkstelėjo juokais. Švarnas sukando lūpas. Kunotas, atsigręždamas į Sugintą, pridūrė:

— Neužmirškime, kad už tą vyrą, — parodė jis akimis Sėlį, — mes dar galime gauti išperkamųjų. Nors jis slepia savo kilmę, bet iš šarvų, kokiuos jis dėvėjo mūšio lauke, lengva buvo išpėti, kad jis kilęs iš kilmingųjų, kitaip sakant, iš turtingos šeimos.

— Jau antri metai mes laukiame tų išperkamųjų, — pašaipiai pastebėjo Švarnas.

— Teisybė, jo giminės kol kas dar neatsiliepė, betgi buvo atsitikimų, kad belaisvių giminės atsiliepia po dvejų ir net po trejų metų.

— Ar tu, tėve, siūlai belaisviui dovanoti gyvybę? — paklausė Sugintas.

— Čia tu viešpats, ne aš, — atsakė sausai senasis kunigas ir nuėjo šalin.

Sugintas suprato, kad tėvas nenori kištis į jo reikalus, bet kad jis palaiko Mirgos ir šventaragio pusę. Tuomet jis žvilgterėjo į savo žmoną, kuri stovėjo su savo moterimis atokiau ir jam šypsojosi. Ta šypsena jam pasakė aiškiau už žodžius ją irgi pritariant jauniesiems

vaikams. Galop jis žvilgterėjo į savo jaunylį, šventaragį. Jis stovėjo prieš jį mažas, bet kartu toks kunigiškai išdidus ir žiūrėjo į jį tokio-
mis nevaikiškai rimtomis akimis, kad jo pa-
širdžius gnybtelėjo tėviškas pasididžiavimas ir
kartu kažkoks nerimas. Sūnaus akyse jis ne-
matė nei maldavimo, nei nusižeminimo, kaip
Mirgos akyse: jo žvilgsnyje slypėjo kažkokia
gilesnė prasmė, kurios jis negalėjo suvokti, ir
tai jį labiausiai erzino. Jei jis būtų maldavęs ir
verkšlenęs kaip Mirga, jam būtų buvę aišku:
vaikai turi nusilenkti ir paklusti tėvams, bet
nieko tokio kunigas Sugintas nematė ir nejau-
tė savo sūnaus povyzoj. Jam net pasivaidelio-
jo, kad tas vaikpalaikis tartum galuojasi savo
sustingusiu žvilgsniu jį pakerėti, primesti jam
savo valią, kitaip sakant, jį, savo tėvą. Padys-
nio šalies valdovą, pažeminti visų pilėnų akyse
ir tuo pačiu išaukštinti save. Būdamas tiesaus
būdo, kunigas Sugintas, žinoma, nebūtų drįsęs
tvirtinti, kad jo sūnus tokių kėslių iš tiesų ir
būtų turėjęs: gal jis nė sapnuoti nesapnavo jį
pažeminti ar kaip kitaip ižeišti, bet gana to,
kad jam taip pasirodė, ir todėl svarstyklės Sė-
lio naudai nepakrypo.

— Kodėl tu nori, kad aš tam kalavijuo-
čiui dovanočiau gyvybę? — paklausė jis rū-
čiai.

— Jis mano ir Mirgos bičiulis, — atsakė
vaikas, ilgai negalvodamas.

Tuomet atsitiko tai, ko šventaragis visai
nesitikėjo: visi ėmė juoktis ir ne tik juoktis,

bet stačiai kvatote kvatotis. Tūli, palaikydami švarną, juokėsi piktai ir kerštingai, rodydami jį pirštais ir šaukdami: — Žiūrėkite, ten kryžininko bičiulis! Šventaragis susibičiuliavo su kraugeriu kryžininku! Kryžininkas apžavėjo mūsų kunigą! Pakart tą niekšą!

Kiti vėl plyšo juokais ne tiek iš šventaragio žodžių, kiek iš to, kad tas nykštukas drįsta priešintis savo visagalinčiam tėvui. Bet pilėnų daugumas buvo šventaragio bičiuliai, ir jie juokėsi tik dėl to, kad jiems iš tikrųjų buvo juokinga ta neįmanoma bičiulystė tarp jų jaunjo kunigo ir to vokiečio. Jie netikėjo jo žodžiais, jie buvo tikri, kad šventaragis norėjo tik pajuokauti...

Kaip ten buvo, taip, bet tas juokas atslugdė slogią nuotaiką ir nusvėrė svarstyklės Sėlio naudai. Pasinaudojęs atvanga, Sugintas liepė sargybiniams įmesti belaisvį į pilies požemį, o pats, atidavęs žmonai Mirgą, skubiai dingo rūmuose. Nuvedamas Sėlis dėkingomis akimis atsigręždamas dairėsi į kunigo vaikus, šnibždėjo maldas ir žvilgterėjo į dangų...

— Tu ištižęs kledaras, ne vyras! — Švarnas prisiartino prie šventaragio, kuris tebestovėjo toje pačioje vietoje, kur jį buvo palikęs tėvas, ir, iš aukšto į jį žiūrėdamas, kalbėjo garsiai, kad ir kiti girdėtų. — Užmausime mes tau žygono marškoną, įbruksime į rankas krivulę ir paleisime per žmones plakti liežuviu memėms apie gailėsį: kareivos iš tavęs nebus! Tu

jau dabar landžioji po Vergyną, tik neišvesk visų vergų ir belaisvių į laisvę!

Apstojo jaunylį ir kiti jo broliai. Dovilas juokėsi, pritardamas vyriausiajam broliui.

— O gal jis mergužėlėms pakabučius lydins? Mūsų brolelis smalsus žiopsoti, kaip Velža knebinėja moteriškoms visokius niekalus.

— Ne, geriau mes jį atiduokime Stulgai: tesimoko kūju talžyti į priekalą ir su vergais trintis prie dumplių, — vizgino liežuviu ir Beržas, kuris viską taip darė, kaip darė vyresnieji broliai.

— Ko jūs kandžiojatės? Jis dar mažas, o kai paūgės, gal jus visus ožio ragan suvarys, — užstojo jaunylį Žybartas.

— Nekelk jo padangėsna, kad Perkūnas nelieptų atgal grįžti, — atšovė Beržas.

Kunigo Suginto vaikai beaugdami skirstėsi į būrelius. Trys vyresnieji: Švarnas, Dovilas ir Beržas, dėjosi vienon draugėn. Jie visi mėgo švaistytis kardais, blaškyti ietis, medžioti, nors Dovilas labiau linko į ūkio darbus, o Beržas į medžioklę ir žūklę, tik vienam Švarnui, be kariškų dalykų, daugiau niekas nerūpėjo.

Vėlgi glaudžiau šliejosi jaunesnieji: Žybartas, Mirga ir Šventaragis. Nors Žybartas, būdamas vyresnis, su jaunesniais už save Mirga ir Šventaragiu per daug nesibičiuliavo, bet jautėsi esąs pašauktas užtarti juos prieš vyresniuosius brolius.

Tik vienas vidurinis brolis Švitrys nesidėjo nei su vienais, nei su kitais. Jo ir namie daž-

nai nebūdavo. Jis mėgo puoštis ir trankytis po kaimynines pilis ir sodybas, persimetęs per petį kanklius ir skudučius. Vyresnieji broliai jį pravardžiavo puošėiva ir pasparda, tėvo akyse jis buvo palakstūnas, mataras ir tinginio pantis, bet švitriui tai buvo nė motais: jis mėgo linksmą, laisvą ir nuotykingą klajūno gyvenimą. Kartais ištisomis savaitėmis jo nebūdavo namie. Kažkaip Sugintas, ir pagaliau visi pilėnai, apsirato su ta mintimi, kad švitrys taps dainiumi, ir jo dingimai iš namų nieko nebestebino.

Kai vyresniųjų brolių patyčių žodynas išseko, tuomet švarnas ėmė jaunylį mokyti rimtai tardamas:

— Aš tau sakau ir sakysiu: priešas lieka priešu, ar tu jį sutiksi mūsų lauke, ar jis gyvens tavo pastogėje. Jei tu jo nenugalabinsi, jis tau pačiam galą padarys...

— Ar su priešu tu gali kovoti tik ginklu? — pertraukė šventaragis savo brolių.

— Jei nori, gali jam ir krivule musuoti po nosimi, tik ar taip kovodamas tu ilgai išsaugosi savo makaulę ant pečių, tai kitas reikalas, — atkirto kietai švarnas, kitiems broliams besijuokiant.

— Ar tėvas mūsų nemoko, kad su priešu reikia kovoti ne tik kardu, o ir gudrybe, klasta ir išmintimi? — vėl paklausė šventaragis.

Broliai vėl buvo pasiruošę juoktis iš jaunilio kvailybės, bet staiga pritilo ir susižvalgė. Tėvas tikrai dažnai jiems sakydavo, kad prie-

šą kartais gali lengviau nugalėti gudrybe kaip kardų, bet jie jo žodžių nesidėjo galvon. Ir švarnas iš pradžios lyg ir pasimetė, bet pasukum susigriebė ir pats paklausė:

— Kokią gudrybę tu parodei, iškaulydamas gyvybę Sėliui?

— O ar tu būtum apsišaukęs dideliu medžiokliu, jei būtum nudobęs surištą šerną? — šventaragio žodžiai lyg šmaikštus botagėlis kirto švarnui per veidą. Jis paraudo iš pykčio ir blaškėsi savyje, nerasdamas atsakymo. Lyg norėdamas jam padėti, šventaragis pridūrė: — Gal Sėlis taps mūsų bičiuliu...

švarnas atkuto ir piktai juokdamasis atsakė:

— Tu greičiau iš smėlio alų išrauginsi, kaip iš kryžininko padarysi savo bičiulį. Žmonės sako: netikėk vilkui, kol pats jo nepribaipei, — nusispiovė jis. — Dveigys, mat, treigį mokys, — jis dar kartą žvilgterėjo iš aukšto į savo brolių ir nuėjo su Dovu ir Beržu.

— Ar tu tikrai manai, kad Sėlis pasidarys mūsų draugas? — paklausė Žybartas, kai jie liko vieni du.

— Iš kur aš galiu žinoti! — atšovė irzliai šventaragis. — Aš tik žinau, kad ir mešką gali išmokyti šokti.

— Tu keistai kalbi, broleli, — trūktelėjo pečiais Žybartas.

Daugiau jie apie tai nebekalbėjo.

VEIDAI IR VARDAI

Lietuvninkais mes esam gimę,
Amerikiečiu būt geidžiu
Ir rėksiu garsiai, kol užkimeš
Virsiu iš avino gaidžiu.

Kaip ažuols tvirtas prie Nemunėlio,
Lietuvis nieko neatbos
Ir bėgs jisai skvernus pakėlęs
Nuo savo vardo ir kalbos.

Ir virs į Barnett mūsų Beinorius,
Tumėnas Trumanu pavirs,
„Esu aš airis, ne grinorius“,
Cool broliui Kuliui pasigirs.

Tautietis mūsų puikiai sukas
Ir veržiasi visur perdėm,
Ir taip pavirto mūsų dypukas
Iš Gaidamavičiaus Gadem.

KULTŪROS KRIZĖ

Ir teigiama, kad vaizdas liūdnas,
Kultūros čia tremties kely,
O aš geriu sau ligi dugno,
Ir vis yra dar butely.

Protingi vyrai naiviai šneka:
Trūksta mums polėkių gilių,
O lekia puikiai Pontiakas
Plačiuoju tremtinio keliu.

Spauda ermyderį vis kelia,
Kad apkiautimą reikia vyt,
O mano viloj nei dulkelės,
Ir nei knygelės nematyt.

Kas ten tos gubos gale kaimo —
Aprašymėlis ar gaida,
Kada neduoda overtaimo,
Kultūros krizė tik tada.

KUR BĖGA ŠEŠUPĖ

Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Ten mūsų tėvynė, laukai ir miškai,
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Ir angliškai jiesiems atsako vaikai.

Kur rausta žemčiūgai, rugienos kur vysta,
Ten mūsų sodybas praeivis pagirs,
O čia lietuvaite sau tvistina tvistą,
Kol visi intymūs rūbeliai pabirs.

Ten Vytautas didis garsiai viešpatavo,
Ties Žalgiriu mušė kryževius piktus,
Čia broliai už laisvę ne kartą kariavo
Ir barė ir plūdo jie vieni kitus.

Ar šviečia mums saulė, ar orai aptemę,
Tu mūsų, tėvyne, brangi visados,
Čia brolis artojas konjaką sau semia
Ir kugelio taukus nubrauks nuo barzdos.

Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį,
Čia mano namelis, ten bočių kapai,
Ir duoki tvirtybės gint dolerį žalią,
Ką amžius per amžius garbingai taupai.

SENIAU IR DABAR

Seniau dar klausei: myli, nemyli?
Žvelgei žvaigždelės kaip naktį žiba.
Dabar jau minit automobilį,
Klausiat, kaip vyksta namo pirkyba.

Seniau kalbėjai, kaip mėnuo švyti,
Į plaukus krinta žvaigždės ir vėjai,
Šiandien paklaustas bijai sakyti,
Kiek gi į banką jau pasidėjai.

Seniau stengeisi sporto dirvonuos,
Kultūros frontuos kovojai kovą,
O dabar bėgi tu maratoną
Tiktai į darbą, banką ir lovą.

Seniau ir savo kandidatūrą
Statei, kad rinkti valdžion galėtų,
Šiandien jau drąsiai nunertum skūrą
Tam, kurs pasiūlo į komitetą.

Seniau kasdieną mėgai kalbėti:
Gal būt, tėvynėn nors mirti grįšim,
Dabar galvoji mirus gulėti
Geriau koplyčioj su erkandišen.

KUNIGAİKŠTIS GEDIMINAS
1316 - 1341

Nuo šio laiko mes trokštame
Su visais Kristaus sekėjais
Amžinu ryšiu užmegzti taiką,
Brolybę ir meilę.

G e d i m i n a s

I

*Atrakinau marias ir sausumas —
Daugiau nebegaliu!
Mįslingų amžių sankryžoj
Radau aš stebuklingą raktą
Naujų kelių.*

*Kelių, išsiilgtų kelių,
Kuriais pavasariai sugrįžta
Į žemę debesų laivuos;
Kelių, kuriais balandis parneša
Alyvų šaką po kovos...*

II

*Kitų sūnūs juodvarniais išlekia
Ir namo nesugrįžta.
Keikia tėvas, raudoja duktė
Dėl klastingojo pamotės burto.*

Sūnų mano nepažeidžia burtas,
Nesukruvina kardas...
Jie septynias pilis rankoj laiko
Ir septynias žemes.

Mano sūnūs sostuose rymo,
Mano dukterys bokštuos dainuoja.
Aš galiu sau ramybę klausytis
Brolių juodvarnių pasakos.

III

Nejaugi jų akis migla apdūmė,
Kad jau šviesybės nebemato.
Kara, bada sukliudė Kristui
Į Lietuvos žemes kelionę —
Ne mūsų kietos širdys.

Jos atviros lakštingalai,
Džiaugsmingo ryto spinduliui,
Vidunakčių žvaigždynam.
Jos atviros taikingiems Dievo žingsniam,
Kurių, deja, dar negirdėjome
Ginklų žvangoj.

Pas mus dar niekuomet
Nebuvo atsilankęs Jėzus,
Nors kelios galvos ir suvilgytos krikštu. —
Kaip jūs išdrįsot gąsdinti savo Viešpatį
Pusiaukelėj į Lietuvą
Žudynėm bei gaisrais?

Nuleiskite ginklus,
Ir tuoj čia atkeliaus įsiai

*Purienomis išsidabinusiom lankom.
Gesinkite gaisrus —
Jau tūkstančiai pavasarių
Surengė jam viešnagė!*

IV

*Ką jie dabar sakys,
Išgirdę mano tiesų žodį? —
Balti laiškai
Baltais balandžiais
Nuo Galvės ežero
Pakilo į pasaulį.*

*Pargamente
Jiem dvelks laukų ramybė,
Audros nuilsintų miškų jėga;
Pargamente
Matys jie mano karaliją atvirą
Krikščioniui, žydui, stabmeldžiui
Ir kiekvienam pasaulio perėjūnui.*

*Kalbu, lyg tėvas
Dar negimusiems sūnum,
Per neapbrėptus vandenį ir sausumas:
Nesibijokite
Kelianti pas mane nepramintais takais —
Vaisinga motina, gimdyvė žemė,
Penės jus krūtimis!*

*Ką jie dabar sakys —
Pirkliai, ginklanešiai,
Kareiviai, Viešpaties pasiuntiniai? —
Baltais balandžiais*

*Išplasnojo mano žodžiai
Saulėleidžio dangum...*

V

*Laisvai čia skraido girioj vėjas,
Ir jūroj šoka bangos.
Laisvai laisvai ir mes giedokim Viešpačiui
Kiekvienas savo giesmę.*

*Neuždraudžia giria skraidyti vėjui
Nei jūra šokti bangai.
Neuždraudžiu nė aš — galybių Tėvas ma-
[to —*

Jum skelbti naują žinią.

*Derli čia žemė gotikai,
Plati padangė psalmei —
Skubėkite, visi taikingi dievmeldžiai,
Iš priespaudų į laisvės šalį.*

*Prieš jus nejudins niekas piršto,
Senų žaizdų nepradraskys.
Galės čia dygt liekni šventovių bokštai,
Kaip girioj eglės,
Ir taiką skelbt varpai.*

*Tiktai palikit laisvę vėjui,
Laisvę giriai, jūrai, bangai...
Tiktai palikit laisvę mano maldai,
Taikingi Dievo pakeleiviai.*

VI

*Juokdariai
Tie imperatoriai, karaliai —*

*Jie net svetimas žemes kitiem užrašo.
Jau ir Lietuva
Padovanota Švento Kryžiaus riteriams,
Mes jau nebelaikomi nė įnamiais
Gimtojoj gūžtoj.*

*Juokdariai —
Jie skelbia: žemės neapkrikštytos
Viešpaties pasauly niekam nepriklauso. —
Bet ar jie tvirtovėm kauburius supylė,
Rito akmenis
Ir dėl Pabaltijo laimės mirė
Prie Kernavės, Gardino, Punios?*

*Nelaikysit įnamiu
Erelio savame lizde,
Kurs, apskriejęs dangų, suglaudžia spar-
[nus.*

*Nelaikysit įnamiu
Valdovo savoje pily,
Kurs, apgynęs žemę,
Grįžta pailsėt ant sosto!*

*Mano sostas —
Lietuvos širdis,
Kerštui, atleidimui, meilei atvira.
Žino ta širdis,
Kam keršyt, ką mylėti, kam atleisti —
Juokdariai
Tie imperatoriai, karaliai!*

VII

*Mano pilys,
Tartum motinos,*

*Ant visų kalnelių budi.
Galite ramiai ilsėtis,
Žmonės ir paukšteliai,
Niekas jūsų neišgąsdins.*

*Buvo naktys,
Kai atsižadėjo paukštis lizdo
Ir žmogus nakvot namie nedrįso.
Buvo dienos,
Kai be vieversio padangė alpo,
Be medžiotojo giria dejavo...*

*Ačiū Dievui,
Paukščiai įsidrąsino,
Žmonės po laukus guviai pasklido.
Prie Dubysos
Ir prie Nemuno
Apmirusi daina atgimsta —
Tik neramūs Panerio kalneliai,
Tartum kūdikiai,
Dar laukia motinos.*

*Bunda, bunda
Mano sapnuose
Jų motina — šauni pilis,
Kur Vilnelė su Nerim pasibučiuoja.
Toji motina žvalgysis
Panerio kalnų sargyboj,
Ir saugi ilsėsis Lietuva.*

VIII

*Jum pasakau:
Neplausit man galvos krikštu,*

*Kol paskutinė ašara išdžiūs,
Kurį išspaudėte iš Lietuvos —
Kaip trokštanti naktis
Iš ilsinčio akmens
Išspaudžia paskutinę rasą.*

*Jum pasakau:
Netepsit man galvos aliejumi,
Kol paskutinis kraujo krešulys sudils,
Kurį palikote Pilėnuose —
Kaip alkani vilkai
Viduržiemio sniege
Palieka savo grobio žymę.*

*Mes nesame auka
Išalkusių vilkų nasram,
Mes nesame akmuo
Ištroškusios nakties tamsybėje —
Štai krisdama žvaigždė
Į Galvės ežerą
Atidavė mum savo liepsną!*

IX

*Pas mus iš lėto varpai atbunda,
Pas juos giliai sumigo...
Kryžiuonių žemėj
Už neramybes
Varpus nutildė
Valdovų tėvas.*

*Čia ant altorių sublyksi žvakės,
Ten jos gailingai gęsta...
Prie Skaistmarelių*

*Už karo ugnį
Jau prislopintos
Altorių liepsnos.*

*Pas mus ant kapo dar skamba raudos,
Pas juos giesmė nutilus...
Tironų žemėj
Už kraujo lietu
Nutraukė giesmę
Krikščionių tėvas.*

*Ar mes nesakėm, kad jie ateina
Į mūsų šalį velnių takais!
Dėl jų prakeiksmo
Šiandieną kenčia
Varpai, altoriai,
Giesmė, kapai.*

X

*Man karaliaujant,
Nusilpot, ietys,
Lyg paukštės kelyje dauson.
Jau negalėsit, mirties dukrelės,
Bepailsėti karštoji žaizdoj.*

*Jau neuždengsit
Manęs nuo priešo,
Kai lis ugnim, perkūnais griaus.
Nauja ugnis, nauja perkūnija
Naujai sudrebino pilis.*

*Tik aš ramus,
Lyg prie vandens akmuo,*

*Kurs žino, jog tuojau perkūnas trenks —
Jau tiek žaibų, jau tiek perkūnių
Čia liejo pagiežą
Ant akmenų!*

XI

*Mūsų žemė be aukso,
Be sidabro, švitrių akmenų,
Bet prieš mus
Pagarbiai lenkia galvas
Aukso Ordos vadai.*

*Ko jie nori,
Kam dovanas siunčia,
Ko maldauja atvykt į svečius? —
Neturiu ant galvos deimantinio vainiko,
Aukso sosto,
Sidabro šarvų.*

*Mano lobis —
Baltijos gelmės,
Lygumų atgaivina vėsa.
Aš norėčiau pasemt seniui chanui
Pilną saują
Sidabro rasos.*

*Chano lygumos
Mirtinos stepės
Ten, kažkur prie juodų vandenų.
Lietuva jam oazių oazė
Jūros auksu
Naktų sidabru.*

XII

*Ne visi švaistės,
Kardus iškėlę,
Ne visi baugiai šarvais žėrėjo —
Rudi gaubtuvai, balti gaubtuvai
Taikių vienuolių,
Lyg statūs katedrų stogai,
Šventybę slėpė.
Jūs neregėjot, kaip jie badavo,
Kaip leipo rankos,
Iškeltos maldai...
Rudi vienuoliai, balti vienuoliai,
Mane apstoję, skausmuos ramino,
Teisybės mokė,
Žodžius užrašė.*

*Be jų pagalbos
Jau būčiau dingęs,
Teisybės šauksmą išsklaidžius audrai.
Dabar gi mano užvertos lūpos
Iš balto lakšto
Bylos pasauliui
Per amžių amžius.*

IŠEINATE

Išeinatė vienas po kito,
Vienas po kito
Dausų taku,
Draugai
Jaunystės mylimieji —
Aš dar lieku, aš dar lieku
Dienovidžio kaitroms žėruojant
Ir popiečio šešėliuose
Vėsingam poilsiui
Artėjant.

Klumpu ant kelių
Nesuklupusi,
Dėkodama už viską:
Kad leidai mane, Viešpatie,
Ir būsimą
Ir buvusią.

Ir Tavo dangūs, Viešpatie,
Nuskaidrinti išganymo,
Per amžius amžinuosius
Kryžių saulėm tviska.

— — — — —
Šventasis Petrai,
Nebarškinki raktais prie vartų —
Ateiti dar aš negaliu —

*Balandžiais gyvenimas vartos,
Balandis plasnoja nuvargęs
Vidurdienio saulės keliu.*

DOBILAI

*Auksiniai dobilai
Po Tavo kojų, Motina,
Su vasara kalbėjo
Žvaigždėtam vakare,
O perlais
Švytėdama rasa
Tėvynės kloniuose
Pasakė vėjui,
Kad dvelktų pamažu,
Švelniai,
Kada, Tavim palaiminti,
Taip žydi dobilienoj
Dobilai.*

SUGRĮŽKI, VIEŠPATIE

*O, Viešpatie,
Sugrįžki pas mane, jei išvariau —
Juk nenorėjau.
Sugrįžki pas mane
Ir nepaliki niekados —
Man taip sunku,
Lyg amžinai
Po kryžiumi
Viena stovėjau.*

*Nėra Tavęs —
Neateini,
O ilgisi širdis nerimdama.
Sugrižki, Viešpatie,
Su ašarų lietu,
Su lauko vėju
Ir su ramybe
Pas mane.*

NEW YORKAS

*Visi keliai subėga
Į tave taip didelį,
Į tave taip platų-gyvą,
Kaip mano likusios
Tėvynės trys —
    O jos vienos aš nemainyčiau
    Į tave — kelis.
Ji man ir didelė,
Plati ir žydinti
Ir be dangoraižių gera —
Ji mano protėvių
Atšlaitė kylanti,
Kaip obeliskas —
Kitos tokios
Visoje žemėje nėra.
    Kai pavargau
    Nuo tavo, milžino,
    Plačių ir dundančių pėdų —
    Į anas lygumas,
    Į žydinčių laukų harmoniją
    Savo pėdas sapnų*

*Ir savo ilgesį nemirštamą
Vedu.*

Vakare.

*O, marios spindinčių
Šviesos akių —
Tartum Atlantas visas
Virš horizonto
Akim spindėtų
Milijonų —
Dangoraižių papėdėje
Ir aš lekiu —
Mažytis sviedinys
Ping-pong,
Tarp milijoninių
New-Yorko tonų.*

TETOS

*Noriu pagarbinti visas,
Kurios užrūstintos —
Jūs gražios, tobulos
Ir neklaidingos.
Noriu pagarbinti visas,
Kurios taip šventos,
Kai burną praveriate —
Rožėm sninga.*

*Ir nepavydžiu jums,
Protingos tetos,
Su dėdėmis kartu —
Vaidinate tarybas, komitetus,
Valdybas ir vadovus, ir mokytojas visko
Užmiršdamos saldžiai,*

*Kad jūsų rankose žmogus,
Kurį išduodate, kurį kryžiuojate,
Ar mažas jis, ar didelis —
Žmogus — ne šachmatų figūra.
Jis kenčia jūsų rankose,
Jis gyvas
Šaukiasi.*

*Viena akis,
Gera akis,
Jūs tobulas netobulybes seka,
Noriu prakalbinti visas,
Kurios pavydžios nežinia kam
Ir blaškotės sarkastiškos
Be tako.*

NE ELIZABETH

*Nesu aš Elizabeth —
Taylor,
Nei karalienė
Ar šventoji —
Tik aš pati,
Kuri dainuoja
Ir vakare
Ir rytmetį.*

*Nesu nei laumė
Iš pasakų gerų ar negerų,
Tik širdimi
Savos šeimos
Ir artimų,
Tik ilgesys negęstantis
Tėvynės žingsnių ir namų.*

*Keliauju per gyvenimą
Nerausdama prieš Dievą
Ir ne šuoliais,*

*Tiktai dainuojanti,
O mano angelas
Nebuvo ir nėra
Nupuolęs —
Jis vedasi mane
Ir skardžiais
Ir žydinčiu taku.*

*Taigi nesu Elisabeth,
Tiktai daina
Iš tėviškės laukų,
Jos rytmečių ir sutemų,
Jos kryžių ir prisikėlimo
Ir Dievo Motinos pėdų
Ir žuvusių,
Nežinomų kapų —
Šilų ošimo.*

*Mano dainavimas —
Ne išrinktiesiems
Ir ne karaliams,
Ne didybėje
Tušties vardams —*

*Mano dainavimas
Kiekvienam
Geros širdies,
Kas beklausytų,
Dainuojančios manęs.
Mano dainavimas
Kalnų aidams.*

DABARTINĖ AMERIKIEČIŲ LITERATŪRA

Ne kartą teko skaityti spaudoje užuominų, kad mūsų romanas nėra įdomus, kad jame trūksta akcijos, kad iš viso lietuviai nemoka parašyti patraukiančio romano. Be abejo, šiuose žodžiuose gal ir yra kiek teisybės, nes žmogus nori akcijos, nori, kad jį kas knygoje pagautų ir trauktų nepaleisdamas. Tačiau nebūtinai geras romanas toks turi būti, ir galima būtų priskaičiuoti daugybę kitokių atvejų. Panašių priekaištų yra ir amerikiečių literatūrai, ir čia tiesiog einama į didžiausius kraštutinumus, kad išspausdintoji knyga išsimuštų į geriausiai perkamųjų knygų skaičių ir tuo būdu atneštų laimėjimų autoriui ir leidyklai.

Kas gi yra pirmoji priežastis, kad žmogus nori veiksmo ir akcijos, o ne lygių pasakojimų? Svarbiausia, kaip amerikiečiai kritikai sako, yra tai, kad žmogus, rytą atsivertęs laikraščius, randa daugybę įvairių netikėtumų, sukrečiančių vaizdų, nuostabių atsitikimų, kai vyras užmiršta net savo pavardę, savo žmoną ir vaikus ir gyvena su kita, kai įvyksta siaubingiausi pabėgimai ir nužudymai. Žmogus, prisotintas tokių vaizdų, ir romane trokšta, kad

jį kas sukrėstų, kad jis būtų pagautas ir tempiamas aštrios ir deginančios vyksmo srovės. Šiandien kuo nors ypatingu skaitytoją romane sunku bepatraukti, ir todėl vieni rašytojai veržiasi į nuotykių, siaubo bei neįtikinamų dalykų vaizdavimą, o kiti grįžta prie paprasto stiliaus ir paprastos, lygios kasdienybės literatūriško atkūrimo. Tenka pasakyti, kad vadinaujų geriausiai perkamųjų knygų skaičiuje atsiduria ir šlamšto ir visai gerų knygų. Atsидuria labai daug seksu perpildytų romanų, tačiau juk geriausiai perkamųjų knygų sąrašė buvo ne tik kokia Robbin's „Carpetbaggers“, bet ir Hemingway „The Old Man and the Sea“. Tačiau, šiaip ar taip, norint didesnio pasisekimo rašytojui, o ir leidėjui tenka ieškoti pikanetiškesnių temų ir stengtis, kad pats romanas kuo nors kitu pagautų skaitytoją, ne vien tik literatūriniais tobulumais. Knygų gali būti gerų, kuriose yra didelė įtampa, bet taip pat be jokios įtampos, o šiuo atveju pavyzdžiu gali eiti ir lietuviškosios knygos, pvz., Jankaus „Namas geroj gatvėj“ ir Andrieušio „Rojaus vartai“.

Vien todėl, kad skaitytojas, persisotinęs baisybėmis ir aštrumais, ieško knygoje pikanetiško, knygos paklausa mažėja, nors tenka pasakyti, kad amerikiečiai vis dar yra gana dideli knygų skaitytojai, proporcingai geresni už lietuvius. Tačiau dauguma skaitytojų, jei jau nenori aštraus romano, tai dauguma nori istorinių romanų, ir tokių knygų pasisekimas

Amerikoje gana didelis. Kaip skelbia „Saturday Review“, 1964 m. gegužės 2 d. nr., išleidžiama knygų, kurių teparduodama tik po 600 egz. Todėl dauguma rašytojų, užuot rašę grynai vadinamuosius išgalvotus romanus „Fiction“, stengiasi rašyti istorinius romanus, arba tiesiog metasi rašyti tekstus televizijai ar filmui. Nors ir labai skeptiškai nusiteikiama literatūrai, tačiau ji yra užnugaris visiems vaidinimams, skaitytojas daugiau ar mažiau skaito, todėl nemanoma, kad be rašytojo bus galima lengviau išsiversti.

Leidėjai, tiražai ir honorarai

Kiekviena leidykla, be autoriaus vardo, žiūri, kad ir knyga kuo nors būtų įdomi. Kadangi, kaip minėjome, beletristika sunkiai begali pagauti skaitytoją, nekalbant jau apie poeziją, tai leidėjai ieško kitokių knygų, ir yra leidėjų, kurie visai nebeleidžia grožinės literatūros. Iš 1963 metais išspausdintų 25.784 knygų tik 3.124, arba mažiau negu 12 proc., buvo dailioji literatūra. Taigi dauguma buvo istorinių arba į istoriją atremtų leidinių. Todėl vienos knygos buvo parduodama tik penki šimtai, o kitos pusė milijono, ir todėl vienam rašytojui teko tūkstančiai, o kitam tik centai.

Amerikiečiuose labai populiarios vadinamosios kišeninės knygos, jų parduodama milijonais, ir todėl, kad ir po centą, autoriams jos sudaro nemažą honorarą. Tačiau jei jau mes, lietuviai, vienais ar kitais atvejais imamės

leisti knygą ir ypač visuomeniniu pagrindu pagrįstos leidyklos, tai kartais nelabai teskaičiuojame, kiek knyga atneš pelno: mes žiūrimė kultūrinių reikalų, o amerikiečių privačios leidyklos bijo išmesti be reikalo kad ir vieno dolerio. Todėl tokia knyga, kaip Steinbecko „Tortilla Flat“, buvo atmesta net vienuolikos leidyklų, o dabar jau išėjo jos daugybė laidų. Hemingway pirmosios knygos buvo išleistos tik kelių šimtų egzempliorių tiražu, o dabar eina milijonais. Net ir pastaraisiais metais Rusijoje gimusio, vėliau Amerikoje gyvenusio Nabokovo romanas „Lolita“, buvęs eilę mėnesių geriausiai perkamųjų knygų sąrašė, vėliau išleistas kišeniniu formatu ir atnešęs autoriui ir leidyklai tūkstančius, buvo pradžioje atmestas kelių leidyklų. Rašytojo kelias sunkus, todėl, šalia talento, dar reikia ir laimės, kad tą talentą kas nors pastebėtų. Visa tai sunkina ne tik kelią autoriui prasimušti, bet ir pačios knygos populiarinimą, todėl ir JAV rašytojų honorarai nėra dideli. Kaip W. C. Lord savo knygoje „How Authors Make a Living“ rašo, 71.3 proc. JAV spausdinamųjų autorių teuzdirba rašymu per metus tik 5.000 dol., o iš jų 50 proc. teuzdirba tik 1.600 dol. Taigi tam tikra prasme rašytojai yra skurdžiai, tačiau kiekvienas turi kitų pajamų, o iš kitos pusės — tos sumos nėra per daug tikslės, nes rašytojai dėl tam tikrų priežasčių, tegu ir dėl pajamų mokesčio, tas sumas nuslepia. Bet, šiaip ar taip, atlyginimas nėra didelis, ir todėl kyla klausimas, kaip ši-

taip gali būti tokioje beveik 200 mil. gyventojų turinčioje visuomenėje, ypač kad ji vis daugiau turi laiko kultūrai negu anksčiau.

O atsakymas yra tas, kad visuomenė verčiasi dideliais skaičiais įvairių rūšių žurnalų, televizija ir laikraščiais, kurie vidurkio žmogų labiau pagauna negu romanas. Didysis kasdienybės realizmas laikraščiuose ir žurnaluose ir pikantizmas televizijoje smogia tikrą smūgį knygai. Nepaisant to, kiekvienas suaugęs ar mažas amerikietis per metus, be vadovėlių, nuperka po ketvertą knygų. Jei tokį mastą pritaikytume lietuviškai raštijai, tai jei pasaulyje yra apie 60.000 lietuvių (o skaičiuojame bent keletą kartų daugiau), knygos išpirktume 240.000 egzempliorių. Tikrai būtų graži suma, ir iš viso po tūkstantį egzempliorių išeitų 240 atskirų pavadinimų knygų. Bet jei ir 24 leidiniai išeitų po tūkstantį, būtų mūsų literatūrai aukso laikai. Taigi, nors amerikiečiai ir skundžiasi, kad leidykloms ir rašytojams sunku, tačiau amerikiečiai knygų išperka nemaža. Nors dalis jų yra kišeninės, bet ir šiandien jau ir jų kaina baigia pasiekti dolerį, tai yra maždaug tiek, kiek ir Nidos Klubio leidiniai.

Kadangi Amerikoje išleidžiama knygų per metus apie 29.000, tai sakoma, kad jų populiariausiam žaidime — beisbole — kamuoliuko išmušimas „Homerun“ (tai yra iš aikštės ribų) yra svarbesnis už knygos išėjimą, nes tokias žaidynes seka dešimtys tūkstančių, ir tokių „Homerun“ labai maža per metus pasitaiko,

gal tik tūkstantinė. Kadangi beletristikos išeina mažiau, tai beletristiniai veikalai mažiau susilaukia ir recenzijų. Pvz., „Saturday Review“ žurnale 1963 m. (panašiai, kiek teko sekti, ir vėliau) buvo recenzuota 118 ne dailiosios literatūros ir tik 62 dailiosios literatūros leidiniai. Iš to skaičiaus 35 buvo ne amerikiečių autorių, o 72 amerikiečių, jų tarpe tik viena novelių knyga. Taigi, nepaisant tai, kad JAV žurnaluose daug yra spausdinama vadinamųjų trumpų ir trumpučių novelių, jos nėra labai mėgiamos, ir novelių knygos teperkamos tik jau labai žinomų rašytojų, dar rečiau jos papuola į vadinamuosius geriausiai perkamųjų knygų sąrašus. O jei ir patenka, tai labai trumpai tesilaiko. Dėl to knygynai novelių rinkinių nelabai tenori laikyti savo lentynose ir užsisako tik tada, kai kas nors pareikalauja. Žinoma, tokio rašytojo, kaip O'Hara 1964 m. išleistasis novelių rinkinys „The Horse Knows the Way“, gali sudaryti ir išimčių, juo labiau, kad jis buvo atsidūręs ir geriausių perkamų knygų sąrašė.

Geriausieji rašytojai ir geriausios knygos

Kaip ir kitur, amerikiečiuose populiariau rinkti geriausius rašytojus ir geriausias knygas. Tam tikslui apklausama keliasdešimt, o kartais net pora šimtų asmenų, daugiau ar mažiau kvalifikuotų spręsti. Iš šalies stebint literatūrą, tenka pasakyti, kad, šiaip ar taip, tokie sprendimai nėra kurioziški, knygos ar

autoriai parenkami tikrai žymūs, ir jau net ir mažiau su amerikiečių literatūra susipažinusiems tie parinktieji vardai daugiau ar mažiau būna girdėti. Žinoma, kartais pasitaiko tarp atrenkamųjų ir tokių, kurie, manytumei dėl išpūsto garso neturėtų būti išskirti. Bet štai 1965 m. rudenį „Book Week“ priedas, kuris eina su New Yorko šimtatūkstantinių tiražų dienraščiais, tarp jų ir Chicago „Sun Times“, ir turi apie porą milijonų tiražo, 1965 m. rudenį paskelbė poros šimtų autoritetinių asmenų apklausinėjimą, kurios knygos Amerikoje buvo geriausios per pastaruosius 20 metų, tai yra pokario metais, nuo 1945 m. ligi 1965 m. Įdomu, kad šis laikotarpis yra ir mūsų tremties literatūros dvidešimtmetis, todėl toks knygų parinkimas lietuvių literatūroje taip pat būtų gana įdomus. Žinoma, tam tikra prasme lietuvių knygos jau yra atžymėtos vienokiomis ar kitokiomis premijomis, tačiau laiko perspektyvoj jos galėtų truputį ir kitaip rikiuotis, negu vienais ar kitais metais kokia komisija pripažino tą ar kitą leidinį išskirtiniu. Mūsuose toks parinkimas nebūtų sunkus, tačiau amerikiečiuose išėjo per tuos 20 metų bent 10.000 grožinės literatūros knygų, apie kurias galima kalbėti ir kurios daugiau ar mažiau buvo reikšmingos. Atrodo, kad 10.000 knygų yra didelis kiekis, bet reikia atminti, kad kasmet išskirtinių būna tik po 500 knygų iš kasmet išleidžiamųjų vidutiniškai 27.000 leidinių, taigi viso per 20 m. buvo išleista daugiau kaip pusė milijono

pavadinimų. Iš tokio skaičiaus parinkta 20 knygų, iš kurių gal lietuviams bus labiausiai žinomas Hemingway (1899-1961) „The old man and the Sea“, Vladimir Nabokov (1899) „Lolita“, Saul Bellow (1915) „Herzog“, Nelson Algren (1909) „The Man with the Golden Arm“, Norman Mailer (1923) „The Naked and the Dead“. Įdomu, kad tarp 20 geriausių knygų net keturios yra parinktos Saul Bellow ir dvi Nabokovo.

Tie patys du šimtai intelektualų parinko ir 20 per pokario dvidešimtmetį pasižymėjusių rašytojų. Čia vėl atsidūrė pirmoj vietoj Saul Bellow, antroj Nabokov, trečioj William Faulkner (1897-1962), nors geriausių knygų dvidešimtyje jo nėra nė vieno veikalo. Kiekvienas iš 200 vertintojų turėjo surašyti 20 autorių, ir čia minėtasis Norman Mailer užėmė septintąją, Hemingway aštuntąją, John O'Hara (1905) septynioliktąją, Katherine Anne Porter (1890) devynioliktąją, o paskutinėj vietoj John Barth (gimęs 1930), nors jo nė viena knyga neatsidūrė rinktinių knygų sąrašė. Be kitų, dar palyginti nemaža balsų gavo, tačiau į išrinktuosius nebepateko Mary McCarthy, James Baldwin, o taip pat, tur būt, būtų dvidešimt ketvirtąją vietą užėmęs Nobelio premijos laureatas John Steinbeck. Į gerųjų sąrašą nepateko ir Nobelio premijos laureatė Pearl Buck, nors jos naujos knygos dar ir dabar išleidžiamos.

Kitas, gal dar įdomesnis parinkimas buvo ne iš dvidešimt, bet iš keturiasdešimt metų

knygų, ir jas rinko dvidešimt septyni asmenys, tarp jų gal lietuviams geriausiai pažįstamas žurnalistas Walter Lippman. Ir visi kiti buvo gana žinomi asmenys, įvairių premijų laimėtojai ir šiaip pasižymėję intelektualai. Vertintojai galėjo pasirinkti porą arba ir daugiau knygų, ir jie turėjo nustatyti, kuri knyga visuomenei buvo reikšmingiausia. Taigi čia reikalas jau nebebuvo susijęs vien su literatūra, ir gal iš viso to rinkimo neminėtume, jei grožinės literatūros kūriniai nebūtų atsidūrę reikšmingiausių knygų tarpe. Taigi tie dvidešimt septyni intelektualai parinko net 163 knygas, ir parinkimas eina nuo popiežiaus Jono XXIII enciklikos „Pacem in Terris“ ligi ne labai jau tikrai vertingo romano. Taigi iš 27 balsuotojų dvylika balsų gavo „The General Theory of Employment, Interest and Money“, knygos autorius John Maynard. Ji buvo laikoma reikšmingiausia. Vienuolika balsų gavo viena nelabai reikšminga knyga, o trečioj vietoj su aštuoniais balsais atsidūrė Hitlerio „Mein Kampf“. Steinbecko romanas „The Grapes of Wrath“ gavo šešis balsus. Penkis balsus gavo dr. Spock knyga apie naujagimių priežiūrą, išėjusi milijoniniu tiražu. O po tris balsus gavo vienuolika knygų, iš kurių mums įdomesnės yra Remarko „Vakarų fronte nieko naujo“, Huxley „Brave New World“, Arthur Kestler „Tamsa vidudienį“, George Orwell „1984“. Po du balsus gavo devyniolika knygų, tarp jų Hemingway „The Sun also Rises“ ir

„For whom the Bell Tolls“. Po vieną balsą gavo daugiau kaip šimtas knygų, tarp jų enciklika „Pacem in Terris“, George Santayana „Realms of Being“, Albert Camus „The Stranger“, Boris Pasternako „Dr. Živago“. Be abejo, nors ir po vieną balsą gauti buvo jau labai daug, nes per keturiasdešimt metų išėjo apie milijoną knygų. Lietuvių Rašytojų draugija keletą metų premijas skyrė, kviesdama visus narius balsuoti, tačiau čia buvo ir tas skirtumas, kad niekam nereikėjo pasirašyti, o prie amerikiečių parinktųjų knygų surašytos ir pasisakiusiųjų pavardės, kas už ką balsavo. Pvz., už „Pacem in Terris“ balsavo Lippman, o už „Dr. Živago“ karinis „Baltimore Sun“ laikraščio korespondentas ir Pulitzer premijos laureatas Watson.

Geriausiai perkamosios knygos

Visam pasauly žinoma, kad amerikiečiai kas savaitę skelbia, kurios, daugiausia dešimt, knygų geriausiai perkamos. Vienos tų knygų neišeina iš sąrašų metus, kitos tepabūna tokiuose sąrašuose tik vieną kitą savaitę. Negalima pasakyti, kad geriausių knygų sąrašuose yra tik tos knygos, kurių turinys pikantiškas, kur daugiausia kriminalo ar į tokias panašios, mases sužavinčios knygos. Tame sąrašė būna įvairiausių knygų, ir kartais sunku pasakyti, kaip ta ar kita prasimuša, nors į sąrašus nori savo knygas praveisti kiekvienas leidėjas. Yra čia, tikriausia, ir švarių ir nešvarių biznių, nes

kur eina kalba dėl pinigų, ten sunku sukontroliuoti, tačiau negalima pasakyti, kad tik pikantiškiausios knygos tere labiausiai perkamos. Grožinė literatūra atsakymuose nemaišoma su kita literatūra, kur beveik nekliamas klausimas dėl vienokios ar kitokios vertės, nes tai būna dažniausiai kokios nors populiarios mokslo ar atsiminimų knygos. Pvz., Amerikoje 1929 m. geriausiai perkama knyga buvo Remarque romanas „Vakarų fronte nieko naujo“, o 1931 ir 1932 m. Pearl Buck „Geroji žemė“. 1936 m. ir 1937 m. geriausiai perkama knyga — Mitchell „Gone with the Wind“, 1939 m. Steinbecko „Grape of Wrath“, o 1942 m. Franz Werfel „The Song of Bernadette“. Iš vadinamųjų ne romanų geriausiai perkama knyga 1952, 53 ir 54 m. buvo „Šventasis Raštas“. 1958 m. geriausiai perkama knyga buvo „Dr. Živago“, o 1962 m. Katherine Anne Porter „Ship of Fools“, 1963 m. Morris L. West „The Shoes of Fisherman“, kurią 1965 m. „Draugo“ kultūriniam priede gražiai recenzavo Nijolė Jankutė. 1964 m. Bellow „Herzog“, 1965 m. Michener „The source“. Iš vadinamųjų ne fikcijų, bet realių knygų buvo labiausiai perkamos buvusio Jungtinių Tautų sekret. Hammarskjöldo atsiminimai „Markings“ ir McArthur „Reminiscences“.

Taigi, kaip matome, ne tik blogesnės knygos, pilnos sekso ir nuotykių, bet ir gana rimtos išsimuša į perkamųjų knygų eiles.

Kritika

Amerikiečiai knygas vertina, palyginti gana trumpais aptarimais, nors būna kartais ir ilgesnių recenzijų, ypač žurnaluose, kurių išeina begalės. O dauguma laikraščių turi savo knygų skyrius. Aptarimai dažnai būna objektyvūs, ir visai nepaisoma, kas yra tas ar kitas autorius. Pavyzdžiui, Hemingway veikalą „Across the River and into the Trees“ vieni vertino, kaip labai vertingą kūrinį, o kiti laikė vienu blogiausiu to autoriaus romanų.

Gerųjų autorių sąrašė yra ir Norman Mailer. Jo viena knyga išrinkta geriausia dešimtmetyje, ir jis 1964 m. išleido naują knygą — „An American Dream“. Apie šią knygą „Saturday Review“ 1965 m. kovo 20 d. numeryje parašė, kad ta knyga, jei ne juokas, tai blogas juokas, tai yra apgavystė. O tuo pačiu metu „Life“ žurnalas paskelbė, kad tai puiki ir vertinga knyga. „Life“ recenzentas Aldridge sako, kad knyga yra vertinga, o „Saturday Review“ recenzentas Hick tvirtina, kad tai nesu-sipratimas, o „Chicago American“ kolumnistas Mabley sako, kad tai niekas daugiau, kaip tik antros rūšies knyga. Taigi, nepaisant to, kad autorius jau anksčiau buvo pripažintas, toks pripažinimas jam buvo priskirtas ir vėliau, nes jis gi atrinktas geriausiu, o čia įvertintas be gailėsčio, nepaisant tų ankstyvesniųjų nuopelnų.

Dar keisčiau išėjo su Pearl Buck knyga „Death in the Castle“. Viename Chicagos

dienraščių kritikas Peter Prescott parašė, kad nereikia Nobelio premijos tokiam blogam romanui parašyti, kad tai nėra nei realybė, nei pagaliau geras nuotykis. Esą, Buck kartais rašė populiarias knygas, kartais geras, o dabar parašė perdėm blogą. Tačiau „Boston Herald“ laikraštyje Alice Dixon sako, kad tai nuostabus romanas, kurio negalėsi padėti nebaigęs skaityti.

Panašiai yra ir su kitais autoriais, kas parodo, kad nėra neliečiamųjų, o iš antros pusės — kad nėra vienos nuomonės ir nereikia per daug vieno ar kito kritiko klausyti. Panašiai yra ir lietuvių literatūroj, nors, žinoma, tiek lietuviai, tiek ir amerikiečiai kritikai pasisakydami turi tam tikrą mastą.

Edwin O'Connor, Pulitzer premijos laimėtojas 1962 m. už knygą „The last Hurrah“, sako, kad nereikia kreipti dėmesio į recenzijas ir taip pat kad niekas negali pasakyti, jog ta knyga gera, nes rašyta dešimtį metų, o ta knyga bloga, nes rašyta mėnesius. Esą, knyga, parašyta per tris savaites, gali būti geresnė už rašytąją keletą metų. O Saulius Bellow sako, kad niekas negali išmokyti rašyti, ypač romanų. Gi dr. Oke Pamp apie kritiką taip kalba: „Rašytojui duoti patarimą? Hmm. Tik vienas patarimas rašytojui gali būti reikšmingas, tai kaip nusidrožti pieštuką be drožtuko, rašyti tualetiniam popieriui jo nenuplėšus ir išgerti džiną, nepakėlus nuo mašinėlės rankų“.

Švarios ir nešvarios

Lietuviuose dažnai užpuolamas autorius, kad jis duoda kokį per daug realų, arti natūralistiškumo vaizdą. Amerikiečiuose to nėra. Jie neskaičiuoja knygoj pačių šlykščiausių keiksmazodžių ir nekreipa į juos dėmesio. Tiesa, yra balsų, kad nereikia nuogų scenų detaliai aprašinėti, bet daugiausia žiūrima iš esmės — gera ar bloga knyga. Savo knygoj „Poetry and Fiction“ Howard Nemerow sako, kad tada kai geismas ko nors sukelia kančias ir to geismo atsiekimas tampa bausme, tada į tas nešvarias vietas tenka žiūrėti kaip tik į literatūrinę tą ar kitą aspektą atskleidžiančią priemonę.

Kalbėdamas apie prozą, Northrop Frye savo knygoje „The Well-Tempered Critic“ sako: „Literatūra, mes sakome, neatspindi kasdieninio gyvenimo nei bėga nuo jo. Bet ką ji tikrai atspindi, tai žmogaus vaizduotės suvoktąjį pasaulį mistiškais, romantiškais, heroiškais, ironiškais, ne mažiau kaip ir realistiškais bei fantastiškais terminais. Šis pasaulis yra žmogiškosios formos visata“. Toliau toje pačioje knygoje Frye teigia, kad paprasta autoriaus kalba nėra proza. Kūrėjas turi rašyti pasirinkdamas žodžius, nes rašymo kalba yra šventadienis rašytojo drabužis, kuriuo pasipuošęs autorius priima svečius.

Amerikiečiai nerodo baimės ir temas pasirinkdami, nes ne vieno yra pastebėta, kad jie vaizduoja gana niūrų Amerikos pasaulį, rašo ne apie kažkokius didelius laimėjimus, bet

apie kasdienybę, kuri nėra nei tokia maloni, nei žavi, nepaisant to, ar būtum turtingas, ar siektum turtingu būti. Steinbecko „Winter of Our Discontent“ yra gana niuri. Joje rašoma apie vieno miestelio gyventojus sukčius, o tariamai sąžiningiausias žmogus yra dar suktesnis už kitus, bet prez. Johnson žmona tą knygą nurodė kaip jai labiausiai patinkančią. O bibliotekos savaitės proga paklausti jaunieji amerikiečiai, ką jie laiko pačia vertingiausia knyga, atsakė — tiek jaunesnieji, tiek vyresnieji, — kad šv. Raštą, tačiau taip pat išskirtinai nurodė ir knygą „Ugly American“, kur amerikietis nėra taip jau šviesiom spalvom atvaizduotas.

Vertimai anglų kalbon

Šiandien amerikiečiai turi išsivertę bene visas geresniasias pasaulio knygas. Angliškai mokėdamas, gali perskaityti visa, kas tik geresnio yra ne tik ispanų, bet ir jugoslavų, čekų ir net rusų literatūroje, nors iš dabartinės sovietų literatūros labai maža kas teverčiama, palyginti su kitomis, kad ir mažesnėmis, tautomis. Tiesa, verčiami rusų klasikai, kaip Dostojevskis, Tolstojus, Gogolis, kurį rašyt. Bellow sakosi mėgstas skaityti. Čia rasi Nobelio premijos laureato jugoslavo Andrič „The Bridge of the Drina“, kurį labai mėgstas sen. J. W. Fulbright, rasi naujuosius prancūzų veikalus ir klasikus. Net ir tokio portugalų klasiko, kaip Eca de Queiroz, knygą „The Sin of Father

Amaro“, kuri ispaniškai išleista 1874 m., o Amerikoje pasirodė tik 1963 m. ir gana puošu leidiniu. Šio autoriaus kūrinių vertimų yra paskelbęs Pov. Gaučys.

Kadangi klasikai yra skaitomi ir mokinių, tai jų išleidimas nėra problematiškas. Kai kurios monografijos apie garsius autorius, pvz., Puškiną, išleidžiamos fondų, bet kuo nors nepopuliari, nors ir vertinga, kitų kraštų literatūra jau sunkiau išleidžiama, nes Amerikoje viskas pagrįsta bizniu, todėl, kaip jau minėjome, leidėjai labai apsisvarsto. Dėl to ir lietuvių rašytojų kūriniams sunku surasti leidėją. To darbo ėmėsi St. Zobarsko vadovaujama Maryland Book leidykla, kuriai taip pat gana sunku, ne todėl, kad tos knygos būtų nevertingos, bet todėl, kad reikia reklamos. Maryland Book leidiniai, ar tai būtų Krėvės, Vaičiulaičio, Šeinaus, Gliaudos ar kitų autorių, susilaukė gana palankių vertinimų, o Gliaudos romanas „The House upon the Sand“ buvo labai palankiai įvertintas keletą milijonų skaitytojų turinčiame „Time“ žurnale. Lietuvių rašytojų leidiniai recenzuojami ne tik įvairių laikraščių knygų skiltyse, bet ir „Saturday Review“ žurnale. Todėl gali kilti klausimas, kodėl tos, palyginti, neblogos knygos, jei tikėti amerikiečiams profesoriams ir rašytojams, pvz., poetui Clark Mills ar Charles Angoff, neprasimuša plačiau? Čia tenka pasakyti, kad svarbiausias klausimas yra lėšos. Amerikiečių leidyklos, nepaisant to, kad knyga jau ir taip gerai perkama, deda

didžiulius skelbimus, kurie kainuoja tūkstančius. Jeigu tai būtų ir ne beletristikos, bet apmokėtų čekių knygos, jei niekas neskelbs — niekas apie jas ir nežinos. Todėl reklama yra vienas svarbiausių veiksmų, ir jai išmetami milijonai. Vienos knygos reklamai amerikiečių leidyklos daugiau išmeta pinigų, negu Manyland Book leidykla vienai knygai išleisti. Tačiau leidykla šiaip taip verčiasi, ji yra įtraukta į leidėjų sąrašus, išsirūpino Kongreso bibliotekos numerius ir iš viso labai gerai užsirekomendavo. Ta prasme tai yra labai didelis lietuvių tautai ir literatūrai laimėjimas, nors mūsų visuomenė nelabai tuo domisi ir nelabai įvertina, daugiausia visą savo dėmesį skirdama posėdžiams ir visokiam politikavimui, pareikalaujančiam daugiausia laiko ir daugiausia lėšų ir duodančiam mažiau laimėjimų, negu vieno rašytojo vadovaujama leidykla.

Tačiau jei jau lietuvių knygos nėra nupeikiamos, tai gali kilti klausimas, kodėl tada lietuviai savo knygų neįsiūlo toms turtingesnėms leidykloms?

Čia galima būtų atsakyti, jog leidyklos nori, kad būtum pagarsėjęs arba kad galėtum pagarsėti. Todėl net tokių didelių rašytojų, kaip Steinbecko, knygos buvo atmetamos, o Sovietų Sąjungos koncentracijos stovyklų gyvenimą atskleidusi Solženycino „Viena Ivano Denisovičiaus diena“ buvo iš karto išversta net dviejų vertėjų ir išleista dviejų leidyklų. Kita vertus, labai svarbu aktualija. Jeigu kas pasiū-

lytų leidyklai knygą apie tokią valstybę, kur keliiasi amerikiečiai, arba apie Chruščiovą, kai ją išmetė iš balno, leidyklos paimtų ir skubėtų leisti, vis tiek, kieno tas veikalas būtų parašytas. O normaliai tai dažniausiai siekiama aštrumo. Chicagos „Daily News“ meno priedo „Panorama“ kritikas Joseph Haas sako: „Šiandien maža rašytojų armija stengiasi prasimušti į geriausiai perkamuosius, nebežiūrėdami meno. Tokie galimūnai yra pornografija, rasinės problemos, politinė veidmainystė, seksas ir panašiai“. Visos tokios knygos, pagal Haas, nori sukrėsti, tačiau, anot jo: „Kas gali šią dieną sukrėsti?“ Todėl dažnai romanuose vietoj charakterių išėina karikatūros.

Tokiuo keliu galėtų pasukti ir ne vienas lietuvis, savo laimės ieškodamas, tačiau ar tai verta, nors, praskynus kelią, vėliau jau būtų galima ir su kitais raštais lengviau keliauti.

Atsiminimų srautas

Amerikoje labai gerai perkamos atsiminimų knygos. Rodos, seniai praėjo karas, tačiau knygų apie amerikiečių išsikėlimus ir kovas yra daug. Daug atsiminimų įvairių vadų ir generolų. Neblogai eina knygos, turinčios koki nors religinį ar istorinį pamušalą. Ypač daug išleidžiama knygų apie žydų kančias koncentracijos stovyklose, ir jų vis nemažėja, nors praėjo jau dvidešimtmetis nuo karo galo. Žydų buvo nužudyti milijonai, Amerikoje beveik visos leidyklos jų rankose, žydai turi daug raštingų

žmonių ir masę skaitytojų, todėl tokios knygos turi pasisekimą. O kadangi ši milijonų žmonių praradimo žaizda niekada nebeužgys, tai laiko tėkmėje ir tų knygų vis iškils daugiau, tik keičiantis požiūriams į buvusias įvykius. Pagaudamas tą dvasią, iš kaceto gyvenimo romaną parašė ir Remarkas „Spark of Life“, kuris yra romanas kaip romanas. Jeigu mūsų Jankaus „Naktį ant morų“ išverstume, šis irgi neatsiliktų. Jausdamas tokių romanų pasisekimą ir pulsą, St. Zobarskas, reikia manyti, sąmoningai pasirinko į tam tikrus politinius momentus atremtus Krévės „Temptation“, Šeiniaus „Rejuvenation of Siegfried Immerselbe“, Gliaudos „The House upon the Sand“ ir Barono „Footbridges ir Abysses“. Pasirinktoji Vaitkaus knyga „Deluge“ turi jau istorinį atspalvį.

Kada jau nebegalima nieko nustebinti sukrėtimu, grįžtama prie paprastumo ir į istoriją atremtų kūrinių ar atsiminimų.

Didybė ir menkystė

Nepaisant daugybės šlamšto ir menkaverčių leidinių, Amerikoje išeina dešimtys tūkstančių tikrai vertingų knygų. Amerikiečių literatūra yra tikrai didelė ir spalvinga. Amerikiečiai turi didelę literatūrą, ko neneigia ir Sovietų Sąjunga, visą laiką besistengianti niekinti Jungtines Amerikos Valstybes. Kaip bekalbėtume apie amerikiečio sumaterialėjimą ir pinigų gaudymą, amerikiečiai vis tiek yra didžiausi pasauly aukotojai. Kaip bekalbėtume

apie naudą, amerikiečiai yra išugdę ir tebeugdo didelę literatūrą, ir tai liudija tokie vardai, kaip O'Neil, Steinbeck, Faulkner, Buck, Frost, Sandburg, Hemingway ir dešimtys kitų.

Iš čia išvardintųjų knygų vienos išliks, kitos gal ne, ir tos šiandien išrinktosios kaip geriausios gali kartais laiko tėkmėje dingti, o kitos iškilti. Bet norime šią dabartinės vėliausios amerikiečių prozos apžvalgą baigti „Book Week“ 1965 m. rugsėjo 26 d. žodžiais: „Literatūros istorija gali radikaliai kitaip pažiūrėti į čia aptartuosius pokarinius Amerikos romanus, tačiau negalima nesidomėti tuo, kokie tos literatūros vertinimai yra šiandien“.

VIENA DIREKTORIAUS DIENA

Kriaušių pardavėjos kranksėjimas artėjo į Brolio Mykolo gatvę kartu su seserų benediktinių vienuolyno laikrodžio dūžiais. Senė sustojo Prasidėjimo aikštėje, iš kurios nusitęsia siaurutė ir pilka Brolio Mykolo gatvė ir pro Fontano kampą įčiuožla Prisiminimų bulvaran. Keletą sekundžių buvo tylu: senoji pardavėja dairėsi į langus, laukdama pasirodant suktų popiergalių prikaišytų ir klaikiai nemoteriškų galvų.

Sekmadienio nakties linksmybių kvartalo kavinėje nuvarginti miestelėnai su pikta šypsena laukė naujo riktelėjimo, o kai jis pasigirdo, tai kilo iš lovų paniurę ir beviltiški naujos dienos vergijai.

— Keptos kriaušės! Sultingos ir saldžios kriaušės!

Linksmi liežuviai tvirtino, kad keptų kriaušių pardavinėjimas prasidėjęs dar ispanų valdymo laikais ir tęsiasi miesto istorijoje, kaip neišvengiamas saldus priedas. Kiekvienas kvartalas turėjo savo kriaušių pardavėją. Paprastai tai būdavo senos ir skurdžios išvaizdos moterys, bet pasitaikydavo ir jaunų merginų, kurių jaunas ir skardus balsas, aišku, buvo

mielesnis mieguistom ausim. Deja, kaip praeities didybėje apsmilkusios senų gatvės filosofų galvos samprotavo, šitas grynai tautinis paprotys baigia išnykti, nebesusirandant profesinio prieauglio. Kaip ten bebūtų, Brolio Mykolo gatvės kvartale vis dar skardeno senės riksmas, giriąs keptas kriaušes ir pasibaisėtinu tikslumu nusakąs ryto laiką.

Dupontas užspaudė cigaretą peleninėje ir įjungė radio aparatą. Kambaryje judėjo cigaretės dūmų sruogos ir silpnučiais voratinkliais kryo į pravirą langą.

Merginos balsas buvo švelnus ir murmantis, kaip besiglaustančios katės, ir Dupontas, net nejausdamas, nusišypsojo jai.

— Pritūpkite, prašau. Ištieskite rankas priekin. Pakilkite, prašau. Išskėskite rankas ir giliai įkvėpkite. Vienas-du. Vienas-du. Tai nėra varginanti ryto pareiga, malonūs klausytojai, priešingai: keliolika ritmingų judesių, ir jūs išsigysite sportinio žvalumo. O jeigu pusryčiaudami išgersite „Pavasario rožės“ vaisių sunkos, ištisą dieną būsite kupinas jėgų... Iškelkite rankas, prašau. Pritūpkite ir vėl ištieskite, prašau. Vienas-du. Vienas-du...

Dupontas judino kojų pirštus pagal merginos „vienas-du“, bandydamas išsivaizduoti ją ryškiai apšviestoje sporto salėje. Ji, be abejo, buvo aukšta ir liekna. Sportinis megztinis ryškino stiprias krūtis, o siauros kelnės netalpino šlaunų jai pritupiant...

Laikrodis spragtelėjo, bet Dupontas sku-

biai ištiesė ranką ir užspaudė jo skambutį.

O gal ji, kaip ir visos moterys rytais, tokia geltonu ir blizgančiu veidu, sėdi prieš mikrofoną ir kartoja iki gyvo kaulo nusibodusius žodžius? Iš viso kvaila mokėti pinigų kažkokiai švelnaus balso merginai, kai visa tai galima atlikti registratorium. Atsukai juostelę iki pažymėtojo brūkšnio ir, nustatęs laikroдинį mechanizmą, palieki reikalą patį tvarkytis. Baltutėlio registratoriaus kampe, supamos atominio žaismo, žiba keturios raidės: A E A B —Akcinė Elektros Aparatų Bendrovė.

— Septynios valandos ir trisdešimt minučių. Ryto mankštą užbaigus, siūlome pasiklausti naujausių plokštelių muzikos. Nepamirškite, malonūs klausytojai, kad „...savo veido prakaitu pelnysi duoną“. Jums, be abejo, žinoma, kad „Pasisekimo kremas“ pašalina prakaito kvapą. Kiekvienas vyras, kiekviena moteris — n e g a l i išsiversti be „Pasisekimo kremo!“

Dupontas išjungė aparatą ir tyliai išslinko iš lovos. Nors jau seniai jis nebebučiuoja žmonos, išsiskirdamas su ja, bet, šventos ramybės vardan, palikdavo lovą kaip galima tyliau. Dažnai pastebėdavo, kad ji nebemiega, o tik apsimeta, bet jis, tolygiai apsimesdamas nepastebėjusiu, niekada neprieidavo prie gretimios lovos.

Vonios kambaryje atsuko šalto vandens čiauptus ir, prunkšdamas bei trepsėdamas, kaip jaunas arklys, trynėsi kūną šiurkščia kempine. Šaltas vanduo nekuteno, bet šiltu

plaunasi tik seniai. O jis, Dupontas, dar nebuvo senas.

Griausmo dieve, ne! Penkiasdešimt metų dar ne senatvė. Tuo labiau turint intynininko krūtinę ir jaunuolio širdį joje.

Viršutiniame aukšte trinktelėjo durys, ir vandens vamzdžiuose pasigirdo naujas burzgesys: duktė savo vonios kambaryje atsuko čiauptus.

Dupontas kumščiu pastukseno vamzdį ir šypsodamasis palaukė, iki stuksenantis atsakas atėjo iš viršaus.

Kada nusiskutęs ir žvalus jis atėjo pusryčių, duktė jau laukė su rytiniu laikraščiu ir įprastiniu pabučiavimu į skruostą. Jie susėdo vienas prieš kitą, kaip du intymūs bičiuliai: tėvas vartydamas laikraštį, o duktė studijų užrašus.

Bernadeta patiekė pusryčius ir atsistojo tarpduryje, kad galėtų kiekvieną akimirką patarnauti įgeidžiam šeimininkui. Dupontas nemėgo šitos per anksti pasenusios italės. Mieliau ją būtų pakeitęs viena šitų darbininkų dukterų, kurios ateina su namų ruošos mokyklos baigimo pažymėjimu ir parapijos klebono rekomendacijomis, bet žmona užsispyrė, ir jis tik numojo ranka. Ji apgyvendino šitą angliakasio pensininko šeimą rūsyje įrengtame butelyje, kurio du nedideli langai jaukiai šviždavo vakarais prie pat šaligatvio, ir net susibičiuliavo su jais. Bernadetos vyras, raukšlėto ir švelnaus pietiečio veido senis, sugebėjo dirbti

viską ir retkarčiais šoferiaudavo Dupontui. Tai buvo žmonės be didelių pretenzijų ir sugebą nesipainioti tarp šeiminių kojų.

— Ar ligoninėje tau nesiseka? — staiga pakėlė galvą Dupontas.

— Kodėl galėtų nesisėkti? — nustebo duktė. — Priešingai, ko puikiausiai.

— O vis tiek kažkas kvaršina šitą gražią galvelę, — nusijuokė tėvas, ištiesdamas pirštą į jos kaktą. — Niekada nebuvai tokia tyli, kaip ši rytą...

Jis sulankstė laikraštį ir įdėmiai pažvelgė į ją, bet, nesugaudamas jos žvilgsnio, su nerimo.

— Tu žinai, kad aš nesu iš tų, kurie verkšlėna dėl šių dienų jaunimo. Štai, prisimeni, pateisinau net tuos baidykles egzistencialistus. Niekada neklausinėjau tavęs dėl to, ką laikiau grynai tavo reikaliukais. Tu esi mano duktė, Irena, bet ne mano nuosavybė. Gudriai pasakiau, a? Tu nesijuok, o atsakyk man be gudravimų: galiu tau kuo nors padėti?

— Tu esi labai mielas, — atsakė ji, apžvelgdama tėvo veidą, tarsi bandydama surasti kažką naujo, ko nebuvo pastebėjusi per dvidešimt penkerius metus. — Tikrai tuo reikalu nieko negali padėti. Priešingai, gali tik pasunkinti.

— Ai, — nusijuokė Dupontas, bet jo akys įgavo pilką, ledinį šaltumą. — Tu gudrauji, mano dukra. Bandai paruošti mane kažkam, kas, tavo nuomone, bus nemalonu man suži-

noti. Na, na, nerausk. Esu prekybos žmogus (kasdien susiduriu su įvairaus plauko sukčiais ir įpratau susivokti veiduose), o tai reikalauja pažinti žmones... Vaikinas? Žinai mano nuomonę: jis turi būti praktiškos profesijos, turtingos šeimos ir atletiškai sveikas. Tai nėra per daug reikalauti, nes esi šito verta. Tiesa, kai jau palietėme šią temą, kodėl tu atstūmei Jurgį? Jis, kiek prisimenu, jau buvo pradėjęs vakarieniauti pas mus...

— Jurgis? Tiesą pasakius, jis turi visas tris dorybes, bet neturi dvasios. Manau, kad neapkalbėsiu jo, pavadindama puikiu, smulkiaburžuaziniu miestelėnu.

Ji pakilo ir dar kartą apžvelgė tėvo veidą, bet susivaldė ir, prikandusi lūpą, pradėjo rankioti savo popiergalius.

— Dvasia! — iškėlė rankas Dupontas. — Dvasia, mergužele, tai toks retas gyvulys, kad sunku jį ir nusakyti. Tuo labiau, kad kiekvienas turi jį atskirą, savaip suformuotą ir savaip suvokiamą.

Jis linkterėjo, bet matydamas, kad duktė toliau nebesileidžia į pokalbį, pakilo ir jis, pasiryžęs sužinoti, kas čia slepiama nuo jo.

Kieme jau jų laukė kiemsargis, laikydamas atviras autovežimio duris.

— Geros dieneelės, ponas direktoriau.

— Ačiū, Salvadore. Tu nepatingėk, mano bičiuli, išdažyk garažą: šiandien grįšiu tik vakare.

— Bus išdažyta, kaip pasakėte, pone.

Iki ligoninės kalba nesimezgė. Duktė rūkė vairuodama, ir tai jam pasirodė keista. Kas gi čia atsitiko? Jis paslapčia stebėjo dukters veidą, bandydamas įsibrauti po šita romios šypsenos kauke, svarstydamas įvairias jam nemalonias staigmenas. Ar ji nėščia? Na, sekančiais metais baigs gydytojos praktiką ligoninėje ir žinotų, kas darytina tokiais atvejais. Įsimylėjo? Pradėjo vartoti narkotikus? Staiga pajuto, kad sunki ir ligi tol nepažįstama panika skverbiasi į jį. Pažindamas žmones iš jų veido, kalbos ar keleto bereikšmiai atrodančių judesių, buvo apsipratęs susivokti juose, kaip permatomose stiklo būtybėse, o dabar nebesupranta savo tikros dukters! Šalia sėdinti moteris jau nebebuvo jo vaikas, kurio apraiškas jis savo instinktu stebėjo lopšyje, su mielu džiaugsmu sekė, kaip šitame jauname kūne formavosi moteris, suprantančiu žvilgsniu ar vykusiū žodžiu atitiesdavo svyruojančią brendimo pusiausvyrą, bet dabar jau pasidarė svetimas ir nebesuprantamas pasaulis, į kurį jis beviltiškai stengėsi įsiskverbti, suvokti mąstymo eigą ir, jeigu dar nevelu, nukreipti viską reikalinga kryptim.

Prieš miesto ligoninę ji išlipo, ir tada tėvas sėdo prie vairo.

— Vakare norėčiau su tavim pasikalbėti, — tarė jis. — Atrodo, kad mudviem reikia išsiaiškinti. Ko išplėtei akis? Pagaliau juk esu tavo tėvas, ir tavo reikalai yra taip pat ir mano. Taip buvo nuo amžių, Irena, ir bus, vis tiek, kaip anksti vaikams užaugs savo plunksnos.

Ji glostė sportmaišį ir įkyriai ieškojo tėvo veide kažko nesamo. Pagaliau slopinamai atsiduso ir, apsimesdama linksma, atsakė:

— Tavo tiesa, tėveli direktoriau. Tikrai, mums reikia pasikalbėti. Visiems trims. **Va-**kare atsivesiu savo vaikiną. Tačiau išpėju tavę, kad jis ne mūsiškis.

Ji mostelėjo ranka ir dingo ligoninės kieme.

Na, mąstė jis važiuodamas vos judančiame autovežimių sraute, nors tiek aišku: ji turi vaikiną, ir aš pamatysiu jį vakare.

Dabar daug kas pradėjo ryškėti, ir jis prisiminė įvairias smulkmenas, kurios praėjo nepastebėtos. Aiškiausiai tai krisdavo į akis rytais, pusryčiaujant. Ji darėsi vis tylesnė, ir neretai jis pajusdavo keistą tuštumą, tarsi kažko trūktų. Netikėtai pakėlęs galvą, pastebėdavo, kad pasprunka dukters žvilgsnis. Apsimesdavo to nepastebėjęs, kad išvengtų bereikšmio pokalbio. Žinia, jis turėjo pakankamai savų rūpesčių, kad dar atkreiptų dėmesį į vaiko būdo pasikeitimus. Su apmaudu teko prisipažinti, kad pavėlavo su savo planais dukters vedybų reikalu. Aiškiai ir tvirtai buvo nusistatęs, kad netrukdytų jos flirtų, bet apie vedybas prisiminsime tik tada, kada ji bus baigusi studijas. Kaip toli ji yra nuėjusi su tuo savo vaikinu? Savaime aišku, kad jie yra gulėję daugybę kartų ir kad vedybos tebus tik visuomeninės moralės būtinybė. Studijuojant mediciną, reikalai pažįstami žymiai anksčiau ir be jokių saulėlydžių romantikos.

Iš viso jis nemėgo moterų gydytojų, bet Irena užsispyrė ir nuėjo į mediciną. Moteris gydytoja yra kažkas švelnaus, kažkas kilniai jaudinamo, bet jis nemėgo jų. Kvailas įsitikinimas, aišku, bet jos buvo atstumiančios savo protingu žvilgsniu ir vyriškais judesiais. Jos atsiduoda lavonais, juokaudavo jis, kada draugijoje būdavo paliečiama šita tema. Įsivaizduokite, kad gulite su gydytoja ir ji glamonėja jus tomis pačiomis rankomis, kuriomis prieš pusvalandį piaustė kokį nors skenduolį...

Ties Angelų Tiltu, kur prasideda Karališkasis kelias, jis atidarė langą ir paleido autovežinį visu greičiu. Drėgnas ryto oras kiek prblaivė mintis, bet jos vis grįždavo prie dukters.

Kas jis yra ir kokios šeimos? Kaip suprasti šitą „ne mūsiškis“? Irena tikrai nepradėjo romanso su koku nors užsieniečių angliakasiu, tai tikra, bet kodėl tik dabar apsisprendė jį pristatyti tėvams, kaip papročiai reikalauja?

Tolumoje pasirodė keletas rūkstančių kaminų ir AEAB pastatai.

Senis vykusiai pasielgė, iškeldamas dirbtuves iš miesto. Kai visi nustebę abejojo, ar tai nesudarys gi daugybės keblumų ir bereikalingų išlaidų, jis numojo ranka: „Pirmajame kare man sudaužė keletą dirbtuvių; antrojo metu — beveik viską, bet trečiajam aš nusprendžiau nieko nebeduoti“, aiškinosi jis.

Ateitis įrodė, kad senasis sukčius, kaip ir visada, nuostabiai blaiviai pramatė ateitį. Karališkojo streiko metu (socialistų partija, ne-

kreipdama dėmesio į tai, kad tautos dauguma pasisakė už karaliaus sugrižimą kraštan, sukėlė beveik revoliucinį streiką ir privertė Jo Karališkąją Didenybę abdikuoti, užleidžiant konstitucinį sostą sūnui), o vėliau ir socialinio, kada beveik visi fabrikai buvo apsupti žandarų ir viskam pasiryžusių piketininkų, Senio dirbtuvėse vyko, kad ir nepilnas, darbas. Čia, smulkučių ūkininkų srityje, kuri visada turėjo darbo rankų perteklių, kaimo vaikinai besąlyginai veržėsi į dirbtuves. Jie žinojo, kad socialistai išvijo jų mylimąją karalių, ir todėl beveik visi priklausė katalikų partijos profesinėm sąjungom. O su klerikalais visada buvo lengviau susitarti darbo ir atlyginimo reikalais. Be to, Smegenų Skyrius įkūrė specialias mokyklas šalia dirbtuvių, kur jauni vaikinai bei merginos galėjo išmokti tokio reikalingo amato. Tai buvo vadinamoji „mažųjų rankų“ sistema, kur jaunuoliai, dirbdami kaip mokiniai, atlikdavo daugybę naudingų darbų ir kiekvienais metais patiekdavo atrankai kvalifikuotų darbininkų būrį.

Iš Karališkojo kelio jis įsuko medeliais apsodinton alėjon ir po keleto minučių pasiekė didžiuosius vartus.

Žaliu kombinzonu vaikinai prišoko atidaryti durų ir, pirštų galais prisiliedamas rankovės, padėjo išlipti.

— Padarykite, kas reikalinga, — įsakė Dupontas. — Popiet grįšiu miestan.

— Privažiuoti prie laiptelių, ar laukti jūsų garaže?

— Privažiukuoki, mano bičiuli, privažiukuoki. Norėčiau išvykti dvyliktą valandą.

Savo darbo kambaryje, kurio ketvirtoji siena buvo vienkartinis langas į Administracijos Skyriaus kiemą ir pro kurį buvo matyti švelnių spalvų gėlynai, Duponto jau laukė tvarkingai surūšiuotų laiškų, dokumentų bei kitokių popiergalių pluoštas. Pusvalandį padirbėjęs, jis atrinko keletą asmeniškai jam adresuotų laiškų ir paslėpė juos kišenėje. Užsirūkęs valandėlę skonėjosi pirmojo cigaro dūmais, paskui įjungė vidinį telefoną ir paspaudė septintojo numerio mygtuką.

— Reprezentacinio Skyriaus septintasis numeris jūsų klausia, pone direktoriau.

Merginos balsas buvo abejingas, bet šiltas ir plaukias pro besišypsiančias lūpas.

— Kas naujo ši rytą?

— Senis atvyko neįprastai anksti ir jau apibėgo transistorinių aparatų dirbtuves. Jis paniūręs ir, kaip atrodo, ne ta koja išlipo iš lovos... Tiesa, mūsų skyriaus spaustuvė pagaminė daugybę baltos spalvos lapelių su užrašu: „Nepamirškite, kad Tšombė visada buvo mums palankus“. Atrodo, kad jie skirti miesto namų sienoms ir tom vietom, kur vyrai išpila alų. Kiek žinau, ir jūs turite sunkoką pluoštą Kasyklų Sąjungos akcijų?

Dupontas padėkojo merginai ir įjungė telefoną. Aišku, ji dabar šypsosi patenkinta savo drausa, kurios išgijo po to, kai Senis, poilsiaudamas Italijoje, išgeidė sekretorės. Kadangi

ji buvo gražiausia moteris bendrovėje ir neužsiiminėjo smulkiais flirtais, poniam Brėda patarė nusiūsti ją. Grįžusi iš Italijos, ji peršoko keblolika stalų priekin ir įsikūrė Reklaminiame Skyriuje nieko neveikti. Pagrindinis jos darbas buvo kažkoks tarpininkavimas tarp įvairių skyrių ir lydėti Senį kelionėse po Bendrosios Rinkos kraštus. Nežiūrint merginos išūlumo, Dupontas mėgo ją. Gal todėl, kad ji buvo drąsi. O drąsius žmones jis visada mėgo ir save laikė vienu iš jų.

Dupontas patrynė rankas ir nusijuokė. Taigi, mat, kur krypsta reikalai... Pramatydamas suirutę ir net skerdynes, jis laiku pardavė turimąsias akcijas (na, akcijos nebuvo jo, bet gautos iš uošvio, kaip kraičio dalis, bet tai nekeitė reikalo) vienai amerikiečių bendrovei. Žinia, dabar jankiai kramto pirštus, bet kur jiems jų neprispaudžia?

Švelniai stuktėlėjęs į duris, įėjo Gamybos Skyriaus vedėjas. Jie pasilaikė už rankų, mandagiai pareiškė savo nuomones apie būsimąją dienos orą ir susėdo vienas prieš kitą.

— Vokietijos Pietinio Krašto Bendrovė gražino transistorių siuntą BX37. Bošai tvirtina, kad jie yra defektyvūs, ir, kaip nemalonu tai bebūtų, jie teisūs. Atsakydami minėtajai bendrovei, mes apgailestavome klaidą ir savo lėšomis patieksime naują siuntą. Štai atsakymas, reikalingas jūsų parašo... Sekantis dalykas — norėčiau atkreipti jūsų dėmesį į tai, kad skalbiamųjų mašinų atsargos baigiasi...

Balto garsėjo savo atmintimi, ir Senis labai brangino jį. O tačiau šitas palinkęs priešin ir protingų akių vyras nepajėgė pakilti aukščiau, kaip Gamybos Skyriaus vedėju. Viešpats Dievas nulipdė jam didelę galvą, bet pamiršo pridėti drąsos, kaip sakydavo turintieji teisę pasišaipyti iš kitų. Ir tikrai Balto išnykdavo už kitų nugarų taip, kad draugijoje beveik niekas jo ir nepastebėdavo. Jis mėgo skaičius ir atmintinai galėjo nupasakoti Karlovo dėsni, vienintelį, su kuriuo susipažino vakariniuose elektrikų kursuose, bet nieko nesugebėdavo neįsakyti. „Žmogus be iniciatyvos, su stipria įgimta inteligencija, kruopštus iki smulkmeniškumo, kovojąs su savimi nepasitikėjimo kompleksu ir ieškąs vaikystėje nepergyventų afekcijos ir pagarbos jausmų“. Šitaip jį apibūdino bendrovės psichologė daktarė Brėda.

Apie valandą jie dirbo, gretindami gamybinių diagramų kreives, tyrinėdami vieno ar kito gaminio galimybes masinei gamybai. Kai jie baigė, Dupontas pasirašė po keletu dokumentų, būtinai reikalingų jo parašo. ir pavaišino Balto cigaru.

Jam išėjus, Dupontas išsikvietė merginą numeris trečias.

Aukšto ūgio ir sveiko, vakarinės krašto dalies kaimietės kūno, mergina klusniai pritūpė kėdėje ir pakėlė laukiančias akis. Strazdanotas veidelis buvo liūdnas ir atsidavęs, kaip subarto šuns, o didelės ir nuostabiai švel-

nios akys po nevykusių akinių rėmais blizgėjo ašarų drėgme.

Dupontas nukreipė žvilgsnį į langą ir paklausė:

— Ar galiu sužinoti, ko jūs verkėte?

— Pasivėlinau dvidešimt minučių, pone direktoriau...

— Priežastis?

— Traukinys suvėlino (kiekvieną rytą aš vykstu trisdešimt kilometrų traukiniu, o pas-kui bendrovės autobosu nuo stoties), dėl to stotyje jau neberadau autobuso ir buvau priversta susirasti taksį.

— Pasakykite raštinės vedėjui, kad aš nubraukiu pavėlavimą. Nedėkokite. Parašykite nepasitenkinimo laišką Geležinkelų Ministerijai. O dabar — rašykite.

Jis pakilo ir vaikščiodamas padiktavo keltą laiškų. Sustojęs merginos užpakalyje, jis diktavo toliau, apžvelgdamas stiprų sprandą, apaugusį smulkučiais plaukeliais.

Būsimieji krašto valdovai, mąstė jis. Jie ateina iš savo nuskurdusių lūšnų biologiškai daug stipresni už mus ir apsiginklavę dievo-baiminga primityviųjų morale. Veržlūs, bet bemoksliai, pradžioje trinasi mūsų prieškam-bariuose, bet neužilgo šita aktyvi masė susiformuos ir pradės mus stumti iš kėdžių...

Baigęs diktuoti, jis grįžo į fotelį ir paklausė:

— Kiek vaikų esate šeimoje?

— Septyni, — atsakė mergina ir nežinia kodėl paraudo.

Jis pritariamai linktelėjo galva ir atleido ją.

Septyni vaikai, karčiai kraipė galvą Dupontas. Skurdžiai išaugina po septynis vaikus...

Ir jie sudaro šešiasdešimt procentų visų krašto gyventojų!

Jo mintis išblaškė staiga užsidegusi vidaus telefono raudonoji lemputė.

— Dupontai! Jeigu esi laisvas — užeiki pas mane.

— Taip, pone Durandai.

— Ateidamas pagalvok apie Kongą. Norėčiau sužinoti tavo nuomonę apie Kasyklų Bendrovę. O šiaip nieko ypatingesnio?

— Vokiečiai grąžino transistorių siuntą. Atrodo, kad dirbtuvės vėl išleido nevykusių aparatų seriją.

— Žinau. Sutvarkyk šitą reikalą: radio aparatų skyrius nebe pirmą kartą mums prikrečia mėšlo.

„Skuba Senis“, mąstė Dupontas, eidamas koridorium. „Pagalvok apie Kongą! Jis taip taupo laiką, tarsi sekančią valandą mirs...“

Senio darbo kambarys niekuo nesiskyrė nuo kitų. Tie patys metaliniai baldai, tas pats vienkartinis langas. Tik grindyse tiesėsi žingsnius slopinas kilimas.

AEAB savininkas, savo gniaužte laikąs didžiausią bendrovės akcijų dalį žmogus, ponas Durandas, viešai visų vadinamas Seniu, pusiau pakilo fotelyje ir ištiesė Dupontui ranką.

— Ką galvoji apie Kongą?

Klausimas buvo tiesus, be aplinkinių įvaidų. Dupontas suprato ir atsakė nerinkdamas žodžių:

— Mano nuomone, nieko gero. Pasibaigus tarpusavio piautynėms, jie nacionalizuos pramonę. Be abejo, kad nepapiktintų geradarių, bus kalbama apie kompensacijas, bet tai jau taip abejotina, kad neverta gilintis į galimybes.

Senis įjungė telefoną ir tarė:

— Ponia Brėda! Jeigu esate laisva — kviečiu užėiti. Norėčiau pasikalbėti dėl darbininkų atleidimo.

Jis atsilošė fotelyje ir padėjo kaulėtas, bet gražias ir prižiūrimas rankas ant atramų. Nublukusių kaštonų akys įdėmiai tyrinėjo Duponto veidą.

— Jeigu neklystu, Dupontai, spėjai parduoti Kasyklų Bendrovės akcijas prieš prasišalant kiauulystei?

Dupontas suvokė, kad pokalbis neliečia AEAB interesų ir yra privataus pobūdžio. Kadangi bendrovės nuostatai leido jos nariams turėti privačių akcijų kitose įmonėse, tiesiogiai atsakė į Senio užuominą:

— Akcijas pramačiau parduoti jau tada, kada pasklido pirmieji gandai apie Kongo nepriklausomybę. Be to, direktorių trimestrinės konferencijos metu, nebepprisimenu datų, buvau iškėlęs šitą opų klausimą. Kiek prisimenu, jūs išsireiškėte, kad Tšombė yra patikimas

žmogus ir išsilaikys Katangoje. Aš turėjau visai kitą, skirtingą nuomonę...

Senis pakilo ir keletą kartų perėjo kambary. Dupontas kiekvieną kartą nustebdavo šito vyro ūgiu, nors ir susidurdavo su juo kiekvieną dieną.

Sugrįžęs prie stalo, Durandas atsisėdo ant jo kampo ir ištiesė savo ilgas kojas grindyse. Rudas ir vykusiai masažuojamas veidas buvo abejingas, bet gyvos, neramiai bėgiojančios akys rodė, kad šitas žmogus visada galvoja apie savo ir kitų kapitalą. Ir dabar jis bandė suklostyti veidą į šypseną, bet mintimis buvo toli, kad net nematė Duponto. Praėjo keletas įtemptų minučių, ir Durandas perbraukė ranka per prūsiškai kirptus plaukus.

— Tavo nuomonė?

— Turimąsias akcijas perleisti kokiai nors amerikiečių bendrovei. Reikalas yra taip jau supuvęs, kad reiktų paskubėti gelbėti, kas dar galima.

Įėjo ponია Brėda, ir Senis, palietęs jos ranką, vėl grįžo į fotelį. Dupontas pasisveikino su ja ir sustojo prie lango, pastebėjęs, kad Senis žvilgsniu paprašė jį pasilikti. Jis atsistojo taip, kad galėtų stebėti spalvingiausią Smegenų Skyriaus atstovą.

Ji nebuvo graži, ta ponია Brėda, tačiau nepasižymėjo niekuo, kas darytų ją atstumiančią. Platus, neryškiai dažytas veidas, trumpai kirpti plaukai ir tamsūs akiniai. Atidžiau įsigilinęs į veido bruožus, Dupontas pasijusdavo

nejaukiai. Gal šitą keistą jausmą sukeldavo tai, kad tamsūs akiniai dengė akis, o gal ir tikrai psichologijos-sociologijos daktarės veide matyti įprastas homo-afroditinis dvilypumas? Apsirengusi ji buvo pilku, darbiniu švarku ir mėlynomis Texas kelnėmis, kurios buvo sukištos į ryškiai raudonus mokasius. Duponto žvilgsnis nukrypo į jos rankas. Jos buvo vyriškai kaulėtos ir apaugusios smulkiais juodais plaukais.

Vartydama užrašų knygutę, ponja Brėda nusišypsojo bereikšme ir būtina šypsena, bet laikėsi išdidžiai, demonstratyviai rodydama savo pranašumą.

— Praėjusią savaitę mes paleidome gandus, — pradėjo ji šiurkščiu balsu, — kad numatoma atleisti keletas šimtų darbininkų. Reakcija buvo gana įvairi, bet didesnę susirūpinimą parodė tik vakarinės krašto dalies darbininkai. Bešeimis jaunimas laikosi gana abejingai. Manau, jog jie tikisi įsidarbinti Vokietijos pramonėje. Kadangi mes norime pasilaikyti jaunimą, siūlyčiau atleisti moteris, kurių vyrai dirba; secundo — vakarinės krašto dalies žmones. Pirmuoju atveju lengviau susikalbėsime su profesinėmis sąjungomis, antruoju — atleistieji, gyvendami netoli Vokietijos sienos, turi galimybių susirasti darbo pas vokiečius. (Tarp kitko, jau keletas dienų, kaip bošai atvyksta autovežimiais prie išėjimo vartų ir per garsiakalbius kviečia darbininkus į Vokietiją). Atleidimai turėtų sutapti su metinėmis

atostogomis, kada bus išmokami atostogų atlyginimai. Tai sušvelnins netekusių darbo nepasitenkinimą. Mes jau susižinojome su Bendrosios Rinkos Socialinės Paramos žmonėmis. Jie sutinka paskirti atitinkamą sumą naujam profesiniam paruošimui bei įdarbinimui kitose pramonės srityse.

Ponia Brėda atsivertė naują knygelės lapą, bet Durandas sutikdamas kilstelėjo ranką:

— Manau, kad viskas aišku. Norėjau sužinoti tik būsimųjų veiksmų eigą. Palieku reikimą jūsų rankose, nes tikrai nesugebėsiu sklandžiau susitvarkyti.

Jis paėmė nuo stalo kampo cigarečių dėžę ir ištiesė ją prieš bendrovės psichologę. Pakilęs iš fotelio, Durandas uždegė jai cigaretę ir paklausė:

— Jūsų nuomone, kas kaltas dėl transistorinių aparatų nesėkmės? Nekalbu apie gamybos technikų klaidas.

— Aš primygtinai esu tvirtinusi, jog būtina sukurti detalinę — slenkančio diržo sistemą. Aišku, tai sunku įgyvendinti, bet Projektavimo Skyrius yra pajėgus pritaikyti šią būtinybę. Tuo labiau, kad paskutiniai vyriausybės potvarkiai leidžia pervesti didelę pelno dalį įmonėms modernizuoti. Manau, jog kiekvienais metais jūs surandate šį bei tą minėtojo potvarkio sąskaiton. Kodėl nepabandyti stambesnės operacijos? Juk turime Kongo nemažumą: Afrikos žaliavų stoka verčia mechanizuoti gamybą... Tai yra eilinio stebėtojo

nuomonė. Transistorinių aparatų nesėkmė, kaip jūs išsireiškėte, glūdi pasenusioje darbo premijų sistemoje. Žmonės yra priversti skubinti darbo ritmą ir tuo pačiu neišvengiamai smukdyti kokybę. Siūlyčiau, kaip jau esu nurodžiusi rašytuose pranešimuose, pakelti atlyginimą, priverčiant dirbti kraštutinę normą. Mašina turi nustatyti rankų judesių skaičių, pone vyriausias direktoriau.

Jai išėjus, Senis negalėjo sulaikyti pasigėrėjimo šypsenos.

— Nuostabi moteris, — sušuko jis. — Tik vieno aš nesuvokiu, Dupontai: kodėl ji, kuri viską žino ir išaiškina, nesupranta pati savęs?

Dupontas truktelėjo pečiais. Prie durų jis atsigrėžė į Senį:

— Psichoanalizė tvirtina, kad tai yra artimai susiję su Edipo kompleksu arba traumatiniu smūgiu vaikystėje. Yra ir kita galimybė: fiziologijos trūkumas, kuris deformuoja individo seksualinius pojūčius. Šiaip ar taip spėliojant, viena tik aišku, kad, jeigu ji mieliau gulinėja su „mažųjų rankų“ mergaitėmis, tai jai taip maloniau...

Nuvykęs į dirbtuves, jis susirado sau reikalingą vedėją.

— Ar jūs žinote, kad vokiečiai mums grąžino transistorių siuntą?

— Pone direktoriau, tai ne mano kaltė...

— Po velnių su kaltėmis! Kaip jūs praleidote be kontrolės keletą tūkstančių aparatų? Ar jūs susivokiate, kiek pridarėte nuostolių?

Na, ne čia reikalas. Kuris čia kaltininkas? Jūsų dirbtuvėse ar Projektavimo Skyriuje?

Nutukęs seniokas prakaitavo visu kūnu. Jis nebeturėjo jokios vilties, bet pabandė, kaip jau įprasta panašiais atvejais, gelbėtis kito kailiu:

— Klaida įvyko dirbtuvėse, pone direktoriau. Jūs žinote, kad, anksčiau atlikę serijinę gamybą, mes gauname premijas... Naujasis technikas patikrino keletą aparatų ir, norėdamas paskubinti eigą, įsakė juos perduoti pakavimo skyriui be voltmetrinės kontrolės. Pasirodo, užmaunant stiklinį vamzdelį...

Vedėjas smulkmeniškai išaiškino klaidą, bet Dupontas jo nebesiklausė. Skandalas buvo per daug skaudus, kad viskas pasibaigtų pabarimais. Jis įėjo į vedėjo stiklinę kabiną, iš kurios buvo matyti visa milžiniška salė su šimtais darbininkų.

Atėjo technikas. Jaunasis vyras buvo gana ramus ir stengėsi toks išsilaikyti. Dupontas suprato, kad jis išdidžiai atsisakys būtinų šešių dienų negarbės ir paliks dirbtuves anksčiau už jį. Todėl nusprendė užbėgti pasipūtėliui už akių ir suniekinti jį visų darbininkų akivaizdoje.

— Gamybės eiga, — ramiai pradėjo jis, bet pakankamai garsiai, kad vedėjas girdėtų, — turi būti saugoma, kaip dešimt Dievo įsakyimų, jaunasis žmogau. Mes nekalbėsime apie nuostolius, kuriuos, kaip žinote, turėtume mums atlyginti, bet tai per didelė suma jūsų

kišenei... Užeikite į administracijos skyrių. Ten jums išmokės šešių dienų atlyginimą. Tai ir viskas.

Jaunuolis truktelėjo pečiais ir bandė kažką pasakyti, bet Dupontas atsuko jam nugarą.

— Palieku jūs vedėju vien todėl, — kreipėsi jis į drebantį senioką, — kad žinau, jog niekur kitur darbo nebegausite savo metuose. Įsidėmėkite: bet kokius gamybos eigos pakeitimų tvarko Projektavimo Skyrius, o ne kas kitas. O dabar nustokit drebėjęs ir tęskite savo darbą.

Jis pasiliko vedėjo kabinoje dar keletą minučių, stebėdamas dirbančiuosius salėje, tai ir darbininkai paslapčia stebėjo jį. Jis niekada nebuvo pagalvojęs, kad galėtų būti nekenčiamas. Tikrai, kodėl jo turėjo nemėgti? Šiaip jis retai kada susidurdavo su darbininkais ir laikėsi ortodoksinės nuomonės, kad darbininkai turi prisibijoti savo darbdavių. „Kaip keista“, mąstė jis, „kad šito jaunuolio pasipūtimas išgelbėjo senąjį vedėją. Jeigu jis būtų pradėjęs aiškintis ir atsiprašinėti, būčiau atleidęs abu, bet kai vyrukas išpūtė krūtinę — reikėjo gelbėti veidą. Proletariatas visada mėgo kietagalvius, kaip kvailai jie besielgtų. Iš viso, kas yra proletariatas? Šitie dirbantieji, kurie beveik visi turi savo namukus, atvyksta darban automobiliais ir metines atostogas praleidžia Ispanijoje? Ar juos galima sugretinti su Markso epochos proletarais?“

Jis pasijuto besišypsas ir vėl suraukęs kaktą išėjo iš kabinos.

Žingsniuojant vartų link, pasigirdo pietų pertraukos sirena, ir darbininkų minia išbėgo į aikštę.

Dupontas prisiminė, kaip sunkiai turėjo kovoti ponis Brėda, iki direktorių taryba sutiko tiekti dirbantiems pietus. Buvo šaipomasi apie bendrus sovietinio rojaus katilus, įrodinėjama skaičiais ir įvairiomis galimybėmis, bet Senis parėmė psichologę, ir darbininkai valgė šiltus pietus jaukiuose barakuose. Jau sekančio mėnesio apyskaitoje paaiškėjo, kad darbo našumas ir dirbančiųjų nuotaika pakilo. Senis viešai pagyrė ponį Brėdą ir pasikvietė algos pakelti. O tai reiškė, kad palieka jai laisvas rankas panašiom naujovėm.

Vaikinas privažiavo autovežimį tada, kai Dupontas išėjo pro duris. Padavęs jam nedidelį tradicinį pinigą, jis išvyko „tvarkyti bendrovės reikalų“.

Keliolika minučių pavažiavęs Karališkuoju keliu, Dupontas pasiekė miškingas kalvas: turtuolių vasarnamių vietovę. Viena ranka vairuodamas, jis paslėpė veidą po tamsiais akiniais ir įsuko į mišką.

Nusileidęs dulkiniu, negrįstu keliuku į aikštėlę, sustojo šalia medinio dviaukščio namo su stikline veranda ir supamo krūminės tvoros.

Išlipusiam iš autovežimio, nutukęs ir klaidingai negražia galva buldogas šoko jam ant krūtinės. Dupontas pasilenkė ties besivoliojančiu iš džiaugsmo šunim paglostyti jo, bet,

išgirdęs žingsnius, skubiai atsitiesė ir nusiėmė akinius.

Raudoni, kaip varis, merginos plaukai buvo susukti į netvarkingą kuodą, ir liepsnojan-
tis jų pluoštas krito ant pečių ir linksmi plaz-
deno jai einant, kaip milžiniškos gyvatės uo-
dega. Šviesi skarelė gaubė pečius, plačiai išsi-
skirdama tarp krūtų ir surišta ant bronzinio
pilvo, aukščiau jaukaus įdubimo. Vilkėjo
trumpomis sportinėmis kelnaitėmis ir ėjo ba-
sa, atsargiai glausdama pėdas prie šiurkščios
miško žolės.

Ji ištiesė į Dupontą rankas, delnais į vir-
šų, kaip mielam ir seniai lauktam bičiuliui, o
gražiam veide sužibo jaukios šypsenos šiluma.

— Pagaliau atvykai, — tarė ji dusliu, mie-
guistu balsu.

Ir visa aplinka buvo švelniai mieguista:
nutukėlis šuo, žaliai dažytas namas, keletas
neryškių gėlių palangėje ir pati mergina, ju-
danti taip lėtai ir raminausiai besišypsanti nai-
via šypsena bronziniame veide, su žėrinčio bal-
tumo dantimis.

Bučiuodamas ją, Dupontas juto šituos
tvirtus, jauno gyvulio dantis, kurie iki skaus-
mo spaudėsi jam į lūpas. Jos kūnas kvepėjo
alyvomis ir svaiginančiu moters prakaitu.

Laikydami už rankų, jie pasikėlė veran-
dos laipteliais, bet tik prieškambarėje ji apka-
bino Duponto kaklą, prisiglausdama visu kū-
nu ir apiberdama jo veidą trumpais, kandžio-
jamais pabučiavimais. Jis jautė merginos

trūkčiojanti pilvą ir pradėjo svaigti, bet pakako pavyduliaujančio šuns vamptelėjimo, kad išsiblaivytų.

Tylėdami jie perėjo didžiulį kambarį, kurį buvo galima suskirstyti bambuko sienelėmis į keletą mažesnių, ir sustojo prieš atvirą langą į sodą.

Senyva moteris, lygiai sušukuotais plaukais ir bereikšmiu veidu, pakilo nuo suoliuko ir pataikaujančia šypsena pasveikino Dupontą.

— Malonu jus vėl matyti, — tarė ji mieguistu, kaip ir dukters, balsu. — Pagaliau atvykote mūsų aplankyti.

Sodelis buvo vykusiai sutvarkytas, o takai išbarstyti mėlynuoju smėliu. Nukankinta saulės ir gausios šeimos višta, kimiai kvarksėdama, nusivedė meilučių viščiukų būrį. Nedidelame tvenkinyje šviežiu baltumu žydėjo vandens lelijos, ir jų aitrus kvapas plūdo į kambarį.

— Tavo motina tikrai puiki, — pastebėjo Dupontas. — Tu tik pastebėk, kaip vykusiai ji sutvarkė šitą krūmlaukį!

— Ji negali likti be darbo, — patenkinta gyriu, atsakė mergina. — Manau, kad seni žmonės susirgtų, jei neturėtų ko dirbinėti.

Mergina patylėjo, tarsi svarstydamą žodžius, o kai vėl prabilo, Dupontas paslėpė išraišką po miela šypsena.

— Dažnai matau, kad ji stebi mane, — tęsė mergina, atsiremddama į jo petį. — Žinia,

nors ir tvirtina, kad tai jos neliečia, kad supranta mane, bet žinau, jaučiu, jog smerkia mane...

Dupontas šypsojosi, apsimesdamas, kad nesuvokia, kur krypta mergina, bet žinojo būsimuosius žodžius ir susidomėjęs laukė šito neišvengiamo ir būtino savęs pasmerkimo „prieš tai“; šito ramino kompromiso, kuris turi nuglostyti primityvios dvasios skrupulus, surandant logišką, pamokslinę moralę atitinkantį pateisinimą.

— Štai kad ir vakar... Mes prisiminėme tave, o motina ir sako. „Aš žinau, jog jis prižadėjo skirtis su žmona, bet šitie pažadai kartojasi jau antri metai. Vienaip ar kitaip besiteisintumėte, jūs gyvenate nuodėmėje ir kartą reiktų apsispręsti...“

— Taip, — apsimetė susirūpinusiu Dupontas, — taip. Reikia ką nors daryti... Tačiau aš negaliu paskubinti įvykių. Reikia laukti iki sekančių metų. Taip, sekančiais metais aš esu numatęs pradėti skyrybų bylą. O dabar, mergyte, norėčiau nusiplauti dulkes ir suvalgyti ką nors skanaus.

Vonios kambaryje, po šalto vandens srove, jam kilo mintis, kad mergina tik apsimeta ir, paprastų paprasčiausia, jį apgaudinėja. Jis sustingo netikėtos galimybės pritrenktas. „Bet kodėl ji nemylėtų manęs? Pagaliau aš to ir nereikalauju. Svarbiausia yra tai, jog ji yra meili ir ištikima, o visa kita neturi jokios reikšmės. Juk atvykstu čia išsiblaškyti ir pagulėti su ja.

Ką gi veikti vyrui, turinčiam šlykščią žmoną, kuri ir jauna būdama mylėjo su rezignacija ir dūsavimais, kaip turko prievartaujama mergelė?“ Jis pabėgo nuo minčių apie žmoną nusikeikdamas: „Ir koks velnias verčia mane galvoti apie šitokias šlykštynes! Argi nepakanka savaitės mąstyti apie save ir kitus?“

Pridengęs žilstančiais plaukais apaugusią krūtinę rytšvarkiu, Dupontas valgė šaltą viščiuką su daržovėmis, o mergina sėdėjo šalia ir pasakojo kasdienybės smulkmenas.

„Kodėl ji pasakoja man visa tai?“ samprotavo jis valgydamas. „Anksčiau niekada nekvairšindavo galvos panašiomis pasakomis. Ji turi daugybę lengvo turinio knygų, televiziją, motiną, naujausias plokšteles. Miega iki vidurdienio arba gulinėja sode. Visa tai aš žinau. Kodėlgi dabar panoro papasakoti ištisos dienos smulkmenas ir įrodyti man, kad tik ji ir motina tebūna šitame name?“

Pavalgęs jis rūpestingai nusiplovė rankas ir, stipriai patrynęs delnus, pasišaukė šunį. Buldogas meilikaudamas voliojosi prieš jį, bet Dupontas prakalbino jį ramiu balsu, ir susidomėjęs šuo pakilo. Jis ištiesė rankas ir leidosi apuostomas. Buldogas truktelėjo buka nosim ir, lyžtelėjęs ranką, vėl pargriuvo.

— Kas čia? — nustebo mergina. — Kodėl privertei jį klausytis savo balso ir apuostyti rankas?

Dupontas nusijuokė, bet nieko neatsakė. Ar galėjo pasakyti, kad šuo, nors ir nekalba, bet daug pasako?

Paskui jie gėrė rūkštų vyną, maišytą su degtine. Dupontas buvo priverstas, jis dar kartą patvirtino, kad sekančiais metais pradės skyrybų bylą. Mišinys buvo svaiginantis, o mergina sėdėjo ant fotelio atramos, ir jos nuoga ir bronzos rudumo šlaunis beveik lietė Duponto veidą.

Jis padėjo stiklą ir pabučiavo jos vynu dvelkiančias lūpas, bet mergina nepatenkinta papurtė galvą ir grąžino pabučiavimą su tokia aistra, jog net sukraujavo lūpos.

— Pasiilgau tavęs, — murmėjo ji.

Dupontas išsilaisvino iš jos glėbio ir pakilo.

— Eikš!

Kada ji atėjo, jis jau gulėjo lovoje. Nusi-rengdama ji pastebėjo Duponto žvilgsnį ir uždengė akis delnu. Paskui ji atsigulė šalia ir prisiglaudė prie jo.

Kai Dupontas nubudo, kambaryje jau dvelkė vakaro vėsa. Mergina, pajutusi, kad jis nebemiega, vėl prisiglaudė, bet Dupontas atstūmė jos rankas ir pakilo.

— Kaip ilgai aš miegojau? — paklausė jis rengdamasis.

— Nežinau, — sumurmėjo ji. — Gal tre-jetą valandų...

— Esu priverstas grįžti į miestą, mergyte. Taip, taip, aš žinau, jog tai nemielia, bet reikia lai yra reikalai.

Nekreipdamas dėmesio į jos murmėjimus, Dupontas nulipo laiptais ir, pamatęs ant kėdės savo švarką, prisiminė laiškus.

Visi jie buvo bereikšmiai, nors ir buvo įrašyta „asmeniškai“, o vienas, rašytas ranka ir pigaus popieriaus lape, sugniaužė jam gerkle, ir jis buvo priverstas atsisėsti ir tik po keletos sekundžių vėl pažvelgti į jį.

„Gerbiamasis Pone,

nors anoniminiai

laiškai yra negarbingas veiksmas, bet jaučiu pareigą jums pranešti, jog jūsų duktė vaikšto su negru. Žinia, ne gatvėse (kasgi vaikšto apsikabinęs bezdžionę gatvėse?), bet užmiesčio parkuose ir — sutemus. Esu priverstas tikėti, kad jūs to nežinojote...”

Laiško apačioje buvo negro pavardė ir adresas.

„Štai kokį berniuką tu man pristatysi vakare! Negrą! Štai kodėl tu nesuradai žodžių šį rytą!“

Jis suglamžė laišką ir paslėpė jį kišenėje. Sustojo prie lango ir ilgai žiūrėjo į sodą, stengdamasis sutramdyti staiga kilusį pyktį.

Senė vaikščiojo, lydima šuns, rami ir be rūpesčių. Abu jie buvo ramūs ir nerūpestingi — moteris ir šuo. Saulė kryo į vakarus, ir jis susivokė, kad reikia veikti. Skubiai ir ryžtingai reikėjo ką nors daryti! Reikėjo užbėgti įvykiams už akių ir žūt-būt sulaikyti negrą prieš savo namų duris! Jeigu jis išmes juodaodį, klausimas liks neišspręstas: Irena susirinks savo niekniekius ir išeis paskui jį. O, taip! Ji nekels scenų ir nesimes į maldavimus, bet paprasčiausiai išbėgs iš namų. Ir jokie įstatymai,

jokios policijos neprivers jos sugrižti. Policijos...

Jis uždarė langą ir šoko prie telefono. Taip, Julius neatsisakys jam padėti. Nors pasakutiniais metais jie ir retai besimatydavo, bet vaikystės draugystė neišbluko. Julius visada buvo ištikimas ir paslaugus. Kodėl jis turėtų palikti draugą nelaimėje? O nelaimė buvo didelė ir negarbinga.

— Krašto Saugumo Komisariatas. Su kuo turiu garbės?..

— Norėčiau skubiai pasikalbėti su komisaru Lenoare...

Saugumietis, sužinojęs Duponto pavardę, nedelsiant įjungė komisaro telefoną.

Po įprastinių, kaip einasi ir kas naujo, Dupontas prabilo:

— Klausyk, Juliau, aš norėčiau kai kurių žinių apie vieną užsienietį. (Savaime suprantama, jeigu tai neina prieš nuostatus). Kaip jo pavardė?

Jis išlankstė laišką ir perskaitė negro pavardę bei adresą. Valandėlę buvo tylu: komisaras laikė ragelį, pridengęs delnu, ir, tikriausia, įsakė suieškoti reikalingą kartoteką.

— Rytoj gausi visas žinias, — vėl prabilo jis. — Aš atsiųsiu vieną savo žmonių. Tiesa, kaip tu pageidautum: į namus ar...

— Ačiū, — nutraukė jį Dupontas, — bet žinios man reikalingos ši vakarą. Kiek žinau, tu pietauji „Trijų Šveicarų“ restorane, o pas-kui rūsyje loši biliardą. Aš atvyksiu septintą

valandą, ir tu galėtum man papasakoti apie tą užsienietį. Gerai?

Julius sutiko, ir Dupontas, kiek prablaivėjusia nuotaika, padėjo ragelį.

Mergina jau tarpduryje suvokė, kad kažkas negera yra atsitikę. Tylėdama ji pripylė degtinės stiklą ir padavė jam. Jis išgėrė ir dėkingai paglostė jos plaukus. Vaikščiodamas ir kramtydamas cigarą, Dupontas su nuostaba pastebėjo, kad nejaučia jokios neapykantos dukteriai. Sunkus kartėlis plūdo krūtinėje, kaip ir visada, kada nusiviliama mylimu žmogum.

Mergina susirangė fotelyje, bet vis dar tylėjo. Ji suprato, kad dabar ne laikas klausimams. Ji vėl pripildė stiklą ir, kiek pagalvojęs, prisipylė ir sau. Jie išgėrė žiūrėdami vienas į kitą, ir Duponto veide vėl pasirodė šypsena.

— Nebegaliu ilgiau pasilikti pas tave, mergyte. Buvau kai ką pamiršęs, o tai galėtų sudaryti nemalonumų. Bet, manau, viskas susitvarkys. Turi susitvarkyti. Griausmo dieve, turi!

Jis pakėlė ją iš fotelio, kaip žaisliuką, ir pastatė ant grindų.

— O dabar aš skubu. Atvyksiu sekančią savaitę. Ketvirtadienį. Gerai?

Abi moterys palydėjo jį iki autovežimio ir pakeldamos rankas atsisveikino. Šuo bandė vytis, bet greit pavargo ir nuliūdęs grįžo prie moterų.

Grįždamas miestan, Dupontas šaltai ir

nuosekliai apsvarstė padėtį, o kai pasiekė Angelų tiltą, jau buvo atgavęs pasitikėjimą savim ir pramatęs, kaip nusikratys negru.

Palikęs autovežimį vienoje sustojimo aikščių, pėsčias nuėjo į „Trijų Šveicarų“ restoraną. Aišku, Irena skausmingai pergyvens tai, bet jos metuosė visada meilės yra amžinos ir negęstančios. Tai praeis, kaip viskas praeina. Ji yra tvirta ir praktiškos galvosenos. O tačiau susimylėjo su negru... Kur čia praktiškumas? Argi sveikai protaujanti mergina išdrįstų tekėti už negro?

Biliardo klubas buvo restorano rūsyje, ir, nusileidęs siaurais laiptais, Dupontas įėjo ilgą, ryškiai apšviestą salėn. Pastebėjęs komisarą, jis linktelėjo galva ir susirado nuošalesnį staliuką.

Storas ir raudonu, alaus gėriko veidu Lenoare šypsena atsakė jam, bet lošimo nenutraukė. Stipriose jo rankose biliardo lazda atrodė, kaip pieštukas. Prieš suduodamas į kamuolį, jis prisimerkdavo ir ilgai taikydavo, erzindamas priešininką. Tai buvo aistringas lošikas, vartojęs tik savo lazda ir kiekvieną nesėkmę pergyvenęs murmamais keiksmiais. Pagaliau jis baigė ir atėjo prie Duponto staliuko.

— Na, senbroli, — šypsojosi komisaras, riebia letena apgniaučdamas Duponto delną. — Ištiesas amžius, kai mes nesimatėm, ir staiga tu išlendi su skubiais reikalais...

Jie susėdo, ir Dupontas pasišaukė padavėją. Liesas vyras, rūpestingai slepiama plike

po nuskurusių plaukų garbanėle, paklusniai nusišypsojo ir palenkė alkaną vanagą galvą. Jis pažinojo abu žymiuosius miesto vyrus, todėl vykusiai pritaikė tą garsų krašto padavėjų draugiškumą, kuris, kaip reikalavo miesto papročiai, sudarydavo išpūdį, jog esate aptarnaujamas draugo, o ne arbatpinigiais apmokamo padavėjo.

— Du stiklus grapos ir du alaus.

Padavėjas nenustebo, arba neparodė nustebimo, ir, gudraudamas savo išmone, kreipėsi į komisarą:

— Jeigu ponas Julius nesugriebs manęs už apykaklės...

Grapa buvo klaikiai stipri ir dvokianti kontrabandinė degtinė, gaminama Italijoje iš vynuogių išspaudų. Paprastai ji geriama su vaisvandeniais, bet stiprių skonių mėgėjai nevengė ir alaus-grapos mišinio.

Lenoare susimąstęs pažvelgė į Dupontą, tarsi šitame rūpestingai skustame Bonzos veide pastebėtų jaunystės atšvaitus, kada jie, dar būdami studentais, kiekvienerių mokslo metų pradžioje šituo gėralu nugirdydavo pirmamečius ir jodinėdavo jais studentų kavinėse.

— Vyrukas studijuoja miesto universitete teisę, — pradėjo jis, vykusiai gelbėdamas draugą. — Dvidešimt penkerių metų. Atvyko iš Metropolio su tvarkingais dokumentais, ir nieko negalima jam prikišti. Gal tik juodą odą...

Ar tai buvo užuomina, kad jis ką nors žino, ar tik atviras ėjimas prie reikalo?

— Atrodo, kad kovojantis prieš Metropolį Laisvės Frontas turi savo planą, — tęsė Lenoare. — Gal todėl mūsų bernas vengia patriotiškai nusiteikusių tautiečių. Esu linkęs tikėti, jog jam patarė laikytis nuošaliai, kad mes negražintume nebaigusio studijų.

— Kiek suvokiu... — pagaliau prabilo ir Dupontas. — Kiek suvokiu, jis yra paliekamas nuošaly todėl, kad L.F. pramato jam ką nors stambesnio?

— Atspėjai, — linktelėjo galva Lenoare, kuris pradėjo susivokti Duponto žaidime. — Būsimajai valstybei bus reikalingi ne vien tik revoliucionieriai. Kaip gabus teisininkas, jis bus naudingesnis, kai bus atsikratyta Metropolio globos. Taip galvojame todėl, kad dažnai jį aplanko pravažiuojantieji vadai.

— Pravažiuojantieji vadai? — nustebo Dupontas. — Kiek žinau, mes esame įsipareigoję sulaikyti L.F. vadus ir perduoti juos Metropoliiui. Kaip reikalauja geros kaimynystės nuostatai.

Jie išgėrė grapą ir gražino padavėjui tuščius stiklus. Užsirūkęs tradicinę pypkę, Lenoare pralinksmino ir, šildydamas alų tarp dėnų, pasakojo toliau:

— Reikalai yra pasikeitę. Neseniai mes suiminėjome L.F. žmones pagal Metropolio pareidavimus, nekvaršindami galvos dėl tarptautinės teisės nuostatų. Deja, kaip minėjau,

įvykiai eina kita kryptim, ir norom nenorom reikia pripažinti, kad L.F. nebėra maištininkų sambūris, bet būsimosios valstybės vyriausybė. Kas gali neigti, kad mūsų vaikinas ar koks nors kitas juodas velnias rytoj neatsisės į ministro kėdę? Kas galėjo tikėti, kad mūsų buvusios kolonijos gubernatorius turės bučiuoti ranką basakojo seržanto žmonai? Taigi, grįžtant prie pravažiuojančių vadų... Jie keliauja per mūsų kraštą, gabendami surinktus pinigus į vienos valstybės bankus. O anieji niekada neklausia, iš kur ateina ir kur išeina pinigai. Aišku, kad jų dalis sugrįžta ir į mūsų krašto ginklų pirklių rankas. Mes apsimetame nepastebį žaidimo, ir L.F. pakartotinai davė suprasti, jog ateityje tai nebus pamiršta.

Lenoare pirštų galais surinko tabako trupinius ir nukratė juos į peleninę. Jis paragavo alaus ir, radęs jį pakankamai sušilusį, išgėrė vienu dideliu gurkšniu.

— Vaikinas sudaro tau nemalonumų?

— Taip, Juliau. Velniškai painių nemalonumų, ir be tavo pagalbos aš nesiviliu jų nugalėti...

Dupontas papasakojo apie anoniminių laišką, pokalbį su Irena ir pridūrė:

— Aš niekada nesutiksiu, kad mano duktė ištekėtų už negro!

Valandėlę abu tylėjo. Lenoare glostė alaus stiklą, bet žvilgsnis buvo nukreiptas į toli, kažkur virš Duponto galvos.

— Niekada nesutiksiu, kad mano duktė

ištekėtų už negro, — pakartojo Dupontas. — Žinau Ireną. Iki smulkmenų pažįstu jos būdą ir esu tikras, kad ji nenusileis, bet išbėgs iš namų ir paslapčia susituoks. Reikia būtinai pašalinti negrą. Žmona aš nepasitikiu. Ji, be abejo, palaikys dukterį ir ras daugybę argumentų apie naujus laikus, mergaitės laimę ir panašiai. O gal ji seniai žino... Tu supranti mane, Juliau? Negras turi pranykti. Mergaičiukė patriukšmaus, paverkšlens ir apsimamins. Visos pirmosios meilės yra gyvybės ir mirties klausimas, kas gi to nežino! Taip, juodaodis turi būti pašalintas ir taip toli, kad nė pats velnias nesuvoks, kur jis yra.

Lenoare pakėlė ranką, ir padavėjas vėl atnešė du stiklus grapos ir alaus.

— Kartais gyvenime mes susiduriame su opiais klausimais ir išvengiame jų nusiramindami, kad tai ne mūsų reikalas... Taip, aš žinojau, kad Irena vaikšto su afrikiečiu. Vyras, kuris laikas nuo laiko žingsniuodavo paskui ją, pranešė, kad jis susitinka ne vien su pravažiuojančiais L.F. vadais, bet ir su tavo dukterim. Kadangi Irena yra pilnametė, o tu, kiek žinau, nemėgsti, kad kas pinasi į tavo reikalus, numojau ranka: ne mano dalykas, kaip sakiau. Atrodo, kad apsirikau...

Jie vėl išgėrė grapą ir ištuštino alaus stiklus. Lenoare pažvelgė į laikrodį sienoje ir pakilo.

— Ką manai daryti? — paklausė Dupontas, nieko nesusivokdamas.

— Dabar septynios valandos, — atsakė komisaras. — Vaikinas pietauja „Afrikiečių kavinėje“, ir tikiu, kad mano žmonės suras jį dar sėdintį prieš kus-kus. Och, vyrukas spardysis ir šauks apie žmogaus teisių chartas, bet juk tam jis ir teisininkas... Jeigu viskas vyks, kaip pramatau, dar prieš vidurnaktį perduosiu jį Metropolio pasienio žandarams, kaip pavojingą mūsų krašto saugumui ir nusikaltusį subversyvine veikla draugiškai valstybei.

Jis nuėjo prie bufeto ir sumokėjo sąskaitą. Aukštas ir jautiškai platus, jis sugrižo prie Duponto ir, apkabinęs jo pečius, stumtelėjo jį į duris. Atrodė, kad jis stengėsi nuraminti Dupontą dėl būsimosios kiauulystės ir viską pasiima ant savo pečių, apsimesdamas žmogum be sąžinės ir skrupulų. Dupontas suprato tai ir, jausdamas, kaip kaista skruostai, nusigrėžė.

Gatvėje Lenoare mostelėjo pravažiuojančiam taksiui ir, sėsdamasis į jį, tarė:

— Sveikink žmoną. Žinia, ne ši vakarą... Už keletos dienų telefonuosiu tau. Nekankink sau tulžies: reikalai susitvarkys.

Namuose jis rado žmoną prieš televizijos aparatą. Pasisveikino įprastu abejingu pabučiavimu taip, kad lūpos palietė skruostą neatšiverdamos. Nieko neduodančios ir nieko nepriimančios.

Išgėrė porto stiklą ir sėdo vakarieniauti. Paskui peržvelgė vakarinius laikraščius, paglostė žmonos mylimąją šuniuką ir užsidarė savo darbo kambaryje. Keletą valandų dirbo,

o kai padėjo paskutinį tašką, jau buvo dešimta valanda.

Irena sėdėjo šalia motinos ir žiūrėjo televiziją. Jis pabučiavo ją į skruostą ir paklausė:

— Nagi, o kur tavo vaikinai? Berods, sakei, kad ši vakarą turėsiu garbę jį pamatyti. Tikiuos, kad neatsitiko nieko blogo? — rūpestingai užbaigė.

Duktė pakėlė išblyškusį veidą į jį. Akys buvo liūdnos, bet be ašarų, ir ji skurdžiai nusišypsojo.

— Berniukas neatėjo į pasimatymą...

— Hm... Manau, kad susitrukdė kur nors. Nieko rimta, rytoj vakare mieliau priimsime jį. Šiandien jaučiuosi kiek nuvargęs: turėjau tikrai perkrautą dieną. Tiesa, mudu gi žadėjome pasikalbėti...

— Rytoj, tėveli direktoriau, rytoj.

Jis abejingai truktelėjo pečiais, tarsit tikdamas: gerai, tebūnie rytoj, ir išėjo susirinkęs laikraščius, kuriuos visada skaitydavo lovoje.

SUNKIOS PUPOS, KAIMYNAI IR KITI

Spūsteli, patraukia — nejuda. Vadinas, reikia pašert.

Žeria saują sunkių pupų ir pasišalina.

Sugrižta ir randa pupas nepaliestas ir laukinį žvėrį, kuris, suviliotas sunkiųjų pupų kvaipo ir būdamas labai alkanas, prisėlino ir neatsargiai griebęs, užsirijo. Nemaloni padėtis. Ateis vasara, laukinis žvėris supus, priskris musių, dar, ko gero, ir pupas apdirbs... Šoka per aukštą tvorą. Išsinarinęs koją, nušlubuoja iki kaimyno namų durų.

„Kas daryt?“ sako. „Ponas labai išsimokslinęs... Girdėjau, kad ir knygas skaityt moki...“

Ponas, patenkintas, kad jis išsimokslinęs, tuoj peršoka tvorą ir ima matuot.

„Įdomi bestija“, sako.

„Įdomi tai įdomi, bet kad nevietoj pasprogo“.

„Kvailiems padaram bet kur vieta“, atsako ponas. „Ar dar turi tą pasiutusį šunį?“

„Turiu“.

„Kur jį laikai?“

„Tai kad pats nežinau“, sako ir, nusiėmęs

daug kartų lopytą kepurę, ima nemaloniai glamžyt. Ponas dar kartą išmatuoja laukinį žvėrį, apsidairo ir spiria lavonui į ausį.

„Nieko nebus“, sako, „surask savo šunį, arba aš tuoj pat lipu namo“.

Šlubuodamas išskuba iš kiemo ir atsistoja plento vidury.

„Kas jums?“ mandagiai klausia pavojingai sustojusio automobilio vairininkas. „Nejaugi norite, kad paveščiau?“

„Ne. Ieškau kalės“.

„Ak taip... kalės... Hm... Hm... O kur ją pametėte?“

„Nežinau. Bastosi kur nors“.

„Turiu ir aš šuniuką“, sako vairininkas, „bet ne čia, žinote. Namie. Kauliukams graužti...“ ir šypteli.

„Gal turi atvaizdą?“ klausia.

„Turiu“, sako vairininkas, „ir malonu, kad susitikome. Seniai norėjau kam nors dovanoti“.

Iškiša fotografiją pro langą ir, dar kartą šyptelėjęs, nuvažiuoja.

Šlubuodamas grįžta į kiemą. Ponas žvilgtėri vieną kartą, antrą. Dar kartą.

„Mažas, bet kudlotas“, sako, „atrodo piktas. Labai išmintingai padarei. Padėkim čia. Gal atsigaus, pamatys ir bėgs.“

Paremia fotografiją viena sunkia pupa prie lavono uždaros dešinės akies ir pasitraukia iki tvoros. Saugiau, o, be to, ir patogiau: galima atsiremti.

Ima šnekučiuot. Mėgina sukt pokalbį apie šį bei tą, bet ponas nenori girdėt.

„Tu per daug jaudinies“, sako ponas, „šitaip ir bestiją užmirši...“

„Duodu garbės žodį, kad neužmiršiu“, sako, „bet kaip čia yra su tais reikalais?“

„Labai nesklandus klausimas“, atsako ponas. „Geriau nevargink galvos, yra įdomesnių dalykų“.

„Tai kokių?“ klausia. „Nesuprantu, kaip tai gali būt...“

Ponas liūdnai pakrato galvą.

„Tik, pavyzdžiui“, sako, „ar nenorėtum turėt veidrodžio arba savo portreto? Arba kad kur nors netoli būtų melsvas ežerėlis?“

„O kam?“

„Kad galėtum į save pasižiūrėt, galutinai sužinoti, į ką esi panašus“, atsako ponas, keistai mirksėdamas.

Prakaituodamas apie žiaunas, atsargiai apsidairo. Reikalas aiškus: ponas išsikraustė iš proto — teks bėgt. Bet kad ta bestija čia guli. O ir pupos, lyg tyčia, pakeliui.

„Tai ką?“ sako ponas, „pagalvok...“

„Galvoju“, sako, „bet kad neina“.

„Na, klausyk“, sako ponas, „tu pamėgink, o aš tuo tarpu čia, patvory, pasnausiu. Bet turi prižadėt, kad, kai pradėsi protaut, mane pabudinsi. Ar prižadi?“

„Prižadu“, sako, „bet gal ponui nepatogu patvory miegot. Gal nepratęs...“

„Tas ir yra reikalas, kad patogu“, trumpai

atsako ponas ir atsigulęs nusisuka į tvorą ir ima sunkiai alsuot.

„Ar jis miega, ar tik apsimeta?“ tyliai save klausia. Pavojinga, nes jei ponas pastebės ką nors įtartina — su išnarinta koja toli nevažiuosi. Bet šitaip, rankas sudėjus, laukt irgi negerai. Jei ponas ir tikrai miega — kada nors pabus. O kas tada? Pakraipo galvą, pasiklauso. Kvėpuoja lygiai; atrodytų, kad miega. Reikėtų pabandyt.

Pasiremdamas tvora, ima šlubuot šalin. Pašlubuoja, stabteli ir žvilgteri atgal. Dar pašlubuoja ir dar pažiūri. Atrodo, ponas tikrai miega. Tur būt, labai pavargęs. Keistas reikalas. Deda dar vieną kreivą žvilgsnį ir sustoja. „Ne“, murma pats sau, „čia kažkas netaip. Kas iš to, kad išsigelbėsiu? Paskui ramybės neturėsiu: sąžinė dieną naktį grauš...“

Dar pamurma kažką neaiškaus ir apsisukęs šlubuoja atgal. Atsargiai pakrato poną už peties.

„Laikas keltis“, tyliai sako. Nepatogi padėtis. Savo gyvenime pono nebudinęs, nežino, kas daryt. Bet ponas labai lengvai miega. Tuoj pažiovauja, pasiraivo, pasitampo.

„Ačiū, kad pabudina“, sako. „Velniškai kvailai sapnavau. Rodės, kad vos tik užmigau — pasišalinai. Ir vos tau pasišalinus — bestija atgijo. Na, o vienam ir dar miegančiam, savaime aišku, negali būti jokios kalbos apie apsigynimą. Bet tai tik nemalonus sapnas. Iš tikro

geri kaimynai mirties pavojų vienas kito neapleidžia... Ar ne tiesa?“

„Aišku, tikra tiesa...“ sako. Bet ponas, pamarinęs antakius, žiūri tiesiai į akis.

„Tai ką tu, rupūže!“ sako. „Vadinasi, man būtų leidęs amžinai žūt!..“

„Kaip tai?“ klausiu sumišęs.

„Manai, kad jeigu miegu, tai esu žabalas?“ rikteli ponas grasinamai.

Reikėjo negrįžt, galvoja. Dabar tai įkliuvau, gintis per vėlu. Nors ponas ir nemiegojo, vis tiek pagulėjo, pailsėjo. Bus blogai: mažų mažiausiai snukį išvanos...

„O kas čia?“ sako ponas, nei iš šio, nei iš to atlyžęs.

Nuo plento pusės ateina vyras. Rūbai apdriskę, purvinas, matyt, kad labai pavargęs. Tik gelsvi ūsiukai dailiai apkarpyti.

„Nepažįstu“, sako, „atrodo, šiaip sau vyriškis...“

„Kad ir nukalbi...“ sako ponas. „Ar netai, kad ūsai peroksidu skalauti?“

„Blogai, kaimynai, blogai“, sako vyras su ūsiukais, atsiremdamas į tvorą.

„Kas blogai?“ klausia ponas.

„Tris dienas, tris naktis laukais kulniauvau...“

„Paklydai ar ką?“

„Kur tau...“ sako vyras su ūsiukais.

Ponas tyli, netiesiai pažiūri į vyro rūbus.

„Ar kokia nelaimė atsitiko?“ klausia.

„Nori žmones kinkyt...“ sako vyras su ūsiukais.

„Nesuprantu“, sako ponas. „Kalbi, lyg būtum galvą užsigavęs...“

Bet vyras su ūsiukais tik remiasi į tvorą, tarsį vos begalėtų stovėt, ir tyli. Ponas pagalvoja, paniūniuoja. Lengvai pakelia vieną sunkią pupą ir atnešęs paduoda.

„Pasistiprink“, sako, „ir pradėk iš naujo“.

Vyras su ūsiukais patikrina, ar pupa sveika, įmeta burnon ir alkanai apsilaižo.

„Nori dar?“ klausia ponas.

„Noriu“, sako vyras su ūsiukais.

„Derėkis su kaimynu“, sako ponas.

„Ką čia derėtis!“ sako. „Valgyk sveikas, jei tik lenda. Dvi pupos daugiau ar mažiau, et...“

Vyras su ūsiukais praryja dar keletą pupų, švarko rankove nusišluosto lūpas ir patenkintas atsirūgsta.

„Dabar, jei norit, galiu papasakot“, sako.

„Pasakok“, taria ponas, „atvirai sakyk, kas esi ir ką žinai apie kinkymą...“

„Pavardžių minėt nėra reikalo“, pradeda vyras su ūsiukais, „bet, kaip aiškiai matot iš visos išvaizdos, esu nekvailas žmogus. Gyvenu netoli nuo miesto — turiu sklypelį žemės, bet ūkininkas nesu. Verčiuos kitokiais dalykais. Vienur kitur radęs Ratelių ir būdamas energingas bei sumanus patriotas, ilgai nesukdamas nenaudingai galvos, sugalvoju puikų būdą padėčiai pagerinti: duodu Rateliui vaistų. Na,

sakau: vaistų, bet iš tiesų tai yra tik tam tikras išsireiškimas. Profesines paslaptis reikia mokėt saugot!

„Neapsirinku“, tęsia jis. „Rateliai pavirsta produktyviais ir ima daugintis, gamint Kitus Ratelius. Aš tuos Kitus įvairiai pagražinu ir pardavinėju. Iš pradžių artimiesiems kaimynams, paskui tolimesniems, na, o paskui ir atostogautojams.

„Atostogautojai moka daug, nes Kiti Rateliai yra Ratelių pavidalo ir — estetiškai kalbant — labai naudingi.

„Prekyba, vadinas, sekasi gerai. Taip gerai, kad bežiūrint išparduodu ne tik Kitus Ratelius, bet ir visus Ratelius.

„Atostogautojai, besiverždami pirkt, sulaužo mano trobos duris.

„Aš daugiau neturiu“, sakau, bet jie netiki.

„Pasvarstau reikalą, paprašau, kad palauktų, pasiimu kirvį ir išeinu į miestą. Miestuose Ratelių daug. Kai niekas nemato, trenkiu kirvio šonu į stulpą. Palaukiu, bet nebyra. Vadinas, klaida.

„Pasidairau, pasivaikščioju.

„Žiūriu — eina žmogus su portfeliu. Portfelis išsipūtęs, sunkus. Žmogus vos paneša.

„Ką taip sunkiai velki, pilieti?“ sakau.

„Ratelius“, sako žmogus.

„Aha, šitaip, Ratelius...“ sakau. „Ar prisipažinti, kad juos radai ten ir ten?“

„Prisipažįstu“, sako žmogus.

„Atidarau portfelį. Patikrinu. Teisingai.
„Kur tuos vogtus Ratelius gabenį?“
klausu.

„Niekur“, sako žmogus, „aš jokių Ratelių nepažįstu ir nepripažįstu...“

„Gera“, sakau, „o kas čia?“ ir paleidžiu saują šaligatviu.

„Ne mano reikalas“, sako žmogus ir nu-eina.

„Pasiimu portfelį ir grįžtu namo. Atostogautojai visur vaikštinėja, viską čiupinėja.

„Ar norit?“ klausiu ir parodau portfelį.

„Norim“, atsako, bet toliau sau vaikštinėja, nesavo turtą krapštinėja. Matau, kad nenori, bet nedrįsta pasakyti. Velniop su jais!

„Nusinešu portfelį į seklyčią. Atidarau. Nenuostabu, kad turistai nenori. Žmogus mieste mane apgavo: portfelis pilnas ne Ratelių, o bandučių... Paspaudau, pauostau. Minkštos ir dvelkia šiluma, vadinasi, visai nesenos. Atsikandu.

„Pasidaro aišku, kodėl portfelis toks sunkus: bandutės molinės! Nieko nepadarysi, niekas molinių bandučių nepirks. Susikrimtęs imu jas maigyt. Pats nepastebiu, kaip numinkau puodelį ir buteliuką. Pajudinu — atrodo, kažkas kliuksi!

„Įpilu į puodelį, kvepia, kaip degtinė iš užsienio. Paragauju.

„Taigi, žmogus mieste norėjo mane apgauti, bet nepavyko.

„Pasikviečiu porą atostogautojų. Norit gert, vyrai?“ klausiu.

„Bet šie visai nė nelaukia. Ima mano paties gamintą puodelį, perplėšia į dvi dalis ir, skubiai numinkę, du ištroškamai geria.

„Išeinu iš seklyčios patikrint reikalų. Žiūriu — toks jaunas vyrukas tvarkosi mano dirbtuvėj.

„Ką darai?“ klausiu nepiktai.

„Yra taip“, sako, „kad mėginu sustatyt aparatą, kuriam padedant būtų įmanoma pakinkyt žmones“.

„Mano įrankiais?“ klausiu.

„Tavo“, sako jaunas vyrukas. Toks jaunas ir toks išmintingas!

„Dar pažiūriu minutę, kitą ir palieku jį ramybėj. Tegul darbuojasi. Pasidairau po kiemą. Atostogautojų nematyt. Kur jie galėjo dingt? „Atostogautojai! Atostogautojai!“ sušunku keletą sykių, bet neatsiliepia. Gal pasislėpė kur nors. Pažiūriu į tvartą. Nėra. Tik karvė, lyg norėdama kažką papasakot, tykiai mykia. Pažvelgiu į purvą kieme. Viena pėdų pora veda į pašlaitę. Nuseku: tupi vienas paupy. Aišku, kad žvejoja.

„Ar pagavai ką nors?“ klausiu.

„Pagavau“, sako, „bet paspruko...“

„O kitų ar nematei?“ klausiu.

„Mačiau“, sako, „daržą tvarko...“

„Iš atsakymo įtaręs kažką negera, bėgte nubėgu į daržą: viskas išmindžiota, sutrypta! Vienas rauna ridikus ir krauna maišan...

„Tai kokie jūs atostogautojai, kad taip manęs negerbiat?“ sakau.

„Kaip tai negerbiam?“ sako tas, kuris ridikus plėšte iš žemės plėšia.

„Mes ne atostogautojai, bet tave tikrai gerbiam...“

„Tai kas jūs, jeigu ne atostogautojai?“ klausiu“.

„Atspėk“, sako, „tai pasakysiu“.

„Pagalvoju, pasidairau. Kas jie galėtų būt? Gal kokie svetimšaliai arba chuliganai? Kaip čia juos dabar sutvarkyt, kad visai į mane dėmesio nekreipia!“

„Nueinu atgal į dirbtuvę. Jaunas vyrukas visas suprakaitavęs.

„Kaip einasi?“ klausiu.

„Gerai“, sako, „neužilgo galėsiu išmėginti“.

„Tai paskubėk“, sakau, „tie netašyti atostogautojai mano daržą naikina“.

„Jaunas vyrukas pažiūri į mane, pakikena.

„Ar manai, kad aš aparatą mėginsiu ant jų?“ sako.

„Kodėl ne?“ sakau. „Ar jie ne žmonės?“

„Žmonės tai žmonės“, sako, „bet atostogautojai irgi...“

„Tai ant ko mėginsi?“ klausiu.

„Ant tavęs ir tavo savanaudžių kaimynų“, sako ir dirba toliau. Kvaila mintis — mus kinkys, o mes žiūrėsime ir tylėsime!.. Ne, jaunas tai jaunas, ir aišku, kad gabus, bet tikrai neišmingas.

„Klausyk“, sakau, piktai suraukęs kaktą, „ar tik nenorėtum pasišalint...“

„Ne, ne“, sako jaunas vyrukas, „nebūk žiaurus. Toks svarbus darbas, ir man liepi pasišalint. Nepergyvenčiau tokio smūgio“.

„Pasidaro gaila. Tikriausiai nė arklio nemokėtų pakinkyti, apie žmones nereikia nė svajot. Iš tiesų, atrodo, lipdo kažkokį aparatą, bet negaliu rimtai galvoti, kad toks vaikėzas sugebėtų pavojingą prietaisą pastatyt. Tegul sau žaidžia.“

„Ar tikrai manai, kad nepergyventum?“ klausiu.

„Tikrai“, sako jaunuolis, „paveldėjau silpną širdį“.

„Tai dirbk sau, bet nekalbėk nesąmonių“, sakau ir išskubu pažiūrėti, ar atostogautojai dar neaprimę.

„Neaprimę.“

„Dar daugiau pasiutę, šokinėja, kulnais į žemę tranko, mėtosi jaunutėm daržovėm. Užtenka! Įtūžęs stveriu vieną už marškinių.“

„Kas man už žalą mokės?“ klausiu.

„Kokią žalą?“ sako. „Turėtum būti dėkingas, kad padedam derlių nuimt...“

„Aš tau nuimsiu svetimo derlių!..“ rikteliu ir verčiu gudročių ant žemės. Bet nekrinta. Tik išsižergia ir nė iš vietos nejuda...“

„Neblogi raumenys, ką?“ sako šaipydamasis.

„Tikrai neblogi. Negaliu nė pajudinti. Stovi, tarsi baslys, žemėn įkaltas. Dar pamėginau — nė iš vietos...“

„Matai“, sako atostogautojas, „jėgos neturi. Tas daržoves augini, augini ir pats nežinai kam“.

„Nesirūpink mano daržovėmis“, sakau, „geriau sukrapštyk pinigų ir nešdinkis iš čia. Turiu gerų draugų — užtektų vieno žodžio, kad jus visus sumaltų“.

„Tikrai?“ sako stipruolis, bet matau, kad nebijo, tik susidomėjęs.

„Negrasinu, tik perspėju“, sakau ir jau noriu eit sau, bet atostogautojas mane už marškinių griebia.

„Palauk“, sako, „dar anksti. Nėra reikalo skubėt“.

„Atsiprašau“, sakau, „bet čia ne laiko klausimas“.

„Na, gerai“, sako atostogautojas, „bet per toli neik. Neužilgo pašauksim...“

„Pažiūriu į akis: nemeluoja.“

„Susirūpinęs nuskubu atgal į seklyčią. Gal užsieninė padės sugalvot, kaip nelaimę į naudą paverst.“

„Abu vyrai dar vis geria, tik smarkiau, lyg būtų dar daugiau ištroškę.“

„Ar dar yra šiek tiek?“ klausiu.

„Ne tau“, sako vienas. „Būk blaivus“.

„Budėk“, prideda kitas.

„Tfiu, šunsnukiai!“ nusikeikiu į šoną, kad nesuprastų, ką sakau. Iš pat miesto tą portfelį tempiau, ir sunkus, gyvatė, buvo — ir dar, ko gera, nė lašelio neparagausiu!

„Prisėdu ant lovos krašto ir imu juos ste-

bėt. Vyrai nieko sau. Didelės galvos, iš nosių stori plaukai lenda, pirštai netrumpi, kojos gal kiek lenktos...

„Atsinešu plaktuką. Pasveriu vienoj rankoj, kitoj: du kilogramai.

„Nusitaikau ir trinkteliu artimesniajam tarp akių.

„Labanaktis“, sušnabžda ir, atsargiai pastatęs molinį indelį ant staliuko šalia buteliuko, nuvirsta. Pažvairuoja į kitą.

„Nemėgink“, sako, „kaktoj turiu sidabrinę plokštelę...“

„Tai kas?“ klausiu.

„Sudaužysi“, sako.

„Visko gali būt.

„Pasikišu plaktuką po pažasčiu ir, paėmęs buteliuką, atsigeriu. Skanu. Galėčiau ramiai sau gurkšnot, jei ne tie atostogautojai. Imu labai giliai galvot, bet staiga vyras su sidabrine plokštele kaktoj pašoka ir griebia mane už žandikaulio.

„Kas tau?“ sakau išsigandęs. Vyras toks stiprus, taip tvirtai mano žandikaulį laiko, kad vos galiu išstenėt žodį.

„Nebijok“, sako, „tik tikrinu“.

„Ar viskas su manim gerai?“ iššniokščiu.

„Nevisai“, sako, „dar nepakinkytas...“

„Kita ranka šėtoniškai spusteli mano pakaušį, apsisuka ir išeina. Pakratau galvą: kažkas braška... Bet skaudėt niekas neskauda. Gal bus viskas tvarkoj.

„Prisėlinu prie šoninių durų ir pro plyšelį

pažiūriu į dirbtuvę. Vyras su sidabrine plokštele kaktų ir jaunuolis susiglaudę, kartas nuo karto žvilgtelėdami į duris, negarsiai tariasi. Matau, kad kitos išeities nėra — išlipu pro langą į kiemą. Apsidairau ir imu slinkti link miesto, bet baisiai gaila daržovių, o ir karvė jau visiškai liūdnai baubt sugalvojus. Susirandų nemažą akmenį ir grįžtu daržo link. Atostogautojai dar visai nepavargę, dar vis šokinėja, lysves trypia. Kiti tokiais nematytais ilgakočiais kastuvais daržo vidury kažkam kasa duobę. Treti nežinia kur radę Ratelių — daužo juos, prakeikti niekšai! į trobos galą...

„Įsiuntu. Drebedamas pakeliu akmenį abiem rankom virš galvos ir sviedžiu. Bet akmuo sunkus: nukrenta metrais per arti! Vis tiek visi stabteli ir sužiūra. Apsisuku ir bėgu. Bet per vėlu... Ima baisiausiai rėkaut:

„Laikykit! laikykit!.. Nepakinkytas!..“

„Bėgu, net kulnai kaista, bet žinau, kad vejasi, nes visą laiką girdžiu:

„Nepakinkytas!.. Laikykit!..“

„Kaip jau, tikriausia, pastebėjot, normaliai esu nežmoniškai protingas žmogus, na, o, gresiant tragedijai, smegenys veikia dar geriau: dedu septyniasdešimt žingsnių į vieną šoną, penkiasdešimt du į kitą. Vis, savaimė aišku, įkvėpdamas pro nosį ir iškvėpdamas pro burną, kad nepavargčiau.

„Pabėgu.

„Bet apsidairęs matau, kad pats nežinau, kur esu. Paeinu porą valandų į šen, keletą į

ten: nei pažįstamo kelmo nerandu. Pažiūriu į saulę — nepasidaro aiškiau.

„Imu eit toliau. Einu skubiai, nes gali pavyt. Nežinau, kur einu, bet aišku, kad, kol eisiu, nepavis. Šitaip tris dienas, tris naktis...“

„Netikiu“, sako ponas, „tris dienas, tris naktis išbūt be poilsio ir be šilto maisto nėra toks paprastas reikalas. Geriau sakyk tiesą — žmona iš namų išvijo arba gal ir visai namų neturi...“

„Nelabai svarbu“, sako vyras su ūsiukais, „tiki ar ne... Kai pakinkys, tai pats pamatys... O jei dar, ko gera, šiaudais, taip sakant, pamėgins šert, puikiai suprasi, koks paprastas reikalas...“

„Vis tiek netikiu“, sako ponas, bet aiškiai matyt, kad nežino — tikėt ar ne. Neramiai įkiša vieną ranką į kišenę, kitą. Deda žingsnį į dešinę. Vyras su ūsiukais patrauko pečiais, garsiai nusišnypščia, pažiūri į užspringusį žvėrį.

„Kas tai per varmas?“ klausia susidomėjęs.

„Nežinau“, sako, „atklydo, kai nuėjau patikrint, ar samagonas gerai laša, ir pasprogo. Ponas gražiai išmatavo ir, va, šuns nuotraumą prie akies padėjo, bet nemoka pašalint“.

„Ką? Nemoku?“ sako ponas, traukdamas iš kišenės degtuką ir imdamas krapštyti tarpudantes.

„Palauk, ką čia blevizgoji... Rūpinies nie-

ko vertu gyvpalaikiu ir visai nesupranti, kad gal tikrai nori žmonės kinkyt...“

„Kas man tie žmonės!“ sako. „Asilas neėdęs nudvės“

„Užmokėk, tai sutvarkysiu“, sako vyras su ūsiukais.

„Ar brangu?“ klausia.

„Matau, kad neturtingas“, sako vyras su ūsiukais. „Duok porą buteliukų ir paltį lašiniukų. Taip sutvarkysiu, kad nė šuo nevapstels...“

„Klausyk“, sako ponas, „ar tikrai tave tie kraugeriai vejasi?“

„Tikrai“, sako vyras su ūsiukais, „ir negerai padariau, kad pėdsakų nepaslėpiau...“

Ponas pažiūri. Tikrai, ženklai nepaneigiami — aiškiai matyt, kad kažkas į kažkur purvu žingsniavo.

„Ne“, sako ponas, „pats nežinau, ko aš čia stoviniuoju. Mano metodais nepasitiki, įtartinam žmogui net mokėt galvoji. Turiu begalybę svarbių reikalų. Ar supranti?“

„Suprantu“, atsako, nusiimdamas kepurę.

Ponas dar pažiūri į žemę, kažką bambteli ir nevysiškai atletišku, bet labai laimingu šuo-liu peršokęs tvorą, skubiai dingsta.

„Tai žiūrėk, kaimyne, sutvarkysiu viską skubiai ir pigiai“, sako vyras su ūsiukais, „tik parūpink aštrų peilį ir koki kibirą“.

Pastovi, pagalvoja, užsimaukšlina kepurę ir nušlubuoja į namą. Vyras su ūsiukais kant-

riai stoviniuoja nuo vienos kojos ant kitos, dairosi, laukia. Pranuobodžiauja valandą, kitą. Pažiūri asilui į dantis. Pastumia, patraukia — nejuda. Gražus gyvulys, tik užsispyręs.

„Kur tas glušas prasmego?“ save klausia.

Nors ir visai kantrus ir galėtų dar ilgai laukt, vis tiek nueina į namus pasižiūrėti, kas atsitiko.

Visas namas tik didžiulis tuščias kambarys. Vienam kampe pusmaišis sunkių pupų, ir daugiau nieko. Net grindų nėra, tik kur-nekur iš molinės aslos išblyškus žolė kyšo.

„Kur tu?“ paklausia vyras su ūsiukais, bet visur tylu. Žiūri — į priešingą nuo kiemo pusę sienoje durys. Atsargiai, kad neužmintų žolės, prieina ir atidaro.

„Tai ką tu dabar?“ sako vyras su ūsiukais. „Tvarkyt ar ne?“

Prie pat durų gelsvu dumblu apaugęs prūdas, o prūdo vidury ant kelto susikrovęs krėslas, stalas, kelis aprūkčius puodus ir kažkuo prigrūstus maišus snaudžia.

„Atostogautojai sutvarkys“, sako pabudamas.

„Gerai“, sako vyras su ūsiukais, „už tai, kad sugaišinai laiką, paimsiu asilą“.

„Žiūrėk, kad neįspirtų“, sako ir kartim pasistumia dar toliau nuo prūdo krašto.

Vyras su ūsiukais užtrenkia duris ir, tyčia taikydamas užlipt ant žolės, nueina per tuščią kambarį į kiemą ir įaukina asilą.

„Kili, kili, kili...” sako, kasydamas asilui
pasmakrę. „Kili, kili, kili, asilėli...”

Bet asilas, iš išgąščio dėl alkano laukinio
žvėries egzistencijos galimybės, seniai suak-
menėjęs — nejudina nė ausų.

VILNIAUS KATEDRA

Griždamas iš Antakalnio, Jonas pajuto lengvą nuovargį ir troškulį. Užsuko tad, pro šalį eidamas, į kavinę prieš pat katedrą. Atsisėdęs savo nuolatinę vieton prie lango ir užsisakęs kavos, išžiūro į katedrą, tiek kartų jau matytą, bet vis tebetraukiančią jo akį. Staiga pajuto kažkieno ranką ant peties ir išgirdo skardų linksną balsą:

— Ar ne į kokią Vilniaus gražuolę taip išspitrėjai, kad net neatsakai į doro krikščionio pasveikinimą?

Jonas pakėlė akis. Tai buvo jo nuolatinis šachmatų partneris Juozas, šnekusis vietos dienraščio reporteris.

— Išpėjai, — šypsodamasis tarė Jonas ir paspaudė draugo ranką.

— Kurią gi? Dabar pavakary jų tikri spiečiai pasipylė Gedimino gatvėn, — ir Juozas įsmeigė primerktas trumparegio akis į praeivių margumyną.

— O štai, aną blondinę, su aukštomis kolonomis ir trikampiniu šelmeniu.

— Aha, katedrą? Na, ir juokdarys esi! Betgi visai teisingai ją pavadinai, — kalbėjo

toliau, sėsdamas prie staliuko ir tęsdamas savo įprastiniu Vilniaus entuziastingo gerbėjo stilium: — Taip, taip! Mūsų šaunusis Vilnius turi daug tokių gražuolių, betgi katedrai priklauso jų tarpe neabejotinai pirmoji vieta. Ja tikrai galime didžiuotis! Koks puikus stilius! Koks majestotiškumas! Tikroji Graikija ar senovės Roma! Anądien eidamas iš Pilies gatvės, mačiau palei katedrą aklą elgetą, begriežiantį namų darbo smuikeliu. Taip ir pasivaideno man neregys Homeras, lyra beskambinąs ir savo nemirtingąsias poetas besakąs kur nors Atenos šventyklos papėdėje. Sakau tau, tikra Graikija! Ar ne tiesa?

— Nebūtinai. Man katedra per daug sava, kad keltų tokias tolimas asociacijas. Į ją bežiūrėdamas, aš jau veikiau mintimi perbėgsiu tuos margus mūsų praeities įvykius, kurie dėjosi Pilies kalno papėdėje šalia katedros mūrų; prisiminsiu mūsų kunigaikščius, kurie palaidoti katedros rūsiuos; pagalvosiu apie katedros architektą baudžiauninką, drauge apgailėdamas, kiek talentų mums užgniaužė baudžiava. Betgi pagaliau architektūra taip pat menas. Tad ar negalima koku pastatu pasigrožėti be anų pašalinių menui reminiscencijų? Tas faktas, kad kuriame nors pastate yra gimęs ar gyvenęs koks garsus asmuo, juk dar nepadarys to pastato gražesnio, meniškesnio. Panašiai, kaip mes grožimės muzikos kūriniais, nors dažnai ir nežinome nei kas ir kuria proga jį sukūrė, nei kuriame amžiuje, nei kuriam muzikos

stiliui jis atstovauja. Ir į architektūrą reikia žiūrėti kaip į gyvą meną, kuris moka prabilti grožį jaučiančiai širdžiai. Tada jos teikiami išpūdžiai nebus tokie šabloniški, kaip šimto gidų turistams kasdien kartojamos trafaretinės formulės apie rodomųjų bažnyčių, rūmų, pilių grožį. Ne, tie išpūdžiai bus gausūs ir visokeriopi. Jie įvairuos nuo žiūrovo nuotaikos, nuo apšvietimo, nuo metų laiko ir t.t. Antai ir mūsų katedra man kartais atrodo rimtai iškilminga, kartais lengvai grakšti, o vėl kartais tokia masyvi, sunki, tiesiog griozdas.

— Tai įdomu, betgi manęs neįtikina. Juk katedra ne tik šiandien yra puiki neoklasikinio stiliaus atstovė. Ji buvo tokia vakar, bus rytoj ir poryt, bus žiemą ir vasarą, rytą ir vakare. Ji pastoviai kėlė ir kels žiūrovui išpūdį, tam stiliui būdingą. Taigi, vadinamąją klasikinę rimtį, iš geometriškai paprastų formų kylantį sugestyvų blaivumą, netgi rūstoką griežtumą, taip pat ir tam tikrą iškilmingumą.

— Na, nustatymas, kuriam stiliui priklausio meno kūrinys, tai dar nėra jo meniškas išgyvenimas. Tai gal bemaž tas pats, kaip pasakyti, iš ko pastatyti rūmai: ar iš medžio, ar iš akmens, ar iš plytų. Aš, gėrėdamasis kuriuo nors dailiu pastatu, visai nesuku galvos, kurio stiliaus jis yra. Aš pamirštu visas išmoktąsias meno istorijos sąvokas, o stebiu ir grožiuos. Kiekvienas meno išgyvenimas visada yra jau pačioje esmėje individualus. Iš čia jo gyvumas, iš čia ir įvairumas. Betgi grįžkime prie kated-

ros... Saulėtą, šiltą vasaros sekmadienį išeini visai dienas iš miesto. Išlaipioji miškingus Verkių skardžius; Kalvarijose išlandžioji gilias, krūmais užžėlusias daubas, sraunių upeliukų išgraužtas; pasiraivai ant saulutės smulkiame smiltyne, Valakampiuose patįsai minkštose samanose ir prisigeri jaunų pušaičių kvapo. Vakarop Antakalnio pušynais patrauki namo. Atsargiai nusileidęs stačiu šlaitu nuo Trijų Kryžių kalno, lieptu pereini srauniąją Vilnią ir bematant išnyri iš ūksmingo parko aikštėn prieš pat katedrą. Krūtinė tau tebėra pilna žalių laukų oro, akyse tau kaprizingai tebevinguriuoja melsvu kaspinu Neris, tebetiso plačios Užnerio pievos, ausyse tebešvokščia per dieną išklaidžioti šilai... Ir štai katedra su savo formų taisyklingumu, tuo momentu tokiu įkyriu, su savo trikampiais, stačiakampiais, kvadratais, kūbais — pasirodo tau lyg keli nereikalingai išplėšti geometrijos vadovėlio puslapiai.

— Čia tai aš griežtai nesutinku. Toks stilingas pastatas, mūsų sostinės pažiba — ir beprasmis geometrinių figūrų kratinys! Man toks pašaipus palyginimas niekad negalėtų ateiti galvon. Priešingai, tik pagarba žmogaus genijui, mokėjusiam taip harmoningai, taip stilingai sudrausminti neklusnų akmenį ir plytą. Tai juk mūsų katedros įžeidimas!

— Anaipol. Man katedra irgi brangi, ir aš visai nenoriu jos nuskriausti tuo palyginimu. Aš tik norėjau pabrėžti, kad yra tokių momentų, kada ypač artimai susigyveni su gam-

ta, kurios fone žmogaus, kad ir geniali, kūryba suskamba tam tikru disonansu. Šiaipgi aš visai ir nemanau ginčyti, kad mūsiškė katedra yra nemažo talento kūrinys. Aš ir pats nekartą žavėjausi jos stilingumu, nekartą jos reginys ir man skaidrino nuotaiką... Štai, pvz., karštas vasaros vidudienis. Senamiesčio gatvelėse nepakeliama kaitra ir tvankumas. Pravažiuojas vežikas sukelia dulkių debesį. Jos skverbiasi į plaučius, graužia akis. Nešvarūs klemai dvokia samplovomis. Kakta rasoja stambiais prakaito lašais, o marškiniai lipte limpa prie nugaros. Rodos, ne tik tu pats, bet ir visas miestas šunta dvokiančiame prakaitu. Sėdėdama, vingiuotos senojo Vilniaus gatvės dar labiau didina karštį, spausdamos tave iš abiejų pusių aukštomis sienomis. Kreivų gatvelių įlinkiuose, tamsiose kertelėse, neužpučiamuose užkaboriuose prisigūžęs tas visas tvankumas. Jauties lyg gerai prikūrentame, bet niekada nevėdinamame kambaryje. Jokio vėjelio. Taip ir atrodo, jei būtų tiesios plačios gatvės, tuoj pūstelėtų gaivi oro srovė, ir tu visas atsigautum. Tomis gatvelėmis, lyg kokiais giliais grioviais, išeini katedros aikštėn. Čia iš karto tiek platu erdvės, tiek daug oro. Lengviau atsikvepi. Nuo kaktos prakaitas bematant nugaruoja. Ir pati katedra lyg nejunta tos slopinančios kaitros. Ji stovi tokia skaisti, baltitelaitė, grakšti. Nuo tvarkingai išsirikiavusių kolonų krinta ant baltos sienos įstriži melsvi šešėliai. Ten, rodos, būtų taip gera, vėsu. Ir štai tau pasivaidena,

kad ten ne sunkus tinkuotas mūras, o taurus baltas marmuras. Ir dangus virš katedros lyg mėlynėsnis, lyg ne toks pilkšvai drumzlinas nuo dulkių ir garų. Tarsi pietų krašte. Ir pagaliau, jei jau tu taip nori, šmėkšteli mintis, kad prieš tave saulėtos Elados kampelis, kažin kokiu būdu mūsų tolimojon šiaurėn atblokštas. Trūksta tik plačialapių palmių ir lieknų kiparisų.

— Bravissimo! Sutinku visu šimtu procentų.

— Na, nesidžiauk taip labai. Yra vėl momentų, kada katedra padvelkia ne skaidrinančiu gaivumu, o senatvės šalčiu... Ankstyvas pavasaris. Pilies kalnas ir Vilnios šlaitai pasipuošia gležna žaluma. Viskas atgyja. Gatvėse smarkiai čirškia žvirbliai. Rotušės aikštėj šviežio lietaus klanus krykštaudami taško vaikai. Maloni šilima. Saulė dar nekaitina. Ji čia pažeria spindulių saują, čia vėl skubiai įneria į greitai bebėgančius visokiausius išdraikytus debesis. Tada vingiuotos Vilniaus gatvės su išsikišančiais namų fasadais, su staigiais užsisukimais, su barokinių bažnyčių įmantriais išraitymais tiesiog mirgėte mirga šviesos ir šešėlių žaidimu. Tai lyg koks impresionistinis paveikslas. Lyg kokio Monet peizažas. Tu, tur būt, esi stebėjęs, kaip karštą vasaros dieną tolumoje viršum arimų virpa įkaitintas oras. Arba kaip žuvies žvynai žvilga šimtais atšešėlių. Tokio šviesos virpėjimo, tokio nepaliaujamo šešėlių kaitaliojimos, nuo kurio tartum iš-

nyksta, išdyla griežti daiktų kontūrai, pilna tokią ankstyvo pavasario dieną Vilniaus gatvėse. Tarytum seni Vilniaus mūrai plazda jau-
na pavasario gyvybe. Eini gatvėmis, žvaliai dairydamasis, jausdamas besikaupiančią energiją, stipriau mušdamas šaligatvio cementan-
koją. Iš Vokiečių gatvės pasuki Domininkonų,
o iš ten siauru skersgatviu pro universitetą at-
siduri prieš katedrą. Ji stovi kažkaip rūsčiai
rimta. Jos ramiame veide nebėra to nuotaikin-
go šešėlių žaismo. Jos linijos tiesios, kampai
griežti, šešėliai ryškūs. Kaip gilios raukšlės
sename veide. Ir pati katedra stovi lyg žilagal-
vis senis. Senis ne tiek savo amžiumi, kiek sa-
vo nejausmingumu, tiesiog apatija, bejėgišku
sustingimu, kurio ir atgyjās pavasaris neišten-
gia išjudinti. Prisimenu, kartą tokią dieną,
man bestovint ant kampo prieš katedrą, pro
šalį važiavo prikrautas vežimas. Vežė ledus iš
ledainės. Ant posūkio vežimas kryptelėjo, vie-
na lytis nukrito ant grindinio ir nuriedėjo jau-
nutėn skvero žolelėn. Man pasirodė, kad ir ka-
tedra toks pat šalto ledo luitas, įmestas į pava-
sarėjantį Vilnių.

— Įdomiai palyginta. Tikrai, katedra kar-
tais lyg pasakos ledo rūmai. Tokia šalta ir
lengva, tartum nebūtų iš sunkaus akmens.

— Ir man katedra kartais lengva lengvu-
tėlė pasirodo... Esti kartais pavasarį tokios
ypačiai šviesios naktys. Rodos, imtum knygą
ir laisvai skaitytum. Mėnuo didelis, melsvai
baltas ritasi Vilniaus stogais ir bokštais, dos-

niai pilnomis rieškučiomis berdamas ant jų sidabrą. Žvaigždžių šviesiame danguje nematyti. Mėnuo jas nustelbė. Balti pūkiniai, lyg iškulentos vilnos, debesėliai dar naktį dar šviesinę. Mėgstu tada išeiti vėlų vakarą paklaidžioti po miegantį Vilnių. Patraukiu sau šv. Jono, Pilies, Bernardinų gatvėmis. Nė vieno žmogaus. Tylu. Tavo žingsniai skardžiai skamba, lyg didžiulėje tuščioje salėje. Visai išsirangydamos, tos gatvelės duoda pilną valią mėnesienos žaismui. Atrodo, lyg kokie šviesūs lopai būtų užlipdyti ant juodo dugno. Lyg teatraliniai šviesos efektai. Tikrai, čia daug dekoratyvumo. Ir tu pats pagaliau pasijunti lyg scenoje besąs. Pastebi jaukias vieteles, lyg ir skirtas Romeo ir Julijos meilės idilei; betgi užeini ir šešėliuotus užkampius, kuriuose tik klaidoms žmogžudystėms vykti. Pilies gatve išeini prieš katedrą. Jos pietų šonas tiesiog švytėte švyti mėnesienoje tarp tamsių medžių. Lyg būtų padengtas fosforine mase. Kiekviena linija, kiekvienas kampas, kiekviena figūra sienos nišose taip ryškiai apibrėžta, lyg tai būtų piešinys anglimi. Tai ne sunki mūro siena, o lengvutė dekoracija, ištempta drobė. Rodos, prieisi arčiau, palytėsi, — ir ji nuvilnys smulkiomis bangelėmis nuo vieno kampo ligi kito.

Patylėjęs tęsė toliau:

— Bet kartais ji vėl nepaprastai sunki, masyvi atrodo... Štai lietinga lapkričio diena. Nors dar tik ką po pietų, bet tamsu lyg pavakary. Stori debesys skrieja taip žemai, jog, ro-

dos, užkliudys Tris Kryžius ir nuvers juos Vilnion. Gatvėse talkšo klanų klanai. Katedros tinkas tamsiais lopais sudrėkęs. Ji pati atrodo nešvari, tiesiog purvina. Ir tokia sunki, slegiančiai sunki. Lyg koks kūningas milžinas, numestas nuo Pilies kalno ir visu savo didžiu liu svoriu prisiplojęs paslikas prie žemės. Murzinas prakaitas jam srovėmis zliaukia, o jis pats priešmirtinėj agonijoje storais stingstančiais pirštais — tomis visomis kolonomis — rausia pažliugusią žemę.

— Irgi įdomu. Žinai ką? Tu turi būtinai parašyti mūsų laikraščiui apie Vilnių. Ką nors apie jo grožį, kurio, deja, dažnas atsilankęs kaunietis nevertina, nes ir nesupranta. O dabar pasakyk, kaip tau katedra atrodo štai šiuo momentu. Įėjęs kavinėn, mačiau, kaip susikaupęs tu į katedrą žiūrėjai.

— Ką gi čia tau pasakyti? Aš dar nespėjau tų išpūdžių pats sau aiškiai formuluoti. Na, bet tu ir pats matai, kaip savotiškai dabar katedra apšviesta. Gulsti besileidžiančios saulės rausvi spinduliai ateina išilgai Gedimino gatvės. Siauru plyšiu tarp aukštų namų. Tikrai, kaip koks prožektorius. Ant medžių šalia katedros krinta juodi namų šešėliai. Ant rytų dangaus kopia tamsūs debesys. Tame fone katedros baltumas įgauna tam tikrą rožinį atspalvį. Tampa kuone žmogaus kūno spalvos. Tai lyg sveika, raudonskruostė, vasaros saulėje įdegusi gražuolė. Taip aš tau juk ir buvau pavadinęs, nors tik šiaip sau pajuokaudamas.

Bet žiūrėkime toliau. Saulės spinduliai, skverb-
damies pro Gedimino gatvės medžių šakas, pro
telefono vielų pyniavas, sudaro ant katedros
aibę šešėliukų. Nebematyti nei tiesiųjų kolonų,
nei griežtų kampų. Viskas susilieja į ištisą rai-
buliuojantį rausvą baltumą. Vėjui belinguo-
jant medžių šakas, tas šešėliuotasis katedros
paviršius juda, virpa, truksi. Tarytum tai būtų
gyva žmogaus oda, o ne kalkių tinkas.

Jonas nutilo, ir abu draugai įsižiūro į ka-
tedrą. Tuo tarpu saulė, bekrisdama už Žvėryno
kalnų, žėrė paskutinių raudonų spindulių sau-
ją. Katedra, lyg stebima ir apšnekama gražuo-
lė, trumpam nukaito ir iš lėto pilku šydu ap-
sitraukė.

MANO TIKEJIMAS

*Tikiu, kad pragaras — šioj žemėj,
Kančiose ryjantis tautas, —
Kad, pikto demonu aptemę,
Rytai vergiją nusimes.*

*Atūš šviesa per vandenyną
Užmušti pragaro tamsos,
Kur skaistūs atminimai rymo
Palangėse nakties ilgos.*

*Tikiu į laisvės vėtrą staigią —
Į sunaikinimą stabų.
Matau, kaip veidmainystė baigias
Prie mano tėviškės namų.*

*Tikiu į šauksmą milijonų —
Į prakeikimą velniavos,
Į mūsų bočių dausarojų —
Prisikėlimą Lietuvos!..*

AMŽINYBĖN PALYDINT

(1882.VIII.24 - 1962.VIII.24)

*Dar vienas kultūros paminklas sutvisko.
Per amžius, kaip saulė, jis mums spinduliuos.
Tai vardas profesoriaus Miko Biržiškos —
Įamžinta laisve tremtinio keliuos...*

*Ir knygą, ir lyrą, ir buitį artojo
Sujungei vieningon kovon Lietuvos.
Sutriuškinęs priešus ir garbę šėtono,
Esi Alma Mater ir Tėvu Tautos.*

*Ir šiandien, kai vėl piktos jėgos prabyla
Marinti tėvynę naguos kruvinuos,
Eini ne ilsėtis, o ginti mūs' bylą
Teisingo Praamžiaus aukščiausiuos teismuos.*

MALDA

*O, Dieve didis ir teisingas,
Apšvieski sąmones visų.
Tavu vardu vėl verda ringai
Ir liejas kraujas nekaltų.*

*Į Tave keliame mes širdis:
Tautas išlaisvink ir surankiok —
Te klaikaus keršto nesigirdi,
Te brolis broliui tiesia ranką.*

*Šioj žemėj dangiškų atstovų
Mes pinigais atperkami.
Sprendimai Tavo tik pastovūs,
Kaip Amžinybė nemari.*

*Davei Tu žmogui laisvą valią —
Sukurstė minią rabinai...
Ir kai prie kryžiaus Sūnų kalė,
Net jiems jų valios nevaržei.*

*Prasmingi Laiko žodžiai tieji
Ir Tavo rankų veikalai.
Menki suprast juos mirtingieji
Ir jų teisėjai — kunigai.*

*O, Dieve didis, gailestingas,
Atsiųski šviesą mūsų žemėn,
Kad jos keliai būt' neklaidingi
Per amžius amžinuosius
Amen.*

PESIMIZMAS

Š u o

*Jis vieną tamsią naktį įsiprašė pas mane —
suvargęs, alkanas
ir toks tamsus, kaip ta naktis.*

*Eik šen, naktibalda.
Eik šen.*

*Ir priėmiau.
Ir buvo jis kasdienis mano draugas.
Mylėjau jį kaip brolių.
O jau gudrumas!..
Tik pažiūrėk — mintis numano.
Eik iš namų — pėda į pėdą lydi.
Palik namie — pasitikėk.*

*Aš mėgau gamtą.
Ir jis — taip pat.
Po girią, po laukus klajojova.
Bet vieną kartą supykau.
Jis pasigavo išsigandusį zuikelį ir — sudraskė.
Kaip alkanas žvėris!*

*Šunie, šunie!
Šunie begėdi!
Juk tu nealkanas!*

*Jis vinguliavo uodega,
o akys jo nemirkčiodamos sakė:
„Tokia jau mano prigimtis“.*

*Šunie, šunie!
Šunie begėdi!
Gana laukų ir girios!
Eiva!*

*Iš apmaudo
pakelėje suku į smuklę.
Atkampiai susigūžęs
surbsnōju vyną.
Jis tupi prie manęs ir dairos,
kaip vyrai linksminas,
kaip ginčijas, kaip smarkauja.
Staiga pakilęs vienas puolė kitą
ir kriokštelėjo jam peiliu į šoną.
Kaip girios stuobris krito tas,
kurio širdis sustojo...*

*Pašoko mano šuo ir sustaugė:
„Aūūū!..“
Ir šiust pranyko,
kaip cigaretės dūmas.
Tik juokas nuskambėjo:
„Cha, cha, cha, cha, cha!“*

*Jie ir slibinas
Turėjo jie karalių romų,
bet jie nužudė jį.
Nužudė baisiai gėdingai:*

pasmaugė!
Pasmaugė savo jie karalių,
karalių romų, išmintingą.
O karalienę jie — išniekino!
Jie — savo karalienę!

Našlaičiai gailiai verkė.
Ant žemės kniūbsti puolė
ir verkė.
Jie liejo ašaras ir savo aimanas į juodą žemę.

O tie, kurie nužudė romųjį karalių,
kurie išniekino kaip žvaigždę skaisčią karalienę,
niauriu džiaugsmu klegėjo
ir šiurpulingai juokės.

Jie juokės, juokės...
Nuo juoko to skambėjo miestai,
skambėjo kaimai ir laukai,
skambėjo garsiai ir plačiai.

Išgirdo devyngalvis slibinas jų juoką.
Pajuto devyngalvis slibinas,
kad jie nužudė išmintingąjį karalių,
kad skaisčią karalienę jie išniekino,
pajuto devyngalvis slibinas tamsiam kalnų tarpek-
[lyje,

kur buvo jo buveinė, —
iškėlė galvą ir subliuvo,
subliuvo garsiai ir grėsmingai.

Išgirdo jie riaumojimą,
pamatė bestijos nasrus
ir persigando, ir nustojo juoktis,
ir išvertė pabalusias akis į devyngalvį slibiną.

*Ir dvasios neatgaudami
jie dairės, kaip galėtų išsigelbėti.*

Ir susibėgo jie ant kalno.

*Ir susirinko jų taryba,
ir tarėsi.*

*Karštai, ugningai tarėsi,
iškeltas kumščias gniauždami
ir vienas kitą purtydami krėsdami.
Ir nutarė pasotinti baisuolį slibiną,
pabudusį tamsiam kalnų tarpeklyje.
Jie nutarė tą slibiną pasotinti.*

*Sustojo jie ant kalno pakraščio
ir stūmė slibinui parinkę tuos,
kas verkė ir dejavo,
kas dūsavo, į juodą žemę puldami.
Jie lakstė peršilę ir rinko tuos,
kas verkė ir dejavo,
kas dūsavo — iš gailesčio.
Jie rinko tuos ir stūmė slibinui.
Jie stūmė juos, paspirdami nuo kalno.*

Ir rijo slibinas, ir rijo, rijo...

*Jis rijo tuos,
kuriuos taryba nutarė
besočiui slibinui nedelsiant atiduoti,
kad jis nebliautų, neriaumotų
ir jų negąsdintų,
kad gultų vėl į savo guolį ir užmigėtų.*

*Bet slibinas vis rijo,
pasigodėdamas vis rijo.
Surijęs vienus, vėl riaumojo,
kad dar nesotus.*

*Riaumojo ir į kalną išverstom akim žiūrėjo
ir laukė išsižiojęs,
dantis atkišęs.*

*Ir vėl taryba tarės
ir nutarė daugiau ieškoti tų,
kurie dejavo, dūsavo, į juodą žemę puldami,
karalių apraudodami
ir karalienę apgailėdami.
Ir nutarė taryba,
ir rinko juos,
ir stūmė vėl nuo kalno slibinui,
kad pasisotintų,
kad jau daugiau nebliautų, neriaumotų,
kad atsigultų ir nurimtų
ir jų negąsdintų.
Bet slibinas vis rijo ir riaumojo...*

*Ir ėmė temti saulė.
Juoda tamsa pradėjo siausti ašarotą žemę.
Ak, dar labiau jie išsigando,
ir baugūs šiurpuliai kuteno juos
nuo pat viršugalvio lig padų.*

*Dabar jau laikas buvo trumpas.
Ir jie nuo kalno vienas kitą ėmė stumti.
Jie vienas kitą stūmė devyngalviui slibinui,
kad pasisotintų ir neriaumotų
ir likusių negąsdintų.*

*Bet slibinas vis rijo.
Ir tuos jis rijo ir riaumojo.
O jie vis kentė baimę...*

*tie likusieji kentė baime šiurpuliais drebėdami,
ant kelių atsiklaupę slibinę maldaudami.*

*Tik kažin kas staiga sušuko:
Žiūrėkite... žiūrėkite — tai šliužas devyngerklis!..*

*Ir aušo rausvas rytas.
Ir budo sudrebėjus ašarota žemė...*

M e s i r I s a k y m a i

*Tu pasakei mums: Jūsų Dievas
tik vienas danguje ir visur.
Mes garbiname daug dievų
ir vykdom jų prakeiktą valią lig mažiausiojo palie-
[pimo.*

*Tu pasakei:
Be reikalo netarsit švento Dievo vardo!
O mes dažnai ir keikiam Jo vardu.*

*Liepei mums šventą dieną švesti.
O mes tą dieną leidžiam tūkstančius mašinų
ir milijonus plakame vergų,
neleisdami nė prakaito nuo veido nusibraukti.*

*Liepei mums gerbti savo tėvą motiną.
O mes išjuokiam juos, kad jie pasenę,
kad protas jų apkerpėjęs.
Nes primena jie mums Tiesos žodžius.*

*Liepei mums neužmušti.
O mes ne tik norėdami suvalgyt užmušam, —
žuvis vandenyje,*

*paukščius ir gyvulius ant žemės, —
bet atsidėję žudome ir tuos,
kurie kaip mes,
tie patys žmonės,
tik mūsų valioje ir galioje.
Mes žudom juos kasdien
ir ne po vieną, ne šimtais,
bet tūkstančiais ir milijonais!
Ir tam tiktai — kad jų nebūtų!..*

*Tu mums liepei nesvetimoteriauti.
O mes iš to jau pasidarėm pramogas
ir taip įsisiautėm,
jog nebegalim stabtelėt,
savęs nebeįveikiam.
Ir kartais ištisas sritis mes pereinam kaip skėriai,
nei saulės nesigėdydami šviečiančios,
nei nekaltų vaikelių.*

*Tu mums liepei nevogti, nieko svetimo neimti.
O mes apgrobiamė kiekvieną turintį,
ir iš našlės vargingos paskutinį skatikėlį atimam.*

*Tu mums liepei neteisčiai nekalbėti.
O mes teisybės ir tiesos visai jau nepažįstam,
ir mūsų miestai ir dangoraižiai plieniniai pagrįsti
[melu.*

*Tu mums liepei negeisti artimo žmonos
nei tarno, nei tarnaitės ir nei jokio daikto.
O mes... mes vyrus užmušam
ir žmonas paimam,
jų tarnus išnaudojam,
ir jaučius skerdžiame nesidrovėdami.*

*Tu mums liepei:
Mylēsi Dievā...
mylēsi artimā...
O mes...
Mes Dievo nepažinom...
mes Jo nenorime pažinti...
mes Jī užmiršom.
O artimā paniekinom,
save iškēlēm
ir savo širdis užrakinom...*

K o j i e l i n k s m i ?

*Ak, tai didumas miesto!
Ak, tai gražumas!
Kas per namai! Kas rūmų platumėlis!
O įvairumas, o įmantrumas!..
Išdailinti, išgražinti,
tarytumei pats Viešpats čia yra pridėjęs savo ranką.
O kiek alėjų, gatvių,
skersai ir išilgai nutįsusių!
Ir visos pilnos einančių
ir neužmatomos važiuojančių.
Vieni iš lėto slenka kažin kur,
kiti skubėdami tuojau pradingsta toliuose
tarp skubančių kitų tokių.
O kur jie eina? Kur važiuoja? Ko jie skubinas?
Ir ko jie juokias? Ko linksmi?
Pasižiūrėk.
Štai šitie jau žili, baltais plaukais,*

o meiliai šypsosi kalbėdami.

*Anie, taip pat jau rimto amžiaus, garsiai juokias.
Jaunuolių nenutrūksta skambūs žodžiai su juoku,
o iš akių jiems trykšta paslaptis.*

Ir ko jie smagūs ir linksmi?

Kad saulė šviečia, šiluma gaivina snarius?

Kad gėlės žydi prie takų ir paukščiai gieda medžiuo-
[se?

*Bet štai jų brolis žūsta rūsyje
be saulės ir be šilumos.*

Ve puikų žiedą įsilindęs ėda kirminas.

Paukštelio tyko vanagas.

*Štai šį jaunuolį įkandinė seka juodas Vargas,
šnibždėdamas į ausį jam liūdnas istorijas.*

Antai aną gražuolę apkabinęs vedasi negailestingas
[Skausmas.

O kitą puikią moterį nusivedė šurpi Nelaimė...

Kodėl anie dar juokias? Ko linksmi?

Pasižiūrėk!

Visais šaligatviais, visoms alėjomis

tik eina skuba kažin kur — linksmi, šypsodamies,
[juokaudami...

*O tūkstančiai iš tūkstančių
prieis tik Nusivylimą.*

Šimtų šimtai

regės dar patį Šiaubą...

T u n e ž i n a i

Keliauji.

O kur keliauji?

*Į Afriką, į Aziją, Australiją?
Tai gal tiktai pradžia kelionės.
O kur tu privažiuosi paskutinę stotį, nežinai.*

Keliauji...

*Antai ir mažteliukas vabalėlis bėga,
į smulkią smilgą lipa.
Ir aras kyla į šviesiųjų debesėlių vieškelius.
Ir tu, ir jie — keleiviai.*

*Tik vabalėlis
prilips smulkutės smilgos smailią viršūnę,
ir aras debesis pasieks.
O tu neišmatai viršūnių
nei platumos.
Nei grįžti, nei sustoti negali.*

*Tolyn... aukštyn...
be atvangos, be poilsio.
Nauji pasauliai, naujos šalys...
O kur tu privažiuosi paskutinę stotį, nežinai.
Ir kas toliau, už paskutinės... nežinai.
Tu nežinai.*

? — ?

*Ir tu, ir aš,
ir jūs, ir mes,
ir mes visi,
ir niekas mes nežinome,
kas tu ir aš,
kas jūs ir mes,
kas mes visi.*

TRENKTI DŽENTELMENAI

- Mon cher ami, mainykiva galvomis.
- Koks puikus sumanymas! Kas priedu?
- Širdis.
- Kiekvienam sava dranka.
- Sąmonė ir sąmonė.
- Kiekvienam savas savo šliukas, savų šerių pridrabstytas.
- (Kaip visu tuo nusikratyti?)
- Į ką nors solidaus, gražaus mainyti aš linkęs.
- Cilindrą.

Tėvai žinojo žagres, akėčias, šakes ir grėblius — iš galvos. Juodu — iš širdies ir iš peties. Vienas buvo mokėsis Paryžiuje ir sakydavo žinąs par coeur, kitas buvo mokėsis Glasgove ir sakydavo žinąs by heart. Daug daiktų abu žinojo — be galvų.

— Ar Francois Bacon mokėjo visą Bibliją par coeur? — klausdavo vienas.

— Ne, John Bunyan mokėjo visą Bibliją by heart, — atsakydavo kitas.

Juodu buvo šaunūs draugai. Visados subloškė. Nelaimėje vienas kitam padėdavo, laimėje pavydėdavo, niekados patys nuo savęs nepabėgdavo.

— Daktare, ar gali nupiauti ir vėl pritaistyti galvas? — nieko nelaukę paklausė chirurgą abu susitarę.

— Pasirašykite.

Juodu abu turėjo gražias galvas, su ūsiukais ir graikiškomis nosimis. Turėjo ir norėjo kuo greičiausiai jas prarasti. Pasirašė, ilgai neprašomi.

— Ar visai mus apmarinsite, ar... tik dalį?

— Anesthesia non est necessaria: per mažą operaciją.

— Tuo geriau, daktare.

— Džentelmenai!

— Na?

— Kuriam galvą piauti pirmam?

— Ne man.

— Ir ne man.

— Kad pirmasis nebijotų duoti nupiauti galvą, pradžioj antrajam nupiausiu koją.

— Ne man.

— Ir ne man.

— Kad antrasis nebijotų duoti nupiauti koją, pačioje pradžioje nupiausiu pirmajam dešinę ranką.

— Ne man.

— Ir ne man.

— Kad pirmasis nebijotų duoti nupiauti dešinę ranką, pačioje pradžioje pirmiausia išpiausiu antrajam šonkaulį.

— O paskui?

— Ir taip toliau. Ad infinitum.

— Geriau finitum per infinitum.

— Ne. Tai tas pat, ką pritaisyti galvas nenupiovus.

Juodu buvo geri draugai. Nelaimėje vienas kitam padėdavo, laimėje pavydėdavo. Mirktelėjo vienas kitam, bet bėgti buvo gėda. Akiomis sakė:

— (Pinigų nori už tokią operaciją).

— Čia dar ne galas. Kad antrasis nebijotų duoti išpiauti šonkaulį...

— Kuris pirmasis, o kuris antrasis? — chirurgą paklausė, galo nelaukdami.

— Džentelmenai!

— Na?

— Jei yra pirmasis ir antrasis, tai pirmasis bus tas, kuris bus dusyk pirmasis ir kartą paskutinis, o antrasis, kuris bus dusyk antrasis. Jei nėra nei pirmojo, nei antrojo, o tik vienas ir kitas, tai vienas bus x, kitas — y, abu eina į begalybę pagal parabolės lygtį. Kas eina į begalybę — nesustoja.

— Kol nenupiautos kojos...

— Tas drąsiai pasitinka nežinomybę, žinodamas...

— Kaip iš nežinomybės sugrįžti...

— Atspėjote. Kai išpiaučiau x šonkaulį, kad galėčiau nupiauti y dešinę ranką, o nupiovęs y dešinę ranką, kad galėčiau nupiauti x koją, — aš nupiaučiau x koją, kad galėčiau nupiauti y galvą (sic!). Tada... surūkyčiau cigarą ir pagalvočiau.

— Prieš išspręsdamas lygtį...

— Išspręsti lygčiai pritaisyčiau pirmiau-

sia galvą tam, kuris buvo dusyk pirmasis ir kartą paskutinytis. O laukti per operaciją, žinote...

— Laukti nėra ko. Žinome.

— Piauk man šonkaulį! — šaukė vienas.

— Pirmąkart pirmasis, mažėdamas ad infinitum, ir pirmąkart pirmasis, didėdamas ad infinitum, bus be šonkaulio.

— Piauk man dešinę ranką! — šaukė kitas.

— Pirmąkart antrasis, mažėdamas ad infinitum, ir pirmąkart antrasis, didėdamas ad infinitum, bus be dešinės rankos.

— Piauk man koją!

— Antrąkart pirmasis, mažėdamas ad infinitum, ir antrąkart pirmasis, didėdamas ad infinitum, bus be kojos.

— Piauk man galvą! — antrąkart antrasis pasiryžo į nežinomybę.

— Antrąkart antrasis, mažėdamas ad infinitum, ir antrąkart antrasis, didėdamas ad infinitum, bus... žinote?

— Žinome, žinome. Pirmas į nežinomybę.

— Džentelmenai!

Juodu buvo džentelmenai. Turėjo gražias galvas ir skubėjo jas prarasti. Padavė vienas antram ranką. Vienas dešinę, kitas — kairę, kai dešinioji jau buvo nupiauta. Apsikabino. Vienam dingo nuo rankos Omega, kitam — piniginė.

— Uždėkite man cilindrą, — moritūrus paprašė.

— Užmiršau pasiimti. Labai gaila, — ant-
rasis atsiprašė.

— Galvos ar cilindro? — nustebo chirur-
gas suprakaitavęs.

— Cilindro. Kuri iš galvų geresnė žinoji-
mui, daktare?

— Jei galvos negalvoja, abidvi tokios.
Kartu sudėtos vieno cilindro neatstoja.

— O jis nori dar priedų.

— Gaišti dėl niekų? Ad infinitum! Chi-
rurgas nesiterlioja. Iš galvos galvoja, iš pe-
ties daro.

— Štai cigaras. Teisėją atsivesti bėgsiu.
Tik nepastoviu. Pritaisyk man nupiautąją ko-
ją, daktare.

— Nec ultra expectato. Kad gyslose krau-
jas užšaltų? Per ilga bus operacija.

— Jei geresnės galvos negausiu, noriu, kad
palauktumėt. Spręskite lygtį, kol galvos ne-
nupiautos.

Moritūrus laukė cilindro tylėdamas. Chi-
rurgas supyko.

— Cilindro neturi ir neturėjai. Matau, kad
ne su džentelmenais turiu reikalą, — pasipik-
tinęs nuleido peilį. — Iš anksto užsimokėkite,
kad nepabėgtumėt.

Džentelmenas be vieno šonkaulio pabėgti
nė neketino ant vienos kojos. Tik, ieškodamas
dingusios piniginės, suaimanavo, kai jos ne-
berado.

— Kokia gėda... Kokia gėda...

— Džentelmeniui pinigų neturėti?

- Chirurgui apsirikti.
- Ką?
- Išpiauti ne šonkaulį, o piniginę.
- Erare est humanum. O dabar, įsakau, abudu STOKITĖS!

Pacientai stovėjo abu ant abiejų kojų, su rankomis ir su šonkauliais. Omega atsimainė į piniginę. Chirurgas rankoje laikė ne peilį, o ilgą cigarą.

— Kaip išdrįsai, daktare, su džentelmenais daryti hipnozę? Kokia gėda... Kokia gėda...

- Nuo savęs bėgti?
- Patekti ne chirurgui, o psichiatrui.

FILOSOFIJOS DAKTARO AKINIAI

Frustra legis auxilium quaerit
qui in legem committit.

— Išlaušime duris, jei neatidarysi! — šaukė policija. — Kelkis greičiau ir prisistatyki. Viršaičiu padarysime.

Viršaičiu neblogai, bet saulei tekant knarkti Stepono Mikui buvo dar geriau.

— Palauksiu, kol mane paskelbs iš sakyklos. Tada tik prisistatysiu, — pasiteisino bernas ir blankstelėjo ant antro šono.

— Išlaušime duris, jei neatidarysi. Kelkis greičiau ir prisistatyki. Apskrities viršininku paskirsime.

Apskrities viršininku neblogai, bet saulei tekant saldų sapną sapnuoti Stepono Mikui buvo dar geriau.

— Palauksiu, kol laikraščiai rašys. Tada tik prisistatysiu, tada nuo grėdų nusirisiu, — bernas pažadėjo. — Dabar, nors generolu skirsite, — nesutiksiu.

— Prezidentu paskirsime.

— Tai greit jau ateis raudonieji... — persigandęs pašoko Stepono Mikas, kad nors kiekio lapu pridengtų trapią mokytoją. Bet ant grėdų nebuvo jokios merginos, tik kelios proklamacijos. Aišku, kad jį apgavo partijos lyderis, siūlydamas iškvepintą perkelti vietoj senatvės pensijos.

— Ei, lyderi, greit ateis raudonieji, — bernas šneką pradėjo ir tuoju susičiaupė, pamatęs prie durų du faraonus.

— Žinome, žinome, tu jų seniai lauki, — vyresnysis kabinosi prie proletaro.

Įsibėgėjęs raudonas ugnies kamuolys pramušė daržinės duris ir įsiriti į klojimą, it tankas, o išsiviepus rytas, rasotas kelnės pasiraitojęs, asloje šoko ant vienos kojos. Bernas spiovė į ugnies kamuolį, nurijo kelis kąšius pakvipusio ryto ir laukė visą laiką išsižiojęs prizo, dar nepabaigęs saldaus sapno. Tik ūkininkas stovėjo išsiblaivęs, bet galvą nuleidęs, kaip šventas Dzidorius, gilią vagą išvaręs. Jo Kotryna, atpiovusi bernui sūrio gabalą, vos tepasakė:

— Mikai...

— Paskelbs kunigas iš sakyklos, rašys laikraščiai, — pūtėsi Stepono Mikas. — Nenu-
simink, dėde, mėšlus aparsiu iki Švento Jono.
Žadėjo paskirti viršaičiu. Prizas, arba pančiai.

— Už ką? — neiškentęs klausė ūkininkas
policininką.

— Už filosofijos daktarą.

— Pasivadink tu man daktaru. — Kotryna
į šlaunis suplojo. — Toks jau buvo.

— Jei žmogaus nenumarino, tik pasivadi-
no, greit sugriš. Tai vieni niekai, — ramino
pats save ūkininkas, aštrindamas noragą.

Trejoti pūdymą, niekoti sėklą, aparti mėš-
lus, pašerti arklius ir karšti senatvėje nemoka
nei bernas, nei filosofijos daktaras. Kai spran-
dą išrietusi žagrė užsiryja, bernas sustojęs už-
sirūko, parūkęs botkočiu krapšto. Ūkininkas,
žengdamas paskui rankenas, viena ranka pe-
šioja, kita užžeria mėšlus pasigardžiuodamas,
koja primina neužverstą vagą, keliais prispau-
džia velėną atkerusią, palaidodamas usnį ir
mėšlo kvapą.

Kaime per Šventą Joną saulė tokia didelė,
tokia raudona, areštinėje — plona, kaip delčia
pageltusi, kaip gavėnia susiraukusi. Kaime
kumpiai ir lašiniai plūduriuoja barščiuose pa-
sipūtę, kaip karo laivai, užstodami horizontus,
areštinėje — pertrūkusi juodos duonos riekutė
su kava, ne virta, tik pašildyta. Kaime šventas
Jonas, visas mėšlinas, šoko vakaruškose, nenu-
siplovęs kojų, mieste — kvepiančiu muilu išsi-
prausęs, su kaklaraiščiu, rašiklį nusitvėręs,

Stepono Miką kamantinėjo užrašinėdamas.

— Vardas, pavardė?

— Stepono Mikas.

— Užsiėmimas?

— Artojas.

— Ką darai, kai pabaigi arti?

— Galvoju.

— Apie arklius ir karves?

— Kokiai priklausyti partijai.

— (Toks pavojoingas).

— Visi turime būti kultūringi. Ne vien partijos lyderiai.

— Jei galvoji, ar turi bent kiek supratimo, kas filosofijos daktaras?

— Kas skaito, rašo nežiūrėdamas, o bučiuojasi — su akiniais.

— (Žino).

Iš ryto vėsus, priešpiečiais įkaito šventas Jonas. Pasižiūrėjo į laikrodį ir vėl iš naujo.

— Vardas, pavardė?

— Stepono Mikas.

— Užsiėmimas?

— Ėjikas.

— Ar ir šventą dieną ant kojų?

— Šiokią dieną ariu, šventą — kartimis einu.

— Ar vakar nuėjai kartimi iki pat galo?

— Nesusvyravęs.

— Užsimerkęs, ar žiūrėdamas?

— Į vieną tašką.

— (Į filosofijos daktarą).

Po pietų šventas Jonas ėmė svilinti nuga-

ra, it viduramžių budelis. Iš naujo ir iš naujo.

— Vardas, pavardė?

— Stepono Mikas.

— Užsiėmimas?

— Prizų ėmikas.

— Jei vakar prizą laimėjai, ko pabėgai?

— Laukiau, kad prizą į namus pristatytų, kad visi laikraščiai rašytų, kunigas užsakytų.

— Mėtai pėdas! Ar galima kartu laukti ir bėgti?

Stepono Mikas tylėjo.

— Sakyk, kad bėgai. Kai bėgai, ar nieko nepastebėjai?

— Šešėlių.

— Su akiniais? Sakyk, su akiniais?

— Akinius nupūtė vėjas.

— Gana. (Prisipažino).

Stepono Mikas bėgo. Kunigaikščio parke jam plojo, kyšojo kartis, pasirėmusi ant saulėlydžio, tabalavo lyg išgėrusi, kai tik kas prizo užsinorėdavo. Kunigaikščio parke dulkės kvepėjo kaštanais ir jazminais, mokytoja šoko suktinį, filosofijos daktaras bučiavosi su akiniais, partijos lyderis dalino proklamacijas. O Stepono Mikas bėgo. Bėgo iš miesto laimėtojas įsitikinęs, kad mokytoja matė, kaip jis kartimi nuėjo iki pat galo nesusvyravęs.

Kunigaikščio parke buvo pats siustas. Žemė drebėjo, kai visi šaukė pridusę:

— Stepono Miką! Stepono Miką!

It Mykolo Archangelo trimitai spiegė visi vienas už kito. Ir partijos lyderis, ir jaunas vi-

karas įraudęs kaip per pamokslą, ir leinutė mokytoja, limonado paragavusi, ir iš sostinės atvykęs svečias, filosofijos daktaras.

— Kur Stepono Mikas? Kur Stepono Mikas? — vienas kitą klausinėjo ir vos nenusidūrė, ieškodami po visą parką, o bernas, kaip sušvitęs meteoras, nėrė vieškeliu pro kalkėmis nubaltintus akmenis.

Jis ėjo namo. Atsigulti ant šieno ir nors porą valandų numigti. Buvo jau vidurnaktis, o Mikas kely dar nebuvo nė įpusėjęs. Jo galvoje kaužojų ir šėlo. Kad buvo bernas, be akinių. Kad iš vakaro nenusiplovė kojų. Kartais jam atrodė, jog visi buvo išgėrę, jei tokio dar ieškojo. Ir filosofijos daktaras, ir partijos lyderis, ir mokytoja.

Stepono Mikas sustojęs nusiplovė švedpelkėj kojas. Paskui, per jas patapšnojęs, susimąstė.

— Kam man tos kojos? Kas kita — akiniai. Su akiniais bučiavosi filosofijos daktaras, — Stepono Mikas sau sakė. Paskui krūptelėjo prisiminęs, kad visi matė prizo laimėtoją, kai iš sostinės svečio akiniai nudardėjo.

— Stepono Miką, Stepono Miką! Laikas įteikti prizą. Policija! Policija! — berno ausyse tebeskambėjo, kai jis galvojo apie mokytoją. Grižti atgal nuo švedpelkės, ar negrižti? Būti, ar nebūti?

Netilpo bernui po kepure, kad lygiai prieš valandą jis pasidarė garsus. Toks pat, kaip ir

visi tie, kurie nugrimzdę čia švedpelkėje su šarvais, su kardais, su medaliais.

Jis žengė kelis žingsnius atgal, bet vėl sustojo, neklausydamas kojų. Geriau tegu jo ieškos, į laikraščius kas nors parašys, kad toks ir toks.

— Kad kojos apskretusios po mėslavežio tokio ir tokio, — knykstelėjo, kai jis pagalvojo, kur stovėjo mokytoja tą valandą, kai jis kartimi ėjo. Tikriausiai matė jo atkištas letenas. Kojos nelygu kojoms. Mokytojos nulakuotos, nudrožinės. Ir iškvepintos — iš sostinės svečiui.

Iš nusmegusios švedpelkės dumšlėtas mėnulis iškišo kvailą snukį, o nuo jo pritulžusių pečių pakilo juoda pėmpė ir klykdama nulėkė į rytus. Naktis apsivertė ant antro šono, debesiai ant medžių pasikorė. Kunigaikščio parke nosis nuleido kornetai ir klarnetai, nutilo vieškelio dardėję perdžiūvę ratai, kai per firmamentą pasileido žvaigždė, ir įmigo gydytojas, grįžęs nuo ligonio. Laukų platybėse tebuvo vienas Stepono Mikas. Ir dar kalkėmis nubaltinti akmenys. Jie vieni visą naktį stovėjo, nejudėdami, it sargybiniai kareiviai, ir laukė praeinant herojaus. Jie vieni tegirdėjo, kaip bilda žemė, Stepono Mikui dedant leteną ant žvyruoto vieškelio. Geležimis apkaustytų batų jie bijojo, kaip kareiviai viršilos, kad jų nespardyų, kaktų nepažymėtų smala. Norėdamas įsiteikti nakties sargybiniams, Stepono Mikas nešėsi batus susirišęs ir persisvėręs per pečius, ret-

karčiais įtraukdamas odos ir vakso kvapą, primenantį žydo krautuvę.

Šventosios Dvasios dovanų nerado ant laukų Stepono Mikas. Į miestą bernas skverniojo ir ten jų ieškojo. Parsinešęs iš krautuvės nosinaitę, peiliuką arba šukas, jis ilgai uostydavo, traukdamas į plaučius krautuvės kvapą, it astmininkas hydrochloridą, užėjus priepuoliui. Bet nuo tokio kvapo laukuose ir pušynuose jis nerasdavo vietos. Toli vakarų gaisuose jis matydavo didelius miestus, kvepiančius odiniais ir guminiais diržais ir sagtimis, paraku, peiliais ir kardais. Miestas jam buvo didelė krautuvė, kur gali pasisotinti iki apsirijimo, jei turi pinigų. Kas iš to, kad lankos žydi ir kvepia, vežimais žadėdamos, o niekados žmogaus nepasotina, nors kažkiek sumokėtų!

Smuklės visą naktį mieste atdaros, vyrai su vyrais mylisi, partijų lyderiai iš po skrybėlių dalina išganyką, artimo meilė ant statinių tupi. Mieste perkeliai ir kartūnai dantis rodo, auksiniai dantys su kaklaraiščiais šoka, kojos moka, raudonos lūpos praviros ir praviros.

— Kur mokytoja, kur mokytoja? — kuni-
gaikščio parke visi klausė.

— Ne bernui, ne bernui tokia, — Stepono Mikas atsakė ir vėl vieškelyje sustojo. Bernui tik lankos ir pievos, ne mokytoja.

Kai Stepono Mikas pasuko iš vieškelio, palieti dobilų laukai ir persismaugusios lankos mirko priešaušrio rasoje, laukdamos petingo berno, kad jas išbraidyty, išvoliotų, iščiulpty

žiedų taureles, o paskui dalgiu kapotų, daužytų dalgiakočiu, badytų šakėmis, kaip išmintingas vyras kad daro su savo moterimi, praleidęs medaus mėnesį. Tik bernas nevertas buvo medaus mėnesio. Jo širdis maudė šilko ir perkelio, o galvoje braškėjo partijos lyderio proklamacijos. Proklamacijų žodžiai buvo ilgi, kvepėjo rašalu, popieriumi ir linotipu, visus įtikinančiu surikiuotais žodžiais. Išsitraukęs iš kišenės, Stepono Mikas žodžius susipylė į saują, uostė, tyrinėjo, sijojo, tik, ką žadėjo partijos, sužinoti negalėjo, kad buvo tamsu, o jis neturėjo akinių.

Kai Stepono Mikas korėsi ant grėdų išsitiesti, žodžiai pabiro ir nusirito už akiračio, o partijos lyderis už skvernų jį traukė atgal žemyn, tapšnodamas per platų berno užpakalį. Kai Stepono Mikas užsirepečkino ant grėdų, partijos lyderis — ant statinės. Apsiputojęs nuo statinės kalbėjo, viską žadėjo. Bernams algas padidinti, senatvės pensijas mokėti, aukščiau dantis įdėti. Kai Stepono Mikas ausis užsikišo ir užsimerkė, mergą žadėjo lūpą persikandęs kalbėtojas. Kai bernas atsimerkė ir apsižvalgė, mokytoja šalia stovėjo. Pamatęs perkelinį sijonėlį, jis šoko iš daržinės tiesiai į sietuvą — atsišaldyti, o vikaras ištiesė per bedugnę lieptą — patikrinti: naminės, ar valstybinės buvo prisilakęs. Kai perėjo lieptą nesvyruodamas, ištiesė šatrą, kai perėjo šatrą nesumirkčiojęs, vikaras ištiesė vielą, kai perėjo vielą, ištiesė siūlą.

— Duokite jam prizą — nedaug teišgėręs,
— šaukė visi.

— Kokiai jis partijai priklauso? — paklausė partijos lyderis, su mokytoja ant statinės atidardėjęs.

Filosofijos daktaras išsiėmė iš kišenės visų partijų sąrašus ir ten pasižiūrėjęs sakė:

— Vargas tokiam. Jokiai.

— Jokiai? Tai laisvamanis.

— Bolševikas.

— Iš kaimo bernas. Argi nežinote Stepono Miko?

— Tokio nežinome... Bernui arti akėti, ne prizo norėti. Prizą — zakristijono Antanui.

— Už tai, kad pinigų bažnyčioje iš varikinių vagia?

— Kad užsitarnavęs.

— Antanui, Antanui! Jis bedieviškas proklamacijas kas rytą nudrasko, kur tik pamato.

— Atsakomybėn traukti tokį, padarius nuotrauką, — grasino fotografas. — Siūlau prizą skirti Bekojui.

— Kokios partijos pilietis Bekojis?

— Mūsų. Valstiečių gaudytojų.

Bekojis atokiau ratukuose pardavinėjo iš po skverno naminę. Nieko negirdėjo nei nesitikėjo, kad jis prizą laimėjo.

— Prizas skiriamas tam, kas jį laimėjo, — čirškė mokytoja. — Stepono Mikas kartimiėjo ir kliūtis nugalėjo.

— Nesvarbu, kadėjo. Svarbu, kasėjo.

— Zakristijono Antanui, ponios ir ponai!

— Bekojui! Bekojui!
— Berankiui, darbo klasės atstovui!
— Stepono Mikui!
— Pedagogams netinka kištis į politiką,
— tėviškai mokė mokytoją filosofijos daktaras,
siekdamas ją pabučiuoti prie kaštano.

Kol svečias prisitaikė, kol pataikė, tik dryktelėjo jo pakėblinti akiniai, stiklai suskambėję iš rėmų išnirio ir per parką ritosi, ritosi. Paskui aprasoję teismo salėį sustojo.

— Nekaltas, — gynėsi Stepono Mikas, kai teisme kaltinamajam davė žodį.

— Nemėgink gintis, — į ausį jam kugždėjo Šventas Jonas apsidirbęs.

Įkaitęs meteoras teismo salėje sprogo:

— Gera! nupirksiu daktarui akinius naujus. Priedų — po akių mėlynus ratus.

— Tūkstantį sumokėsi. Arba vieneri metai kalėjimo, — sakė teisėjas.

— Už paprastus stiklus?

— Stiklai ne paprasti. Kartu su daktaro diplomu pirkti.

— Freiburge, ar Paryžiuje? — sujudo Bekojis. — Tegu pristato įrodymus.

— Prašau panaikinti bylą, — filosofijos daktaras tarė. — Akinius nupūtė vėjas.

PTOLEMEJO SISTEMA IR SOCIALISTINIS REALIZMAS

...dangaus sfera sukasi pastoviu
greičiu apie pastovią ašį ir
neša visas žvaigždes aplink
tos sferos centre esančią Žemę.

Lietuvių Enciklopedija,
XXIV t., psl. 211

Dvi pastarosios dekados, 1945-1965, iki tol vientisinę lietuvių literatūrą suskirstė į dvi: sovietinę lietuvių literatūrą ir lietuvių literatūrą už Lietuvos ribų. Atrodo tai dvi atskiros literatūros, ne ką bendro beturinčios savo tarpe. Kalba belieka tik išraiškos priemonė, o idėjinis turinys ir buitiškumas sunkiai suvedami į visumą.

Iki to lemtingojo 1944 metų rudens, kada pusė viso lietuvių rašytojų būrio apleido Lietuvą, mes turėjome natūraliai įvairuojančią savo išraiškos priemonėmis ir žanrais ištisinę lietuvių literatūrą. Po tos datos tarybinė lietuvių literatūra, lyg egzotiška gėlė šiltadaržyje, kultivuojama Lietuvoje, stipriai užvožus duris nuo žvarbių ir kenksmingų pasaulio literatūrų

vėjų; o lietuvių literatūra už Lietuvos sienų tampa mažos išeivių grupės žiburiu, pirmomis dienomis labai reikalingu pašviesti gruoduotam keliui po kojomis, savo apmaudingiems veidams, arba atsigrižus stengtis silpnu spinduliu paliesti Žemę, iš kur taip tragiškai išeita.

Dviejų tų dekadų tįsą reikia stebėti su tam tikra nuostaba, su kurjozo likimo išdaigose supratimu, kad visa tai gali ištikti tautą ir šiame amžiuje. Kada nors, aišku, už ilgų dar metų, gal bus rastas tinkamas būdas į visa tai pažiūrėti visa atleidžiančios istorijos akimis. Mažytės prielaidas tačiau galima drįsti daryti, kad išeivių literatūra už Lietuvos ribų palengva ges, siekdama vis kūrybinio tobulumo, nes stovi prieš anksčiau nenuspėjamus pasaulinės kultūros lobius, o auditorijos ji tragiškai netenka; tarybinė lietuvių literatūra idėjiškai dus, nes šiltadaržio oras niekad nepakeis sveiko vėjo ir plataus dangaus ties galva.

Čia mes kalbėsime apie priemones, kurio-
mis egzotiška gėlytė — sovietinė literatūra stengiamasi įtvirtinti Lietuvos grunte. Tai socialistinio realizmo metodas, kuris yra gairė kiekvienai rašančiajai tarybinei plunksnai. Priešai vadina jį uniformizmu siekyje, utilitarizmu mene, spekuliacija menu politikos užgaidoms, politine didaktika. Socialistinis realizmas visad liktų viena literatūrinio pasaulio mokyklų, kaip ir visos kitos, ateinanti, turinti savo šalininkų ir priešų, duodanti gerų ir blogų kūrinių, vienam laikotarpyje pražystanti,

kitame laikotarpyje prigęstanti. Literatūros istorijos vadovėlio puslapiai priimtų tą teoriją savo globon.

Tačiau socialistinio realizmo metodas, gal būt, Maksimo Gorkio paskelbtas tik kaip raktas į savuosius raštus, tapo politinio režimo ginklanešiu, buvo pripažintas literatūrinio gyvenimo monopolium, įtvirtintas, įkeltas į dogmos altorių, apstatytas miniom gerai atlyginamų jam vykdyti valdininkų. Iš Rusijos jis atkeltas Lietuvon. Todėl įdomu sustoti ties tuo įdomiuoju eksperimentu, kantriai jį stebėti, mėginti jį net suprasti, stengtis save pastatyti į vietą tų, kurie tariasi išsisakę, išreiškę save sudogmatinto ir valstybės aparato ginamojo socialistinio realizmo šešėlyje.

Savo metu užgeso įdomus ir mozaikinis rusų literatūros šakotumas. Serapiono broliai, akmeizmas, estetizmas, simbolizmas, savas rusiškas futūrizmas. Užgeso ne sava mirtimi, bet nugiljotinuoti. Visi literatūriniai judėjimai, susigrupavimai, individualistinės tendencijos privalėjo nutilti, prašnekus socialistinio realizmo tikrovei.

Tobula to reiškinių kopija atkurta Lietuvoje. Kaip tik revoliucinė (tariamai) mintis, atžengusi Lietuvon, užgesino tą nuolatinę revoliuciją mene — siekiai ir fiasco, atradimai ir praradimai — ir uždėjo uniformą. Kada greta ideologinio monopolio buvo įtvirtintas ir spausdinto žodžio leidybos monopolis, valstybės aparatas gyvybingą kūrybinį chaosą, kuris

gimdo šešėlius ir šviesą, kuris ir yra pati tobulausia žmonijos gyvybinių aspektų išraiška, pavertė patogiu savo rankoms moliu, iš kurio lengva lipdyti tai, kas bus naudinga — statulą naujai šventyklai ar žaislą vaikų prieglaudai.

Naujose sąlygose literatūra, kaip savaimingas kultūrinio gyvenimo reiškiny, jau nebeegzistuoja, ji tėra tik pagelbinis veiksnys kitiems tikslams siekti. Taip, pratęsiant vaizdą iki *reductio ad absurdum*, liberalų partijai valdant Angliją, kiekvienas literatūros veikalas turėtų vienaip ar kitaip įtikinėti anglus liberalų partijos platformos neklaidingumu!

Tad tų dviejų dekadų bėgyje ir iškilo ta siena tarp dviejų lietuvių kalba literatūrų. Gal ir reikėtų verkti prie tos sienos, kaip prie raudų mūro Jeruzalėje, dėl mūsų literatūros likimo.

Vadinamieji „sovietologai“ ir mūsų naivieji patriotai smalsiai gaudo iš ten atnešamuosius kūrinius. Lengvapėdiškai tikima, kad kartais dar gali autorius šį tą nusakyti kitaip, negu diktuoja dogma. Čia tikima, kad tuose ten parašytuose kūriniuose esama pasisakymų tarp eilučių, bet tokie pasisakymai yra greičiau tik nepilnas arba netinkamas socialistinio metodo panaudojimas. Taip atsirado „Dr. Živago“ ir „Sukilėliai“, ir Solženycino romanai, ir Dudincevo, ir Jevtušenkos ir kitų „pasisakymai tarp eilučių“. Visur ten kritika ar sarkazmas liečia tik buitį, bet niekuomet esmę. Buitis užtemdo esmę, ir todėl buitį galima kritikuoti, smerkti,

nes tai tik asmenys. Esmė yra idėja, o idėja yra **taboo**. Tam nenusikalto nei Pasternakas, nei Jevtušenka, nei Dudincevas.

Dabartinėse sąlygose neįmanoma ten išaugti Vydūnui, Vaižgantui, Čiurlioniui, Maioriniui... Visas tas savitumas ir esmingumas, kas išugdė lietuvių literatūros savitą veidą, dabar neturi sąlygų gimti. Lygiai nebūtų dabar su-
dundėję Rusijoje Tolstojus, Dostojevskis, Čechovas. Jie rašytų gal tik savo rašomųjų stalų stalčiams. Jie nebūtų spausdinami.

Dvi dekados rašytojus įpratino tikėti buitimi, kaip viena ir vienintele tikrove. Dvi dekados įaugino vieną kartą į Nepriklausomos Lietuvos buitį, o sekančios dvi dekados, praretinusios senuosius, išbloškusios kitus, išaugino naujus žmones. Jų buitis — naujas gyvenimas. Naujas prieauglis, ištreniruotas, kaip janyčarai, ateina užimti naujų, vakuojančių literatūros vietų.

Mes nesistebime nei reiškiamo čia nepasitenkinimo ar apmaudo — dvi dekados yra galingas veiksnys suglamžyti gyvenimui. Mes tik negalime nesipurtyti visa tuo, kas yra privers-tina, ne savo pareigas atliekant valstybei, bet intymiausiame dvasios gyvenime — kūryboje.

Apie socialistinio realizmo metodą, deja, mūsų šaltiniai šneka labai kukliai. Tik nauji, „sovietologijos“ duomenys pastebi to metodo tamprų ryšį su doktrinologija ir mėgina nuskaidyti konkretybes. Realizmas yra kūrybinis metodas išreikšti idėjoms tikrovinėmis formomis.

neimplikuojant čia aukštesnių idealų (idealizmas), nei užtemdant esmę buitimi (natūralizmas). Taip nusako realizmo sąvoką mūsų L. Enciklopedija.

Realizmas yra labai plataus diapozono metodas. Rusuose jis artėja iki idealizmo, prancūzuose iki natūralizmo. Ir lietuvių literatūroje realizmas buvo daugiavedis, labiau ar mažiau niuansuotas: Žemaitė literatūroje. Žmuidzinavičius ir Zikaras mene... Vienur arčiau natūralizmo, kitur ligi idealizmo arba artėjimas į simbolizmą.

Friedrichas Engelsas, kurio posakis buvo, gal būt, išeities punktas vėlesniems nusakymams, bylojo šitaip: realizmas imasi vaizduoti greta realių tikrovinių detalių tipiškus charakterius tipiškose aplinkybėse. Bet dar 1905 metais nekalbėta apie socialistinį realizmą. Tada realizmas, kaip ir literatūra, turėtų būti partinis. V. I. Leninas 1905 metais išleido brošiūrą: Partinė organizacija ir partinė literatūra. Tos literatūros rubrikoje buvo dailioji raštija, ne politinė literatūra. Gana doktrinarinį M. Gorkio romaną „Motiną“ Leninas sutiko su ypatingu pasitenkinimu. „Motina“ buvo sumontuota įrodomosios teoremos metodu. Sudėjęs iš eilės visus teoremos elementus ir savo talentą, Gorkis įrodė savo tezę. „Motina“ yra klasiškas rusų literatūros doktrinieriškas veikalas. Tas romanas nuolat ir nuolat dabartinėje Lietuvoje figūruoja kaip siektinasis idealas.

Kaip dabar rašoma, Gorkio romanas auklėjo darbo žmones ir padėjo išeiti jiems į revoliucinės kovos kelią. Autorius čia pabrėžė viską, kas to laiko visuomenei buvo tipiška (F. Engelso tezė), ir sukėlė konkrečios veiklos įtaigą (Lenino partinės literatūros tezė, utilitarizmas).

Bet panašių romanų, smerkiančių, indoktrinuojančių, rusuose buvo daug ir prieš Gorkį. Saltykovas, L. Tolstojus ir visa plejada mažesniųjų kovojo prieš nelengvą caristinę buitį, skelbė naujus kelius. Tačiau visa tai nebuvo tai, ką paskelbė Gorkis. Nebuvo ten gyvenimo vaizdavimo revoliuciniame vyksme, tai yra socialistinės visuomenės formavimosi procese.

Todėl, po ilgų definicijų ir ieškojimų, socialistinio realizmo dogma sukaustyta į šį sakinį: socialistinis realizmas vaizduoja gyvenimą giliai, teisingai; jis vadinamas socialistiniu todėl, kad vaizduoja gyvenimą jo revoliuciniame vyksme, socialistinės visuomenės formavimosi procese (Slovar literaturavedčeskich terminov. psl. 148, 1963).

Antrasis tarybinių rašytojų suvažiavimas savo sveikinime kompartijos centriniam komitetui pareiškė: mūsų sąlygose socialistinio realizmo metodas reikalauja iš rašytojo suprasti socializmo statybos baigimo uždavinius ir tolydų perėjimą nuo socializmo į komunizmą.

Komentatoriai aiškina, kad socialistinio realizmo metodas padeda rašytojui sukelti kūrybingąsias tarybų liaudies jėgas ir nuveikti

kliuvinius kelyje į komunizmą. Naujo socialistinio herojaus tipišumas glūdi asmens ryšy su visuomene, kas buvo neįmanoma ankstesnėse visuomenėse.

Pagaliau socialistinio realizmo metodas tapo kanonizuotas, įrašius jį kaip kūrybinio darbo dogmą ir normą į S.S.S.R. rašytojų sąjungos statutą: socialistinis realizmas reikalauja iš rašytojo teisingo tikrovės vaizdavimo revoliuciniame vystymesi ir teikia rašytojui visapusiškas galimybes apreikšti individualinius talento bei kūrybinės iniciatyvos gabumus, tas metodas teikia meniškų priemonių ir stilių turtingumą, palaikydamas novatoriškumą visose kūrybos srityse.

Mažai žinomas užsieniui faktas (podraug ir aukštajam Nobelio premijos skyrimo aeropagai), kad kiekvienas tarybinis rašytojas savo organizacijos (tiksliau korporacijos) įstatų įpareigojamas neturėti savo individualinio kūrybinio darbo ir jo apraiškos metodo. Jam paliekamos tik galimybės **interpretuoti** pasiimtąją temą tuo metodu. Nenuostabu, kad kiekvienas kūriny s aiškiai ar miglotai rodo asmens ar visuomenės nokimą revoliucijai — socialistinei ir ortodoksiškai leniniškai revoliucijai. Ostrovskio „Audros pagimdyti“ tatai rodo su patosu ir sektantišku įkarščiu, Mieželaičio „Žmogus“ tai deklaruoja triumfališkai, o Putino „Sukilėliai“ stengiasi įrodyti, kad ir tada minia (liaudis) sąmonėjo klasiniais klausimais ir orientavosi į tolimą socialistinę revoliuciją.

Socialistinio realizmo nuostatai visur skamba vienodai, tik labai skirtingais tembrais.

Naivieji veikalo herojų visad ims partietį arba komjaunuolį. Ir tai patogus reveransas kritikai, kuri stebi rašymą pro savo partinio purizmo teleskopus. Pagaliau pasirodyti veikalui, ignoravusiam socialistinio realizmo metodą, fiziškai neįmanoma. Leidyklos yra tas pirmasis „čiščius“, kur pamatomos nuodėmės. Pasternako „Dr. Živago“, jeigu būtų pasirodęs tarybinės, valstybės monopolizuotos leidyklos išleistas, būtų tik lokalinės kritikos ugnies sustiktas. Bet kai prie Pasternako kūrinio prikišo pirštus ir verteivos, iš to pasidarė sensacija, ir sensacija buvo ne ta, kad veikalas parašytas nemokėsiškai taikant socialistinio realizmo metodą, bet kad iššmugeliuotas spausdinti užsienyje.

Socialistinio realizmo herojaus kvalifikacijų kodeksas yra jau toks pat nusistovėjęs, kaip kad amerikietiškojo „western“ filmo ar romano herojaus žymės. Socialistinis herojus turi kovoti, patraukti paskui save, o pralaimėdamas tam tikrose aplinkybėse, jis niekad nepralaimi savo revoliucinio vystymosi plotmėje. Tarybinis menininkas šiandieną turi vaizduoti rytdienos šviesoj.

Greta to nuimama kaukė nuo visko, kas trukdo komunistinės visuomenės statybai. Jei gu pajudinama praeitis, tai rašytojas turi auklėti savo skaitytojus liaudies gyvenimo praei-

ties pavyzdžiais. Liaudies kovos praeityje nušviečia gyvenimą praeities patirtimi.

Net tragedija negali išvengti sudogminto metodo. Tragedija turi čia būti optimistinė. Tai skamba paradoksu. Pats rusų dabartinės kritikos didysis Černyševskis pasakė, kad tragedija turi vaizduoti baisumą. Tačiau pagal socialistinio realizmo metodą gali būti ir „optimistiniai baisumai“. Tragedija, pagal tą metodą, turi rodyti herojų, žūvantį dėl bendrųjų liaudies reikalų. Nors herojus ir žūva, jo žūtis yra triumfas. Tarybinės tragedijos turinčios sukelti pasididžiavimą žmogumi, kuris atliko žygdarbį už liaudies laimę. Višnevskio tragedija „Optimistinė tragedija“ vaizduoja jūreivių žuvimą kovoje dėl tarybų valdžios įtvirtinimo. Antikinė ir modernioji tragedija valdomos likimo galios; tarybinė tragedija asmens aistras transformuoja į visuomeninių siekių aistras.

Įdomiu sąvokų žaidimu apibendrindama tik labai miglotai „kovą už gerį“, „kovą už teisybę“, „demaskavimą blogybių“, kritika pripažįsta, kad tarybinis rašytojas gali domėtis ir studijuoti senuosius rašytojus, klasikus, antiką. Rusuose čia pirmoje vietoje iškeliami visi tie, kurių raštuose skambėjo arba bent skambtelėjo, kaip dar caro laikais būdavo sakoma, „pilietinio gaudulio gaida“. Todėl, leidžiant senųjų knygas, visad būna ir įvadas, paaiškinas, kaip suprasti veikalą. Taip L. Tolstojaus „Prisikėlimas“ įvertintas labai teigiamai ne

dėl to, kad ten būtų tobulai pavaizduota žuvusio ir prisikėlusio žmogaus epopėja, bet dėl to, kad kritiškai, sarkastiškai pavaizduota carinės Rusijos buitis, carinės Rusijos biurokratija ir aristokratija.

Literatūroje asmuo yra stumeklis. Jis atsiduria nesuskaitomose situacijose, jo savybės įvairios, jį supanti aplinka marga. Bet asmens esmės ir veiklos įvertinimas tegali būti duotas tik socialistinio realizmo prožektorių šviesoje. Dėl to Majakovskio herojus yra pažangus tarybinis pilietis-patriotas, Šolochovo herojus yra klasiškai subręstas, Baltušio herojus yra pasiilgęs teisingo gyvenimo, toks pat Fortunatovo Čapajevs ir Marcinkevičiaus studentai-komjaunuoliai.

Rusų literatūra labai garsi neigiamais literatūriniais tipais. Gogolis, Saltykovas, L. Tolstojus bene eina priekyje, davę tokių tipų išbaigtą vaizdą. Tarybiniai rašytojai privalėjo duoti teigiamų tipų. Furmanovas, Fadėjevas, Šolochovas, Basovas — visi jie gimdė tą pozityvų tarybinį herojų, kuris, atmetęs asmenines aistras, dega aistra sukurti geresnį pasaulį. Pastanga kurti pozityvų herojų yra visuotinis tarybinės literatūros reiškiny. Kritika ir visuomenė reikalauja pozityvaus herojaus! Toks įtaigojimas yra įrašytas rašytojų įstatuose. Žmogų, kovojantį dėl idealo. Idealas yra aukščiausias siekis. Jį tikimasi pasiekti, nors apie jį tenka dažnai tik svajoti, dėl jo verta kovoti ir mirti. Idealas yra visuotinis veiklos stimulus ir

siauriausia ir plačiausia prasme. Tarytum visi virstų realiais žmonijos Prometėjais, kad ir tūnodami kokiame kolūkyje melžėjos ar arklininko pareigose. Ir, kas svarbiausia, pagal socialistinio realizmo nusakymą — aukščiausias žmonijos idealas yra komunizmo idealas (Slovar, psl. 53).

Seniau rašytojas negalėjęs sukurti idealo, suasmenindamas jį. Tai būtų net juokinga, kas gi tikėtų idealiu žmogumi literatūros veikale? Tai būtų ne romanas, bet šventųjų gyvenimo variantas. Dabar laikas yra kitas, teigia tarybiniai kritikai. Santykis tarp idealo ir tikrovės socialistinėje visuomenėje yra kitas. Tarybinis rašytojas dažnai vaizduoja žmogų-idealą. Literatūros ryšys su gyvenimu (Slovar, 54) yra toks tamprus, kad žmogus-idealas, sukurtas Fadėjaus „Jaunosios gvardijos“ romane, gali būti atkurtas ir gyvenime.

Prieš šimtą metų garsus carinės Rusijos liberalas N. Černyševskis pasakė, kad tik tie literatūros sparnai nuostabiai išsivysto, kurie kyla iš stiprių ir gyvų idėjų, tenkinančių epochos siekius.

Įnoringai remdamiesi senuoju liberalu, kaip tvirtina dabar tarybinės spaudos puslapiai, tarybiniai rašytojai, sustiprinti marksizmo-leninizmo idėjų, pajėgia sukurti pilnavertiškus meniškų kūrinių. Jų idėjos tenkinančios epochos siekius.

Atrodo, neutraliausias idėjoms fenomenas — mokslas — visad liks atokiau nuo epochos

verdenių ir įkarščių. Tačiau literatūros istorija, pagal socialistinio realizmo metodą, nusako literatūros išsivystymą ryšium su istoriniu liaudies išsivystymu, ryšium su klasių kova. Pagaliau tarybinė kritika, kuri atremta į socialistinį realizmą, stebi, kiek veikalas padeda reikiamai išspręsti iškeltąją problemą, gyvenimo iškeltą herojui; žiūrėdama, kiek kūrinys yra meniškas, kritika visų pirma vis dėlto nori matyti, ar kūrinys yra stumianti jėga visuomenei, stengiasi pajudinti ją, paskatinti ją būti budria ar veiklia politiniame gyvenimo lauke. Kūrinio gerus privalumus vertinant, visuotinis motyvas yra primatas prieš bet kokią individualizaciją.

Romanas ar tragedija, novelė ar humoreska, poema ar eilėraštis — viskas persmelkta perveriančiais socialistinio realizmo metodo prožektorių spinduliais. Kadangi tarybinėje valstybėje nėra, tegu ir turinčios savo iškrypimų, bet našios, kupinos gyvybės **free enterprise** sistemos, tai monopolizuotos leidyklos ir yra tie pirmieji prožektoriai, į kurių šviesą patenka rankraštis. Tik dogmos reikalavimus atitinkančias kūrinys gali išvysti rinką, patekti į skaitytojo knygų lentyną. Tenka manyti, kad daug kūrinių eina per rankas nespausdinti, arba dinga nežinioje. O visa tai, kas pasiekia mus iš tarybine dvasia turinčios gyventi tėvynės, gimė po socialistinio realizmo žvaigžde. Kaip, kada, koku titulu tauta įrašys į savo kultūros istorijos analus tų dviejų dekadų literatūrą,

sunku spėlioti. Tam reikalingas geras politinio horoskopo žinovas ir labai skaidrus krištolinis rutulys. Pagal Černyševskį, literatūros kūriniai išlieka tie, kurie išreiškia epochos siekį. Mūsų įsitikinimu, išlieka neklastotos realybės liudininkai, realizmas ir iliuzionizmas yra diametraliai priešingos sąvokos. Didieji veikalai gimė individualūs ir neskatinami.

Dviejų dekadų eigoje, lygiai kaip tai buvo ir Nepriklausomoje Lietuvoje, sutarybintoje tėvynėje užaugo daug naujų pajėgų, pasirodė nauji vardai. Čia, neliesdami kūrybinio pasaulio vardų, mes tenkinamės tik kritikais, recenzентаis, socialistinio realizmo metodo vertintojais tarybinėje lietuvių literatūroje. Vieni jų dar žali, ir jų narsūs išsiskakymai plakatiški; kiti mėgsta skendėti plačiuose vandenyse, šaukdamiesi talkon visą erudicinį išprusimą, įsigytą literatūros institutų auditorijose; ir stipriausieji, kurie nedėsto ir nekartoja socialistinio realizmo receptų, priimdami visa tai kaip savaime aiškų, neginčijamą faktą, natūralų, kaip pats gyvenimas, vertindami veikalą beveik kaip vakariečiai — literatūrinių vertybių aspektais. O kadangi veikalas gimsta su leidyklos štapu, jau patikrintas, kiek grynas jame reiškiasi socialistinis realizmas, ir šiems stipriausiems recenzentams netenka kvaršinti galvos, kaip jų kolegoms vakariečiams, narplojant veikėjų pasaulėjautos individualumą. Pasaulėžiūra, kad ir nesutampanti su socialistinio gyvenimo dogmomis, perėjusi socialisti-

nio realizmo egzaminą, jau būna didaktiškai nušviesta, turi smerkiantį aspektą. Individualistas, koks nors iškilus Ibseno herojus, čia tap-tų tik asmeniu, nesuvokusiu didžiųjų epochos šūkių, nepaklūsęs natūraliai sąmoningo as-mens evoliucijai, nesusirevoliucinęs ir todėl neigiamas tipas socialistinėje visuomenėje. Autorius jį vaizduos kaip būtinybę, bet niekad neišdrįs jį pavadinti savo tipu.

K. Ambrasas, J. Lankutis, P. Česnulevi-čiūtė, M. Sluckis, J. Žekaitė, V. Kubilius, J. Jo-sadė, V. Šulcaitė, P. Raguotis, G. Adomaitis, A. Jonynas, J. Macevičius, D. Judelevičiūtė, V. Galinis, V. Auryla, A. Pocius, R. Kašauskas, V. Areška, T. Rostovaitė, J. Kirkila, A. Sprindis, J. Būtėnas, V. Reimeris, D. Roda, A. Bieliaus-kas, A. Baltrūnas...

Tai vardai, kuriuos nuolatos sutinki po kritikos ar recenzijų straipsniais. Kai kurie turi išleidę ir po kelias savo kritikinių raštų knygas; kiti įtraukiami į kritikinių raštų al-manachus. Kai kurie jų — A. Baltrūnas, A. Bieliauskas, M. Sluckis ir kt. — yra ir patys ra-šytojai. Tarybinė kritikinė literatūra turi tad gausiai plunksnų, kurios pasitinka išeinantį veikalą ir išgvildena jį plačiai, atidžiai, indivi-dualiai, kiek tai leidžia socialistinio realizmo rėmai. Aišku, čia užtinkame naivių pasisaky-mų, gabių gabalų, bukų priekaištų. Tačiau visa ta gausa sudaro įdomų, gyvą literatūrinės po-lemikos vaizdą. Kritikiniai raštai spausdina-mi keliuose literatūriniuose leidiniuose.

Karinis gyvenimas jau pasibaigė, pilietinis karas pamirštas, Čapajevas ir Melnikaitė jau praeitis, jau ima vyrauti taikesnės, neoburžuazinės, tariamai patriotinės nuotaikos, nes gyvenimas pasidarė ramus, sotus ir be revoliucinių audrų. Gal būt, tai įvadas į naują apraišką, į naują tarpsnį, liguistą, naivų ir vis dėlto mums sentimentaliai mielą: gente lituanus, natione — homo sovieticus. Pati aplinka gimdo individualizmą, savaip suprastą patriotizmą, meškeriojimą savyje savo tautinių savybių. Ir tas suradimas savo kūryboje tautinių savybių apgauna rašytoją kūrybinės laisvės iliuzija.

Sovietinė literatūra lietuvių kalba turi bent šimtą lengvai rašančių plunksnų ir bent trisdešimt recenzuojančių plunksnų. Pagal talento apimtį, pagal žanrą ir dėstymo metodą susidaro įvairus mozaikinis vaizdas; susidaro kunkuliuojančio rašytojų pasaulio kaleidoskopas. Ir tik knislus vakarų stebėtojas įžiūri, kad tas „potiomkino kaimo“ karnivalas turi tam tikrus rėmus, už kurių paveiklo drobės jau nepratęsia. Absoliučiai nežinomas yra moderniosios pasaulio literatūros susikaupimas ties egzistencijos prasmės variantais. Kitaip tariant, juk senas yra tas mąstymo susikaupimas ties būtimi; amžinas, atsiradęs žmoguje kartu su mąstymu.

Sovietinės literatūros traukinys perjungtas į tokius bėgius, kur tokios problemos iš pa-

grindų išjungtos, užgintos, paskelbtos dekadentiškomis.

Sovietinei kritikai lengvai sekėsi tvarkytis, kol literatūrinių veikalų puslapius užpildė plakatinės praūžusio karo, sovietinio patriotizmo, priešų žvėriškumo temos. Temų plaktiškumas buvo Demjano Biednyj arba Ostrovskio, arba ir Majakovskio rezonansai.

Antrosios dekadės sovietinė literatūra, kurion jau įžengė prieauglis, nedalyvavęs nei pilietinio karo sąmyšyje, nei kituose karuose, ėmė judinti ir kitas temas. Pirmoji dekada lietuvių raštijoje buvo skirta „demaskavimams“: vilkiškos buržuazinės moralės, smulkiai nacionalistinės ideologijos, buožiškų pašlemėkų, hitlerinių padlaižių, smulkiasavininkiškų tendencijų, tamsybininkų (čia klasišku pavyzdžiu gali būti A. Venclovos „Gimimo diena“).

Antroji dekada tose temose jau neišsitemkė. Karta, kurią reikia demaskuoti, nesudaro to masyvo, kuriam kovoti reikia skirti jėgas net ir literatūroje. Prasidėjo pokarinė statyba, gimė darbo kultas ir to kulto herojai. Bet greta tos šventadieniškos darbo kulto nuotaikos, kaip šešėlis, eina buitį. Todėl, paklusni iš anksto partijos nurodytiems siužetams, šimto rašančiųjų plunksnų talka pasuko tuo linku. Buitis tapo dienos karalaite. Pats A. Vienuolis, ruošdamasis jau graban, dar suskubo išpėjimai pareikšti jauniems: komunistų partija ir tarybinė vyriausybė sudaro visas galimybes jaunųjų ir pradedančiųjų rašytojų pasaulėžiū-

rai išsivystyti (1954 m.). Kritikas J. Lankutis pridūrė: aktyvus, revoliucinis rašytojo žvilgsnis į tikrovę — būtina sąlyga lenininiam literatūros partiškumo principui įgyvendinti (Pergalė, 1954 m. Nr. 8). E. Mieželaitis patvirtino: mano nuomone, blogas šiandieną poetas, kuris nedeklaruoja. Vadinas, jis neturi minčių, jis neturi, ką pasakyti žmonėms (Lit. ir Menas, 1954 m. Nr. 39).

Instinktyviai ieškodamas nemeluoto ir neiliuzorinio ryšio su tikrove, J. Josadė teisingai rašė, kad literatūros žanro specifika nepripažįsta jokių kanonų ir šablonų. Nedeklaruojantis kritikas J. Josadė yra vienas iš santūriausių doktrinizacijos atžvilgiu. K. Ambrazas rašo: mūsų dienų jaunimas — tai žmonės, kurie ne labai prisimena tamsius buržuazijos valdymo laikus; tai žmonės, suformuoti ir formuojami tarybinio gyvenimo sąlygų (Literatūros akiračiai, 1961). Toliau rašo K. Ambrazas: mes, kritikai, turime gerai įsisąmoninti, kad išplėstinu komunistinės visuomenės kūrimo laikotarpiu literatūros kritikai skiriamas didelis statytojo ir kūrėjo vaidmuo.

Tuose sugretintuose posakiuose sutilpo logiškai nesugretinamas turinys. Vienas akcentuoja bent sąlyginę kūrybos laisvę, kitas grąšina kritika, kaip režimo priežiūros funkcija rašytėjai. Auto dá fe principas knygos istorijoje nevisad lydimas liepsnų kaitros. Knyga gali būti uždusinta jos pirmapradžiamе sumanyme, vien tik kokiame nors konsultacijos kam-

pelyje, kur sumanymo šikcai bus perbraukti cenzūros pieštuku.

Visas vakarų kritikinis pasaulis neegzistuoja naujos sovietinės kritikos darbe. Kertiniai akmenys yra K. Marksas, F. Engelsas, V. Bielinskis, Dobroliubovas, Plechanovas, Černyševskis (buvo: V. Stalinas, N. Chruščiovas), M. Suslovas, kompartijos suvažiavimų nutarimai ir Rašytojų sąjungos suvažiavimuose atkartoti ir detalizuoti kompartijos nutarimai...

Literatūros funkcijai aiškiai skirtas spekuliacinis uždavinys: talka socialinio gyvenimo tvarkyme, kova dėl naujos, komunistinės visuomenės.

Sunkiausia sritis nuoširdžiai įgyvendinti socialistinio realizmo metodui yra poezija, lyrika. Jeigu prozoje tą metodą galima suslėpti į charakterių vaizdavimą, kūrinio atomazgos didaktiką, siužeto tendenciją, tai lyrikoje visa tai bus baltais siūlais siūtas sumanymas. Visuomeninė deklaracija, plakatiškumas, šūkio skelbimas sunkiau suslepiami lyrikoje. Todėl Mieželaičio aprobavimu poetas ir turi būti deklaruotojas, nes pats Mieželaitis labai sėkmingai verčiasi deklaracijomis („Žmogus“). Lyrikas socialistinio realizmo sąlygose, puikiai išibėgėjęs kūrinyje į asmeninį išgyvenimą, kas ir yra to žanro alfa ir omega, sudėjęs į tą išgyvenimą visą jo trapumą, jo šilumą, ar melancholiją, ar viltį, barokiškai išpuošęs jį išpūdžių ir detalių mozaika, staiga atsimena nusidėjęs esminiam literatūros priežiūros diktatui -

neišlaikęs kūrinio socialistinio realizmo ok-tavoje!

Pavyzdys tokio atsigrižimo į socialistinio realizmo diktatą yra T. Tilvyčio eilėraštyje „Nepažįstama moteris“. Gražus poetinis vaizdas užsimezga sutikus vagone Kaukaze gražią gruzinę pakeleivę (tik atsiminkime tą žavesio trapumą, stebint nežinomą moterį A. Bloko kūrinyje „Neznakomka“).

Bet Tilvytis yra poetas, paženklintas ir uždaviniu atskleisti teigimą: mes visi vienos tėvynės vaikai. Todėl savo eilėraščių Tilvytis baigia taip:

mes visi — neapbrėpiamo krašto vaikai,
mūsų bendros svajonės ir dienos.

Tu tarp bėgių ir Kaspi stotelės likai,
bet tie bėgiai į Vilnių ateina.

Sulyginkime visą tą abrakadabną (socialistinę) su Bloko „dekadentiškumu“, kurio čia necituojame, ir mes surasime tragiką poeto, pažaboto diktatu.

Socialistinio realizmo metodui grynoje lyrikoje tenka žūtbutinai grumtis su poeto išprusimu. Juo kūrinys individualistiškai pilnesnis, juo labiau jis kryptelėjęs į „dekadentizmą“, artėjas į pasmerktąjį principą „menas menui“. Ar galėjo tose sąlygose rašyti Leopardis, Milašius, Lermontovas savo elegijas, arba Nekrasovas apraudoti žiauriai atrodančią ap-linką? Visi jie turėtų pergimti socialistinio realizmo metode ir skelbti plakatiškąjį optimizmą, pilietinį oportunizmą.

Kaip buvo anksčiau, taip liko dabar: kaimas sudaro esminę raštijos temų dalį. Ir proza ir atgimdytos jau kitų paskelbtos anachronizmu poemos nuolatos grįžta į kaimo „ulytėles“, kurios ir dabar, nors jau dvi dekados nuslinko socializmo statyboje, dar pilnos purvo, tamsių žmogelių, supuvusių trobelių... Kažkur toli blikčioja savo šviesomis Elektrėnai, o Avyžiaus kaimas dar labai labai tamsus... Rašytojai važiuoja į kaimą, jiems apmokama alga, dienpinigiai, kelionpinigiai, „kūrybinės stipendijos“, ir jie kaip turistai sovietiniame kaime studijuoja aborigenus. Kolūkio „buitinio gyventojų aptarnavimo kombinate“ dažnai tupi ar slypi „žmogus iš centro“. Tai rašytojas, atvykęs iš miesto aprašinėti kaimo. Būdamas ekonomiškai stiprus, jausdamasis dėl to užtikrintas ir stiprus, tas kaimo buities rašytojas apžiūri kaimo darbus, paragauja jų maisto, peržengia jų trobų slenkstį ir stengiasi išsišnekėti su tais aborigenais, patirti jų nuotaikas ir siekius. Jis panašus į L. Tolstojaus romano „Prisikėlimo“ herojų kunigaikštį Nechliudovą, kuris irgi lankė savo baudžiauninkus ir studijavo jų būklę. Gaila, jis nerašė romanų iš kaimiečių gyvenimo.

Tačiau per dvi dekadas lietuvių visuomenė įaugo į savo buitį, kaip to ir natūralu laukti, ir tai neišvengiama. Lygiai į Nepriklausomos Valstybės buitį buvo įaugę tie, kurie jauni atėjo į 1918 metus; lygiai įaugo į emigracinę buitį tie, kas įžengė į emigraciją jauni. Daugeliui

buitis tapo natūraliu, nuosekliu gyvenimu betų visų keistenybių, kurias mato tik pašalinė smalsi akis. Bet buityje niekad nesikaupia idealas; idealas yra visad už esimo ribų. Idealas yra visad siekio sferoje. Tačiau spekuliacija su idealo personifikacija perkelia sovietinio gyvenimo sąlygose idealą į buitį. Idealas ima gyventi buityje, šios dienos aplinkoje, tiesiog čia pat greta, už kampo, arba kaimyno kieme. Sovietiniai rašytojai, kaip dėsto jau minėtasis Slovar (psl. 54), kurdami asmenis, kuriais jie išreiškia savo žmogaus idealą, naudoja gyvos socialistinės buities medžiagą. Todėl sovietinių rašytojų atvaizduotasis idealas gali būti visiškai įkūnytas gyvenime. Tuo tarpu, pabrėžia Slovar, praeityje rašytojo idealas negalėjo būti pilnutinai įkūnytas gyvenime. (Bet ar rašytojo siekis yra kurti idealus?).

Kam reikia skelbti tokį teigimą? Suasmeninto idealo sąvoka didžiai padeda rašytojui orientuotis gana painioje socialistinio realizmo filosofijoje arba painiame filosofavime. Ta sąvoka suveda rašytoją akistaton su jo kuriamuoju asmeniu, ir tada personažas, o ne rašytojas kuria kūrinį tokį, kuris nebus nusiženęs socialistinio realizmo dogmai. Rašytojo idėjose reiškiasi jo klasinė priklausomybė, teigia Slovar (psl. 56), ir iš to matyti, kieno stovykloje rašytojas esąs ir ar jis dalyvauja komunizmo statyboje.

Literatūrai, kaip ir kiekvienam menui, būtinas partiškumas (talka komunistinės visuo-

menės statybai). V. I. Leninas pasakė, kad nepartiškumas yra tik buržuazinė idėja. Buržuazinės visuomenės nepartiškumas (Lenin) yra tik veidmainingai pridengtas, pasyviai išreikšta priklausomybė sočiųjų, viešpataujančių, išnaudotojų partijai. Partiškumo tezė yra visagalinti dabartiniuose vertinimo postulatuose. Tačiau, kai visuomenė yra beklasė, kai visi sūtūs, kai dingo išnaudotojai, ar nepadėtina jau į archyvą Lenino frazė, tarta kitomis gyvenimo sąlygomis prieš kelias dekalas? Pasenusias dogmas labai mėgsta interpretuoti visos maksimalinės srovės, nes reikia gi turėti inkarą, reikia turėti orientyrą.

Todėl ir šių metų nobelininkas M. A. Šolochovas pareiškė antrajame visasąjunginiame sovietinių rašytojų suvažiavime: kiekvienas rašo savo širdies nurodomas, bet mūsų širdys priklauso partijai.

Dogma atremta į valstybės fizinį pajėgumą apsaugoti tą dogmą, bausti už nesilaikymą jos; aišku, ji nėra meninio pasaulio kriterijus. Tai yra policinė dogma, įprastas dalykas policinę valstybę tvarkant. Socialistinio realizmo metodas yra lokalinis reiškiny, būdingas tik kaip režimo palydovas. Savo metu buvo saugoma biologinė Lysenkos dogma, ir buvo tvirtinama, kad ji neklaidinga. Čia atliepia ir dabartinis socialistinio realizmo metodas. lengva širdimi nusakytas Gorkio, nes jam reikėjo ap- tarti savo kūrybos prigimtį.

Formalistiniai, politiniai aspektai nieko

bendra neturi su menu. Jo struktūra, uždaviniai, aptarimai ir pritaikymas buičiai yra atremti į individualų talentą, į asmenišką kūrėjo evoliuciją, į jo asmenišką gyvenimą, į savos evangelijos skelbimą, į savos pasaulėjautos kūrybą, į nuosavų asmenų savo kūriniams parinkimą.

Menas yra gyvenimas ir dar kažkas daugiau. Dogma mene tą gyvenimą nukelia į priverstinius namus, kareivines, kalėjimą, kur gyvenimą sudaro rikiuotės ir komanda „žengte marš“ visiems ir būtinai iš kairės kojos.

Socialistinio realizmo teorija iš esmės yra iliuzionizmas. Tas reiškinyš nei naujas, nei keistas istorijoje. Visais laikais, kur tik viešpatavo doktrina, paremta vykdymo jėga, buvo ir iliuzionizmas, kitų smerkimas eretikais, save laikant neklaidingu.

Lysenkos teorija išgyveno dekadą. Ptolemėjo sistema bent penkiolika šimtų metų suko saulę aplink žemę. Bet kas dabar įtikins, kad Žemė yra visatos centras? Gal būt, tik socialistinio iliuzionizmo metodas.

VĖLIŲ TAKAS

*Ar jūs esate baltos
Kaip sniego gniūžtės,
Ar jūs esate juodos
Kaip žemės grumstai,
Jūs esate begalybės eilėje,
Amžinybės takų —*

— — — — —

*Kaip nesustoja suktis žemė,
Kaip neišseka upės,
Taip nesiliauja bangavusi
Vėlių eilė į šaltą laiko širdį...*

NERIMAS

*...Tai ne tas,
Kurs plėšia odą,
Lyg saulė pumpurą.
Tai ne tas,
Kurs eina pavasario žingsniais,
Nešdamas švelnų pažadą.*

*Ir ne tas,
Kurs varsto duris
Laibais rytmečio pirštais.*

*Tai tas...
Kurs, atidžiai įsiklausius,
Rausiasi giliai po žeme,*

*Pakanda gyvo medžio šaknį,
Išgraužia duobę lėtam griuvimui.*

ŽEMĖ

*Žemė šventa kaip kielikas —
— Ji pilna žydėjimo.
Žemėje nėra dulkių,
Tik mes jas iškvepiam.
Žemė — miegantis kūdikis
Tylos lopšyje;
Tik mes ją audrinam ir virkdom.
Žemė — vientisa
Mirties ir gyvybės giesmė
Po kedro medžiais.*

NEGALIU PRIGYTI

*Ant apelsino medžio
Neužauga kriaušės.
Ir tau aš neatnešiu
Vaisiaus laukiamo.
Visad mus seks
Likimas pasišiaušęs,
Nes iš namų savų
Esu aš erodų išguita.
Žadi įskiepyti magnoliją
Alyvų krūme
Ir namą pastatyt mažytį,
Aukso luitų.
Esu žaizda paženklinta
Klajūnė...
Ir negaliu čia
Be šaknies prigyti.*

PASIVAİKŠČIOJIMAS

Sliuogdamas, pamažėle linguodamas plačioje mėlynėje, gelstantis lapas su lašeliu ant viršaus nusėdo perdžiūvusioje žemėje.

Akys raibavo nuo skaičių, linijų, kampų, virš galvos spiksinčių šviesų. Galva spengė, smilkiniuose tviksėjo, jautė taktingai tuksestant virš ausies. Nugara linko, bet norėjo išsitiesti, atstatyti krūtinę, pilnai atsikvėpti, rankomis spustelti virš klubų, grynu oru pajudinti įdubusius šonkaulius, išvyti įstrigusius pelėjančio oro rūgesius. Lyg gėlė alkūnes, riešus. Kojos įtemptos nuo vienodo stovinėjimo, prisėdimo aukštoje pakopoje.

Džiaugėsi galėdamas smarkiai pasivaikščioti. Nenorėtų važiuoti nei tuoj gulti. Vis tiek nepailsėtų, neužmigtų. Reikia išsiblaškyti, kiek pasportuoti. Žingsniuodamas smarkiai mosikuoja, jaučia atgyjantis, nusikratantis braižykloje susikaupusiu nuovargiu.

Kaip naują tarnautoją, paskyrė jį į vakarinę pamainą. Darbą baigia vienuoliktą, namo pareina po vidurnakčio.

Vieną gražią naktį, kai jis po darbo iš didmiesčio centroėjo namo, prie Jono Butvilo

sustojo patruliuojanti policijos mašina, ir su žvaigžde ant krūtinės vyras paklausė:

— Kur tamsta eini?

— Namu.

— Iš kur eini?

— Mano darbo valandos pasibaigė.

— Tai reiškia, iš darbovietės?

— Taip.

— Kur dirbi ir kur gyveni?

Atsakius policininkas nusišypsojęs paklausė:

— Ar seniai Jungtinėse Amerikos Valstybėse?

— Aštuoneri metai.

— Vedęs?

— Ne.

— Turi automobilį?

— Taip.

— Kur jis?

— Namuose.

— Kodėl juo nevažiuoji?

— Aš noriu pasivaikščioti. Darbe išvargstu ir parvažiavęs namo negaliu užmigti. Pasi-
vaikščiojęs daug geriau miegu.

— Kas darosi, kad negali užmigti?

— Kažkaip kutena kojas, visokios mintys
lenda į galvą...

— Kas kutena kojas?

— Niekas. Tik atrodo, kad kutena. Žinote, pavargus atrodo lyg kas kutena ties pakinkiais, lyg kas traukia raumenis. Norisi kojas ištiesti, paskui vėl sutraukti...

— Ištiesti ir vėl sutraukti, sakai. O kaip ilgai tiesinėji ir traukinėji?

— Iki praeina nuovargis.

— O kada tamstai nuovargis praeina?

— Kartais tęsiasi keletą valandų.

— Ir visą laiką traukinėji ir tiesinėji kolas, ar taip?

— Ne visą. Kai kada. Kartais visai ramiai guliu.

— Sakai, ramiai. Aha... Parodyk tamsta savo dokumentus!

— Dokumentus? Kodėl?

— Neklausk kodėl, o greičiau rodyk!

Popierius vartė abu mašinoje buvę policininkai. Jiedu tarpusavy kažin ką šnibždėjosi. Ir:

— Ar nebūsi lietuvis?

— Taip.

— Aha. Esi už ar prieš komunistus? — pabrėžęs paskutinį žodį pašnairavo.

Antrasis nežymiai mostelėjo pirštais.

— Popieriai atrodo tvarkoje. Sėsk į mašiną, važiuosime.

— Kur?

— Nebijok. Parvešime namo.

— Aš galiu pareiti.

— Gal ir galėtum. Bet parvešime. Patikrinsime, ar turi auto.

Po kelių minučių sustojo. Šeimininkai jau miegojo. Policininkas smarkiai pabeldė.

Mieguistas, išsigandęs senukas kvietė į vidų. Jaudinosi, drebėjo rankos.

Vienas žvaigždėtasis paskui Joną nuėjo į garažą apžiūrėti mašinos. Antrasis klausinėjo senuką. Tasai nieko bloga apie gyventoją negalėjo pasakyti. Tvarkingas, ramus, tykus, nei geria, nei laidokauja. Gerai moka nuomą.

— Bet kodėl jis naktimis vaikštinėja?

— Sakosi kitaip negalįs užmigti.

— Ką daro neužmigdamas? Gal parsiveda merginų?

— Apsaugokit, ne, niekad! Čia negyventų mergišius...

Visa atrodė tvarkoje. Abu policininkai tuoj sėdo ir išvažiavo toliau patruliuoti.

Kitą savaitę Joną pradėjo kamuoti nemiiga. Su policininkais išsiaiškinta, bijotis nebuvęs mažiausio reikalo.

Keletą naktų smagiai žingsniavo. Patruliuojantieji pralenkdavo nieko nesakydami, nestabdydami.

Vieną penktadienio vakarą, esant ne per toliausia namų, iš skersgatvio iššoko du juodi kaip velniai vyrai ir sušuko į ausį:

— Duok piniginę!

— Kas yra... ko norite...

— Apiplėšimas, žioply! Supratai?

Ir pajuto peilio smaigalį ties pilvu. Atėmė visus pinigus, dokumentus, laikrodį.

— Gulk!

— Gulti? Kodėl...

— Sakyta, ar ne?!

— Būkite gailestingi, nežudykite manęs,

prašau... Atidaviau viską. Nieko nemačiau, nežinau, niekam nesakysiu...

— Apsiversk kniūbsčias!

Lyg spyris į pakaušį, lyg piktas juokas, lyg saldus svaigulys... lyg spengimas.

Atsigavo policijos nuovadoje. Galvą baisiai skaudėjo, visa apibandažuota. Jį pradėjo kvosti:

— Pasakyk iš lėto savo vardą, pavardę, adresą, darbovietę.

Klausinėjo tie patys policininkai.

— Kaip atrodė užpuolikai?

Jų amžiaus, ūgio, svorio negalėjo apibrėžti.

— Kas buvo tamstos priešai? Kodėl užpuolė? Su kuo buvai susipykęs, kodėl? Ar kam negrasinai? Ar nelindai prie vedusio vyro moters? Ar nesivėlei į kivirčius su uniija ar kokia politine grupe?

Pabaigus klausinėtojas įterpė:

— Tamsta neseniai buvai policijos sulaikytas ir perspėtas naktimis nevaikščioti, ar taip?

— Kartą mane beeinantį namo sustabdė policininkai, jei neklystu, tai buvote jūs. Išsiaiškinus nuvažiavote. Neuždraudėte vaikščioti...

— Gal nori gauti raštišką perspėjimą ar uždraudimą vaikščioti, ką?

Sumuštajam tylint, klausinėjo toliau:

— Tai kodėl policijos perspėtas vaikštinėjai?

— Kadangi kitaip negaliu užmigti.

— Mes atsiklausėme jūsų darbovietės. Ten visi naktinės pamainos tarnautojai puikiausiai naktimis miega, ir niekas naktimis pėsčias neina namo. Išskyrus, aišku, tamstą. Įdomus reiškiny, ar ne?

— Aš nežinau, kaip kiti miega, bet man daktaras patarė daugiau judėti...

— Daktaras? Hm-mm... Anksčiau to neminėjai. Kodėl nutylėjai?

— Nejaučiau reikalo pasakoti visokias smulkmenas...

— Smulkmenas? Daktaro patarimai nebūtinai smulkmenos. Mum reikia viską žinoti, ir mum spręsti, kas smulkmenos, kas dideli, rimti dalykai. Kokia to daktaro pavardė, adresas?

Su daktaru kalbėdamas policininkas kai ką užsirašė, tarpais nusijuokdamas.

— Kiek sykių buvai pas jį? — rodydamas į telefoną.

— Vieną.

— Ar jis neprašė pakartotinai ateiti?

— Taip, bet, sakė, jei blogai jausiuosi.

— Gerai jauteisi ir nėjai...

— Naudojaisi jo patarimais, daug judėjau, atrodė, viskas bus gerai.

— Ar nesiskundei jam šio krašto netvarka?

— O-oo... žinote, besikalbėdamas su daktaru, kai ką pasakai. Mes visi kartais pasakome kritiškų dalykų...

— Visi? Manai, ir aš, ir jis?

— Apskritai kalbant. Nebūtinai tas ar kitas asmuo.

— Įdomu, įdomu... Kodėlėjai pas amerikietį daktarą, ne pas europietį?

— Maniau, kad vietinis gali geriau nustatyti diagnozę, duoti praktišką patarimą.

— Nustatyti diagnozę? O ar nustatė diagnozę?

— Tokio dalyko nereikėjo. Pasikalbėjo, išrašė raminančių vaistų, davė patarimų, ir jau.

— Buvo pataręs pas jį netrukus vėl ateiti, ar ne? Kodėl nenuėjai?

— Neatrodė reikalinga.

— Ar po to pas kitus daktarus buvai?

— Ne.

— Kodėl ne?

— Sakiau, jaučiausi gerai ar bent geriau. Mažus negalavimus pats gydydavau.

— Negalavimus pats gydydavai? Kokiu būdu?

— Pagalvodavau, kodėl blogai jaučiuosi. Nusipirkdavau vaistų ar ir be jų kitomis priemonėmis susitvarkydavau.

— Be vaistų kitomis priemonėmis? Kokiomis priemonėmis?

— Stengdavausi daug judėti, vaikščioti.

— Kai vaistai nepadėdavo?

— Tikiu į natūralų gydymosi būdą, ne vaistus.

— O pas daktarą buvai. Ar nesakei, kad gal dėl keisto šio puikaus krašto tvarkymosi daraisi neramus, nervingas?

— Negaliu tiksliai prisiminti, ką su daktaru kalbėjausi.

— Kai ką prisimeni, kai ko jokių būdu negali prisiminti, ar ne? Bet prisipažįsti, kad ši padėtis nenormali?

— Dabar esu plėšikų sumuštas, tai padėtis nenormali.

— Ne apie užpuolimą kalbu. Juk supranti klausimą?

— Aš nesakiau, kad nenormali, tik kartais blogai miegu.

— Ar nemigą laikai normaliu dalyku? O vaikščiojimas naktimis labai normalus dalykas?

— Europoje daug žmonių prieš guldami eina pasivaikščioti. Kad geriau miegotų. Šioje laisvės šalyje, manau, taip pat leidžiama naktimis vaikščioti, jei patinka.

— Ponas Butvila, prašau nepamiršti: čia ne Europa, o Amerika! Na, tiek to... Ar vaikščiodamas daug žmonių sutikdavai?

— Nedaug. Vieną kitą.

— Gatvės pritaikytos važiuotiems, ne pėsčiams. Gal pastebėjai, ne visur šaligatviai yra. O pats vaikštai kaip niekur nieko, iki plėšikai vos neužmuša. Taip, kartais su naujais ateiviais turime daugiau bėdų nei su vietiniais...

Kiek palaukęs, pasitaręs su kitu:

— Mes taip sutarkime. Grynai tamstos labui. Prieš leisdami vykti namo, nuvešime į ligoninę nuodugniai sveikatos patikrinti.

— Ačiū jums labai, bet tai nereikalinga.

Rytoj nuvyksiu pas savo darbovietės gydytoją, viską sutvarkys, jūsų nevalgindamas.

— Tai nieko. Matai, tamsta, mūsų pareigos visad budėti visuomenės, gerų šalies piliečių apsaugai. Kaip sakiau, tuoj važiuojame.

Iš miesto išvažiavo į laukus.

Šalia sėdėjo policininkas. Užnugaryje dar vienas.

Tolokai keliavo. Jam sopėjo galvą, diegė šonus. Iš sudaužytų dantų sunkėsi kraujas. Tenorėjo poilsio, ramybės, miego.

Bet vežė ir vežė.

Tarp slėnių, pro aukštus geležinius vartus. Mašina sustojo. Sargybinis praleido. Užsiregistravimas. Policininkų parašai. Ir jo. Ir ligoninės pareigūnų. Su keliais nuorašais.

Atsidūrė gydytojo kabinete. Visi langai aptraukti plieno virbalais, įmūrytais plytose. Paskaitė žinias apie jį. Prašė nusakyti, kaip čia atsirado.

Po to daktaras pradėjo keistai klausinėti: kaip seniai nemiga kamuoja, kokiomis ligomis sirgo ir mirė jo giminės, iš kurios valstybės ir kodėl atvyko, ką daro su pinigais, kodėl pirko automobilį, ar jaučia patrauklumą moterims, kodėl tebėra nevedęs, kodėl nebijo plėšikų, ir panašiai.

Joną tokie klausimai vargino ir pykdė.

— Daktare, jūs mane klausinėjate nieko bendro su mano atsilankymu neturinčiomis temomis, liečiate mano asmenišką gyvenimą bei nuotaikas. Juk laisvoje šalyje konstitucija

nei įstatymai nedraudžia naktimis vaikščioti. Kodėl jūs klausinėjate keisčiausius dalykus, tarsi egzaminuotumėte kokį nenormalų žmogų? Aš jaučiuosi neblogai ir noriu keliauti namo. Rytoj nuvyksiu pas privatų gydytoją ir paprašysiu visapusiškai patikrinti. Nenoriu jūsų ilgiau varginti. Ar negalėtumėte baigti šias neįdomias kalbas, pone daktare?

— Ponas Butvila, tamsta esi įdomus ir keistai komplikuotas pacientas. Retas egzempliorius! Esate nerviškai ir protiškai sergančiųjų valstybinėje ligoninėje, ir čia teks pabūti, iki nustatysime ligą ir jos pavojingumo laipsnį kitiems šios šalies piliečiams.

Sliuogdamas, pamažėle linguodamas plačioje mėlynėje, gelstantis lapas su lašeliu ant viršaus nusėdo perdžiūvusioje žemėje.

STEBUKLAS

Mėta buvo jau įpusėjęs darbą ir skubėjo perdžiūvusį šieną suversti į kelis didesnius kūgius, kad brolis Vincas galėtų viską patogiai suvežti į kluoną. Tik tie garsai, kuriuos staiga tolumoje išgirdo, buvo jai gerai pažįstami ir iš naujo ją sudrebino ir suneramino.

Mėta stabtelėjo, jos senstantis, gerokai nuo darbo ir rūpesčių suvytęs veidas išsikreipė, o dulkinas, žolių sėklomis apneštas skruostas pasruvo prakaito lašais. Numetusi grėblį ir priejuoste nusišluosčiusi drėgną kaklą, ji pasuko sodybon. O tie garsai vis artėjo, vis didėjo ir, kaip jūros vandenys, uždami grasinamai liejosi į Mėtos širdį. Vincas vėl kankina gyvulius! Spardo vištas, kur pakliūva, daužo šunį ir plaka jos numylėtąjį arklių širmuką, kuriam daugiausia tenka pajusti tą nesuvaldomą žiaurumą.

Mėta jau aiškiai girdėjo arklių žvangimą, Vinco keiksmus, kanopų daužymąsi ir botago smūgius — čekšt, čekšt, čekšt... ir vėl garsus žvangimas, tarytum arklys visu balsu prakeiktų savo kamuotoją.

Giliai įtraukusi oro, ji bėgte bėgdama puolėsi sodybos kieman.

Dabar širmukas kilstelėjo priekines kojas, trūktelėjo pakinktus ir, dar kartą pajutęs smūgį, lyg viesulas buvo pasiruošęs bėgti į laukus, tačiau įtempti geležiniai žąslai beveik plėšė nuo kaklo arklio galvą. Baltos putos dribo į kanopų išdarytą smėlį.

— Nustok, nustok! — šūktelėjo Mėta, puldama prie brolio, o kol šis suspėjo susivokti, ištraukė jam iš rankų botagą ir, pykčiu žaibuo-dama, jam grūmojo.

— Tik dar kartą pamėgink ir pats pajusi botago skonį! Begėdis! Kaip prisigėręs laukinis, daužai gyvulius, eik tiktai šalin, nes aš tau!..

Dar kartą pagrūmojo broliui. Vincas norėjo kažką atkirsti, bet širmukas, jau nebelaukdamas sekančio smūgio, trūktelėjęs į priekį, žvengdamas pasileido į pievas. Traukdamas geležinių ratų vežimą, užkliuvo tvoros galą. Subraškėjo perdžiūvusios lentos, skardėdami nusirito žemėn džiovinti pakabinti kibirai, o išgąsdintų vištų pulkas krykštaudamas pabiro į visus kiemo kampus.

Mėta girdėjo naujai prasiveržusius brolio keiksmus, bet, nepaleisdama iš rankų botago, tik pasakė:

— Nedrįsk nė artyn prie gyvulio! Naba-gėlį tą aš pati namo parsivesiu. O šieną galėsi rytoj pats atgabenti.

— — — — —

Pamiškėje arklys stovėjo nuleista galva, sušilęs ir išgąsdintas. Drėgną nugarą aiškiai buvo matyti ištinę siauri smūgių dryžai. Vincas tą biauropį botagą patsai išsipiaustė iš odos ir kiekviena proga tikrino, ar tos smailios odos atraižos tvirtai laikosi prie botkočio. Jomis pastaruoju metu jis terorizavo visus, kas tiktai negalėjo jam pasipriešinti. O visa tai vyko po anos nelaimės. Dabar Mėta tą botagą visu piktumu sviedė į pirmąją pasitaikiusią prūdą ir artėjo prie arklio, o kad iš naujo jo neišgąsdintų, atsargiai kalbėjo:

— Širmuk, nabagėli, tai aš — Mėta. Ne, ne, nebijok, tai aš, girdi, Mėta.

Širmukas krūptelėjo, ištempė savo drėgną nugarą, bet, išgirdęs pažįstamą balsą, tik suglaudė abi ausis, visai atsiduodamas savo likimui.

Mėta, apimta gailestingumo, jau švelniai takšnojo suprakaitavusį širmuko kaklą, glostė jo drėgną nugarą ir lyg atsiprašinėdama kalbėjo:

— Matyt, jam galvoje susimaišė — šitaip pridaužyti nekaltą gyvulį. Bet netoks jau jis, nemanyk. Gi žinai, šiaip buvo visada geras, niekada neskriaudė ir beveik niekada nepyko. Tik po tos nelaimės, matai. Bet gal ir tu, širmuk, esi dėl to truputį kaltas. Nereikėjo tau tada šitaip lėkti — lyg paukščio sparnais...

Atsargiai vesdamasi arklį, iš naujo ėmė galvoti apie tą nelemtą įvykį, o tas bailsus prisiminimas degino širdį ir net gniaužė kvėpavi-

mą. Mintyse matė Vinco sužadėtinę Elena, kai aną popietį pas juos užbėgus prašė Vincą: „Ar negalėtum paskolinti širmuko keliom valandom? Mamutė kažkaip negaluoja, dabar jau ir karščio turi. Reikia man į miestelį pas daktarą“.

„Tai žinia, tuoj pakinkysiu“, nedelsė Vincas, „o jei reikia, tai ir pats pavažiuosiu“. „Kur ten tau! Surasiu kelią ir pati. Geriau negaišdamas padėk Mėtai laukuose“.

Jiedu, kinkydami arklių, krėtė sau išdaigas. Užsakai klebonijoje jau paduoti, tai nereikėjo ko per daug varžytis. Vincas gnybčiojo merginą, o Elena balsu kvatojo ir šelmiškai jam grasino. Mėta žiūrėjo pro virtuvės langą į juodu ir šypsojosi: Vincas gaus gerą moterį. Nors jos tėvai ir mažžemiai, bet Elena visa apylinkė pažinojo kaip labai darbščią ir tvarkingą merginą, visuomet švarutėlę ir gerai nusiteikusią. Ir su Mėta ji mokėjo gerai apseiti, o po mamutės mirties Vincą tinkamai guodė ir gerai išmanė ūkio ruošą.

Išvažiuojant jai iš kiemo, Vincas dar perspėjo: „Elenut, važiuok atsargiai: neseniai blaurybės širšės sugėlė širmio nugarą, tai dar neramus“.

„Nebijok, už poros valandų sugrišiu“.

Įtempė vadeles, suragino arklių ir dingo už sodo kampo.

O grįžti nebegrižo. Jau visai sutemus kaimynai atvedė drebantį širmį. Vežimo ratus ra-

do išblaškytus ant upės tilto. O Eleną tik sekančią dieną vanduo išplovė...

Širmis, matyt, buvo pasibaidęs ir nesulaukiamai lėkė. Elena bus bandžiusi sulaikyti, bet, netekusi pusiausvyros, buvo nublokšta į upę, o plaukti ji nemokėjo...

Nuo to įvykio Vincas visiškai pasikeitė. Iš-tisas dienas vaikščiojo paniūręs ir nekalbus. Beveik nieko nevalgydamas, gerokai nusilpo ir tik verčiamas dirbo ūkio darbus. Pasidarė žiaurus ir niekam neprieinamas. Tik savo septynerių metų brolėnui Stepukui dar buvo palankus. Berniuko tėvai iš miesto siųsdavo jį kasmet kaiman vasaroti. Vaikas buvo geras. Paklusnus, ramus ir labai švelnus. Dažnai lydėjo dėdę Vincą į laukus, skainiojo jam pievo-se gražiausias gėles, rankiojo pamiškėje uogas ir, kaišiodamas jas Vincui į burną, linksmiai čiauškėjo. Vincui patiko toksai berniuko prisirišimas, tai ir lepino jį kaip išmanydamas: veždavosi su savim į turgų arba šventadieniais eidavo kartu į ežerą žuvauti. Net švilpynę jam išdrožė iš klevo šakos ir jau tokiais gražiais raštais išdabino, kad iš džiaugsmo Stepukas tik šokinėjo.

Tačiau po tos nelaimės judviejų santykiai labai pasikeitė. Stepukas juto dėdės Vinco niurumą ir, norėdamas jo liūdesį išvaikyti, tirlino dovanotą švilpynę kaip bemokėdamas.

Kartą Stepukas sugavo net Vinco šypseną,

kai šis išgirdo tiriliuojant jo išmokytą dainelę, bet kai tą pačią minutę dėdė apspardė pasi-
maišiusį šunį, Stepuko krūtinėn išibrovė gili
širdgėla. Ir vištelių jam pasidarė labai gaila,
kai pastebėjo, kaip dėdė apmėtė jas akmenu-
kais. O katinas Rainis, kad negautų į uodegą
puspadžio, vos jau beišdrįso į virtuvę pasiro-
dyti. Stepukas taip pat matė, kaip Vincas, lai-
kydamas už kaklų du prigėrusius geltonsna-
pius žasiukus, žiauriai juos sviedė Mėtai ant
grindų ir labai piktai barėsi: „Geriau dabotum
žasis, o ne mane persekiotum“. O ši atkirto:
„Bet kokios gėdos nebetekai, jei prieš Stepuką
šitaip kalbi! Jei mamytė būt gyva, tau kitką
parodytų“.

O Vincas neužilgo pasiūlė: „Stepuk, eime
riešutauti“. Bet berniukas tik raustelėjo ir
greit atsakė:

— Neisiu, man ir taip dantukai skauda...

— Ar nematai, kad vaikas tavęs, žiauruo-
lio, bijo? — išsišiepė Mėta.

— Eik jau, eik!

— Žinia, kad taip, — murmėjo Mėta. —
O širmuką geriau parduotum, ką čia vis dau-
žai. Nusipirk kitą gyvulį, tai gal nieko tau ne-
primins — gal nurimtum.

— Taip, visi tik ir norėtų, kad pusdykiai
atiduočiau. Ba! geriau gyvą užmušiu!

— Dievuli mano, tik stebuklas gali jį iš-
gelbėti, — sudejavo Mėta.

Visa tai Stepukas kone kasdien girdėjo,
matė ir jautė ir ėmė vengti dėdės Vinco. Slan-

kiodavo jis pats vienas po kiemą ar pievas, sukaliojos aplink jaunos ančiukus, žaidė su katinu, arba, Mėtai dirbant laukuose, tirileno švilpyne, pasakodamas Mėtai apie miesto stebuklus.

Norėdamas su broliu pagerinti santykius, Vincas viliojo berniuką tai ežeran maudyti, tai važiuoti turgun ar į malūną, tačiau Stepukas vis atsisakinėdavo, ir dėdė dėl to darėsi dar niūresnis.

Artėjant atostogų pabaigai, atėjo iš miesto tėvų laiškas, kad netrukus jie atvažiuos parsivežti Stepuko. Vieną rytmetį berniukas, vos pravėręs akis, išgirdo virtuvės pusėj didoką triukšmą, lyg ir barnius, aimanavimus ir net keiksmus. Dar miego apsvaigintas, išsoko jis iš lovos ir, pasiekęs virtuvę, atsargiai pravėrė duris. Ten visos grindys baltavo nuo išsiliejusio pieno, o tarp sudūžusios puodynės skėveldrų gulėjo nejudėdamas katinas Rainis, tikriausia, nebegyvas, nes pienu aptaškytas snukelis buvo taip baisiai iškreiptas, kad Stepukui tą pačią akimirką iš išgąščio net kvapo pritrūko.

Mėta, laikydama rankose kažkokį skudurą, mosikavo juo ore, tarytum norėdama juo Vincui apsukti kaklą, o šis stovėjo virtuvės kampe žiauriu išbalusiu veidu ir kumštį sugniaužęs, tarsi ruošęsi atkirsti jam taikomąjį smūgį. Tuomet jis tarpdury pamatė Stepuką, krūptelėjo ir nieko nelaukęs išsmuko į kiemą. Mėta pasikūkčiodama verkšleno.

— Užmušė Rainiuką nevidonas... Naba-
gėlis, tik pieną apvertė. — Staiga pastebėjusi
Stepuką, sušuko. — O tu ko čia žiopsai, vaike!
eik į lovą! Matai, Rainiuką užmušė, šituo, va,
pagaliu... Na, eik jau, nežiūrėk šitaip!

Stepuko kojos vos beklausė, kai, grįžęs
prie savo lovos, trumpai dar svarstė, o paskui
jis išsitraukė iš naktinio staliuko savo numy-
lėtąją švilpynę ir, net pamiršęs apsirengti,
vienmarškinis išsmuko iš namų.

Vincas, besidarbuodamas tvarte, staiga
pamatė prieš save berniuką.

— Tai ką tu čia taip anksti, Stepuk? Eik
dar pamiegoti, paskui eisime miškan, žinau
ten lapių urvą, parodysiu tau.

Bet Stepukas piktai atkirto:

— Ne, niekur neisiu! Tos lapės man ne-
įdomu. Še!

Ir ištiesė dėdei Vincui jo drožinėtają švil-
pynę.

— Tai ar sugedo? — paklausė dėdė.

— Kur ten, nesugedus... Tik daugiau ne-
benoriu...

Stepuko balsas staiga sudrebėjo. Akys su-
drėko. Galva pakibo ant krūtinės. Jis ir nema-
tė, kaip dėdė Vincas, vartaliodamas rankoje
švilpynę, nejaukiai krūptelėjo murmeldamas:

— Tai ką tu dabar, Stepuk... Tai kodėl?..
Na, na, tai kodėl gi?..

Jis daugiau nebegirdėjo. Išlėkęs iš tvarto,
nusišluostė bėgančias ašaras ir skubėjo į trobą

apsirengti, kad greičiau padėtų Mėtai užkasti nelaimingąjį katinėlį Rainiuką.

— — — — —

Dar tą patį vakarą nekalbus ir paniuręs Vincas, grįžęs iš miestelio, sustabdė arklį vidury kiemo, nukinkė ir, maišų prikrautą vežimą palikęs, nuskubėjo trobon atsigerti šviežio pieno. Mėta nieko nekalbėjo. Taip pat Stepukas sėdėjo liūdnas stalo gale ir nedrįso pažvelgti į dėdę, o šis, gerdamas pieną, tik svaidė į abu akis, tyrinėdamas tą nejaukią tylą.

Ūmai kieme pasigirdo šuns lojimas ir arklio kanopos. Visi trys prišoko prie lango. Arklys, paleistas iš vežėčių ir jausdamas didelį troškulį, paliko vežimą ir nuskubėjo prie šulinio, kur stovėjo kibiras vandens. Įkišęs galvą, ėmė gardžiai gerti.

— Neklaužada gyvulys! — šūktelėjo Vincas, eidamas pro duris.

— Jėzau! vargšas širmis! — sudejavo Mėta ir, sudėdama rankas, persižegnojo, visai netekusi jėgų pasitraukti nuo lango.

Tarp plačiai atvertų durų Stepukas stovėjo baimingai išplėstomis akimis ir, visu kūnu virpėdamas, beveik pamiršęs kvėpuoti, sekė kiekvieną dėdės Vinco judesį. Nežinia, ar Vincas matė berniuką, bet prie lango tarsį prilipusi Mėta staiga pajuto įvykusį stebuklą ir manė sapnuojanti, kai aiškiai išgirdo brolio jau taip seniai girdėtą malonų balsą:

— Tik jau nepasigerk, širmuk... Tik pa-

mažu, tik lētai... Na, na, būk jau ramus... Aš ne širšē, neįgelsiu...

Ir takšnojo šiek tiek išsigandusio širmio nugara.

Mėta dar spėjo pamatyti begaline laime išsišiepiančią Stepuko burną, paskui ji užmerkė akis, nežinodama, ar išgąščio prakaitas, ar ašaros pasipylė nuvytusiais jos skruostais.

FRONTO NAKTYS

He is probably very brave. He does his act
when he is terrified. It is foolish to say
he should not be afraid.

John Steinbeck

I

*Čia būna sunkios naktys,
Pilnos grasinančios tylos, tamsaus nykumo,
Budėjimo ir įtempto kraupaus laukimo ...*

Dieve, neduok tokių naktų! — — —

*Mes bijome tylos klastingos,
Mes bijome sunkaus ir drėgno rudens rūko,
Kuris, kaip šaltos rankos, liečia veidus mums.*

*Mes budim postuos vieniši, pavargę,
O iš tamsa užtvindytos niekieno žemės
Mirtis į mus vis pasalūniškai ateina
Tylos minkštaisiais žingsniais... — —*

*Sujudink, vėjau, medžio šaką,
Garsiai surik, naktinis paukšti,
Gal mes nebegirdėsime trumpai minutei,
Tyloj kaip aidi neramiai
Mūsų širdžių skausmingi, sunkūs dūžiai...*

II

Čia būna naktys baugios,
Tankai, lyg plieno slibiniai, šliauždami tamsoje,
[liepsnomis spiaudo,
Patrankų sviedinių sprogimai, kaip milžiniško laik-
[rodžio tiksenimas, buities atžymi minutes.
Dieve, neduok tokių naktų! — — —

Gūdus kaukimas sviedinių,
Sprogimų mirtį nešanti daina,
Tarsi audra, virš mūsų siausdama, eiles mūs retina
[ir skina...

Mes gulim apkasuos, priglūdę prie paruoštųjų gink-
[lų,

Ir laukiam įtemptai lemtingosios minutės,
Kada nutilis patrankų smūgiai
Ir priešas atakoj tamsia mase pradės artėti į mus...

Tada sulos kulkosvaidžiai — pikti mirties skalikai,
Granatos sprogdomos suskaldys naktį gabalais — —
Greičiau į nebūtį tekėkit, šio sunkaus budėjimo mi-
[nutės,

Kai trenksmą sviedinių nustelbia
Mūsų širdžių skausmingi, sunkūs dūžiai...

III

Čia būna naktys baisios,
Apšviečiamos vaiduokliška šviesa raketų,
Lėktuvų motorų kurtaus gaudimo plėšomos...
Dieve, neduok tokių naktų! — — —

*Arši šviesa prie žemės mus prismeigia,
Ir bombų užiantis lietus
Mūs apkasus baisiais sprogimais ardo...*

*Mes rausiamės nagais į drėgną, lipnų molį.
O žeme, žeme, atsiverk po mūsų virpančiais kūnais,
Suteiki saugų prieglobstį, uždenk
Nuo iš padangių krintančios ugnies... — — —*

*Krūpčioja žemė, daužoma galingais smūgiais bom-
[bų.
Ant jos duobėm, lyg atvirom žaizdom, apkloto veido
Mes esame sprogimų blaškomi, pilki, mažyčiai mo-
[lio grumstai...*

*Garsiau už bombų trenksmą plaka neramiai
Mūsų širdžių skausmingi, sunkūs dūžiai... —
—————*

*Čia būna naktys baisios —
Mes esame žaislai beteisiai
Likimo aklo rankoj. — — —*

Dieve, neduok tokių naktų! — — —

KOVOJE

*Kada kulkos, kaip bitės, pro šalį aštriai ima užžiot,
Temsta dūmuos miškai ir dangus,
Gyvenimas rodosi velniškai tuščias
Ir be galo brangus.*

*Praeitis į tamsiausias miglas susivysto,
Gal sekundė — visa ateitis,
Bet instinktas gyventi neklysta —
Kovoje tik viena išeitis:*

*Nenukausi tu priešo sutikęs,
Teks pačiam savo kraują išliet.
Ir įsako instinktas: — laikykis!
Pulk! Sunaikink ir nugalėk!*

POSTOVIS

*Mudu sėdim prie paprastos kūdros,
Du nuo žygių pavargę kareiviai,
Ima vėjas aplinkui mūdraut,
Ir bangelės raivosi kreivos.*

*Ant peties tu man ranką uždėjai
Ir sakai, horizontan sužiūręs:
— Bangos laimę kadaise kuždėjo,
Kai su mylima džiaugėmės jūra.*

*Ji kalbėjo tada — prižadėjo,
Kad mylėti manęs nepaliautų,
Nors gyvenimo rūstautų vėjai,
Nors per audrą reikėtų keliauti...*

*Mums jaunystė iš karto praėjo,
Žavūs laimės sapnai taikos metų,
Ir mus blaško piktai mirties vėjai,
Nešam šautuvus, krūvį granatų.*

*Bet nuolat vis turiu prisiminti —
Toli liko mieloji ir jūra... —
Ir liūdnumas tau veidą užkrinta,
Širdį alina ilgesio dūriai.*

*Horizontus miškai mums užstoja,
Ten per ugnį žygiavom pailbę,
Pasitiks mus kautynių pavojai —
Nežinia, kam kapus vėl supilsim...*

*Pasvajokim, drauge, apie jūrą,
Apie mylimą, laimę ir meilę,
Nors į kūdrą drumzliną žiūrim,
Kur bangelės supasi dailiai.*

TIGRAS KREMTA GROTAS

1.

Milijoninis miestas naujajame pasaulyje. Baltosios, juodosios, geltonosios rasių ir įvairių tautų mišinys.

Gatvėse veržlus potvynis: tik ką pasibaigė dienos darbas įstaigose ir įmonėse. Šaligatviai užtvindyti daug tirščiau negu bet kuriuo kitu paros metu. Automobilių ir žmonių srovė šią valandą daug lėtesnė. Ją protarpiais sankryžose sustingdo raudonos šviesos, lyg kokio labai galingo burtininko skrituliai. Bet netrukus ir vėl — sulig žalių šviesų magišku pasirodymu — suledėjusi lavina atgyja veržtis pirmyn.

Adas Ralys šį lapkritinį galudienį grįžta iš darbo. Buvo tokia pat įtempta ir ši diena, kaip vakarykštė, kaip užvakarykštė. Vienoda, slegianti ir prailgusi tarp aukštų sienų.

Stebėk ir kantriai prižiūrėk šiuos, kurie atskirti nuo visų, nuo pasaulio. Matyk ir girdėk džiunglėse kaukiančius ir staugiančius. Išvargę, ištišę, nusikamavę. Be ramybės, be jokios atsparos. Kelintas gi net ir iš lengvesniųjų besugriš į savo šeimą, į senąsias vietas. O

kad kuris ir sugriš, juo nebepasitikės pilnai jau nė artimieji.

Ko švelniau apsieik net ir su pavojingaisiais pacientais. Būk nuolat ramus ir kantrus. Ką jie bepadarytų, priimk tarytum tai būtų visiškai normalu. Raminamieji vaistai tenaudojami tik kaip paskutinioji priemonė...

O gatvė užia. Autobusai pilnutėliai. Rėkauja garsiaburniai laikraščių siūlytojai. Žmonių — kaip skruzdėlyne skruzdėlių. Jie — šio miesto gyvybė, kraujas ir ugnis. Šis miestas — tai jie. Šitos žmonių srovės — tai miesto arterijos ir venos. Pramoninė masė. Anonimai.

Visi skuba: kiekvienas nori ko daugiau iš gyvenimo gauti. Vieni namo, kiti jau į kinus, sportą, alines, valgyklas, susitikimus. Viens į kitą vis pasižiūri, pašnairuoja, dėbčioja, skersakiuoja, kažkaip lyg įtariai kitas kitą stebi...

Jis gi — vienas pats. Vienų vienam ir vienu vienam vis būti jau vos bepakeliama. Dionizas Sondaila įkalbinėja vesti. Ale ką tokią? Girdi, ji ne plepė, ne kokia manieringa, sveika ir nerūko. Pagal Dionizo pažiūras, visų svarbiausia ir yra, ar moteris geros sveikatos ir ar ji nerūko. Jis nepakenčia rūkančių moterų; tokias vadina „nuodingos piktžolės vergėmis“. Arba tą našlikę su vaiku? Girdi, nešok per aukštai: žiūrėk ir rinkis pagal save. Ė! Turėk gi širdį, Dionizai! Arba pats pirmas parodyk pavyzdį. Jeigu jau vesti, tai laisvą, ne kokią gyvanašlę, be jokio svetimo vaiko ir jauną. Tik jauną! Ir ne jokią kitą, o tiktai Lygę...

Gaila, jau ne meškeriojimo metas. O gera būtų dabar pameškerioti. Savo aplinkoje turėti žuvis juk kur kas geriau negu žmonės. Žuvis nekalba; o kuri neiškenčia neprasižiojus, ta paskui gailisi. Vandens krantas niekad nenusibosta. Čia niekas nepolitikuoja, nekartoja laikraščiuose išskaitytų ar per radiją girdėtų apžvalgų ir išvedžiojimų. Nerodo savo išminties visokiais išraitymais — taigi nevargina ir neįkyri. Kaimynystėje meškerioja Sondaila daugiausia vis tylėdamas: ne iš tų, kuriam išėjus pasijunti visiškai nuvargęs. Politikieriai ir visokie plepia meškerioti nemėgsta, kaip nemeškerioja ir kitokie sektantai.

Mato, kiti eina po du ir juokiasi. Jis kenčia ir erzinas. Kiti gi eina rankom susikabinę, dar net ir pirštais susirakinę. Jie kikeną. Kuo jie geresni, kad turi su kuo eiti ir juoktis, kad gyvena taip daug geriau?..

Išbūti savo tyloje vienam ištisas dienas, savaites ir mėnesius yra gi nežmoniška. Kasdien vienų vienam būti savo kiaute — baisiai nyku ir beprasmiška. Šitaip tuščiai bebūnant, jau nusibodo ir įgriso aplinkinis pasaulis. Be likęs tik nuolatinis galvojimas, kuris irgi sleigia. Tačiau jeigu jau ir to netektum, argi tada nebūtum, kaip manekėnas, arba kaip tie...

Eina pėsčias. Nėra gi ko lėkti tramvajų. Nėra dėl ko skubėti, nėra kur skubėti. Tegu skuba lekia gaisrininkai. Vakaras ir taip bus ilgas: nebus kas daryti, nebus kur dėtis.

Vis tiek, kur būti. Viskas vis tiek. Jeigu

nėra Lygės, jeigu ji tolima, tai nėra ir gyvenimo. O smilkti, dulėti — ar ne vis tiek kur: tramvajuje, gatvėje ar savo kambarėlyje, toje Medūzos gatvelėje...

A, žiauru būti šitaip vienam, nors žmonių aplinkui pilna. Pralenkia, susitinki, prasilenki. O eini vienas: tarp svetimų, tarp šešėlių, tarp tolimų. Jų žvilgsniai — šalti. Jų rankos — greitos griebti pinigą, peilį arba už gerklės. Kuo gi artimesni šitie sutinkami už anuos, kurie gyveno prieš šimtą metų, prieš tūkstantį?..

Jie taip juda, zuja, ieško. Kurgi jie taip atkakliai skuba šitame mieste? Juk išsunks ir sučiulps juos visus laikas ir žemė, kaip dvi milžiniškos hydros. Kurgi jie taip plėšriai? Juk viską pralaimės ir išnyks...

Kas iš to, kad visądien esi tarp žmonių. Jie kiekvienas savaip pamišęs. Nuo ryto ligi vakaro tarp bepročių — kasdien! Galop ima net atrodyti, kad jau niekur nėra protingų: visi tik bepročiai. Sunkiau pamišę uždaryti beprotnamius, o lengviau — laisvi: skuba gatvėmis, vėl grįžta, kažką karščiuodamies įrodinėja, kažko juokias, kraipaliojas, kažin ką vaizduoja, kažin kuo dedasi. Visas miestas — ištisas bepročių narvas. Net ir iš darbo grįždamas, jis sutiktųjų veiduose ieško beprotybės žymių. Kiek dar kuriam betruksta ligi visiško bepročio? Kokio tipo pamišėlis būtų šis? Juk argi negali atsitikti, kad ryt ar poryt ir šitą atveš palikti už grotų. Kiekvienas plūkiiasi, kažkur plakasi. Kiekvienas ko nors apsėstas:

tieks anie beprotnamyje, tiek ir šie neuždarytieji. Blogiausia, kad be prasmės plakasi, veltui plūkiasi. Tai skubėjimas tuštumoj. Dykumoj akmenų tūšymas iš vienos vietos į kitą — ir paskui vėl atgal. Plakasi kasdien, nuolat, kaip kokie raktu užvesti...

Eidamas, štai, mato: saulė slopsta anapus Vilties Kalno kapinių. Va, diena baigiantis ir saulė išvargus. Net ir ji liūdna leidžiasi rausvai melsvame dangaus jūros pakraštyje. Ir saulėlydis, ir šios tylios kapinės tik rodyte rodo, koks laikinas ir nesaugus yra žmogus. Ėda šita kasdieninė grėsmė, šitas netikrumas ir laikinumas. Persekioja be paliovos lyg kokia bausmė, lyg nežinomo vardo liga.

Neatsimena nuo kada, bet jau nuo seniai, Adas bijo mirties. Ne, gyvenimą jis ne per daug brangina: gyventi nėra nei lengva, neigi miega. Bet mirti — baisu! Nors jaugi nekartą yra pagalvojęs, kad pamišimas vis dėlto tikrai dar blogiau negu mirtis. Tada vienintelė išvaduotoja jau ir tebūtų tik mirtis...

A, kaip jis pažįsta šitą nerimastį, šitą nykumą dėl tuščiai praeinančių dienų! Juk iš tikrųjų, kas gi laukia gale dienos? Ta pati kambarėlio vienišuma ir nusibodę daiktai. O kas gi laukia gale kasdien trumpėjančio gyvenimo?

Ir kas gi iš šitos, tarp bepročių praleistos, dienos. O bene rytdiena bus kitokia. Bene poryt bus kuo nors geresnė diena. Gali tu vaikščioti žingsniu, blaškytis tramvajų ar automo-

biliu, ar net lėktuvu iš miesto į miestą — pa-
baiga bus vis tiek ta pati. Tai kam skubėti? Ir
kur skubėti? Kam taip veržtis nežinia kur, lyg
akis išdegus...

Geraį, Dionizai, kad ši gyvanašlė sveika,
ir nerūko, ir ne plepė. Betgi vis tiek didelė ri-
zika vesti tokią, kuri buvo prisiekus kitam
meilę ir ištikimybę. Gi ir Kipras Strumila jos
adresu ironiškai nusišiepė: girdi, jau siautu-
lingai vartota, gi netaupyta. Jo žodžiais, prekė
jau mažiausiai iš antrųjų rankų. Ir šypsoda-
mas, pilnas pasitikėjimo savimi, jis dar bosu
paniūniavo: kas bučiuoja našlę bobą, o aš
mergužėlę... Ne, Dionizai, aš netikiu į laimin-
gą gyvenimą su ja.

2.

Šį vakarą kažkodėl nėra noro sėdėti „Eu-
ropoje“ su Dionizu Sondaila. Sėdėti ir žiūrėti,
kaip jis nepraleidžia žemyn kąsnio tol, kol
perkanda ne mažiau kaip dvidešimt keturis
sykius. Anot Dionizo, maistą reikia labai gerai
sukramtyti ir seilėm suvilgyti. Esą, reikia pa-
sigardžiuoti kiekvienu kąsniu...

Adas Ralys užsuka į Vilties Kalno kapines.
Niaurūs, sunkūs antkapiai. Po jais visi jie čia,
kaip žuvelės vandenyje. Ramūs ir nematomi.
Laisvi nuo visko ir kietai susičiaupę. Kieno gi
kur girdėta, kad iš kapų kas skūstųsi? Tai jie
su viltimi ir išdidumu kūrė šį miestą iš akme-
nų, plytų, cemento, asfalto, stiklo ir metalo.
Jie gi buvo šito miesto gyvybė, kraujas ir
ugnis...

Šičia nuotaika bemaž religinė. Ir tyła kaip bažnyčioje. Čia jų irgi daugybė, bet šitie jau niekur neskuba, niekuo nesirūpina. Jie jau tylūs guli žemėje. Vis tiek — labai išmintingi buvę ar trenkti, dičturčiai ar iš atkištos rankos mitę — čia visi lygūs.

A, štai, kur visko amen. Čia baigmė, kur sustoja plūkimasis. Žmogus tik čia galutinai išsilaisvina iš apsidimo, iš akmenų tāsymo. Čia žmogaus laikas ir amžius visiškai nieko nereiškia.

Žiūrinėja į protarpus tarp kapų. Gal kaip tik šitoj vietoj ir bus jo kapas. Nei šis, nei tas, ale ką gali žinoti. Tikrai keista, kad tokioj, štai, vietoj gali būti ir tavo kapas... Vilties kapinėse... Vilties...

Žvilgsniu užkliūva baltą akmenį kapinių patvoryje. Betgi tai ne baltas akmuo, kaip iš pradžių pamanė — kaukolė.

Irgi kažkada gyveno. Buvo kažkoks žmogus. O dabar čia tuščiom akim... Gi vienas iš tų, kurie sukūrė šį miestą...

Jis pasilenkia ir pakelia iš patvorio kaukolę.

Kai nubraukia prilipusias žemes, kaukolė vos pastebimai nusišypso. Lyg su panieka. Ir dargi kažkokio žiaurumo į šitą pašaipą prisimaišę.

— Kas tu buvai? Stiprus vyras? Gražuolė?

— ...

— Numirei jau senas? O gal ilgą ligą iš-

kentėjęs, kančioje didelėje, nors blogo niekam nebuvai padaręs?

— ...

— Numirei, nusižudei ar gal tave kas nužudė?

— ...

— Vienas buvai, kaip aš? O gal paliko suklykę juodos akys su juodom kasom? Atsimindavo kas tave pilnaties naktį? Ar kas už lango topoliui šlamščiant?

— ...

— Taip, tu tyli. Viskas jau seniai praėję. Viskas jau labai toli. Iš visko, kas buvo, nūnai vieni tik niekai. Argi tat nekeista, kaukole!

— ...

— Bet kaipgi tu atsiradai čia patvory? Kaip išlindai pro storą kapų žemės sluoksnį? Tur būt, kasdami kokiam nors kitam duobę, tave išmetė viršun. Nuokalnėle tu nusiritai patvorin ir užkritęs pasislėpei. Bijojai, kad tavęs nepastebėtų ir vėl atgal į žemę neužkastų. Aš gerai žinau: tu gi niekad nenorėjai būti užkastas. O jie skubėjo kitam duobę kasti; istrigę į ginčą ar savo minčių apsėsti, gal nė dėmesio į tave neatkreipė. Lyg būtum akmuo ar žemių grumulas. Jaugi visai ir nepanašus, kad buvai kada žmogus. Tik aš pirmas po daugelio metų tave prakalbinu. Atsakyk man ką nors. Juk tu kasdien, kaip ir aš, daug visko primąstydavai. Kur dingę tavo žodžiai: tu gi kasdien kalbėjai. Kas dabar iš visų tavo darbų, ogi kasdien dirbdavai!..

— ...

— Tyli, šypsi. Šita šypsena... atleisk man, visai kaip pamišėlio. Gal dėl priešmirtinės kančios išėjai iš proto? O gal dėl to, ką mirties metu išvydai ir supratai? Į ką atgręžta dabar ši tavo ironija? Kam ši panieka, jeigu nieks nė tavo beprasmiško čia patvoryje buvimo nepastebėjo?..

Staiga Adą suima pasiutęs nykumas. Tokia klaiki beprasmybė! Nei kur jau eiti, nei ko eiti. Į kurią pusę beeitum, visur tik tą pačią tuštumą rastum. Iš tuštumos niekur nepabėgsi, niekur neišsinersi. O kai paržirkluosi į nuomojamą kambarėlį, tai rasi tik tą pačią ilgo vakaro vienatvę ir atsibodusius daiktus...

Buvo jau benumetąs kaukolę atgal patvorrin. Bet susilaiko. Kaip šitaip meste numesi buvusį žmogų, lyg kokią šiukšlę. Negi jau! Priek ir pasilenkdamas gražiai padėk kaukolę į buvusią jos vietele.

Bet dingteli dar kita mintis: pasiimti ją kartu.

Ką čia betūnosi? Eime abu į miestą. Matysi, kaip žmonės skuba. Žinoma, jau nė vieno tavo pažįstamo tarp gyvųjų nėra. Bet sugrįžk ir pabūk vėl gyvenime. Mudu esam gerokai panašūs: tu esi praradęs savo miestą, o aš tėvynę.

Tik kaip čia dabar — rankose? Nusiima skrybėlę ir jon įdeda kaukolę. Gal ir tu gi nešiojai kadaise skrybėlę. Pabūk vėl skrybėlėtas po daugelio dešimtmečių. Juk iš tavo išteklių neliko jau nė skarmalėlio, nė siūlo...

Adas Ralys eina. Reikia iš kapinių išeiti, nes jau saulė nusileido. Turi eiti. Jis gi lyg užsuktas eiti, lyg raktu užvestas judėti, kol gyvas. Užsuktas vienkartiniam pro viską praėjimui.

— Pažiūrėsi, kokie dabar žmonės. Prisiminsi, kiek jų vis daug. Matysi, kaukole, kaip į tavąjį likimą skuba plaukia jie gatvėmis, it srauniomis upėmis. Gal ir tave tai kiek paguos...

3.

Adas Ralys parke prisėda ant suoloelio. Žiūri nuo kalvos. Temstant miesto žiburiai šalti, kaip po ledu. Plačiai ir visaip išsimėtę, kaip kokiam tamsiai pilkam labirinte.

Plaukuose junta vėlyvo rudens vėją.

A, Lygė!.. Ją atsiminti — vis kaip skaudžią, neužgyjančią žaizdą užgauti. Arba gyventi su ja ir dėl jos, arba nėra dėl ko gyventi.

Įsiklauso į vėjo šniokštimą parke...

A, skurdu niekieno nelaukiamam! Vieniša!..

O ir užsivožia naktis, lyg milžiniškas kars-to antvožas. Tamsa nejauki jau nuo mažens. Dar vaikas būdamas bijodavo naktį išeiti vienas į kiemą. Tamsoje tykoja kažkas pražūtingo. Naktį sumigę žmonės būna tarytum jau pusiau numirę. Kažkas kankinančio ir labai gūdaus yra nakties tamsoje.

Mieste žiburiai ir didžiulėmis dėmėmis aptemę plotai. Viskas svetima ir šalta, kažkaip tolima ir apgaulu...

Staiga Adas pastebi: parko taku artėja kažkokia žmogysta... Moteris, kurios jam kaip tik ir trūksta...

Taip, jauna moteris ateina. Nepažįstamoji eina ir praeis pro sėdintį ant suolo.

— Irgi būsimoji kaukolė...

— Man kažką sakėt? — moteris sustoja.

Argi jis būtų murmedamas galvojęs? Tai ir gana.

— Ah, atleiskit... Labas vakaras, — Adas susivokęs taria nepažįstamajai.

— Labas, — atsveikina jauna nepažįstamoji. — Aš neužgirdau, ką pirmiau man pasakėt.

— Jau vėsu.

— Oh, taip! Tikrai jau vėsoka. Ale ką gi pirmiau sakėt?

— Betgi negalim ir norėti, kad šiuo metu eitų šiltyn.

— Bijau, kad tikrai taip. Juk jau kur kas po indėnų vasaros. Tai jau drėgmės ir vėsos metas, — truputį kikendama, pritaria jauna moteris. — Tik ką gi jūs pirmiau pasakėt?

— O ... savo likimui. Iš dalies tai liečia ir jus.

— Likimui? Hmm. Kas gi žino tą likimą.

— Bet jis vis tiek laukia. Kiekvieno pasakutinę dieną.

— Hmm! Tai poetų prasimanymas, — moteris prisėda šalia.

— Ne prasimanymas. Likimą jau senovės

graikai žinojo. Yra toks. Kinta laikai, tik nekinta žmogaus likimas.

— Ale tai kas gi, sakytum, yra tas žmogaus likimas? — klausia ne kad jai tikrai rūpėtų, o daugiau tik užmegztą pažintį šildydama.

— Likimo klausimas mane kankino jau eilę metų. Ir darės vis slogesnis. Neveltui psichiatras sako, kad žmogus naikinasi iš vidaus. O šandie visai netyčia likimą ir užtikau patvoryje.

— Likimą patvoryje? Hmm, juokinga!

— Taip. Kartais atsitinka, ko visai nesitik. Dabar jis mano skrybėlėje.

— Skrybėlėje? — dar labiau nustemba moteris. Bet ji, tur būt, pagalvoja, kad jis įkaušęs, ir nuo jo nesitraukia.

— Gali pažiūrėti, jei nori, — prie jos prisiliedamas, atskleidžia skrybėlės brailas.

— Ūhū! Kauko-oolė!.. — atšoka nuo suolo, lyg ant jos būtų užpylęs šalto vandens kibirą.

— Tai tikrasis mūsų likimas. Ir mudu tiek tesusilauksim.

— Idiotas! — pasipiktina moteris.

— Ačiū. Bet kaip tik idiotui ir atrodo, kad ne jis, o visi kiti idiotai. Aš tai gerai žinau. Tik pora valandų, kai esu palikęs bepročių ligoninę.

— Pamišėlis!.. — jau pasibaisėja moteris ir dingsta į sambrėškas.

Jis ir kaukolė vėl vieni.

Tik parkas tebešlama rudens vakaro priemoje.

Tai kad išsigando. Gal dar nešasi uždusus, besidaužančia širdimi ir atsižiūrinėdama. O nei kaukolė, nei joks pamišėlis jos nesiveja. Ją nusivijo tik jos laikas ir likimas. Bet nuo šitų ji niekur neišbėgs, nors ir kažin kaip dumtų. Mergina, jeigu ji vyrų ir nuotykių ieškotoja, pataikė atsisėsti. Ji to ilgai neužmirš. Net apsalęs juokas ima, kad ją gražiai pamokė. „Pamišėlis!..“ tebegirdi anos nuogastį.

O jeigu taip Lygei parodyti? Ale oi ne! Gi ne mažiau ir Lygė išsigastų. O ar jis kada norėtų jai blogo.

Bet ar jai jo gaila, ar nors kiek. Kai jis anąsyk mėgino ją pabučiuoti, ji tik nusijuokė, išvengdama ir išsisukdama. „Ne, ne!.. Bus dar viskam laiko, jeigu bus...“ Visu skausmingumu atsimena tą paneigiantį nusišypsojimą. Labai maudžia kentėjimas, kad Lygė tokia neprieinama, nepasiekiama...

O, ji tokia gi daili. Elegantiška. Pilna šypsenos ir pasitikėjimo savimi. Puikiais plaukais ir kokia krūtine ji, Lygė...

Taip, ši vakarą kaukolė atsakė į klausimą, kas bus pagaliau po visų dienų, kas po paskutinės dienos. Dėl to ši tuštuma dar nykesnė ir baisesnė. Ją užpildyti tegalėtų tiktai Lygė. Tik ji viena tėra tokia pasaulyje...

A, jam taip aišku dabar. Nuožmiai išryškėjo. Aišku, kaip dar niekad ligi šio vakaro. Lygė yra vienintelė jo būsimų dienų nuspren-

dėja: jo viso belikusio gyvenimo. Tik nuo jos vienos pareina, ar bus jo ateityje dar kas gero, ar jau nieko gero nebus. Jis gi uždarytas vienatvės tylumon ir tuštumon, kaip už grotų. Tik Lygė tegali atidaryti šį vienatvės narvą. Tik Lygė viena tegali išlaisvinti...

Bet jeigu ją jau tikrai Kipras pavergia? Su anuo siautės ir myluosis. „... Bus dar viskam laiko...“ Ir tuo pat metu, kai ji su kitu sius, jis tamsoj grauš savo narvo grotas...

Jam nepasisekė jos pabučiuoti. Tada nepavyko. Ir po to ji dar labiau apsunkino pajautas jos šviežumas, odos švelnybė ir plaukų kvaptis... Gal tai ir buvo iš moteriško instinkto ir vilioklystės, kad dar daugiau sužadintų ir patrauktų...

4.

Adas Ralys atsikelia nuo suolelio ir eina. Palieka šį šurpiai šniokščiantį parką.

Lygė degina per ištisas dienas. Jis dėl jos iškankintu vidumi. Ji apnuodijo. Lygė savo išvaizda ji kasdien vis persekioja. Jos jaunystė, jos grožis, iš kurio nieko nebeliks gale josios laiko. Nebeliks gi nieko iš tos šypsenos, kurioj išdidumas, gerumas ir kažkokia ironija drauge...

Žiūri Lygė ramiu, tamsiu, savimi pasitikinčiu žvilgsniu. Žiūri ir tik truputį šypso: vos truputį, turėdama duobutes netoli lūpų kampelių. Jos žiūrėjimas ir ta šypsena yra mįslė, jaudinimas, burtai... Laimė būtų gyventi su

ja, būti jos draugu, jos mylimu. Tik su ja — kitokios laimės žemėj nebegali ir būti...

Daili, vai gi daili jinai. Graži ir gundanti. Deganti ir deginanti tamsiai kaštoniniais plaukais, nuoaugio linijom, ateities laukiančia krūtine. Kaip moka ji pasipuošti, išsirinkti ir sau prisiderinti: apsirengus, lyg tai tegalėtų tik jai vienai tikti...

Lygė ir mirtis — abi lygiai šiurpuliu perdvelkia, mąsto eidamas Medūzos gatvelės link. Abidvi yra pagrindinės jo gyvenimo mįslės ir nusprendėjos. Paskutinę valandą mirtis papūs į veidą pražūtimi. Tai juk siaubinga, bet ir neabejotinai tikra. Tokia slogi, tokia slopinanti tiesa, kad jeigu dar maža kiek, tai, rodos, jau ir nebeišvertum Bet paskutinės vis tiek neišvengsi, nors imtum staugti, klykti ar plaukus sau rauti...

O net ir šį tokį trumpą gyvenimą jis negyvena, ale tik būte prabūna. Tik šmėkliškai būna! Ar daug jo buvimas geresnis, kaip kaukolės? Abu gi dulėja: kaukolė — kapinių patvoryje, o jis — dienomis bepročių džiunglėse ir naktimis stoginiame kambarėlyje. Jis gi jau kaukolė dar nenumiręs...

27 W gatvė sutemoje, kaip tamsiam vandenyje, kaip jūros dugne. Nuo vagių užsidiariusiuose namuose išblyškę pavienės šviesios. Jis čia sutinka tik vieną kitą retą praeivį, kaip lėtai prarėpliojantį gyvį. Gatvė neturi jokio vardo. Be pavadinimo. Didmiestyje išskirta ir paženklinta tik numeriu — 27 W. Vis

vienodais ir neskoningais namais. Gatvė jau ir apsenusi, bet vis dar be jokios savo dvasios. Adas ir Dionizas ją vadina Medūzos gatve: davė jai bent pravardę, ją šiek tiek sudvasino. Šitame mieste jiedu ilgisi Europos. Juodu kasdien Europa šaukia iš tolybės, iš anapus vandenyno. Europa traukte traukia atgal.

Tie trys dygliai Adui kasdieniniai: Lygė, Europos ilgesys ir mirties grėsmė...

Nejauki ši sengatvė. Tamsos užgožti namai jam atrodo lyg dėžės: per mažos, per silpnos ir trapios, kad atlaikytų juodos sunkumos slėgimą. Sengatvė primena pavojingųjų pamišėlių koridorių su celėmis, kurių sienos ypatingos ir langų stiklai bene colio storumo. Į tas celes niekad negalima įeiti vienam pačiam: tik trims ar bent dviems drauge.

Prieina seną, pustrečio aukšto medinį namą. Jame nuomoja stoginį kambarėlį. Šitame dūsta jo vieniši vakarai. Čia praliūli naktys...

Bet šis kitoks negu visi kiti namai mieste. Žinia, tik dėl to, kad jame ir Lygė turi išsinuomojus kambarėlį. Kai į šį namą jis atsikėlė, jau ją rado čia gyvenančią. Iki tol net ir nežinojo, kad yra pasaulyje tokia Lygė Dausaitė...

Jis prisimena jos suvirpančias šnerveles — ir savo širdyje užgirsta klyksmą!.. Lygė žada išsikelti kitur gyventi: vakar šeimininkė jam tai prasitarė. Kodėl? Gal kad tas ilganosis

Kipras taip nori. Nejaugi toks galėtų būti jį tiek apžavėjęs ir užvaldęs.

Lygė yra visa šito namo siela. Kai ji iš čia išsikels, namas liks numiręs. Į jos kambarėlį įsikraustys kas nors visiškai svetimas. Kaip karstas bus šis namas. Išsikels tada ir jis kur nors kitur. Būtų nepakeliama ry tą išeinant ir vakare sugrįžtant vis praeiti pro buvusias jos duris...

Atsirakina išlaukines ir įeina. Šeimininkės nėra namie, nes nėra šviesos virtuvėje, esančioje koridoriaus gale. Ir liesas šeimininkas dar neparėjęs iš darbo. Tur būt, antvalandžius dirba. Pinigo kalikas, kurio veidas rudo diržo spalvos. Jam doleris pirmiau visko. Teisingai sakoma: dėl pinigų kenčia ne tas, kuris jų ne daug turi, bet tas, kuris jų daug nori. Apsėstas šeimininkas težino tik darbą ir dolerį: nuo ryto iki vakaro, o vakare dar ir antvalandžius. Taip ir tematys tik darbą ir dolerius, iki pagaliau jį iš jo narvo išvaduos paskutinė liga.

Namuose tylu. Pasiutusiai tylu.

Apgraibęs paspaudžia mygtuką: atsiranda silpna, taupoma, mėnesieniška šviesa.

Kopia laiptais.

Antrame aukšte yra du kambariai ir virtuvė. Vieną kambarį ir virtuvę išsinuomoję pernai metais susituokę. Antrame kambaryje gyvena Lygė.

Ne, ji dar neparėjus. Jis gerai žino: kai ji būna jau parėjus, durų apačioje matyti siauras šviesos ruoželis. Jam esti lengviau, kai ji

namie. Tada ir ji būna viena, ne su kuo nors. Šviesos ruoželis durų apačioje visada jį grįžtantį pradžiugindavo. Tai lyg koks Lygės bežodis pasveikinimas.

Bet dabar po jos durim šviesos ruoželio nėra. Jos kambaryje tamsu. Anapus Lygės durų tik tuščia tyla. Ir visuose namuose tyla: anapus visų uždurų durų.

Lygė kažin kur. Gal tas velnias ją pasitiko, tik ką iš darbovietės išėjusią. Gal buvo taip susitarę, gal šlandie susiskambino...

Jis vėl prisimena jos suvirpančias šnervels, jai besijuokiant. Ir savo paties širdyje užgirsta riksmą...

Lipa į stoginį aukštą, kuriame yra tik tas vienas kambarėlis. Jo vienatvės vakarų ir naktų pastoginė celė. Dabar pajunta, kaip jis yra nuvargęs, koks nusikamavęs. Dešinę blauzdą skausteri ties kiekvienu laiptu. Gerklėje kiek duslu ir sausoka. Sondaila tvirtina — tai nuo širdies pareina. Girdi, išsiplėtimas. Gal. Ir pats iš visko junta, kad širdis nėra tvarkoje. Ką padarysi.

Įeina į savo vienutę. Mygteli jungiklį: iš karto dingsta tamsos tirštuma. Vėl ta pati vienatvė nuo sienos iki sienos. Vėl tie patys pigūs daiktapalaikiai.

Lovos galvogalyje — kriaušinė elektros lemputė. Vakaraus gulėdamas nemažai skaito, nors Sondaila ir sako, kad tai akims labai nesveika.

Jis pamauna kaukolę ant elektros lempu-

tės. Buvusios akys pasidaro vėl šviesios. Turėjo gi kadaise net ir blakstienas. O taip — kaukolės išraiška dabar jau kurgi švelnesnė. Matai, vėl po stogu, vėl atokiai nuo kapinių ir molio.

Pabūk prie lovos. Paviešėk. Lovoje buvai pradėta; lovoje gimei; lovoje praleidai ne mažiau kaip trečdalį savo gyvenimo. Gal būt, lovoje ir numirei. Taip, lova — reikalingiausias ir svarbiausias baldas: ar labai nuvargus, ar sunkiai susirgus. Ji vyresnė ir už stalą.

Adas atsisėdą į seną sofą.

Mąsto — tik tokia, štai, kaukolė po didžios nelaimės. Dabar gelsvoka, matiniu patamsėjimu storesnėse vietose. Nemirksėdama švitriai žiūri elektrinėm akim. Ir vos pastebimai šypso: ironiškai, kažkaip lyg karčiai, pagiežiai, tarytum kerštingai... Gi toks liksiu ir aš. Ir Lygė. Tiktai tiek pagaliau...

Anapus tų akių ir buvusių dantų šiūši kažin kokia jėga: šiurpi, savin siurbianti. Anuomet pabaigoje šito buvusio širdis siaubingai suklykė paskutinįkart. Siurbianti jėga viską sučiulpė ir išvertė tik į tokią keistą šypsena. Išižiūrėjęs į šį pagiežų ir ironišką prasišiepimą, gali pradėti staugti, klykti, sau plaukus rauti...

Adas nuvirsta į sofą. Išsitiesia. Įtampa ir nuovargis kiek atslūgsta. Tik kad tylu, baisiausiai tylu...

Pasiutimas, jei net gyvendamas negyveni, jei net negyvenęs pragyvensi, — mąsto nenuleisdamas akių nuo kaukolės. Savo laiką be

džiaugsmo ir laimės praslampinėsi, tyloje pragulinėsi...

A, be Lygės laikas — visiškai tuščias niekas...

O užtektų jai tik ranką ištiesti, žodį iš širdies ištarti — ir staiga atgytų tuščia dykuma, išnyktų tarp jų nuotolis. Tik jeigu truputį jį kiek, tik nors ranką ant jo peties uždėtų, o kaip jau būtų kas kita! Kaip nedaug tereikia, kad būtų labai daug. Gal net tik vieno trumpo jos sakinelio, tik kelių žodelių...

Bet ši vakarą ji sugrįš vėl, tur būt, pasimačiusi su anuo ilganosiu...

O jis negyvena, tik šmėkliškai būna...

Gelsvoka tyla.

Reikia Lygės, kad šmėkliškas buvimas tap-
tų gyvenimu. Labai laimingas bus tas, kurio
žmona bus Lygė...

Žemai koridoriuje suskamba telefonas. Kažkas vienas ten šaukiasi pakalbėti, kad nebūtų vienas. Gali būt ir Sondaila. Greičiausiai. Apkūnus, niekad neužmirštąs gerai atsilsėti ir pavalgyti. Jis visų daugiausia domisi skaityti ar klausyti apie tai, kas žmogui sveika ir kas nesveika; ir kaip reikia gyventi, kad sulauktum ko ilgesnio amžiaus. Ypatingai, jaugi per daug rūpinasi savo sveikata. Ir vis gyvena nuolatinėje baimėje, kad gali susirgti...

Telefonas skamba — ir skamba — ir skamba...

Tik niekur neskubąs taip ilgai telefonu skambina. Ramus ir lėtų judesių ten skambi-

na. Neirzlus, nesiskubinąs keisti padėtį meškeriotojas, vis žiūrįs ir žiūrįs į plūdę vandenįje...

Jis nesmunka laiptais žemyn, kad ten koridoriuje pakeltų ragelį. Nė nepajuda atsakyti. Jis gi taip pat meškeriotojas: gali ir jis igrigai išlaukti, turi daug tuščio laiko. Gerai žino: žuvis, jeigu prasižioja ne laiku ir ne vietoje, paskui gailisi. Nesinori ši vakarą kalbėti nei su Sondaila, nei su nieku kitu: tik jeigu su Lyge.

Nieko neprisishaukęs, telefono skambutis pagaliau nutyla...

Anąkart tasai išdidusis dabita Kipras pasakė prikimusiū bosu:

— Seniau, būdavo, pagautas žuvis suvalgydavo. Dabargi meškeriotojas prasmilksta iš-tisą dieną, dar ir išlaidų turi, o kur padeda su-žvėtą laimikį? Gi dažnai atiduoda katėms arba išmeta ir tiek. Meškerioti — tai kvailybė, savotiškas iškrypimas.

O Dionizas Sondaila jam paaiškino:

— Meškerioti — tai ir didelis malonumas ir labai sveika. Net savotiškas menas. Nužiūrėk vietą, nutaikyk gilumą, žinok, ant ko imasi.

Bet Kipro Strumilos akys siauros ir ašt-rios. Jo balsas ir laikysena su pabrėžiamu oru-mu. Jo neigimas paniekinamai kandus. Jis vėl tuo savo prikimusiū bosu, lyg tolimu griaus-tiniu:

— A, ne! Kortomis kitus aplošti irgi ne-mažas menas. Kiekvienas įgudimas teikia ma-

lonumo. Betgi meškeriojimas — tai tik senyvų išglebėlių užsiėmimas. Tai tik visiškai veltui laiko leidimas.

O Dionizas Sondaila vis tebeaukštino meškeriojimą:

— Aš tau štai ką pasakysiu. Visas žmogaus gyvenimas — tai vien tiktai meškeriojimas. Mes kiekvienas nepaliaujamai meškeriojame, vis norėdami sugauti savo laimę. Ji irgi nematoma, kaip žuvis vandenyje. Sumeškeriotum ir ją, jeigu ji prasižiotų, kaip žuvis. Bet laimė susičiaupusi, rami, patenkinta. Ji nežino, kas yra alkis...

5.

Blausiasi Ado akys, prisidengdamos nuvargusiais vokais...

Kaukolė ima lėtai švytuoti... Į kairę — ir į dešinę... Į kairę — ir į dešinę... Štai, gelsva švytuoklė laikrodine gegute kukuoja: „Kūkū!.. Kūkū!..“

... Lyg išeina jis iš celės ir sustoja laiptų viršuje. Žemai nusilenkia, dešinės pirštais paliesdamas savo kaktą, lūpas ir širdies vietą. Ir sako pareinančiai:

— Labas vakaras, Lyge!

— Labutis.

— Gal užeitum truputį pas mane?

— Pavargus, kaip šunelis. O ši vakarą būtinai dar turiu laišką parašyti, — atsako šypsodama.

— Ale trumpam tik.

— Bet ko?

Bene ji mano, kad čia negalima užėti vienai pačiai, kaip į pavojingųjų celę?

— Nenorėtum savo ateities sužinoti?

— Man šįvakar burtum? Iš kortų ar delno? — nusijuokia Lygė.

— Ne iš kortų ir ne aš. Pas mane yra svečias. Tikras burtininkas.

— Atspėja? — Lygė jau susidomėjus, bet vis dar lyg abejoja, ar užėti.

— Jam nereikia spėti. Jis ateitį pasako tokią, kokia iš tikrųjų laukia.

— Tai labai įdomu.

Ir įeina Lygė, ir krūpteli, pamačiusi kaukolę:

— Čia dabar?!

— Kiekvieno mūsų likimas. Jis vardu Adomas.

— Tu pats parnešei? — Lygė tiriamai žiūri į jo veidą.

— Sėsk. Brangi viešnia esi, — parodo jai sofą.

— Kurgi, brangiausia viešnia, — ji kažkaip prisiversdama šypteli.

Ji tvaikina Lygės artuma, jos nustebeš veidas, praviros lūpos... Gi ta laukianti jos krūtinė!.. Va, taip arti!...

Ištekės už Strumilos? Ji bus ne jo?

Niekam jos neatiduos. Tegu nudžiūsta ano rankos, kurios siektų ją glamonėti. Neatiduos kitam šitos krūtinės. Išbučiuoti ją dabar! Išgerti jos lūpas, šnervelių virptelėjimus, kak-

lą!.. Pajusti gi pagaliau kartą jos krūtinę!...

Ar jo vietoj dabar kaukolė snaustų, svyruotų ir nedrįstų, jei galėtų gyvenimą pakartoti?

Lygė suka šalin veidą, vengdama jo tiesaus į lupas pabučiavimo...

— Lyge, mano...

— Aš niekieno! Aš ne daiktas... — atsi-stumdinėja nuo jo.

Jau vis tiek — jis ją apima ir prie savęs prisispaudžia.

— Ar tu pamišai?

Įsisiurbia į jos kaklą, pajusdamas viso jos kūno virptelėjimą.

— Tik jaugi ne per jėgą! Nelaužyk manęs!.. — ji suspurda išsiveržti.

Lygė plėšiasi iš jo. Ginasi iš visų jėgų. Užgriebia kampuotą peleninę ir kerta jam...

Jis susverdėja ir skliūsta...

Kilsterėjęs galvą Adas klauso: pažadino telefonas apačioj. A, vietoj Lygės veido — ironiškai šypsanti kaukolė... Adomas...

Niekas neskuba pakelti ragelio. Niekas neatsako. Namuose nėra nė vieno. Net ir apkūni, išblukusiom, bespalvėm akim šeimininkė ne namie; beje, šandie gi bingo vakaras.

Jis vėl išsitiesia ir užsimerkia.

Ką gi darytų Lygė, kai nuo jos smūgio jis jau gulėtų ant grindų negyvas?

Kambarys nusčiūtų, taptų tylu, kaip dabar. Lygė būtų apstulbusi, išplėtusi akis į sudribusį...

Staiga — ji pastebėtų savo rankoje masyvinę, aštriakampę peleninę. Ir tuoj, prikandus žadą, apsižvalgytų... Išvystų kaukolę — ir krūptelėtų...

Kaukolė juokiasi. Lygė žengia atatupsta ir užsistoja ant jo rankos: šitos pačios, kuri tik ką buvo jos liemenį apkabinus. Atšoka — žiūri į išdriką negyvėlį, į jo jau pakitusį veidą. Jis lyg būtų iš karto daug senesnis tapęs...

Lygė išbalus, kaip drobė. Gal jai dabar jo gaila? O gal atsiminė, kad yra gatvės, žmonės, policija? Gi vietoj lauktų vestuvių susilauks teismo už žmogžudystę...

Masyvinė peleninė iš rankų — kurčiai dunksteri į grindis...

Lygė surinka ir metasi iš kambario...

6.

Adas Ralys pašoka nuo sofos.

Gana! Gana šito! Suduoda kumštimi sau į kaktą. Perbraukia delnu per veidą ir pajunta, kad jis suprakaitavęs.

Ar velnias čia apsėdo šį vakarą? Gal kokio pakaruoklio ši kaukolė? Gal tat jos kerštas už sudrumstą kapuose ramybę?

Išgeria vandens.

Vaikšto po vienuolišką kambarėlį.

Iš vienos pusės — kaukolė, o iš antros — jo paties šešėlis. Ir vienoj ir antroj pusėj — ne žmonės: abu tik panašūs į žmones. Abu be ke-

purės, be skrybėlės. Į amžinybę žmogus įeina plika galva, nusižeminęs...

Ag, dings net ir Lygės visa didybė, kaip šitos kaukolės pradingo. Išnyks jos nuostabūs plaukai ir svaiginanti krūtinė. Dings ir tos duobukės netoli lūpų kampelių...

Jis ir vėl užgirsta kambaryje sunkų šnabždesį. Tu čia lauk, kvaily! O Lygė bus ano palydėta iki pat tujelių. Prie eglutės atsisveikindamas anas bučiuos ją su ilgu išlaikymu. O kai jau į antrą aukštą parlipančią kviesi užėti, ji tik nusijuoks ir neužeis. Nesgi kas po to jai bus tavo kvietimas? Tu tik vis lauk ir kentėk. Mastyk, svarstyk, o tas veiks. Katras laimės?..

Anas prie tujelių atsisveikindamas Lygę bučiuos? O ko gi, manytum, jis dar lauks — kankina sunkus šnabždesys. Anas lenda prie jos. Jis, žinoma, išnaudos kiekvieną progą. Namas atokiai nuo gatvės. Tujelės ir eglutės abipus įėjimo tako. Vieta iš tikrųjų patogi atsisveikinti...

Anas Lygę glaus prie savęs? Bučiuos?.. O gal tai jau dabar atsitinka? Gal kaip tik šią minutę?..

Pasiusti galima! Prasklendžia lango šeštadalią stiklą šviežio oro įsrauai. Mato — dangus tamsiai mėlynas, bemaž juodas.

Tikrai, nėra ko čia laukti, amžinai galvoti ir abejoti. Reikia ką nors daryti. Reikia veikti. Ar jo vietoje kaukolė skendėtų neveiklume, svyruotų ir nedrįstų? Šita kaukolė, jeigu ji galėtų gyvenimą pakartoti? Gal ji kaip tiktai per

priesnūdį ir mokė, kaip reikia prie savo laimės eiti, kad neprasilenktum ir nepavėluotum.

Užlįsti pačiam vienam už tujelių? Ten už eglutės laukti? Nebūtų garbinga sekti, bet ką gi bedaryti...

O gal jis viską perdeda? Gal reikalai dar nėra tokie blogi? Juk Lygė pati kartą sakė, kad jis su savo galvojimais per toli nueinas. Gal tikrai. Draugiškai tada ji juokės, kad jis pirmiau ką pats sau vaizduotėj susikuriąs, o jau paskui ir tikėti imąs, lyg taip iš tikrųjų būtų.

Jeigu Lygė viena pareis, tai arba jiedu susipykę, arba dar nėra taip labai... O jeigu Strumila ją palydės, tai kaip jiedu atsisveikins? Ką Lygė anam pasakys? Kad anas prie jos atkakliai lenda, tai aišku. Bet kaip ji? Ką ji atsako? Kaip ji laikosi su anuo būdama? Ar tas ilganosis gi tikrai iš jos laimi ką daugiau už jį?

Lindėti už tujelių, žinoma, nei oru, nei gražu. Sekliu prie eglutės laukti — tai ne meškeriojant laukti. Bet kas gi kita belikę? Kaipgi kitaip sužinoti ir įsitikinti? Gal kaip tik pamatyti, kad yra daug šviesiau negu nūnai atrodo. Kartą pagaliau žmoniškai išsimiegotų. Rytoj gal būtų daug geresnė diena, ne tokia, kaip šiandie. O jeigu nepaseks, tai nieko ir nesužinos. Tebesikankins toliau, vis neturės ramybės. Koks gi poilsis vėl šianakt bebūtų. Rytojaus dieną ir vėl viskas drigne apniukę...

Tegu velniai! Jeigu ši nežinia vis tęsis, jis galutinai nusikankins. Taip ilgiau neištvers. Ko gero pagaliau ir jį patį džiunglėsna išveš...

Ne, ilgiau šitaip būti nepakeliama!

Jis nuima kaukolę nuo lovos galvogalio. Iš stalčiaus pasiima kišeninį, baterinį, žibintuvą, panašų į rankinę granatą.

Kambaryje užgesina elektros šviesą. Kaukolę užsodina ant dešinio kumščio, kuriame laiko baterinę lemputę. Dešinės nykščiu spusteli baterijos įjungiklį. Kaukolė prašvinta fosforiškai matine šviesa — vaiduokliška! Žvilgterėjęs veidrodin, jis net pats krūpteli — baisi šmėkla!

Va, kokia kaukolės jėga, šurpiu siaubu smogianti iš tamsos!

Jis čiumpa skrybėlę ir maukšlina į ją kaukolę. Įsiauna į naujintėlius, standžius kaliošus, kad žingsniai būtų minkšti ir begarsiai, lyg katės ėjimas.

Tyliai išslenka iš stoginio kambarėlio. Ramiai ir iš lėto leidžiasi laiptais. Gera bent tas, kad neužkalbins šeimininkė su tuo gavėnišku veidu ir išblukusiom, bespalvėm akim. Gera, kad šį vakarą yra bingo.

Lauke — užveriant išlaukines duris — į jo veidą dvelkteli šviežio oro gūsis, vėsinaš ir kažkoks ilgesingas. Tai šiek tiek atgaivina. Gal neprasidėti? Bet lyg kažkas iš šalies, lyg kaukolė pašnabžda: ir vėl pradedi abejoti? Ar vis svarstysi tik? Kaip jau kaip, tik ne amžinai abejodamas ir pasyvus būdamas gali ją laimėti.

Tai užsislėpti ir laukti? Bet negi grįžtum nieko tikro nepatyręs? Vėl liktų tik spėlioti, neužmigti, iš proto eiti.

Jis lenda už tujelių. Išsirenka patogiausią vietą ir pradeda laukti. Seka daugiau tą gatvės pusę, iš kurios Lygė ne viena arba viena pareis.

Nutilus Medūzos gatvė. Jos sutemose — ilgesinga, ir vieniša, ir neramu...

Gatve kažkas praeina. Paskui iš tamsos ir vėl kažkoks praslenka priekaištingai murmeldamas: gal pakrikęs jau, o gal per daug paėmęs. Ir jie vieniši praslenka, ir nepažįstami, kaip kaukolės...

Ir vėl tik tamsa: negyva, vandenyno gelmių tamsa.

O ar negali kaip tik dabar pareiti masyvinė ir apskrita Gaižūnienė? A, ne — bingo baigiasi kur kas vėliau. O liesas, diržo spalvos veidu Gaižūnas tikrai dar ne tuoj grįš iš antvalandinio darbo. Jis dėl ateities kasdien atsiskaito poilsio ir daiktų bei dalykų, kurių jis nori ir kurių jam reikia...

Ale nemanyk, Gaižūnas savo širdyje turi prieš mane išdidumo ir savotiškos paniekos. Namas — tegu senyvas ir gremėzdiškas — didmiestyje vis tiek jau gerokas turtas. Šeimnininkas į nuomininką žiūri daugiau ar mažiau iš aukšto: iš dalies tarytum į kokį savo pavaldinį. Namo savininkas — tai geresnės kokybės žmogus, aukštesnio lygio, su daug tikresne ateitimi. Nuomininkas gi žemesnėje padėtyje, skurdeiva ir už savo šeimnininką, už namo savininką, aišku, būtinai kvailesnis...

Gi žiū — Adas vos nesuriko!... Lygę apkabinęs atlydi Strumila. Apglėbęs Lygę nelabasis savo dešine. Tegu ryklys tą ranką nukąstų kur besimaudant, tegriebtų šį Kiprą vandens pabaisa!..

Sulig tuo išvydimu ji apima svaigulys, lyg jis tuoj apalps...

Kairiaja tasai laiko nugalėjęs Lygės rankes. Ji eina kaip kokia belaisvė...

Ateina abu tylėdami. Jiedu jau tiek artimi, tokie intymūs, kad supranta vienas antrą ir be žodžių. Šitai dar baisiau net ir už dešinės apglėbimą.

Lygė ir Kipras sustoja prie tujelių, prie pat eglutės. Čia pat! Tik už poros ar trijų žingsnių nuo jo...

Jiems gi nė į galvą, kad jis čia pat. Tik ar negali iš taip arti jiedu užgirsti jo baisiai besidaužančią širdį?..

— Iki ryt, Kipreli, — Lygė atsisveikina pustyliai, intymiai, pateliškai.

Adą pervėrė ir sukrėtė ledinis šiurpulys. Jis pradeda drebėti, valdydamasis, kad nesukalentų dantimis.

— Saldžių sapnų! — lyg tolimas griaustinis prikimusių bosų, ir!..

A!.. Šis glėbiu prisispaudžia prie savęs jo Lygę...

Lygė nepasipriešina, pasiduoda...

Strumila persveria ją kiek atgal, užsilen-

kia ant sutinkančios ir uždengia jos atloštą veidą...

Pro baisią gėlą jis mena Lygės puikią krūtinę, jos krūčių išsiremimą...

Strumila geria jo Lygę. Strumila įsisiurbė Lygėn, kaip koks grobuonis savo palaužton aukon. O iš Lygės jokio pasipriešinimo: ji jau visiškai pasidavus jo valiai...

A!.. Ji, štai, laisvąją ranką apveja Strumilos kaklą... Tegu griausmas! Ko greičiau nutraukti!..

Adas bateriniu žibintuvu iš visos jėgos kerta Strumilai į galvą! Ir susyk antrąkart!..

Kipras nuvirsta po tujelėm, šalia eglutės...

— Aa-a-aii!.. — Lygė atsoka nuo atsisveikinimo vietos.

Adas kyšteli ranką su užmauta kaukole, jos viduryje nykščiu spustelėdamas baterinio žibintuvo jungiklį...

Kaukolė staiga sušvinta šiurpulingu balkšvumu. Adomas nušviečia apstulbusią. Baltojo akmens veidu Lygė iš siaubo tik suinkia lyg suledėjus, lyg suparaližuota. Ji prasižioja be garso, skėsteli rankas ir nukrinta alpusi...

Adą siaubteli keista banga, gižiai apsalindama širdį. Jis greit už kampo. Per užnamio kiemelį — į skersgatvį. Tolyn. Nešasi ir Adomą, skrybėlėn įmaukšlintą.

„Iki ryt, Kipreli“, — atsimena. Irgi, matai, žuvelė prasižiojo... Vis dėlto taip kirsti nebuvo ketinta... Iš anksto tai nebuvo numatyta...

Impulso užvaldytam pakako tik kelių aki-
mirksnių... Žinau, ką padariau. Betgi nežino-
jau, kad tai padarysiu...

Gi kažkoks maniakas vis guodžia viduje su
piktu džiaugsmu: gerai, gerai! Pamokei anuo-
du. Atsiteisei, atsiėmei savo.

Bet tas pirmasis vėl rūščiai priekaištauja.
Atsiteisei? Atsiėmei savo? Nei Lygė, nei Stru-
mila nebuvo tau nieko skolingi. Nebuvo ir nė-
ra. Skolingas tik tu jiedviem esi — ir liksi...

„Saldžių sapnų“, — tolimu griauستiniu
dundėja prikimęs miestas.

Adas Ralys prieina tiltą. Juodoje upėje
mirksi žiburiai. Tiltas rūstus, galingas, masy-
vinis, iš betono ir plieno.

Ten prie tujelių ir eglutės bus likę įminti
kaliošų pėdsakai. O policija gi, jeigu Strumila
jau neatsikeltų, pradėtų tardymą. Reikia pasi-
ruošti. Galiu būti gi ir aš įtariamasis.

Ant tilto Adas sustoja. Įmeta upėn bate-
rinį žibintuvą, kurs galėtų būti išdavikiškas.
Ir kaliošai galėtų būti įskundėjais. Nusmaukia
kaliošus ir nežymiai numeta vandenin. Pajau-
čia palengvėjimą. Dabar jau niekai ten tos pė-
dų žymės ir kaliošų įrantos.

Paeina dar kelis žingsnius. Vėl apsidairo.

Palik, Adomai, šį chaosą ir išnyk, Adas iš-
verčia kaukolę upėn. Lyg pasigirdo, kad kau-
kolė dar spėjo sucypti: lyg pele ar... Pamuša
skrybėlę į tilto tūrėklą ir užsideda ant galvos.
Taip, ji spygtelėjo — lyg pele ar patiltės šikš-
nosparniu...

Dabar į alinę, saliūną arba taverną. Būti-
na atsikvėpti. Stiklą škotiškos degtinės su so-
da. Reikia atleisti nervus. O geriausia — karš-
tos kavos! Tat į užkandinę, kur tamsiai ruda
kava verda stiklo bomboje.

Va, galintieji apkaltinti daiktai jau sunai-
kinti. Dabar reikia ko greičiau surasti Dionizą
Sondailą: pasiruošti rytdienai, sumėtant pėd-
sakus, kur šį vakarą esu buvęs.

Adas Ralys paeina iki boluojančio stulpo.
Sondailos poilsis ir pramoga — geras valgis,
ilgai užtrunkanti vakarienė. Vis toje pačioje
„EUROPOJE“: jeigu tik randa neužimtą, tai ir
tame pačiame kampe, prie to pat stalelio.

Tuoj atčiuožia švytuliuojąs autobusas,
kaip raudonšonė pabaisa. Adas liuokteli
vidun.

Anapus stiklo šmėkščioja žiburingos rek-
lamos prekyliuose, duryse, ant stogų...
Šimtai naktinių reklamų, šimtai ugninių var-
dų ir pavidalų... Visa tai kažkaip keista ir lyg
neįtikėtina... Pralaimėjau gi visiškai... Likau
neturtingesnis negu buvau...

Daug geriau būtų, jeigu Dionizą rasčiau
restorane. Šiuokart nusibelsti į jo kambarį bū-
tų jau nebe tas...

Kad ko greičiau ir ko daugiau nusiraminti,
Adas prisiversdamas suka savo mintis šalin
nuo Kipro ir Lygės... Kreipia vaizduotę ki-
tur... Kaip šį vakarą savo kambaryje priimtų
jį pedantas Dionizas, jeigu jo jau neberastų
restorane...

... Dionizas Sondaila atidaro nišos duris. Iš lentynėlės paima dvi stiklines. Į vieną ir antrą įmuša po du žaliu kiaušiniu. Šaukšteliu išplaka kiaušinius vienoje ir antroje stiklinėje. Tada perpiauna citriną lygiai pusiau. Vieną skiltį išspaudo į kiaušinių samplaką vienoje stiklinėje, o antrąją pusę — į antrąją stiklinę...

Dabar abudu pamažu išgeria kiaušinių ir citrinos sulčių mišinį. Apie ką nors šnekasi. Dionizas Sondaila, kaip ir visada, turi savyje vidinę ramybę ir kažkokį giedrumą. Kaip ir paprastai, jis vis toks pat pedantiškas, smulkmeniškas, net skrupulingas...

Po to Dionizas atkimš balto vyno butelį: jeigu vyno, tai tik balto, nes raudonasis, girdi, nesveika inkstams... Gi jeigu jis atkimš ne vyno, o degtinės butelį, tai užkandžiui duos sardinių su juoda — rupia, europine, kaip jis sako, kaimiška — duona...

Dionizas ne kartą yra sakęs: kad būtum kūnu ir dvasia tikrai sveikas, įsigyk, ko nori, ir daryk, ką nori. Štai tau ir įsigyk, ko nori. Ir daryk, ką nori. Ne laimikis, o tik visiškas pralaimėjimas... Sakysi, turėjo taip atsitikti, jeigu atsitiko; taip buvo jau lemta. Kieno lemta? Tokius dalykus nulemti tegalėtų tik labai didi galybė. Bet kaipgi visagalybė negalėtų pramatyti, kad tai tebus vien klaida...

Lygė ten jau bus atsikėlusi iš po tujelių... Tik ar ir Strumila?.. Širdyje nėra jiedviem pagiežos nė katram... Bet jau nenorėtų daugiau katro kur besutikti...

Va ir „EUROPA“ — plytų mūrinys su akmeninėm palangėm abipus durų. Čia Adas nebe pirmą kartą. Bet dabar jam įeinant atrodo, lyg kažkaip jis čia tik pirmąsyk, ar lyg iš kokios tolimos kelionės būtų sugrįžęs. Ir lyg čia nūnai daug tyliau negu būdavo...

Turiu būti susitvardęs, atsargiai elgtis ir taip atrodyti, lyg nieko nebūtų atsitikę. Nei aš ten tuo metu buvau, nei apie tai ką nors žinau... Lyg nieko nebūtų atsitikę? Nei aš ten buvau? Nei ką nors apie tai žinau? Jeigu nebūčiau įpratęs kasdien matyti ir girdėti kvailybių, dingteli Adui mintis, stebėčiau ir pasibaiminčiau savo viduje užgirdęs tokį maniaką...

Durys, pro kurias įėjo, pačios užsidaro.

Yra kaip tikėjosi. Šiurkštoko veido mėsaėdis Dionizas Sondaila sėdi „EUROPOJE“. tame pat kampe. Tebevalgo kepsnį. Čia prieblanču, skaniai kvepia, blausiai tylu.

— Y, Adas! Aš tau skambinau, — Dionizas nudžiunga, kad nebus vienas.

— Oh! Ir kas atsiliepė? — Adas atsikosti, užgirdęs, kad jo balsas prikimęs, apsilpęs, su kažkokia nesava priemaiša, žemesnis.

— O žinai kas?

— Iš kurgi galiu žinoti.

— Spėk.

— Oh, gal... Dausaitė?

— Ne. Ir neduok Dieve. Ultramoderni ir nepakeliamai išpuikus.

— A, man gi nesvarbu.

Prieina baltašvarkis padavėjas su užrašų knygte. Adas užsisako kavos ir kiaušiniene su kumpiu.

— Niekas neatsiliepė.

— Niekas? Tai iš penkių — nė vieno namie.

— Matyt. Ir kurgi, pagalvojau, dabar Adas galėtų būti.

— Kine buvau. Grįždamas iš džunglių pakeliui susigalvojau filmo pasižiūrėti. Koks gi reikalas skubėti namo. Net patys savininkai, žiūrėk, ne namie.

Gera, kad čia prieblandu: jaučiau negu kad būtum ryškiai apšviestas, priedangiau — lyg kažkas sakyte sako iš vidaus. Bet tas pirmasis — vyresnysis „aš“ — jaučiasi prastai: dabar tu, štai, turi meluoti. Toks pasižemini-mas, nuopolis, negarbė. Būtų dalykų vieton prasimano nebūtus.

— Taip aš ir pamaniau: jis greičiausiai bus kine. Geras filmas pasitaikė? — atviraširdžiui Dionizui nė į galvą suabejoti dėl to, ką jam draugas sako.

— Oh, „Medus ir vapsvos“, — Adas pami-ni filmą, kurį jis užvakar matė. — Žinai, tra-giškas. Labai tragiškas.

Gurkšnoja kavą. Rimsta. Grįžta vėl į pu-siausvyrą. Kaipgi dabar ten Strumila? Jau baigtas? Iškritęs bedugnėn, kaip Adomas nuo tilto? Ar atsigeivelėjęs, gal nūnai irgi kava at-sigaivinąs?.. Pastebi — šaukštelis dar lyg šiek tiek virpsi jo rankoje... Šita pati ranka kirto

du smūgius laimingajam... Šita, kuri per išti-
sas dienas gelbsti nelaimingiesiems džiung-
lėse...

Dionizas Sondaila pagaliau vėl nuryja
kepsnio kąsnį, kurį slaptai gardžiuodamasis
perkramsnojo ne mažiau kaip dvidešimt ketu-
ris kartus.

— Argi dar tau negana kino tose džiung-
lėse per dienas? Vos išėjęs, vėl į sunkų filmą.
Tai ar ilgai beišlaikys tavo nervai? Savo gyve-
nimą trumpini.

— Šiaip taip gi pralindėsim per žiemą po
stogais. Tai darbe, tai kine, tai čia ar kur kitur.

— Svarbu ko sveikiau pralindėti. Dėl to
aš ir sakau: palik tu tas džiungles. Ieškok ge-
resnio darbo, ramesnės vietos. Pakeisk aplinką.

— Ji kiek pasikeis nebent pavasarį, kai vėl
pradėsime meškerioti.

— Geriausia būtų, jei darbą gautum res-
torane. Atsiganytum gal šiek tiek. Kad kuo il-
giau gyventum, reikia sveikai gyventi.

... Ne, ne... Aš tenorėjau tik pamatyti,
argi jiedu iš tikrųjų... Tik sužinoti tiesą... Te-
gu kad ir pagąsdinti, bet tik pusiau juokais, ne
daugiau... Gi aną šitaip tvoti — nė tokia min-
tis nebuvo atėjus... Keista gi net, kad taip žai-
biškai viskas įvyko... Pakeisti darbą? Gal pas-
kia ir darbą, bet pirmiausia keisiu kambarį.
Ko greičiau kitur! Nebenoriu daugiau Lygės
nei matyti, nei girdėti... Kraustysiuos iš „sa-
vo“ stoginio kambarėlio anksčiau negu tikė-
jau... Neatsigręždamas tolsiu nuo tų namų...

Tolyn nuo pasalaus smūgio vietos... Tolyn nuo plėšikystės... Šis persikraustymas bus ne tik liūdnas, ne tik nykus, bet ir su didele kartybe. Žinoma, jau išsikraustysiu, bet kas gi iš to. Juk tik į kitu numeriu pažymėtą gatvę ar kitą miesto kvartalą, į blankų, nuobodų priemiestį. Nebent jeigu kur nors tolimon nuošalėn, pervažiavus vienišas prerijas ir kalnų tarpeklius. O, gi už vis geriausia būtų per vandenyną atgal į Europą...

— Sveikata už viską brangiau. Ji pagrindas. Be jos negyvensi. Būtinai keisk darbą. Gana jau tų džianglių.

— Sakai, ieškoti vėjo nukrėstų obuolių, — Adas prisiverčia nusišypsoti.

— Reikia ieškoti, kur geriau. Visi ieško. Net žuvys. Tu nesirūpini savo ateitim. Tas negerai. Gi reikia pramatyti tolyn.

Aš nesirūpinu savo ateitim? Ir nieko tolyn nepramatau? Tegu, negi dėl to čia dabar išsižėisi ar imsi aiškintis...

— Nebent jeigu grįžti į Europą. O čia kaitalioti darbą ar vietą! Tai tik sviestis iš kampo į kampą vis tame pačiame narve. Čia ar tu šen, ar ten, iš tikrųjų gi vis tiek.

— Vis tiek? — pakyla Dionizo antakiai ties pilkomis akimis.

— Tai negi būčiau išsilaužęs iš narvo? Kurion pusėn čia besiblokši, vis tiek atsitrenksi į grotas.

ALYVMEDIS PRIE KRYŽKELĖS

(Ištrauka iš dramos „Penki Stulpai“)

T a r d y t o j o įstaiga. Ant stalo vaza su gėlėmis. Įeina **D e p u t a t a s**, **P i r m i n i n k a s** ir **T a r d y t o j a s**.

DEPUTATAS. Jūs pavyzdingi šeimininkai. Jūsų svečias nespėjo nusiimt skrybėlės, o jūs jau teikiat jam dovaną, — ką tik pagautą partizaną, dar šiltą.

PIRMININKAS. Pone deputate, gydytojas sako, kad jis atsipeikės po penkiolikos minučių. Tada mes galėsime tęsti tardymą.

DEPUTATAS. Pakankamai laiko sprendimui. Pirmininke, susumuokit, ką mes žinom.

PIRMININKAS. Jo vardas Leonas. Pagautas su ginklu rankoj. Trapus. Nekalba.

DEPUTATAS. Kiek partizanų vakar pabėgo iš štabo bunkerio?

PIRMININKAS. Du.

DEPUTATAS. Reiškia, tik vienas tebėra anapus mūsų tinklo.

TARDYTOJAS. Ir gal vienas kitas iš kito bunkerio.

PIRMININKAS. Tie skaičiai, kaip muzika. Paskutiniai lašai iš čiaupo.

DEPUTATAS. Jis turi prabilt.

PIRMININKAS. Aš nemanau, kad jis prabils.

DEPUTATAS. Kaip jūs žinot?

PIRMININKAS. Aha, kaip? Tiek laiko iš-eikvojot laukdamas, kol jis pravers akis! Kodėl?!

TARDYTOJAS. Skaityt jose. Palygint su tuo, ką aš skaičiau kitose. Išmatuot jo sielą.

PIRMININKAS. Metafiziniai žaidimai.

TARDYTOJAS. Jūs, mielasai kolega, niekad negaišint laiko su tokiais žaidimais.

PIRMININKAS. Mums reikia atvert jo burną, ne akis.

DEPUTATAS (TARDYTOJUI). Ir aš kadais užsiimdavau tokiais žaidimais. Ką jūs išskaitėt jo akyse?

TARDYTOJAS. Tvirtumą. Nepaprastą tvirtumą po apgaulingai trapia melsvuma.

PIRMININKAS. Jeigu jūs ir būtumėt teisus, — bet jūs nesat, — jo tvirtumas sutirps nuo mūsų apklausinėjimo metodų.

TARDYTOJAS. Jis nepravers burnos. Ir jei jūs panaudosit „metodus“, jo gyvybė užges.

DEPUTATAS (TARDYTOJUI). Aš, turiu prisipažint, išivaizdavau jus kitoki.

TARDYTOJAS. Kokį?

DEPUTATAS. Kaip teisingumo kalaviją. Ar suprantat mane? Pažangiausia paprastumo forma — plienas, palinkęs žaibiškai krist ant priešų.

TARDYTOJAS. Ir aš kadais save kitaip įsivaizdavau, nors svajojau apie brangesnius metalus.

DEPUTATAS. Pone tardytojau, svarbioji veikla čia jau eina prie galo. Mes pakeisim savo pozą. Ji bus tėviškesnė, griežta, bet ir globojanti. Kartais mes net ir atleisim, nors ir nepaikydami žmonių.

TARDYTOJAS. Kitaip tariant, teisingumo kalavijas tebekybos nušveistas, bet tik kaip perspėjimas.

PIRMININKAS (pažiūri į gėles vazoje). Tik pažvelkit, mūsų plieninis veteranas minkštėja. Aš niekad anksčiau nemačiau gėlių ant jo stalo.

TARDYTOJAS (rodydamas į gėles). Tai valdinis eksponatas, ir pirmininkas žino tai. Vakar vakare policija suėmė berniuką su gėlėmis prie penkių stulpų. Čia įrodymas.

DEPUTATAS (paliečia gėles pirštų galais). Alyvos, nuvytusios nuo istorijos žaibo.

TARDYTOJAS. Aš patariau saugumui, kad jie netyrinėtų gėlių bylos. Mano nuomone, tai izoliuotas įvykis.

DEPUTATAS. Kaip nebūdinga jums! Bet mes nuklystam gėlynų takeliais. Mums reikia padaryt sprendimą.

TARDYTOJAS. Anaipol, mes kaip tik įžengėm į teisingą taką. Ir žmonės ir valdymosi sistemos prieina savo kryžkeles. Prie vienos tų kryžkelių turi pražyst rožių krūmas ar alyvmedis. Gyvybė. Naujosios santvarkos planų

autoriai, — ar jie tolimoj ateity nenumatė kryžkelės, kuri nesigėdytų gėlių?

DEPUTATAS. Koks didžiulis klausimas, išreikštas smulkiais daržininkystės terminais!..

TARDYTOJAS. Ar ne laikas pradėt naudot žodžius, kurių šaknys žemėj, o ne politinėj geometrijoj? Mes naujo laikmečio angoj. Aktyvi rezistencija guli prieš mus, kaip nulaužta šaka. Tebūnie tas jaunuolis Leonas pavyzdžiu istorijos posūkiui pažymėti. Jis nieko neišduos. Kaninamas jis neišlaikys.

DEPUTATAS. Jūs siūlot...

TARDYTOJAS. Aš siūlau — leiskim jam gyvent.

PIRMININKAS. Ir viskas dėl poros akių!

DEPUTATAS. Kolegos, šioje naujoje fazėje mes pakeisim kai kuriuos savo gestus. Mes dažniau rodysimės tarp gyventojų, leisim jiems pajust mūsų auklėjantį spinduliavimą jų paprastose pramogose, todėl aš dalyvauju vestuvėse. Mes pašalinsim atgyvenusius veiksmus ir simbolius, kurie sukelia nereikalingą pasipiktinimą. Kai kuriuos bausminius simbolius mes paliksim, — sveikai baimės dozei išlaikyti. Bet, — įsidėmėkit! — mes niekad nerodysim pasigailėjimo tikriems priešams!

PIRMININKAS. O apie Leoną vis tiek niekas nežinos. Mes sakysim, kad jis mirė nuo kovos žaizdų.

DEPUTATAS. Mūsų pirmininkas turi ypatingą sugebėjimą išlukštent sudėtingiausius

riešutus. Geriausiu atveju, mes išgausim informaciją, blogiausiu — nusikratysim pavoingo gaivalo.

TARDYTOJAS. Deputate, ši byla priklauso man! Jūs žinot mano įnašą į praėjusius septyneris metus, — tą pelenais pūliuojantį laikmetį, — kuriam aš suteikiau penkių stulpų ir skruzdėlių simbolių. Ilgainiui man ėmė vaidintis, jog visas pasaulis virsta skruzdėlynu. Bet tasai laikmetis baigėsi! Dabar aš reikalauju konkretaus veiksmo jo pabaigai užantspauduoti. Veiksmo, kuris parodytų, jog Naujoji Santvarka atmeta amžinos aukos idėją. Tasai veiksmas — tai jaunojo Leono gyvybė.

DEPUTATAS. Pone tardytojau, jūs baks-
telėjot pirštu į mūsų nesutarimo centrą. Tai — skruzdėlės. Skruzdėlės, mano ponai, yra organizuoti, darbštūs, paklusnūs gyvūnai. Dabar mums reikia daugiau jų dvasios, o ne mažiau. Jos juda tobuloje sandaroje, jos juda nuo aušros iki vidudienio ir bejudėdamos galvoja tik apie tai, kas naudinga. Naujoji Santvarka jas giliai respektuoja ir numato mokytis iš jų ir toliau.

PIRMININKAS. Bravo!

TARDYTOJAS. Pone Deputate, aš atsida-
viau Naujosios Santvarkos tėkmei, nes norėjau dalyvaut proto viešpatijos kūrime. Skruzdėlių kolonos manęs neįkvepia. Aš reikalauju balso, kuriam turiu teisę!

DEPUTATAS. Per daug asmeninių įvardžių. Jūs išsiduodat, pone tardytojau. (**PIRMI-**

NINKUI) Pone pirmininke, patikrinkit, ar mūsų belaisvis jau atsipeikėjo. (PIRMININKAS išeina) Prieš daugelį metų, bičiuli, aš buvau šiek tiek panašus į jus. Aš atsimenu pakankamai, kad jus suprasčiau. Ir per mažai, kad mano skaidri ramybė susidrumstų. Aš pasiekiau pakopą, ant kurios asmeninis įvardis nebegačioja. Ir jei jūs kada praeisit pro tą kryžkele, jūs taip pat suprasit, kad kraujo auka bus reikalinga, kol išliks bent vienas pavaldinys. Sustabdyt ją reikėtų atkelt vartus chaosui ir mūsų pačių pražūčiai.

TARDYTOJAS. Kokia keista ta šalis, kurioje jūs gyvenat už visų kryžkelių! Ar tai toliausioji Naujosios Santvarkos riba?

DEPUTATAS. Keletui žmonių, kurie žino, ką reiškia valdyti.

TARDYTOJAS. Jūsų šalis taip toli, kad jūs vos begirdit, ką aš sakau. Mano idėjos atsimuša, kaip teniso sviediniai, nuo jūsų dramblio kaulo bokšto. Ar jūs niekad nesusigundot atvert akis ir ausis naujiems, neįprastiems žodžiams?

DEPUTATAS. Anaip tol, jūsų atvejis man per gerai žinomas. Prisipažinkit, jūsų naktys neramos. Ar jums nesivaidena nuteistųjų veidai, ar jūs negirdit jų balsų? Kadais ir aš girdėjau juos! Bet aš sugebėjau pažabot savo baimę. Dabar tie balsai tėra suledėję aidai kitose planetose.

TARDYTOJAS. Jūs labai daug žinot.

DEPUTATAS. Aš žinau dar daugiau. Ar jūs

kadaį nerašėt apie atšliaužiančius milžiniškus Naujosios Santvarkos ledynus, kurie pakeis žemės paviršių. Ir jūs pabrėžėt, kad intelektualas nemėgina sustabdyt ledynų, — jis prisitaiso prie jų kristalinio varveklįo pavidalu ir keičia drauge su jais.

TARDYTOJAS. Gal būt, tai mano žodžiai. Šią akimirką, šiame kambary, jie skamba labai keistai.

DEPUTATAS. Autoriai labai dažnai pamiršta, ką jie rašė. Mes niekad nepamirštam. Mes kruopščiai vedam jų dvasios diagramą. Taip, pone tardytojau, mes nemažai rizikuojam, išsodindami intelektualus į aukštas vietas. Kaip jūs, jie nėra veiksmo žmonės. Anksčiau ar vėliau jų pečiai palinksta po tikrovės našta. Jie nebepajėgia žiūrėti istorijai į jos kraupias akis ir klusniai vykdyti jos reikalavimus.

TARDYTOJAS. Jūs neatvykot čia vien dėl vestuvių.

DEPUTATAS. Šis miestas pribrendęs reformoms. Jūsų garsas čia buvo per plačiai pasklidęs. Ir nors mes vertiname intelektą, šioje sankryžoje mes turim pasirinkti paprastesnį asmenį, geriau atitinkantį naujosios eros reikalavimus.

TARDYTOJAS. Jūs kalbat apie pirminką.

DEPUTATAS. Jūs tarnausit ant žemesnės pakopos. Nebe liepsnojantis kalavijas viršum sukilėlių, bet virtuvinis peilis virš vagių ir eikvotojų. Bet jūs tarnausit ir būsit naudingas.

Kai mes vėl susitiksime vestuvėse, jūs būsit apsisivalę nuo visų dvejonų ir netikrumo. Tenai ir aš dėvėsiu savo viešąją kaukę. Ir tenai mes visi, mes, pareigūnai, pademonstruosime solidų frontą, vienybės įvaizdį, pavyzdį gyventojams. (PIRMININKAS įeina).

PIRMININKAS. Jis atgavo sąmonę.

DEPUTATAS. Atgal prie apklausinėjimo. Aš ką tik pranešiau tardytojui, kad jūs perimsit visas vadovaujančias funkcijas mieste. Nuo dabar bet kurioj naujoj politinėj byloj jis bus jūsų tiesioginėj priežiūroj. — Eime. (TARDYTOJUI, kuris nejuda) Ar jūs prisidėsit prie apklausinėjimo?

TARDYTOJAS. Ne. Mano apklausinėjimai baigėsi.

DEPUTATAS. Gerai. Mes pasimatysime vestuvėse.

PIRMININKAS. Būk pozityvus, prieteliau. Mudu sugyvensime.

(DEPUTATAS ir PIRMININKAS išeina. Tarpdury jie susiduria su PASAKOTOJU, kuris įeina su glėbiu bylų.

TARDYTOJAS suspaudžia rankomis vazą su gėlėmis).

PASAKOTOJAS (pusamžio raštininko balsu ir judesiais). Čia bylos, kurių jūs prašėt, pone tardytojau. Jūsų septynerių metų bylos.

(TARDYTOJUI neatsakant, PASAKOTOJAS padeda bylas ant stalo. Jis pastebi kraujo dėmę ant TARDYTOJO piršto).

PASAKOTOJAS. Pone, jūs išpiplovėt pirštą!

TARDYTOJAS (žvilgteri į dėmę). Ne, mano prieteliau, ne! Tai ne mano kraujas. Aš laikiau jaunuolio smakrą, laukdamas jo akių atsiveriant. Srovelė kraujo lašėjo iš jo burnos.

PASAKOTOJAS (sunerimęs). Atsiprašau, pone, bet man nevalia žinot, kas dedasi rūsy.

TARDYTOJAS. Net jei ten kas nors merdi?

PASAKOTOJAS. Kiek tai liečia mane, rūsis iš viso nėra.

TARDYTOJAS. Skruzdėlės, skruzdėlės, skruzdėlės. Ar tu mėgsti skruzdėles?

PASAKOTOJAS. Jei tai pridera mano tarnybai. — Aš nuvalysiu dulkes nuo bylų.

TARDYTOJAS. Ne! Dulkės dulkėsna. Smakras, kurį aš liečiau, virs dulkėmis. Jo akių gyvybė. Gėlės gyvybė. Sakyk, kodėl joks žmogaus veiksmas neprimena gėlės?

PASAKOTOJAS. Aš nežinau, pone, aš neauginu gėlių.

TARDYTOJAS. Puiku, prieteliau, puiku. Dabar gerai pagalvok prieš atsakydamas. Ar intelektualai gali būti veiksmo žmonėmis?

PASAKOTOJAS. Bet, pone, tokie klausimai ne mano galvai. Valdžios žmonės juos išsprendžia.

TARDYTOJAS. Taip, jie išsprendžia. Jie apsilanko. Paskutinė galimybė aiškintis su jais. Ir staiga jie tampa nenugalimi. Kodėl? Nes jie yra pilkų dūmų kamuoliai, arba išbalinti grabai. O, kovot su milžinais ar su vėjo malūnais! Bet dūmų kamuolys niekad nekrauja. Grabai yra anapus pralaimėjimo.

PASAKOTOJAS. Jūs teisus, pone.

TARDYTOJAS. O tu esi tobulas pašnekovas.

(TARDYTOJAS atidaro stalčių ir išima knygą).

TARDYTOJAS. Mano knyga — gėlė iš tolimos praeities. Aš einu perduoti ją į kitas rankas. Tada — sudievis gėlėms.

(TARDYTOJAS išima gėlę iš vazos ir išspaudžia jas į PASAKOTOJO rankas).

TARDYTOJAS. Išmesk jas! Ir nustok spoksojęs į mane! Eik namo! Pasiruošk vestuvių puotai! Mes atšvėsime naująją erą! Eik!!!

(Tamsa. Tada šviesa paliečia PASAKOTOJĄ. Jis išsitiesia ir pereina į kitą scenos pusę, kur sėdi ANTANAS).

PASAKOTOJAS. Tu turėjai laiko apgalvoti Albinos žodžius. Ar širdies gilumoje nejauti, kad ji teisi? Liūto laikai praėjo — prasideda lapės metas.

PASILIKUSIAI SESEI

*Ažuolinėj skrynioj
Buvo kraičiui drobių,
Staltiesių kaip ledo,
Tavo priaustų.
Kažin kas užpuolė,
Kažin kas jas grėbė.
Tik nelaužyk rankų,
Neraudoki tu.*

*Tau Kančia aprūkus
Liko dar ant sienos,
Močios atneštinė,
Einant į marčias.
Tavo rūščių dalią
Stebi Jis tik vienas
Ir kasdien suskaito
Ašaras karčias.*

*Kaip sunku atskirti,
Kas pabeldžia naktį,
Ar išalkęs brolis,
Ar galvažudžiai!
Tirpsta baltos rankos
Tamsoje su raktais...
O sapnuoji kartais
Praeitį saldžiai.*

*Vėl pakyla saulė,
Išsisklaido rūkas,
Tu baugiu šešėliu
Grėbti išeini.
Juodas varnas ratą
Apie klėtį suka,
Ir žiedai bijūnų
Tartum kruvini.*

PIRMOJI PERKŪNIJA

*Už girios žaibas debesį prakirto
Ir lyg žiežirbom peržegnojo aukštį.
Susvirduliavo beržas tartum girtas,
Nustebusiam dar nenutūpus paukščiui.*

*Staiga sušiaušė vėjas kluono stogą
Ir katiną nuo inkilo nuvijo.
Iš miesto poniai pasidarė bloga:
Pakrikę nervai sukrėtimo bijo.*

*Tur būt, Elijas trankosi vienplaukis,
Kaip kad paveikslą aš mačiau pas tetą.
Girdi, kaip dreba ir erdvė ir laukas
Užmegzti vaisių vėl atėjus metui.*

*Prapliupo skliautas, bet lašai nesūrūs —
Ne ašaros, kur močios teka skruostais,
Kai už sūnelį savo melstis turi
Ir vienuoj Apvaizdai nori guostis.*

*Lyg bėgt kažkur galvotrūkčiais norėtum
Be lietsargio, kaliošų, aspirino.
Nors iki kaulų tenučaižo lietūs,
Nes grįžtum, rodos, pajėgesnis, grynas.*

*Še ranką, sese, mano mylimoji.
Dračiau! Žaibai nuplieks, širdis užgrūdins!
Jaučiu, kažkas krūtinėj suliepsnojo.
Dangaus ugnis kiečiausią skelia grūdą.*

NERIMAS

*Skrido baltas paukštis ir sustingo, rodos.
Kaip ir mūsų laimė, kaip jaunystės godos.
Ir kankina sunkios kaip likimas mintys,
Kažkodėl už Prūsų pakraštys nešvinta.
Niekas nepamoja, niekas nesušunka,
Tik atsidusimai pasigirsta sunkūs.
Nevilioja belstis mūrų žiburėliai,
Kad numestum našta, koją vos įkėlęs,
Kad pristumtų lėkštę ūkio šeimnininkė
Ir paklaustų svečių, kas labiau patinka.
O griuvėsiuos ima į nagus klaikumas
Ir į niūrią gatvę lyg ant juoko stumia.
Švento žemės darbo kietas delnas nūsta,
Kad pavargęs kvapą tėviškės pajustum,
Kad pasigardžiuotum, užsitepęs riekę,
Ir apsidairytum, kiek šienauti lieka.
Susitikę kuždam, naktimis nemiegam.
Argi mes palūžę? Argi mes bejėgiai?
Ar ilgai lietuvis Nemuno ilgėsis?
Argi vien raudonos ešalonams šviesos?*

*Ne, nebergždžios buvo mūsų kraujo aukos!
Šilko debesėliai vėl padangėm plauko.*

*Ir atrodo, tartum baltas paukštis skrenda.
Ir atrodo, tartum brolis brolių randam.*

AMŽINAS VAIZDAS

*Kaimo vieškeliu ateina ir išeina
Mūsų laimė, mūsų džiaugsmas ir vargai.
Ten, išgirdęs paskutinę sesių dainą,
Ant kalnelio parymoji dar ilgai.*

*Štai stogai paskendę liepose palieka,
O svirtis lyg moja grįžti atgalios.
Nerasi, žmogau, gražiau kitur tu niekur,
Ir jaunystė antrą kartą nežaliuos.*

*Stovi kryžius toks pakrypęs ir nulijęs.
Kažkodėl keliaujant skirtis taip graudu.
Tartum klausia, kas iš vienišio išvijo,
Kur prabėgo tiek šviesiausių valandų.*

*Ne, ne aistros jauną atplėšė nuo lauko,
Kur sula į kraują sunkiasi vaistu.
Pareiga į didį žygį vyrus šaukė
Pragaišties ar laisvės lūkesčio metu.*

*Kai aplink tik apkasai, ginklai ir vielos,
Kai draugai iš mūsų grįžta kruvini,
Liepos naktį žvaigždės rodos nebemielos,
Tik sodybos vaizdo grožiu gyveni.*

*Blogo žodžio niekad os aš neištarčiau,
Nors mirtis pabrauktų pirštais per žaizdas.
Laimins Dievas mano dalią, nors ir karčią,
Jei likimas lems man grįžti ten kada.*

DRAUGŲ TARPE

*Niekados netruksta, rodos, ilgesio.
Gatvėje migla vis ta pati.
Bet akių juk ašarom nevilgysi:
Nesupras gerai tavęs kiti.*

*Juo aiškiau žinai, kas negrąžinama,
Juo sunkesnė sielvarto liga.
Mes pavasarį susipažinome,
Ir aistra prasiveržė staiga.*

*Buvo mėnuo, ežeras, čiulbėjimas,
Net ir šuo mums buvo palankus,
Bet, matyti, vienas nemylėjome,
O katras, apkaltinti sunku.*

*Kol jauni, praeinamiausiu žavimės.
Taip ir aš, vis glosčiau jos rankas,
Užsimiršęs, kad gudrus niūniavimas
Prie vitrin os reiškia mums kažką.*

*O Fortuna tyčia lyg užmigusi
Tuo metu prašovė pro mane.
Ak, ne viskas taip sklandu, kaip knygo se,
Ir ne taip gražu, kaip ekrane.*

*Jūs nelaukit su stikleliais rankose:
Aš išgersiu pripiltą sausai.
Gal dėl to už jūrų laimė trankosi,
Kad jausmų, ne proto, paklausai.*

PIRMASIS ČEKIS

Atlanto rūku dar kvepėjo skudurai,
Džiuvėsių atsarga voliojosi dar duonterbėj,
Kai pirštais virpančiais atidariau aš voką
Ir čekio pirmojo palaimą pajutau,
Jo magiškumą,
Žavėjusį mane stovykloje svajojant
Po stikliukėlio ir silkutės.
Vaidenos man, kad, išėiginiais apsirengęs,
Aš smaguriauju prie apkrauto gardumynais stalo,
Fantastiškoje rezidencijoje,
Kad Linkolnas naujintėlaitis jau prie durų,
Prie šono gi — žavi kosmetikos žinovė.
Paskui atrodė, kad naktiniame klube puotauju,
Kad savo fabriko gamybą jau planuoju,
Dangoraižį perku grynais;
Kad visas miesto centras mano
Ir pasakiškas ežero laivynas,
Net mano jau visa kaubojų žemė...
Ei, tik daugiau ant stalo linksminančių firmų
Ir muzikos ir grakštesnių šokėjų
Pakilusiam į laimingesnę klasę žmogui!

.....
Šiandien — pirmasis pensijinis čekis rankoj,
Kaip tik širdies jau antrą smūgį išgyvenus.
Prie šono — susimąsčiusi žmonelė.
Ant stalo pluoštas sąskaitų neapmokėtų.
Tas fabrikas tebeapklauso Mr. Smith,
Dangoraižis — kompanijai,
Amerika — barzdočiui Dėdei Samui,
O tėviškė — tijūnui raudonajam...

*Užtat pasaulis visas — televizijoj,
Su gangsteriais ir kurtizanėm,
Su prekijais, diktatoriais
Ir kruvinais kareiviais.
Brangioji,
Atnešk tabletę aspirino,
Prašau.*

ŽIBURĖLIS

*Šviesios žvaigždės danguje,
Žiburėlis kaime
Pasitinka naują žmogų
Skausmui arba laimei.*

*Iki karsto dar toli,
Dar tik riksmas lingėj;
Priešaky kalnai ir slėniai,
Prarajos ir vingiai.*

*Jei po angelo sparnais
Ankšta pasirodys,
Jei tolydžio kojas vargins
Purvas arba gruodas,*

*Dievas pirkioje girdės
Gal ne vieną sykį
Raudą mylinčios širdies,
Rūpesčiui apnikus.*

*Bet, jei savo likimu
Negalės jis guostis,
Jei skambės jo garbei taurės,
Muzika ir tostai,*

*Šaltą pirkią tad pasieks
Gandas apie laimę
Ir, gal būt, užges galinis
Žiburėlis kaime*

SUBUVIME

*Ei, pagrokit melodiją šarpią,
Išblaškykite svečio mintis.
Mano gervės dar debesis karmo,
Nors šešupės krantų nematyt.*

*Aš galiu kaip seniau tryptelt koja.
Mano stiklas jau tuščias, prašau!
Apie laimę dažnai aš svajoju
Ir dainas apie meilę rašau.*

*Jūs, mergelės, iš pieno, kaip gulbės,
Nesupykit, kad niekus plepu.
Aš girdžiu, kaip lakštingalos čiulba
Ant jaunų partizanų kapų.*

*Aš regiu savo kruviną brolių,
Žaizdą tvarstantį speigo metu;
Išbarstytus prie vartų karo lius
Ir padangų vėžes pro vartus.*

*Padainuokite man, raudonlūpės,
Kaip ten sakalą kliudė šaka.
Jūk ir aš prie Sudargo suklupęs,
Degant vienkiemiams, laužiau rankas.*

*Ko stebėtis, jei paima dūkas,
Jei nelaimėj širdis patvari?
Juk ir jūsų vargelį, broliukai,
Nors kapoja, o jis vidury.*

*Kas iš pasakų, matot, beliko —
Audros nušlavė smėlio pilis.
Jaunos dienos, kaip kvapūs kasnikai,
Rodos, rankoj, tačiau taip toli...*

PAGUODA

*Minia, reklamos, pastatai.
Kasdien tą patį vis matai,
Tad viskas baisiai nusibodę.
Ir šalto miesto užesy
Jauti, kad svetimas esi,
Kad nerasi čia sau paguodos.
Bet, štai, ne vienas vėl jauties
Pastogėj meilės ir vilties, —
Kuklioj bažnyčioj, prieš altorių,
Kai tau ilgu ir neramu,
Kai tu skundiesi likimu,
Kai širdį čia atverti nori.
Pamiršęs pilką jungo dieną,
Troškimą tu turi tik vieną,
Kad nors truputį, bent slapčia
Tėvų namais padvelktų čia.
Ir ji, širdis, jau tartum girdi,
Kaip šlama Lietuvos miškai;*

*Lyg šilo kvapas ją apgirdo...
Ir tu jauti, kad ji užkais,
Kad prasivers rauda savaime,
Kad Išganytojas palaimins
Ir vargšui tremtiniui padės,
Išgirdęs prašymą širdies
Ir maldą iš benamio lūpų.
Jis, rodos, tiesia jau rankas,
Kai žmonės gieda čia kažką,
Ir stebisi, kad tu suklupęs...
Bet giesmės baigiasi. Ir štai —
Minia, reklamos, pastatai...*

TAU, SESUTE

*Tau, sesute, puikios gėlės,
Man gi kardas prie šalies!
Tau akis plaus ašarėlės,
Man gaisrai takus nušvies!..*

*Tau rymoti, manęs laukti,
Man — kovoti mirtinai.
Tau sulaukti manęs jauno,
Jei neglaus šalti kapai...*

*Taigi... liki, mylimoji,
Tu daržely prie gėlių,
Laimink mano plieno kardą,
Būki sieloj nors kartu.*

*Bet... jei mirsiu už tėvynę,
Kur atskirtas nuo tavęs,
Klausk žvaigždelę vakarinę,
Ji tiktai tave nuves*

*Ten, kur šlamantis beržynas
Miško juodo glūdume,
Kur nevystantis gėlynas
Žydi kraujo skaistume.*

*Ten, sesute, pasodinki
Tu baltų gražių gėlių,
Mūsų meilė kad nemirtų
Su manim kape kartu...*

BENAMIO DALIA

*Švinas dienos — naktis,
Švinas kraujas — širdis,
Ir mintys pripildytos švino.
Nesimato žvaigždžių
Ant aukštųjų skliautų,
Nes skausmo lig dangui pritvino.
Ar užteks kankinių?
Ar užteks jau maldų
Nuplaut neteisybei be krašto?
Kad sulaukus dienų,
Vėl kaip sniegas baltų,
Širdyse, jausmuose, o ne raštuos...
Žydi sodnai baltai,
Krenta žemėn žiedai,
O to kraujo vis teka upeliai.
Ir tik skausmo daina,
Palydovė viena,
Pasiliko benamio man daliai.
Švinas dienos — naktis,
Švinas kraujas — širdis,
Ir mintys pripildytos švino.
Nesimato žvaigždžių
Ant aukštųjų skliautų,
Nes skausmo lig dangui pritvino.*

TĖVYNĖS DROBĖS

*Be žodžių, pasakų, be raštų
Matau didžiulį skausmo kelią, —
Matau iš tavo drobių raštų —
Įaustų kryžių ir kryželių.*

*Gūdžioms naktims išaustos drobės,
Kaip pirmas sniegas tyros, baltos,
Kuomet dėl laisvės vyrai kovės
Sesucių ašaroms išplautos...*

*Jūs' buvo pilnos margos skrynios,
Jūs puošėt svirno klevo lovas,
Kaip ledas slidžios-sidabrinės
Spindėjot Dievui ant altoriaus.*

*O kur dabar jūs sniego drobės?
Kur skrynios tulpėmis kaišytos?
Kur jus sesutės mūsų krovė,
Dabar į šiaurę išvartytos...*

*O kur jūs, tėviškės laukeliai,
Kur supos melsvo lino jūros?..
Kur skardžiais skambantys upeliai —
Kur erdvūs svirnai žaliaduriai?..*

*O kur, o kur gimti nameliai,
Kuriuos jaunystė man pražydo?..
Ir tas, kaip drobė, baltas kelias,
Kuriuo pasaulin aš išklydau?..*

*Dabar... tenai žemužė verkia
Ir vis liūdniau sugirgžda svirtys,
O baltas drobes kraujas merkia
Už gimtą žemę einant mirti.*

O, NEMUNE

*Tyloj, audroj ir naktįje
Ir liūdesy giliam
Aš trokštu, trokštu, Nemune,
Tavų srovių vandens.*

*Nuplauti veidą varganą
Ir paskandint kančias —
Galiu aš tik į vandenį
Ir į bangas tavas.*

*Todėl šaukiu, o Nemune!
Iš tolių mėlynų:
Atnešk vandens iš TĖVIŠKĖS
Prie Pacific krantų!..*

*Atnešk vandens, kaip krikštolo
Gaivinančio-skaidraus,
Mane juo mažą krikštijo —
Te jis žaizdas nuplaus...*

PEISAŽAS

*Varinis dangus.
Paauksinta jūra.
Kalnai ir kalneliai paskendę vualy.
O saulė, palikusi aukso takus,
Nuslinko į tolimą šalį...*

*Ir Park Palisades išdidžiosios palmės,
Nutilus paukštelių giesmėms,
Jau čeža vienuoliškas psalmes...*

*Okeanas nurimęs.
Žuvėdros neskraido.
Širdis tik krūtinėj lyg šaukiasi aido,
Lyg trokšta ji dūžiais kažką išsakyti...
Aplinkui tik aukščiau beribiai žvaigždėti.*

*Varinis dangus.
Paauksinta jūra.
Kalnai ir kalneliai paskendę vualy.
O saulė, palikusi aukso takus,
Nuslinko į tolimą šalį...*

VAKARIS

*Šimtarankis vakaris,
Išpynęs juodbruvei nakčiai
Kasas,
It šilką,
Virš jūros išdraikė...
Padangėj įpūtęs
Sidabro žvaigždes,
Sapnan nugramzdinęs
Purslotas bangas —
Jis himną vakarį užtraukė...
Ir vėsa nuaidėjo
„Tylioji giesmė“
Per erdvynų mares
Ir per širdį ir kraują...
Ir atsiliepė jai
AMŽINOJI ESMĖ,
Ir žmogus...
Jau pavirtęs į juodžemio saują.*

SŪRUS VANDUO UŽLIEJA AKIS

Juta sėdi prieš veidrodį teatro persirengiamajam kambary, alkūnėmis pasirėmus stalo, veidą padėjus į delnus.

Ji atėjo anksti, kad tyliai vienumoje pasėdėtų ir daugelį dalykų apmąstytų.

Jau keletą savaičių iš eilės jos sielą graužia nujautimas, kad į sekantį pastatymą režisorius jos neįjungs. Galimas daiktas, ji jau niekada nebeturės progos šitam teatre vaidinti. Ji negali suprasti: ji gi taip mėgsta vaidinti. Kai užsideda grimą ir yra atidengtoje scenoje, tada jaučia, kad gyvena — tikrai gyvena. Tamsa, kurioje, ji žino, sėdi publika ir stebi, kas vyksta scenoje, rodos, dvelkia kažkuo šviežiu ir jaudinančiu, lygiai taip, kaip ryte vėjas, pučiąs tiesiai nuo atviros jūros į jų abiejų su senele mažo kambarėlio vienintelį atvirą langą Brighton-Le-Sands priemiestyje. Tas vėjas ryte toks gaivinantis — vos-ne-vos juntį druskos skonį.

Scenoje siela taip pat atsigaivina, būdama tampriam kontakte su tamsia mase, kuri turi tūkstančius akių ir tiesiog vieną, didžiulį alsavimą...

Tačiau režisorius užsispyręs, kad ji jo neįtikina.

Juta žiūri į savo dideles, tamsias akis veidrodyje; sukiudama veidą, kritišku žvilgsniu nagrinėja didoką, išsišovusią nosį...

Žinoma, grožiu ji negali prilygti Hildai, raudonplaukei, žaliaakei, nuostabaus profilio.

Juta atsidūsta. Hilda nemėgsta vaidybinio meno, tikrai ne, tą Juta puikiai žino. Ji nieko neskaito, niekuo nesidomi, lengvabūdiškai į viską žiūri, tačiau išorinė išvaizda jai viską laimi. Nors režisorius tvirtina, kad grožis mažai ką vaidybiniam mene reiškia, bet... čia Juta karčiai nusišypso — jis prieštarausa sau. Hildos grožis vykusiai užslepia talento trūkumą.

Juta paima Leichnerio grimo lazdelę, pažymėtą penktuoju numeriu, ir brauko visą veidą tiesiais brūkšniais. Pirštų galais išlygina — veidas tampa nenatūraliai blyškus; atrodo didesnis, be bruožų.

Taip atrodo jos senelė, sėdinti supamoje kėdėje prieš langą ir stebinti jūrą.

Jos abi gyvena mažame kambarėlyje. Motina jau nebeištesėjo ir norėjo ją į senelių prieglaudą atiduoti, bet Juta užsispyrė — ji pati viena išlaikysianti senelę.

Senelė taip nieko nereikalauja: išsėdėtų dienų dienas nieko nevalgiusi ir nepaprašytų. Ir taip netrukdo. Žiūri ir žiūri į jūrą ir tyli. Kartais ją suima keista nuotaika, tada ji pasakoja ir pasakoja apie savo gyvenimą be palio-

vos, net nesidomėdama, ar Juta klausosi, ar ne. Kartais ji niūniuoja ir niūniuoja vieną ir tą pačią melodiją apie skęstantį jūreivį, kurio krūtinę šaltos bangos užklostė, o sūrus vanduo akis užliejo.

Senelė jaunystėje buvo žvejo dukra kažkur Europos šiaurėje. Įsimylėjo į svetimą jūreivį, ir kai jis turėjo išvykti, ji persirengė jūreivio drabužiais ir, gavus darbą laive, išplaukė kartu su juo. Laivui sustojus šiame uoste, jūreivis nakčia buvo kažkieno nužudytas. Senelė liko viena, nemokanti kalbos, nepažįstanti žmonių. Dirbo įvairius darbus, išmoko šio krašto kalbą, susipažino su uosto darbininku ir ištekojo už jo. Vos gimus jų sūnui, Jutos tėvui, senelės vyras susirgo kažkokia liga ir mirė. Senelė nebetekojo, užaugino sūnų, netgi šiek tiek mokslo jam davė — jis tapo banko tarnautoju. Vedęs neilgai gyveno, mirė, palikdamas Jutą, motiną ir senelę. Jutos motina vėl ištekojo, ir čia prasidėjo jų vargai. Patėvis buvo bjaurus, girtuoklis, mušdavo jas visas tris. Mažiausiai tekdavo Jutai, nes ji pasižymėjo atkaklumu, ir kai tik patėvis norėdavo mušti, ji imdavo spiegti, spardytis, kandžiotis — jis ir palikdavo ją ramybėje.

Senelė niekada nesigindavo — jai tekdavo daugiausia.

Juta su kartėliu prisimena dažnai matytą kruviną senelės veidą.

Jutos sieloje išauga tas pats niūrus jausmas, kaip tais laikais, kai jos abi su senele te-

begyveno su motina ir patėviu. Kaip liūdna buvo. Jokių šviesesnių valandėlių...

Juta griebia devintuoju numeriu pažymėtą grimo lazdelę ir ją pritaškoja veidą. Apžiūri save veidrodyje. Užteks, Mirtlė turi būti nesveikai pablyškus.

O ta Mirtlė... Juta jaučia, kad ji jau pradeda galvoti kaip Mirtlė, jausti kaip Mirtlė ir... tapti visų atstumta kaip Mirtlė...

Atstumta?.. O, taip, nes režisorius aiškiai neskirs jai Evelynos rolės sekančiame pastatyme. O gal ji ir nesu vaidintų?

Tikriausiai nesugebėtų tinkamai suvaidinti, nes Evelyną kitokia — ji ne tik trokšta ir siekia, bet ir kovoja. Kovoja ir laimi.

Ar ji, Juta, nesiekia, netrokšta, nekovoja?

Taip, ji trokšta, siekia, bet nemoka kovoti. Kaip kovoti? Jei būtų tokia graži, kaip Hilda, jos ginklas būtų grožis, kuriuo ji nugalėtų visus nesklandumus, bet dabar...

Staiga atsidaro durys ir įlekia režisorius. Sustoja ir žiūri į Jutą nustebeš.

— Tai tu jau čia, Juta? Kodėl taip anksti?

Pirmiau Juta jausdavo savy keistą nerimą, režisoriui į ją prakalbėjus: lyg baimę, lyg norą įtikti, bet šiandien jai vis tiek. Baimė ir nerimas, nugrimzdęs beviltiškume, kuris lyg koks sugeriamasis popierius godžiai sugeria bet kokius jausmus, jiems dar prieš prasiveržiant.

Juta, užuot atsakiusi, abejingai pagūžčiojo pečiais. Režisorius ilgokai žiūri į jos blyškų,

devintuoju numeriu pritaškuotą veidą; lyg norėtų ką sakyti, bet susilaiko ir išeina.

Juta pradeda energingai lyginti taškus. Veidas parausvėja. Šeštuoju grimo numeriu uždeda lengvus šešėlius skruostuose, nes Mirtlė turi atrodyti liguista. Pabrėžia trumpas, plonytes, violetines raukšles nuo lūpų kampelių žemyn. Taip pat apsuka išlenktą, vos ryškų violetinį ratą po akimis. Išpuдруoja veidą natūralios spalvos pudra ir stebi save veidrodyje. Jaučia, kad toks veidas atitinka melancholijoje nugrimzdusią jos sielą.

Visa ši diena keista. Senelė nuo pat ryto nekalba, tik, išmeigus akis į audringą jūrą, niūniuoja tą patį dainos punktėlį: „Šaltos bangos užklostė jūreivio krūtinę; sūrus vanduo užlieja akis“...

Ir judviejų su senele kaimynas, menininkas estas Kuusik, šiandien toks nusiminęs.

Staiga Jutai šauna į galvą mintis, kad Mirtlės charakteris panašus į Kuusik. Keista, kodėl ji pirmiau apie tai nepagalvojo. Iš tiesų net sakiniai, kuriuos Mirtlė sako, beveik pažodžiui sutinka su Kuusik kalba. Juta stengiasi atgaivinti savy Kuusik išvaizdą. Jis eina tiesiai, bet jo pečiai lyg ir nukritę, rankos beprasmiškai kadarojančios, kojas truputį velka. Veide jokio giedrumo, jokios šypsenos. Iš tiesų — ir jo veidas, kaip Mirtlės, nesveikai pabalęs.

Keista, kodėl gi ji anksčiau nepagalvojo apie nuostabų Mirtlės panašumą į Kuusik.

Jutai jo labai gaila. Jis dažnai jas aplanko

ir guodžiasi savo atminties praradimu. Girdi, kas iš to, kad jo tautiečiai estai tvirtina jo tėvus buvusius nepaprastai turtingus: jis studijavęs užsienyje kalbas, meną, daug keliavęs... Kas iš to, nes jo prisiminimai prasideda tik nuo to laiko, kai jis karo metu keliauja Vokietijoje išsigandęs savęs ir visų kitų. Visi žmonės laikas nuo laiko pasakoja apie vaikystę ir įvairius pergyvenimus; pasakoja apie tėvus, o jis nieko negališ papasakoti. Ar jis buvęs vaiku kada nors?

Retkarčiais jis ką nors prisimena. Kartą įlėkė pas jas įraudęs, keistai degančiomis akimis, iškėlė ją aukštin, pastatęs išbučiavo ir papasakojo, kad jo pasamonej švystelėjo kažkokios gražios, puošnios ponios veidas, duodančios jam žaislą ir besišypsančios taip saldžiai... Ar jis buvęs tada vaiku, kai ji jam tą žaislą davė?

Juta, norėdama jam pagelbėti, pasakė, kad jis turįs tą pasamoneje iškilusį veidą nutapyti. Jis nudžiugo. Užsidarė keletai dienų savo kambaryje, o kai Juta jį vėl susitiko, jis buvo nekalbus ir nelaimingas. Vėliau paaiškėjo, kad jis to jo pasamoneje iškilusio veido nieku būdu negalėjo nutapyti besišypsančio — nutapęs kažkokį liūdną, negražų. Juta vos privertė jį tą paveikslą parodyti ir žiūrėdama neteko žado. Moteris paveiksle buvo liūdna, stačiai melancholiška ir nepaprastai panaši į Kuusik. Juta užtikrina, kad jo motina taip ir atrodė. Jis tiesiog užpyko — ne, ji negalinti būti jo

motina, nes toji pasąmonėje iškilusi povyza buvo meili, giedri, o šita — liūdna, negraži.

Juta niekada nebedrįso jam tai užsiminti.

Juta pradeda tiesiog karštligiškai apie jį galvoti — prisiminti kaip jis kalba, kaip elgiasi.

Jis dažniausiai žiūri kur nors į tolį ar žemyn, retai kada į žmogų. Kartais kalba tankiai, vos gali sekti žodžius, kartais lyg pamiršta ką sakė ir ilgai patyli, paskui vėl, lyg iš miegų pabudęs, prabyla.

Juta atsistoja ir bando vaikščioti taip, kaip jis — sukritusiais pečiais. Nusprendžia, kad tokia kūno laikysena veikia labai slegiamai. Vėl atsisėda.

Apie ką ji pirma galvojo? Kažką liūdno... A, taip, ji norėtų gauti Evelynos rolę. Ji norėtų taip pat, kaip Evelyną, kovoti ir laimėti.

Juta nuleidžia pečius.

Štai, ir nuleidau pečius, kaip estas Kuusik, kaip Mirtlė, kaip Juta... Taip, nuleidau pečius, kaip Juta. Aš gi apskritai esu nuleidus pečius gyvenime.

Juta sunkiai atsidūsta. Bepigu buvo, kai tėvelis gyveno, buvo taip linksma ir malonu. Patėvis baisus — jis sužlugdė motiną... Ne, nei senelės, nei Jutos nesužlugdė. Nors senelė niekada jam nesipriešino, bet tame nesipriešinyje ir buvo kažkas, kas patėvį dar labiau erzino.

Jos abi su senele gyvena visapusiškai geriau, negu prie patėvio, bet toli gražu nėra gerai. Kartais turi taupyti maistą. Jei ne tos

menkos pajamos iš teatro — pusbadžiu gyventų. Ji jau norėjo mesti teatrą ir vakarais eiti į kokią nors restoraną lėkščių plauti, kad pinigų pragyventi būtų daugiau, bet senelė, jausdama, kad teatras Jutos sielai brangus, griežtai uždraudė. Ji valgysianti dar mažiau, ir joms abiems visko užteksią.

Kartais Juta atsiduoda saldžiai svajonei — tapti gera aktore. Sakysim, jei gautų Evelynos rolę, jos alga būtų dviguba, o gal triguba, negu dabar. Šalia moralinio pasitenkinimo būtų ir materialinis, nes ji taip norėtų senelėi nupirkti gražių drabužių... O taip pat kokia nors dovana pradžiugintų ir Kuusik.

Teatras... Koks magiškas žodis: tarsi kokia lazdele švystelėjęs ją į neviltį nustumia ar į džiugią ekstazę išsviedžia. Tomas Oldenas, kelerius metus ją ir drauges vaidybinio meno mokęs, sakė, kad ji turinti gabumų vaidinti, bet dar neatradusi savęs.

Neatradusi savęs?! Kaipgi atrasi, jei sieloje visa taip sujaukta — įvairiausių baimių ir netikrumo junginys.

Bepigu Hildai ar Marijai. Joms taip linkma gyventi. Rengiasi gražiai, turi pinigų, vaikšto po naktinius klubus. Teatras joms tik šalutinė pramoga. Be to, jų sielose visa taip aišku, nieko ten sujaukto nėra.

Juta prisilenkia prie veidrodžio, uždeda paskutinius grimo brūkšnius antakiams ir blyškioms lūpoms. Nušukuoja plaukus taip, kad dešinėj veido pusėj jie beveik dengia akį.

žiūrėdama į veidrodį, instinktyviai nubraukia ranką plaukus nuo veido. Tas judesys jai patinka — kažkas beviltiško. Derinasi su Mirtlės veidu ir charakteriu. Nors režisorius yra griežtai uždraudęs keisti techniškus judesius, nurodytus repeticijų metu, Juta nusprendžia keisti. O ypačiai nuotaiką ji pakeis. Nors kartą suvaidins taip, kaip jai pačiai patinka.

Režisorius, kurį jie visi vadina „seniu“, yra puikus žmogus. Jei kuris gabus aktorius repeticijų metu sugalvoja savo rolei ką nors ypač gera, jis visada sutinka daryti pakeitimus. Nevisada lengva ką nors gudriau už jį sugalvoti. Jis turi tiek daug idėjų, žino tiek daug charakterio niuansų... Jis visada liepia stebėti įvairius tipus gyvenime.

Juta dar kartą pergalvoja Kuusik asmenį ir dar kartą nusistebi, kodėl jai iki šio vakaro nebuvo atėjus į galvą mintis, kad Mirtlė yra tarsi jo dvynė sesuo.

Juta sėdi susikaupus ir prisimindama įvairius pokalbius su Kuusik, prisimindama jo veido išraišką, stengiasi nusiteikti taip, kad mintyse ir akyse nuolat stovėtų Kuusik asmuo.

Nesvarbu, jei režisorius ir supyks... Ar šiaip, ar taip, šitam teatre ji vaidina paskutinį kartą. Evelynos rolės negaus, tai aišku, kaip diena. Ką gi ji praranda? Nieko. O ką laimi? Nors kartą toje dulkėmis kvepiančioje scenoje pajus galingą atviros jūros alsavimą; pagyvens savo pačios sukurtame Mirtlės asmenyje.

Juta pradeda kartoti rolę: kartais šneka

greitai, kartais sustoja ir užsižiūri į kampą ir vėl pradeda kalbėti. Ji jau yra išmokus savęs kalbančios klausytis, o besiklausydama stebėti gerąsias ir blogąsias puses. Jai atrodo, kad skamba neblogai.

Juta turi nutraukti kartojusį rolę, nes pradeda rinktis kiti aktoriai.

Nors režisoriaus yra liepta prieš vaidinimą susikaupti, visi tyliai šnekučiuojasi, dalijasi paskutiniaisiais įspūdžiais.

Kalba daugiausia sukasi apie naująjį vaidinimą, kurį neužilgo pradės repetuoti.

Marija paklausia Jutą, ar režisorius jai sakęs ką nors apie Evelynos rolę. Jutai atsakius neigiamai, Marija pasigiria gavus mokytojos rolę.

Juta pasidomi, kam galėtų būti skiriama Evelynos rolę.

— Dar neaišku, tau ar Hildai! Greičiausia — Hildai.

— Hildai! Ta rolę ne jos tipui! — nesusivaldžius šūktelėja Juta.

— Tai nieko, režisorius iš jos padarys pakenčiamą Evelyną. Pamatysi. Iš tavęs irgi padarė Mirtlę, nors pradėjus repetuoti atrodė beviltiška.

Marijai nusišukus kalbėtis su kitomis draugėmis, Juta nesiliauja galvojus, kad šis Marijos pasakymas suskambėjo tiesiog paniekinamai.

Padarė! Iš Jutos padarė Mirtlę, iš Hildos padarys Evelyną!

Visa ši diena tokia keista. Senelės nepaliaujamas niūniavimas... Kaimyno Kuusik nepaprastas išblyškimas ir kalbėjimas apie mirtį.

— Aš žinau, — pasakė jis, — prieš mirtį aš viską atsiminsiu, viską, už tai ir laikiu jos.

Argi ne keista — Mirtlė sako tuos pačius žodžius. Tačiau šiuos žodžius Mirtlės rolėje ji ištars linksmai. Dabar ji turi save laikyti niūrumė, nes pirmam ir antram veiksmė Mirtlė liguista, beviltiškumo apimta. Ji turi atsiminti visa, kas liūdna. O daugiausia ją liūdną daro žinojimas, kad Evelynos rolės negaus. Greičiausia, ji čia jau jokių rolių nebegaus. Galimas dalykas, ji niekur jokių rolių negaus. Teatrus yra užplūdę tūkstančiai jaunų, gabių žmonių.

Juta norėtų spiegti, spardyti ir kandžiotis taip, kaip tada, kai gindavos nuo girto patėvio, bet čia... bet gi čia dar blogiau! Sunku kovoti, kai tie, su kuriais norėtum kovoti, yra mandagūs ir jokiai kovai neiššaukia. O tai veikia slepiamai.

Antras skambutis. Sunkia širdim Juta kopia į viršų, kad užkulisyje lauktų savo eilės pasirodyti.

Po trečio skambučio scena atsidaro. Žmonės vaikšto parke. Ateina motina, stumdama vaiko vežimėlį. Pastačius vežimėlį užsišneka su draugėmis.

Mirtlė įeina į parką, atsigeria prie fontano rieškučiomis vandens. Pusiau sukrenta, pusiau atsisėda prie fontano. Žiūri į priekį nieko nematančiomis akimis.

Vaikas suverkia.

Mirtlė pašoka, lyg įgelta, prilekia prie vežimėlio ir pasilenkus žiūri, atsidūsta. Atsitiešia ir eina nuo vežimėlio tolyn. Atsisėda parko suolelyje. Sėdi nuleidus galvą. Nubraukia ranka plaukų pluoštą nuo veido.

Vaikas vėl suverkia — šį kartą stipriau ir ilgiau.

Mirtlė išsigandus pamažu atsistoja, prieina prie vežimėlio taip, lyg kas ją temptų temptų prie jo. Stovi ir žiūri į verkiantį vaiką. Staiga griebia rankomis savo drabužius ir plėšia nuo savęs. Jos veide kančia. Pasilenkia, pagriebia vaiką iš vežimėlio, bailiai apsidairo į šalis — keli praeiviai pamato, jie šaukia: „Lai-kykit, kūdikį pagrobė“...

Mirtlė kurį laiką dairosi į šalis baimės iškreiptu veidu, pagaliau išbėga.

Nors uždanga nenusileidžia, žiūrovai pradeda ploti; nustoja kūdikio motinai pasirodžius.

Juta grįžta į persirengimo kambarį, numeta į kampą lėlę ir atsisėda išsisėmus. Viena draugių prieina prie jos ir tyliai šnibžda:

— Publika tave įvertino, bet nežinau, ką mūsų „senis“ pasakys. Juk tu viską pakeitei.

Jutai nieko neatsakius, draugė užtikrina — jai patikę.

— Juta, — sako ji jausmingai, — stebėdama vaiko pavogimo sceną, pajutau savy ašaras kažkur netoli...

— Tikrai? — gyvai paklausia Juta.

— Taip, o seniai beverčiau, — užtikrina draugė.

Juta pradeda rengtis kalinės drabužiais. Išleidžia susegtuosius plaukus.

Būsimasis Mirtlės kaltintojas prieina prie Jutos.

— Spėk, kas šį vakarą atvyko į spektaklį? Tik ką dabar iš kasos pranešė. Tomas Oldenas.

Jutą nudiegia baimė. Tomas Oldenas čia? Ką jis dabar apie ją galvoja? Kai pas jį mokėsi vaidybinio meno, jis buvo nepaprastai griežtas, nepraleisdavo nieko dirbtino. Barė visus, kurie nesugebėjo savo jausmų perduoti. Jis visada sakydavo: nė vienas netapsiąs geru aktorium, kuriam stinga tokių sielos savybių, kaip laki vaizduotė ir tikras, nemeluotas jausmas. Jis nekartą sakė negalįs suprasti, kas jai yra. Viskas rodo, kad yra gabi, bet kažkas, tarsi ji pati save laikytų ir neleistų vaidybiniam talentui atsiskleisti.

Jau ir taip sujauktoje Jutos sieloje kyla baimė dėl Tomo Oldeno nuomonės, kaip jis žiūrės į jos vaidybą.

Dar uždangai nepakilus, Juta atsisėda į kaltinamąjį suolą išdraikytais plaukais, apsirengus pilkais kalinės drabužiais ir sėdi visa nuščiuvusi. Mirtlę teis rūstus teisėjas čia, scenoje, o Jutą ten, toje alsuojančioje tamsoje, pats griežčiausias teisėjas — Tomas Oldenas.

Uždanga pakyla. Mirtlė dairosi aplinkui išsigandus. Veidai rūstūs. Ko jie iš jos nori? Ką ji jiems padarė? Jie klausia ir klausia, ko-

dėl ji tą kūdikį pagrobė. Kodėl nužudė? Kodėl, kodėl?..

Ar ji žino kodėl? kažkas buvo praeityje, kažkas panašaus... Ji tikriausiai dar kartą pakartojo tą, kas buvo praeityje, bet gi ji nežino, kas buvo... negali atsiminti.

Kai ji metė vaiką į gatvę nuo penktojo aukšto, šviesiai mėlynų drabužėlių švystelėjimas ore jai kažką priminė, bet ką? O, kaip ji norėtų prisiminti!

Ji žino, tada, ne dabar, šviesiai mėlyniems drabuželiams švystelėjus, ji pajuto baisų smūgį į galvą...

Kažkoks vyras prieina prie jos ir piktai klausinėja. Mirtlė susigūžia, lyg smūgio belaukdama... Kažkas kažkada ją taip piktai klausinėjo, ir ji tada nieko nesakė, tik tylėjo. Ji neprisimena, kas...

Mirtlei liepia atsistoti. Kažkoks asmuo tolimam kampe skaito iš dokumento storu, vienuodu balsu. Mirtlė girdi tik balsą, bet negirdi žodžių, nesupranta jų reikšmės; jos akyse stovi mėlynų drabužėlių švystelėjimas, ne, ne šito vaiko, bet ano... tada... Šitas tai tik pakartojimas to ano, tokio skausmingo įvykio... Skausmingo ne tik fiziškai, bet ir morališkai. Po to moralinio skausmo jos sieloje kažkas mirė...

Dvi uniformuotos moterys prieina prie Mirtlės, surakina jos rankas ir veda. Mirtlė, tarsi pagalbos šaukdamasi, dairosi aplinkui didžiulėmis akimis. Ji išvedama.

Iš publikos pasigirsta atidaromųjų ranki-

nukų sagčių spragtelėjimai, šnypščiamos nosys. Uždangai pamažu leidžiantis, publika pradeda griausmingai ploti.

Persirengimo kambary Mirtlės kaltintoją vaidinęs aktorius prieina prie Jutos ir paploja jai per petį.

— Žinai, miela drauge, tu davei šiandien tiek daug niuansų: keistos nuotaikos, baimės, o kas svarbiausia — tavo veidas buvo toks išraiškingas, kad aš tiesiog tapau žiūrovu, nebe aktorium. Prisipažink, man priėjus prie tavęs, tu visa tiesiog drebėjai... bet tu tikrai drebėjai!

— Drebėjau, — prisiverčia susijuokti Juta, — nes Tomas Oldenas sėdi ten, žiūrovų tarpe, lyg koks rūstus teisėjas.

— Po šimts pypkių, tu pasirodei prieš jį gerai, bet ką mūsų „senis“ pasakys, jis taip nemėgsta pakeitimų!

— Ar aš taip jau viską pakeičiau? — susirūpinus klausia Juta.

— Taip, viską iš pagrindų. Aš stačiai jaučiau savo rolėje pasimetęs. Tačiau nenusimink, publika tave puikiai priėmė. Girdėjau moteris verkiančias.

Juta atsisėda prieš veidrodį ir pasijunta tokia sunki, lyg švininė. Kas iš to, jei ši vakarą neblogai pasirodys... Režisorius tikriausiai užpyks ir Evelynos rolės tikrai neduos. Jis dažnai perspėja savo vaidybą nesistengti nustelbti kitų.

Evelyna! O, kaip ji norėtų sukurti Evely-

na, kovojančią su nepalankiu likimu ir galų gale laiminčią. Jutai atrodo, jei ji gautų Evelynos rolę ir stengtųs atvaizduoti ryžtingą jos būdą, ji tarsi pati taptų daug ryžtingesnė. O gal ir laimėtų ką nors gyvenime?

Hilda prieina prie jos, apsirengus kalėjimo prižiūrėtojos drabužiais.

— Juta, atsimink, dabar mudviejų svarbiausias pasirodymas, bet jei tu viską pakeisi, kaip praeituose veiksmuose, aš bijau... aš susimaišysiu. Tu gi viską šį vakarą keiti, o viską, iš pagrindų.

Juta atsidūsta. Ji pasijunta atstumta. Ji žino, kad negalima keisti, bet joje pačioje kažkas yra pasikeitę... Ji jaučia, kad ji pradėjo pergyventi Mirtlės rolę... Jaučia, kad nebežino ribos, kurioje susilieja Juta ir Mirtlė.

Ak, kodėl aš anksčiau nepagalvojau apie Kuusik? Juk jis visą laiką buvo gyvas Mirtlės pavyzdys.

Kažkodėl Jutai šiandien ypač gaila Kuusik. Jis toks vienišas. O kadaise aiškiai buvo nepaprastai gražus vyras, toks atletišškai nuaugęs. Tik tas išblyškimas veide jį rodo nesveiką esant. Juta prisimena, kartą jos abi su senele, pasikvietusios Kuusik, keliavo laivu, plaukiojančiu gražiomis įlankų pakrantėmis. Jis tada taip pagyvėjo, pralinksėjo, jo manieros pasidarė tiesiog galantiškos, ir kai senelė nuo laivo siūbavimo buvo tokia pavargusi, kad nebegalėjo lipti laiptais, jis pagriebė ją į glėbį ir juokdamasis išnešė iš laivo, pastatė krantinėje ir

žemai nusilenkė. Visu keliu į namus plepėjo, juokavo. Grįžę visi trys gėrė kavą, ir jis staiga, užsižiūrėjęs kažkur tolyn, ėmė pasakoti, kaip jis Paryžiuje, pamatęs nepaprastai gražią paryžietę, pasamdė seklį sužinoti jos adresą. Vėliau, žinodamas, kur gyvena, nesiliovė siuntęs jai gėlių puokštes, dovanas; po to susipažino, vaikščiojo į teatrus, operas...

Nebaigęs pasakojimo nutilo. Ilgai žiūrėjo į grindis; kai pakėlė galvą — linksmumas buvo dingęs. Liūdnai ir tyliai ištarė:

— Aš gi net nežinau, ar taip buvo... Gal kur nors skaičiau...

Prieš grįždamas į savo kambarį, jis ryžtingai pasakė:

— O aš žinau, kad prieš mirtį viską prisiminsiu, viską. Laukiu mirties. Nusibodo gyventi atsiminimų gabalėliais, kurie, tarsi trupiniai, nepasotina sielos, tik dar labiau uždega ją ilgesiu ir nepasitenkinimu. Aš noriu vientisumo! Mirtyje vientisumas!

Vėl skambutis. Juta pašoka, įbėga į sceną, atsisėda į kalinės lovą ir stengiasi susikaupti.

Trečias skambutis. Uždanga staiga pakyla. Kalėjimo prižiūrėtoja įeina, atsistoja prie durų, išmeigia akis į Mirtlę ir šypsosi. Mirtlė drebedama atsistoja.

Kalėjimo prižiūrėtoja prieina arčiau.

— Žmogžude, tavo galas nebetoli.

Mirtlė, išmeigus akis į toli, slenka artyn prižiūrėtojos ir sako sau:

— Tau prasideda kančia dabar... nuo da-

bar, tarsi pragaro ugnis, skausmas laižys tavo sielą...

— Ką tu kalbi, pamišėle... kokia pragaro ugnis laižys mano sielą? — supykus rikteli kalėjimo prižiūrėtoja.

— Pasižiūrėk į savo tamsią ir nuodėmingą sielą... pasižiūrėk, nusidėjėle, tu nužudei ne vieną, kelis... niekas nematė, niekas nenuteisė, tik pragaro ugnis dega kaitriau, besiruošdama priimti nuodėmingą tavo sielą.

Kalėjimo prižiūrėtoja gražo rankas. Jos akyse siaubas.

— Ką tu sakai, pamišėle... Iš kur tu tai... ištraukei... Ką tu... kas gali įrodyti? — su baimė traukiasi ji atgal.

Mirtlė rauna savo šviesius plaukus nuo galvos ir slenka prie prižiūrėtojos artyn ir artyn.

— Atgailauk, kol dar nevēlu... nelauk, kol Dievas tave nubaus. Tavo pačios atgaila bus niekai, palyginus su jo paskirtąja...

Kalėjimo prižiūrėtoja surinka isteriškai.

Įlekia kelios prižiūrėtojos, jos muša Mirtlę geležinėmis grandinėmis. Mirtlė šypsosi mušama. Tarsi nieko nesuprastų ir nieko nejauštų.

Kalėjimo prižiūrėtojos aprenkia Mirtlę civiliniais drabužiais, supina kasas. Kunigas ateina paskutinės išpažinties, bet su Mirtle nesusikalba, nes jos siela yra kažkur toli...

Prieš išvedama mirčiai, Mirtlė atsipeiki ir supranta, kur ją veda. Džiaugsmingai pasako:

— Žinau — dabar viską prisiminsiu, viską. Vienintelis mano troškimas — atsiminti, ką reiškia mano akyse nuolat stovįs mėlynų drabužėlių švystelėjimas ore... Dabar atsiminsiu, tuojau... Veskite mane... greičiau, greičiau!

Mirtlę išvedant, uždanga staiga nukrenta.

Publika ploja, šaukia, trypia kojomis.

Į sceną susirenka visi aktoriai, sustoja į eilę. Uždanga atsidengia. Visi aktoriai nusilenkia. Publika ploja, šaukia, dauguma atsistoja.

Juta jaučiasi išsisėmus ir pavargus. Ji lenkiasi kartu su visais. Staiga jos ausį pagauna vienbalsis publikos šaukimas. Ji netiki savo ausimis — jie šaukia jos vardą.

Juta beviltiškai apsidairo į šalis, nevisai suprasdama, ką tai reiškia.

Uždanga nusileidžia. Publika nepaliaujamai ploja, šaukdama Jutos vardą.

Uždanga vėl atsidengia. Juta stovi nuleidus galvą, susijaudinus, lyg išsigandus. Ar ji ką blogo padarė? Taip šaukiama yra kieno nors vaidyba susižavėjus, bet gi ji...

Pajunta, kad kažkas paima ją už rankos, paveda į priekį ir liepia nusilenkti. Ji nusilenkia ir pamažu pradeda suprasti visa to prasmę.

Tai jos vaidyba taip susižavėjo. Viešpatie, apie tai ji niekada net nedrįso pasvajoti, tarsi tai būtų šventvagiška. Ji norėtų pakelti galvą ir nusišypsoti, bet žandai lyg sustingę, ir į akis sunkiasi ašaros. Kaip baisu! Kad tik uždanga greičiau nusileistų!

Uždangai nusileidus, kažkas priėjęs krato

jos ranką. Juta nedrįsta pakelti akių. Girdi „senio“ balsą:

— Na, mažyte, tu mane taip nustebinai... Dar niekas manęs visam mano režisoriaus darbe nebuvo taip maloniai nustebinęs... Nors anksčiau abejojau, ar tau skirti Evelynos rolę, dabar gi esu tikras, kad tu jai pakankamai stipri. Bet kas tau, tu verki?

Susigėdus Juta ieško mintyse atsakymo.

— Ne, neverkiu...

Senelės dainos posmas suskamba jos ausyse, ir ji nubaigia:

— ... tik sūrus vanduo užliejo akis...

Visi aplinkui pradeda juoktis. Juokiasi režisorius, juokiasi draugai ir draugės.

Ji neverkianti, tik sūrus vanduo užliejęs jos akis... o, kaip tai juokinga.

Tomas Oldenas prasiskina kelią prie jos; jo akyse džiaugsmas.

— Šitaip reikia vaidinti, Juta... šitaip! Prisipažinsiu, kad tavo vaidyba, lyg koks tyras oras, atgaivino tvankias mano, senio, dienas.

— Klausyk, Tomai, tu geriau nebegrądink Jutos, nes jos akis tuoj vėl užlies sūrus vanduo, — įspėja režisorius.

Tomas Oldenas iš pradžių nesupranta, bet visi jam išaiškina: režisoriui paklausus, ar ji verkianti, Juta griežtai gynusis, ne, tik sūrus vanduo užliejęs jos akis.

Tomas Oldenas irgi pradeda juoktis. Švelniai daužydamas delnu Jutos skruostą, pastebi:

— Pasirodo, kad tau ir jumoro nestinga.

MALDOS NEBAIGUS...

Naktų migdytas,
Aušrų prikeltas,
Ar saulės šypsnio nūnai geidi,
Ar būsi tujen
Man džiaugsmas baltas,
Ar skausmu degsi manoj širdy?

Ne man atspėti
Rytojaus dalią,
Nei vakar dieną grąžinti man,
Dėl vakarykščios
Taip širdį gelia,
O rytas žengia naktų kaban.

Tai ko lūkėti
Ir kuo gyventi?
Viena beliko tik nūdiena,

Tik ji bus mano
Saulėta šventė
Ir mirksnio laimės bus man gana.

Bažnyčioj mano
Altoriai svaigūs
Kvapsnių lelijų, karštų maldų,

*Išgersiu taurę
Maldos nebaigus,
Nors būtų joje garai nuodų!*

*Sapnuos sapnuotas,
Aušrų prikeltas,
Širdis manoji byloja tau:*

*Jei būtai tujen
Jai džiaugsmas baltas —
Tau ašai saulės viešnia būtau.*

ŽIRGAS

*Nei sustabdo, nei suskaito
Kas jaunystės žirgo greito
Vingių šuolius, žygių mostus —
Jie pasiekia žvaigždžių sostus!
Jis, kaip vėtra, jis, kaip vėjas —
Vis pirmyn, pirmyn tik skrieja!
Jis, kaip viesulas įsiutęs —
Lekia ten, kur audrų piūtys!
Kas pavojai, kas bedugnės —
Akys — erdvės, žvilgiai — ugnys —
Nei pagaus, nei suvaldys kas —
Jam iš kelio traukias viskas!
Ir nėra jėgos, kur gali
Jam pastoti žemėj kelią!
Jei pasiekt ką pasiryžo —
Iš pusiaukelės negrižo
Be svajotos aureolės,
Nors krauju būt pirkas šuolis —*

*Bus laimėjimo zenitas —
Žodis, drobė ar granitas!
Nei sustabdo, nei suskaito
Kas jaunystės žirgo greito
Vingių šuolius, žygių mostus —
Žemės amžius jais apjuostas!*

AUKSINĖS AGUONOS

*Pasikinkęs pietų vėją,
Apsikaišęs žiedų kekėm,
Jų bulvarais ir alėjom
Mėnuo štai balandis lekia...*

*Pumpurai per naktį šviesią
Krovės. Rytą pražydėjo.
Aguonėlės nusitiesę
Grakščiai linkčioja pavėjui.*

*Aguonėlės, tartum liepsnos,
Rausta, karstosi po kalnus:
Nieks nuo jų nulipt nelieps joms —
Nei lietus, nei rudens šalnų.*

*Tai žydėkite, aguonos,
Čia jums laisvės nieks nevaržo:
Nenupiaus, nekraus į kluonus —
Šita žemė — jūsų daržas!*

*Tai žydėkite, auksinės
Aguonėlės, šviesiai rudos,
Kol išdykę neišskynė
Jūs gražuolės Hollywoodo!*

MANO MEILĖ

*Mano meilė — saulės kasos
Debesėlių ūkanoj,
Sidabrinės ryto rasos
Spindulėlių šypsenoj.
Mano meilė — jausmo jūrė,
Tai audringa, tai rami.
Gilios mintys ją užbūrė
Ir svajojimai pirmi.
Mano meilė — gėlės baltos,
Gėlės skaisčios divinai —
Iš tolių dausų atkeltos,
Kur naktis ir dienos šaltos,
Sniego blizgantys kalnai.
Mano meilė, lyg stirnaitė
Tėviškėlės pašilėj —
Kai medžiotojai pabaidė,
Ji pasislėpė tyliai.
Jei tu pats kada mylėjai,
O kur baigsis — nežinai — — —
Kuri Rojui prasidėjo,
O kur baigsis — nežinia — — —*

HOLLYWOODO LAKŠTUTĖ

*Nežinau, kuo vardu vadiniesi, paukšteli,
Neregėjau tavęs iš arti,
Tačiau tavo giesmė rytmečiais mane kelia
Lygiai taip, lyg lakštutė pati.*

*Tau bečiulbant: „jurgut“,
Ir: „kinkyk“, ir: „važiuokim“,
Nesigirdi tik vieno: „sustok!“.*

*O, paukštelai, giesmė tu mane išvaduoki
Iš nesvietiško ilgesio to!*

*Besiklausant tavęs, kai blakstienas užmerkiu,
Lyg matau: žaliakrantė Neris,
Savo ilgas kasas išsipynusi, verkia...
Ir basa Nemunan ima brist...*

*Lyg matau: ten jinai, kuri laimę sau būrė
Iš ramunės lapelių baltų,
Kai sutemsta — ilgai tolimon klaikion žiūri,
Kur juoduoja eglynas platus...*

DREBULĖ

*Šalia kelio, prie svyrančio medžio
Drebulėlės bailios
Rymo Dievas. Medinis. Jo pradžia —
Metų daug atgalios
Tau paporins kaimynas-senelis,
Pasirėmęs ranka:
„Daugel matė šis dulkinas kėlias —
Atmintis jau menka.
Tiek žinau: varė vyrus už knygą
Į toliausius Rytus,
Vienas, gynęs kitus, tada krito...
Ten kapas išdygo.
Kad praeiviai šį kapą matytų,
Eidami šiuo keliu,
Žmonės papuošė drebulę šitą
Rūpintojėliu“.*

PASKIRTIS

Mercedes-Benz ritasi dykumomis. Nei kelias, nei horizontas, nei tolimi kalnai nerodo jokios gyvybės. Vienintelis judėjimas tai tolimas mirgėjimas saulės atspindžių.

Važiuojame keturi. Aš, Mindaugas Vaidis, vairuoju. Jimas Richteris sėdi greta priekyje. Užpakaly mūsų draugai — Rodinas Saundersas ir Petė Parkinsonas. Mes trys peržengę dvidešimt, o Petė dar vos aštuoniolikmetis. Aš dėviu tamsius saulės akinius, kad bent kiek tą plento mirgesį nustelbtų. O tas plentas vis tęsiasi, lyg begalinis. Ir nepakeliamas karštis tarsi liudija, jog mūsų kelionės numatytasis tikslas tai pragaras.

Rodinas atvynioja cigarą, užsidega. Jis užsitraukia dūmą ir atsidūsta su giliu pasitenkinimu atsikvėpdamas. Tuo tarpu ant sėdynės padėtasis medžio žievės cigaro apvyniojimas atkreipia Petės dėmesį. Jis nustebintas atsisuka į rūkantį Rodiną ir sako:

— Žiūrėk, tavo cigaras šeriasi!

Visi kaip vienas atsisukam į Petę ir, supratę jo pasakymo reikšmę, užverdam giliu, stipriu juoku. Juokiamės tiek, kad veikiai pri-

trūksta kvapo. Juokiamės dykumų plotuose, o mašinos ratai rieda vis tolyn ir tolyn. Tačiau nei kalnai, nei tolimasis horizontas mūsų ratams neteikia pergalsės, nes, kiek mes beriedėtume, tiek vis iškils kiti kalnai, o horizontas juk nepradings.

Yra ir kita dalis šių dykumų. Dalis, kur joks plentas nesiekia. Ir tai štai ten juda kažkokia šachmatinė simetrinė languota masė. Neįžiūrima iš tolo, bet jei priartėtume, tai mums paaiškėtų, kad tą languotąją judesį sudaro devyniolika vienetų. Pamatytumėm, jog ten bėga kažkokie languoti keturkojai gyviai. Kur jie bėga — nežinia. Mes keturi, sėdėdami mašinos kevale, dar šiuo metu jų nematome. Mums jų dar nėra. Šių dykynių karalystėje mes sau viešpatys.

Jie vadina mane „Mindo“. Sako, mano vardas per ilgai trunka ištarti. Nesipriešinu jiems — tegu. Nemanau, kad didysis Lietuvos vienytojas Mindaugas irgi labiau prieštarautų. Jau ne tie laikai. Laikas bėga, o kartu visa ta „pažanga“. Amerikoje laikas tai doleris.

Staiga Jimas sušunka:

— Kas ten?

Sužiūrame visi. Kelio pašonėj stovi „hitchhiker“ — laukianti pavėžinti žmogysta. Spaudžiu gazą. Pradumiam. Ką gi dar priimsi! Nepakenčiu dykaduonių. Rodinas dar siūlo sustoti, priimti. Tvirtai laikausi savo pažiūros — ką čia su nuolaidom! Nepriimsim, ir tiek. Dar jei būtų mergina... bet dabar...

Vėl tie devyniolika languotųjų. Bėga be atodairos, sukeldami dykynių smėlį. Betikslis tas bėgimas — juk karšta kaip pragare.

— Merginoms nereikia prašytis pavėžinti — jas vis tiek paima, — sako ligšiol tylėjęs Petė.

Vėl visi juokiamės. Kai nusiraminam, Rodinas pareiškia jau kitu tonu:

— O gal jam reikėjo pagalbos...

— Jokios pagalbos nereikėjo, — atkertu. — Dykaduonis, ir tiek!

Atsakymo nesulaukiu. Važiuojame toliau.

Tuo tarpu po penkių minučių pasirodo kelyje policijos mašina. Kelių patruliai. Žybčiojanti lempa greitai artėja mūsų kryptimi. Lėkia kaip perkūnas, sakau sau, greit susitiksime.

Policijos mašina praūžia kaip viesulas pro mus, sukdama jau mūsų palikton kryptin.

— Kad jį kur devyni velniai! — smarkiai sužiūręs taria Jimas. Rodinas atsidūsta:

— Dabar tam žmogui bus suteikta pagalba...

Pasižiūriu į savo draugą užpakalinėje sėdynėje per mašinos veidrodį. Po kelių sekundžių pratariau su pašaipą:

— Visiems elgetoms reikia tokios pagalbos...

Niekas toliau nieko nebesako. Rodinas tyli. Važiuojame tolyn, vis tolyn.

Vėl staiga:

— Kas ten? — sušunka Jimas.

Visi sužiūrame priekin. Svarstyti neturiu

laiko — kaip perkūno trenktas, minu stabdį. Mašina skrieja skersai. Staugia stabdžiai, lyg įgelti. Pajuntu gumos kvapą nuo dalinai nuvarytų padangų. Sustojome.

Kaip didžios perkūnijos paliesti, visi kaip vienas nukreipiam žvilgsnį į languotuosius vienetus. Keistas reginys. Stovi sau kelyje nejudėdami. Tačiau matau judesį jų akyse, ir tai mane baugina.

Languotieji tik stebi tą keistąją geležies padargą, kurs dabar užvažiavo jų vieton. Mes bijom išlipti, nepasitikėdami tom paslaptin-gom būtybėm, kurios taip netikėtai pastojo mums kelią.

Pastebim, kad languotumas nėra jų oda. Tai medžiaginė apranga. Šuns dydžio keturkojai aprengti nuo ausų ligi kojų — tik akims išilgai įpiautos skylės. Baugina mane tas reginys. Lyg dykumų dvasios, jie stovi ten laukdami...

Nusprendžiu išeiti. Atidarau mašinos duris ir žengiu lauk. Draugai stabdo, plūsta.

— Nebūk kvailas! — šaukia.

Neklausau jų. Mane traukte traukia tie languotieji gyviai. Išeinu jų pasitikti...

Vos spėju išlipti, kai būtybės šoksta bėgti. Veikiai jos atsiduria kitoj pusėj plento. Svyruoju tarp noro juos vytis ir likti su draugais. Gal saugiau čia, prie mašinos, galvoju ir pasilieku. Gyviai jau už šalikelės kopos. Tik dar nuo jų nugarų matyti atspindys mano saulės akiniuose. Siaubingas languotas atspindys...

— Kas jie? Ko jie čia atsirado?

Pilnas klausimų tas jaunasis Petė.

— Ar turi būtinai būti priežastis? — atsakau jam. — Ar viskam yra priežastis?

Užvedu mašiną, ir varomės tolyn. O nežinom, kad tie languotieji mus stebi. Ar ne ironiška, kad pasaulį sudaro vienetai? Vienetai, kurie tarpusavyje jokio ryšio neturi. Silpnai sutverta, silpnai!

Didžiuojuos savo Mercedes-Benz. Tai europietiška mašina. Iš ten gi juk mano protėviai, mano tėvai. Iš ten gi juk ir aš. Didžiuojuos lietuvių tauta. Didžiuojuos savo garbingą lietuvių kilme. Didžiuojuos, kad štai Visagalis Viešpats suteikė man tą garbės buitį. Didžiuojuos, kad esu lietuvis. Ir tą didžiavimąsi noriu skleisti po visą pasaulį, kad visi žinotų, kaip brangi mums mūsų tėvynė. Taigi sėdėdamas ir galvoju, kaip Lietuvos vardą veikiausiai išgarsinti. Ne, sakau sau, neužtenka, kad ant mašinos turiu užsidėjęs lietuviškus ženklus ir spalvas su žodžiu „Lithuania“. Neužtenka, kad esu savo draugams įpumpavęs Lietuvos reikšmę. Ne, neužtenka. Ir tas noras pagerinti padėtį režia man deginamai širdį. Krūtinė trokšta daugiau žinių pasauliui pateikti, noras veržiasi ereliu skristi į plačiausias erdves. Lietuva, kam Tu mane taip kankini? Ar aš esu vertas tos Didžiosios Gyvatos, kurią Tu man šiais jausmais suteiki? Pergalė Tau, Tėvyne! Pergalė Tau visur ir visada! Ir teneateis laikas, kad mes Tave užmirštume. Tene-

ateis diena, kurios kiekvieną valandą, kiekvieną minutę, kiekvieną sekundę mes apie Tave nepagalvotume, Tavo didžiąja garbe nesididžiuotumėm!

Mano mintis pertraukia Jimo pasakymas, jog jam karšta. Ir negana to: sako, ši diena negraži, biauři. Spirginanti saulė tai pragaro siuntinys...

Rodinas gina dieną.

— Nėra to, kas būtų biauři, — sako.

Turiu atsigręžti.

— Nėra nieko biauřaus? — klausiu.

— Nieko! — atsako Rodinas.

— Kieno tai filosofija? — vedu toliau.

— Tai viso pasaulio Tvėrėjo filosofija! — griežtai pasisako Rodinas.

Akimirksnis tylos. Tada atsigręžiu į Rodiną.

— Žinai, kas biauři? — sakau. — Mirtis! Štai kas!

Tyla.

Barškuolė ant kelio. Stabdžiai vėl sucypia, sustojam. Spaudžiu signalą, bet gyvatė neklauso įspėjimo. Šnypščia savo nepasitenkinimą mumis, ir tiek.

— Akmeniu nudėti! — sušunka Petė, jau belipęs laukan.

Jį sustabdau, sakydamas, kad tai mano auka. Iššaukiu gyvatę dvikovon, sakau. Kiti abejingai žiūri į mane, bet klauso — išlipa iš mašinos, bet leidžia mane kovon.

Užvedu motorą. Mano trys draugužiai pa-

sišalina kiton pusėn plento. Įjungiu motorą. Atgal, tada staiga priekin, ir barškuolė vos tik paliečiama padangos šonais. Gyvatė atsitraukia staigiu šuoliu. Barškesys pasklinda aplinkoje. Vėl pavarau automobilį atgal ir iš naujo paliečiu besiraitančią formą. Ji vėl šnypšdama nusirango. Vėl barškina savo išspėjimą. Iškišęs galvą pro langą, vairą pasuku tiesiai ant roplio, kuris dabar įniršęs šoksta man į veidą, bet, nepasiekęs mano galvos, susiduoda į mašinos duris, skardžiai skambtelėjęs skardą. Dabar jau tikrai įniršusi, sakau sau, sukdamas vėl vairą iš naujo pulti. Bet štai gyvatė jau pradeda bėgti! Ji slenka kiton pusėn plento! Nejaugi pasiduoda? — galvoju. Mano draugužiai jau traukiasi — tokio „svečio“ jie nenori.

— Greičiau, Mindo! — šaukia. — Tuoj paspruks!

Negaliu to leisti. Roplys privalo dvikovą baigti. Kitaip neleisiu — privalo gintis arba mirti! Tačiau neatrodo, kad roplys pripažintų šį mano nusistatymą. Nė neatsigręždamas į savo priešą, šuoliais mauna skersai plento.

Spaudžiu gazą. Motorui kaukiant, įjungiu bėgį. Pašoksta keturratis plieno milžinas ant bėgančio gyvūno. Tačiau roplys praslysta nesutraiškytas. Nei priekiniai, nei užpakaliniai ratai neužkliudo. Šėtoniškai raitydamasis, roplys vis skrieja skersai plento. Štai jau atsidūręs ant vidurkelio linijos. Mano draugai pradeda šaukti: „Greičiau, greičiau, jis pabėgs!“ Man prakaitas pasipila nuo kaktos, ir

skubu gyvatę pavyti. Baimė ima, kad roplys pabėgs. Įjungiu atbulinį bėgį. Ratai erzinančiai sucypia nuo staigaus mašinos šuolio. Vėl pradinis bėgis ir atnaujintas puolimas. Keistas, šiurpus pasitenkinimas pripildo mano širdį, kai vėl skubu į savo tikslą — atimti gyvybę.

Pasiveju roplį ir, sukdamas ratus, mėginu padanga užkirsti kelią. Nagi vėl ji praslysta ir raitosi tolyn. Mėginu užpakaliniais ratais, bet vis nepataikau. Gyvatė jau netoli žvyro. Skubu į paskutinį žūtbutinį šuolį. Priartėjęs smarkiai suku ratus šonas į šoną. Nepavyksta ir tai. Roplys vis praslenka. Peržargdinęs plentą, mėginu paskutinį manevrą. Ratas sustoja vos keli coliai nuo gyvatės galvos. Ji akimirksniui sustoja, pakeldama savo žvynuotą galvą, ir pažiūri tiesiai į mane, o aš, iškišęs galvą pro langą, stebiu ją iš mašinos. Ji tyli — nei barška, nei šnypščia, tik stebi mane, savo mirtiną priešą, lyg norėdama nudurti mane savo mirtinu žvilgsniu.

— Narsi gyvatė, — alsuodamas prisipažįstu. — Tikrai narsi — narsesnė už mane...

Mano mintims roplys neduoda daug laiko — paskutiniu šuoliu jis aplenkia mašinos ratą ir atsiduria plento pašonėj, kur tinkamesnis paviršius slinkti. Per žvyrus gyvatė slenka į smėlio kupstelį ir taip vis tolyn, kur mes jos jau ir neįžiūrime.

Išlipu iš mašinos. Subėga mano draugai. Jimas pradeda priekaištauti:

— Kodėl neužbaigai? Juk kova nebaigta!

— Štai akmenų! — pasiūlo judrusis Petė.
— Greičiau, greičiau! — šaukia.

Rodinui nei šilta, nei šalta — jis daugiau stebėtojas negu veikėjas.

Pagaliau Petė neiškenčia ir, pasiėmęs gero dydžio du akmeniu, pradeda bėgti gyvatės link.

— Stok! — šaukiu. — Nedrįsk nugalėtojo sukruvinti!

Petė apstulbęs sustoja. Jimas atsisuka į mane ir pilnom klausimų akimis sužiūra mano veidan.

— Kaip tai „nugalėtojas“? — klausia nustebęs.

— Taip, nugalėtojas! — atsakau. — Gyvatė laimėjo kovą. Dabar mes neturim teisės jos paliesti!

— Kokių būdu jis nugalėtojas!? — klausia vis nustebęs Petė. — Roplys nekovojo — pabėgo ir tiek! Tai greičiau bailys!

— Joks bailys! — atkertu. — Kovos laukas buvo plentas. Roplio užduotis buvo tą kovos lauką pereiti, išvengiant mirties. Taip jis ir padarė! Taigi ir laimėjo kovą! Dabar bet koks pasikėsinimas prie jį būtų neteigus.

Dabar jau Rodinas įsiterpia:

— Neteisu, sakai? O ar pats galvoji, kad 3000 svarų plieno mašinos antpuolis prieš beginklį gyvį teisus?

Į Rodino klausimą negaliu atsakyti. Man stinga minčių, tiesiog neturiu nuomonės, ar tai buvo, ar nebuvo teisu. Pagaliau, sakau sau, ar tai svarbu? Nusisuku jau eiti, kai staiga dingteli mintis:

— Roplys nebuvo beginklis, — sakau savo draugams atsisukęs. — Jis turi tokius mirtinus nuodus, kurie nudėtų mus visus penkis. Taigi, jis buvo ginkluotas, ir užtat mano kova su juo buvo teisėta ir visais įmanomais atžvilgiais pateisinama!

— Ką tie nuodai, — sako Rodinas, — kai priešas sau kaip ponas sėdi užsibarikadavęs plieno apsauga!

Mane Rodinas keistai erzina. Nejaugi tai taip svarbu? Gyvatė — roplys, ir tiek. Argi mes čia sprendžiame kokį tarptautinio masto įvykį? Tačiau negaliu išbūti tinkamai nepasireiškęs. Tai lietuvių didžioji prievolė. Viena pačių didžiausių lietuvių dorybių tai tvirtas nusistatymas. O kartu jo didžiausia yda — užsispyrimas. Kartais, turiu prisipažinti, dorybės neina atskirai nuo ydų. Šis pasikalbėjimas su Rodinu man ir yra toks atvejis.

— Kovos laukas buvo plentas, — sakau. — Pergalės tikslas buvo to plento ribose priešą nudėti. Jeigu aš roplio kovos lauke nenudėjau, taigi ir kovos nelaimėjau!

— Betgi jis tavęs irgi nenudėjo, — tęsia Rodinas. — Tai kam sakai, kad jis nugalėtojas?

Atsakau Rodinui labai paprastai:

— Daviau ropliui galimybę tapti nugalėtoju dėl to, kad prieš jį kovojau mano naudai neapsakomai lemiančiomis pirmenybėmis. Ir štai gyvatė išliko gyva. Ji pasiekė savo pergalės tikslą — žvyruotą paplentį. Tuo būdu ji ta-

po nugalėtoja. Tai buvo teisėta pergalė, ir tam narsiajam nugalėtojui ropliui reiškiu didžiausią pagarbą!

— Tebūnie taip! — pagaliau sutinka Rodinas, dar pridėdamas: — Visuose karo statuose sakoma, kad kare viskas leistina, viskas teisėta ir teisu. Taigi ir ši kova buvo teisi, nors tu ir turėjai pergalei atsiekti visas pirmenybes.

Matau Rodino akyse neišaiškinamą žibesį, lyg būtų tapęs apšviestas gilaus susipratimo. Žinau, kad jis man nusileido. Lyg gindamas jo ankstesnes nuomones, lyg nusileidamas jam, baigiu gyvatės dvikovos nuotykį šitaip:

— Kare nėra teisėtumo, nėra garbės, o labiausiai nėra pergalės!

Toliau, jau žymiai toliau plente, malšindamas važiavimo nuovargį, Jimas įsijungia radiją. Kaip perkūnas užtrenkia mus visus „Beatles“ muzika. Rodinas neiškenčia neišsiterpęs ir, Jimo ir Petės susižavėjimo skaudžion sąskaiton, išjungia stotį.

— Tai darau, — pasisako „Beatlių“ priešas, — savo sveikatos sumetimais. Esu dar per jaunas mirti, o ta „muzika“ mane tikrai prazūdytų.

Neiškenčiu nepasinaudojęs šia proga. Atsigrėžiu į Rodiną ir sakau:

— Na gi, Rodinai, tik įsivaizduok, kokia garbė būtų mirti, „Beatlių“ muzikos palydėtam!

— Tai, perkūnas! — nusikeikia Rodin. — Nei mirtyje negali rasti ramybės nuo „Beatlių!“

Važiuojam toliau. Ak, kad taip būtų lietuviškos muzikos — kokia didinga, narsi, melodinga: kad tie mano draugužiai bent žinotų! Kaip didžiuočiausi! Ir kodėl gi **lietuvų** tautą pavergti — kodėl gi lietuvių?.. Įsivaizduokite, ką pasaulis praranda! Ką pasaulis praranda, neturėdamas laisvos Lietuvos!

Bet juk aš laisvas, sakau sau. Juk aš lietuvis, ir aš laisvas! Argi aš ne ta pati tauta? — Bent jos **dalį**, teisėtai sakant. Argi neįmanoma mums, išeivijai, būti pasauliniu pavyzdžiu, nors tėvynės žemė ir pavergta? Argi neįmanoma?..

Net ir dykumose nerandu ramybės — lietuvių tauta įpareigoja visus jos vaikus. Ir nė vienas mūsų negali tos šventos tautinės pareigos nusimesti ligi mirties, o gal net po jos.

Tie, kurie nusimeta ją, jau gyvena mirtyje, nes be tautinės savijautos nėra gyvenimo! Ir tai geriausiai žino lietuviai.

Sportinė mašina. Jaguar. Kad neria, tai neria! Suprask, įsivaizduoja lenktyniaujas. Staiga šoferis pasuka mano pusėn ir įsuka mano kelin. Beprotybė! Bet išeities nėra — jo mašina per arti. Instinktyviai staiga pasuku vairą šonan, kai tuo tarpu apkvaišęs Jaguaro vairuotojas paskutiniu akimirksniu nuskrieja savo pusėn. Jau aš žvyre, bet šiaip taip išlaikau kontrolę. Dar pasukdamas vairą, slystančiomis padangomis vėl atsiduriu mesfalte. Paskutinis man įsmigęs vaizdas: krintas į akis ryškus Jaguaro raudonumas ir šalia beprotiš-

ko vairuotojo sėdinti jauna moteris, kurios ilgi plaukai nešte nešasi pavėjui. Moters skardusis išdykėliškas klyksmas nuaidi visu kūnu, kai Jaguaras praduria, ir vėjas stukteli langus, o šiurpuliai pereina nugarkauliu.

— Kad jį kur devyni velniai! — nusikeikiu lietuviškai, visai užmiršdamas, jog mano draugužiai nemoka tos kalbos. Tačiau matau, kad jie supranta. Pasirodo, keiksmas lieka keiksmu, kad ir kokią kalbą benaudotumei. Tokiais atvejais, kur kyla gyvybės klausimas, susikalba su žmogum net gyvulys.

Atleisdamas rankas nuo vairo, persižegnoju. Mašina staigiu judesiu nukrypsta į šalį. kai persigandęs Jimas sulaiko laisvai judantį vairą.

— Dėl Dievo meilės, Mindo! — surinkas jis. — Žegnokis tinkamu laiku!

— Atsiprašau, — atsakau.

Tuo tarpu kyla mintis, kuri keistai ir šiurpulingai sukrečia: vadinasi, įmanoma žūti net pakėlus ranką žegnotis! Ar ne keistas reiškinys?

Dar nesibaigia epizodas. Rodinas dabar pareiškia:

— Kitąsyk leisk man tave peržegnoti. Arba, dar geriau, kai tenka melstis, tai visai praleisk dalį ceremonijų. Malda vis tiek bus išgirsta.

Palinguoju galva. Sutinku su Rodinu.

Važiuodami toliau, užtinkame bites. Žaibo greitumu, be perspėjimo, tankus spiečius atsi-

muša mums į langus. Šaukiu uždaryti. Laimel, draugai reaguoja greitai. Bitės vidun nepakliūna, bet ne ta viena bėda: dabar turim šviežiu medum aplipusius langus. Esu priverstas pašonėj sustoti.

Vis ta negailestingoji, karštoji saulė! Vis tos nesibaigiančios smėlio kopos...

Mums visiems keturiems apstojus bagažinę, kišu spynon raktą. Mat, esu tokiem atvejam pasiruošęs: turiu vandens ir valomojo popieriaus. Dabar, sakau, valysim langus.

Bagažinę pradarius, ten, tamsiame mašinos rūsyje, slypi jauna, daili, apie dvidešimties metų amžiaus moteris. Mes išsižiojame. Netikiu savo akimis. Uždarau dangtį, kad šis „sapno reginys“ pranyktų. Atidarau vėl, bet, pasirodo, tai ne sapnas. Bet iš kur gi ji!? Sėdi sau spoksodama, patogiai susiraičiusi ant mūsų kelioninių apklotų.

— Labas, — sako vakarietišku Amerikos akcentu. Dailiai nusišypso, žiūrėdama man tiesiai į akis.

— Vadinas, nesapnuoju? — pusiau stenėdamas paklausiu ją.

— Norite gal, kad įgnybčiau? — pasiūlo blondinė, jog tikrai įtikintų, kad tai ne sapnas.

Paprastai tokį pasiūlymą, žinoma, priimčiau, bet šįsyk nedrįstu. Siūlau jai išlipti. Pasiūlau jai saulės vaizdą.

Ji priima saulę, priima ir mus. Prisistatome vardais. Naujoji ateivė esanti Butterfly, tai yra Plaštakė.

— Tinkamas vardas, — sakau. — Jūs kaip Plaštakė čia ir atsiradot. Nė nematėme, kaip, kur ir kada mūsų lizdan įlėkėte. Bet sveikinam! Ir juo labiau džiaugiamės, kad išlindote!

Vėl ta žavioji šypsena. Tokia ji patraukli, ši mergina. Bet dalinai nuliūdęs pamąstau: juk ne lietuvaitė... Mano draugams, žinoma, tai nesvarbu. Jie paskendę amerikinėje jūroje. Jie tapatybės neturi. Bet aš juk tautai pažadėtas... Privalau nenuitausti. Privalau lietuvišką šeimą kurti, o ne mišrią. Taip, reikia sutikti: Lietuva suvaržiusi savo vaikus. Bet tas suvaržymas ir yra visas gyvenimas. Tebūnie taip! Kada nors bus jungtinis pasaulis, bet bus ir Lietuva!

Man patinka Plaštakės grakštumas, jos kūno tvirtas pilnumas. Patinka, kaip ji rengiasi, o į akis krenta jos languotoji skarelė, kurią Plaštakė dėvi ant kaklo.

Netrukus jaučiamės, kaip seni draugai. Kalba eina sklandžiai, nevaržoma. Nuvalome mašinos langus ir tęsiame kelionę.

Plaštakė atsisėda užpakaly, tarp Rodino ir Petės, kuriuos, matyt, jaudina gražiosios merginos artumas. Aš stebiu ją tik pro veidrodį. Matau jos dailų veidą, žavią šypseną. Žinau, jog ji mane irgi stebi. Man ypač krinta į akis jos languotoji skarelė, kurios atspindžiai nuo veidrodžio atsimuša man į akinius. Suprantu, kad yra ryšys tarp visų gyvių, ir tuo pat žinau, jog Plaštakė ne išimtis. Tai žinočiau net ir be tos languotosios skarelės.

Ryšys užtinkamas visur. Štai didmiestyje ant dangorėžio stogo balandžių rikiuotė išduoda tą patį ryšį. Paukščiai tupi šaltyje susigūžę keturkampine mase. Kas antras juodas, kas antras — baltas. Ta pati šachmatinė schema, kuri atsišaukia ir dangorėžio apšviestuose languose naktį: vienas vis šviečia, o gretimas slypi tamsoje. Tai paties atomo sudėtis. Tai Galingojo tvarka.

Dabar penki prieš dykumas. Rieda ratai, zvimbia motoras, o plieninio kevalo viduje žmonės kalbam.

Vėliau sustojame. Vaikščiojam žydinčiam rojuje. Net ir dykuma turi savo klestėjimo sezoną. Laimei, mes kaip tik į ją ir pataikėm. Tikrai gyva gegužinė tarp žydinčių dykuminių augalų.

— Tikras rojus, — susižavi Plaštakė.

Taip, taip.

Užtinkame gėlę. Ji tokia daili, grakšti, spalvota ir meili — kaip mūsų naujai surastoji Plaštakė. Rodinas pasilenkia ir nuskina gėlę

— Štai tau, — tiesdamas grakštųjį augalą Plaštakei, pasako Rodinas.

— Tą gėlę tu nužudei! — jam tąsyk pasakau. — Tu jos žydinčią gyvybę atėmei!

— Taip, — sutinka Rodinas, — tačiau ji vis tiek žydi. Jos grožis tebegyvena Plaštakės rankose!

— Labai graži gėlytė... — žavisi Plaštakė.

Nežinau, ar mergina pastebėjo paniekos toną mano žodžiuose, bet vis tiek sakau:

— Kam reikalingas **miręs** grožis!

Tuo tarpu gėlė išsprūsta iš Plaštakės pirštų ir nukrenta. Nemanau, kad tai netyčiomis buvo padaryta. Mano nuomone, gėlėlė buvo numesta...

Užtinkam kaktusą. Žalias, status, išpūdingas.

— Aštrieji spygliai tai bent apsauga, — sakau. — Kad taip žmonės tokią apsaugą turėtų...

— Būtų gerai moterims, — prataria Plaštakė.

— Nemanau! — sako Rodinas.

— Kodėl gi ne? — klausia Plaštakė.

— Moterys mėgsta būti liečiamos, o jų pasisakymas už apsaugą tai klastinga vaidyba!

Plaštakė nusišypso. Neabejoju, kad ji su Rodino pasisakymu sutinka, nors jos moteriška pareiga būtų to neišduoti.

Pagaliau sužinom, kaip Plaštakė atsirado tarp mūsų. Nustebina mus jos pasisakymas, jog ji pabėgo iš namų. O dar labiau nustebina, kad ji įlindo bagažinėn. Įlindo benzino stotyje, kai buvome nužingsniavę prausyklon.

Grįžtant — vėl barškuolė. Vos neįgėlusi Plaštakei kojos, galą ji gavo nuo Jimo peilio, kuriuo, vos spėjęs iš makšties ištraukti, nukirto baisiajam nuodnešiui galvą.

— Gaila, — sako Plaštakė, — tokia graži ši dykuma. Kam gi kartu ir tokia klastinga...

Važiuojančius mus lenkia motociklistai. Velniški padargai, velniški ir jų vairuotojai.

Net patys prisipažįsta: pasivadinę „Pragaro važiuotojais“. Juodi odiniai apsiaustai, aukštytyn kojom iškeltos motociklų rankenos, o ant jų pasikabinę pusžmogiai - baidyklės man primena cirke motociklais važinėjančias beždžionės, kurios ratu tik suka ir suka, jokio kito tikslo neturėdamos.

Štai, kad taip būtų lietuviai! Važinėtumėm su lietuviškom spalvom išpuoštom žaliom odinėm kurtkėm. Mano ženklas — Vyties Kryžius. Jokia kita tauta tokių garbingų herbų neturi. Tai bent didžiuočiausi šimtais lietuvių! Bet likimas toks, kad tai tik svajonė.

Privažiuojame miestelį. Užename į kavinę. Na, gi ir vėl tie užkerėti amerikoniškieji „hamburgers“! Argi kitokio maisto šie „naujojo pasaulio“ gyventojai nežino? Koks jų menkas skonis! Užsisakau blynų. Bet kad tie blynai ir menki — lengvi kaip pūkai, tik juokas. O, kad taip būtų lietuviška užėiga! Tai bent skanėstų pasirinkimas! Vargingas pasaulis!

Mūsų pašnekesys dabar pasuko į kitas temas. Mat, mergina tarp mūsų.

— Pilnas pasaulis moterų ir vyrų, — sako Rodinas.—Kaip sunku susirasti visai tinkamą! Tai įrodo didelis skyrybų skaičius. Jie nedera viens su kitu, ir tiek. Jeigu būtų galimybė išsijoti visus pasaulio žmones, tai neturiu nė mažiausios abejonės, kad kiekvienas surastų sau visais atžvilgiais **tobulą** gyvenimo draugą. Ar ne tiesa?

Vieni palinguoja galvomis, kiti tyli. Rodinas tęsia:

— Milijonai žmonių — milijardai! Ir kaip gi juos visus išsijoti?..

— Man jau lengviau, — sakau jiems. — Man tik tris milijonus reikia išsijoti, ir dar nė tiek nereikia, — tęsiu, — nes pusė yra vyrai, dar pusė vaikai, o dar kita dalis seni ir vedę. Taigi, matot, įmanoma nuveikti net didžiausius užsimojimus, tik reikia ryžto!

Jie visi žino, kad aš lietuvis, o jeigu „užmiršta“, tai, nebijokite, primenu. Dabar ir Plaštakė jau žino. Tur būt, ji supranta, kad niekas iš mūsų bendravimo neišeis.

Vėliau tie amerikoniški „šokiai“.

Su vakaru baigiasi dykumų nuotykis. Atsiduriam pagaliau didmiestyje. Išlaipdinu draugus, o Plaštakę pasilieku paskiausia išlaipdinti. Dabar bus proga ją pakviesti pasimatyti...

Mane pritrenkia jos nesutikimas. Netikėtina staigmena! Buvau visiškai įsitikinęs. Jog jai aš labai patinku. Ir kodėl gi ne? Juk esu, vyriškais standartais šnekant, „gražus“. Tikrai keistas reiškiny.

Tebūnie! Aš su lietuvaite! Neturėjau teisės nė galvot kitaip.

Išleidžiu Plaštakę prie autobuso sustojimo vietos. Išsiskiriam vis tiek draugais — ji mane meiliai pabučiuoja, padėkodama už maloniai praleistą laiką, ir, kaip ta menamoji plaštakė, nuplasnoja sau didmiesčio vėjais. Pasižiūriu dar paskutinį sykį į dailiąją kitatautę merginą ir varausi kaip vėjas namo.

Lietuviški ženklai ant automobilio, Vyties Kryžius ant marškinių, Pergalės Dvasia širdyje — visi varo mane Didžiosios Gyvatos sparnais. Lekiu didmiesčiu Lietuvis, nepaskendęs kitataučių mišiny.

Įrodžiau kitiems savo Tautinį Savitumą. Likau, kas esu!

Mano paskirtis atlikta. Taigi šia diena esu visiškai patenkintas.

TRYS SAUJOS SMĖLIO

(Tonės K. 10 m. mirties sukaktis)

*Buitis —
sopulio skiautė
vakario vėjo nupūsta į nežinią.
Skaudus saulėlydžio sudiev.*

*Jūs bailiai tūnot šiapus vartų,
o aš žengiu anapus angos:
tau liks gyvenimas - mįslė.*

*Būta dailaus dienovidžio —
kraujo tvinkčiojimas smilkiny,
akys perregi daiktus,
smegenys skrodžia pasaulį —
sparti žemiško žygio žanga.*

*Giltinė žiežula
mostelėjo dalgiakočiu ir —
nieko nebeliko...*

*Tik kruvinu graudžiu
nubaigia gesti vakarykščia valanda,
o kelio dulkėje —
mirties vaga...*

— — — — —

*O, liko mums —
klūpojimas ant akmenio,
gedulinė slėgmė,
peilio geležtė širdy.*

*Ir vis dunksės
trys saujos smėlio
kapinyno duobėj —
į mylimą veidą...*

GINTARO KAROLIAI

*Gintaro geltono dovanų sesutei...
Baltijos tas auksas guli man delne —
Jį bučiuoju kartais ir glaudžiu prie veido
Ir girdžiu lyg vėlei jūrą ošime. — — —*

*Vėsūs tie karoliai, kaip jos šaltos bangos,
Juos deduos ant kaklo, gelia širdyje —
Suskaitau kiekvieną, ir sunku taip daros,
Jųjų tiek, kiek metų svetimam krašte...*

*Gintare geltonas, aukse mano krašto,
Tu kalbėt nemoki, nei paguost mane —
Bet kaip gera, miela rankoj jus turėti
Ir žinot, kad grįšiu nors tiktai sapne...*

MINUTĖ

*Nebus dangus man mėlynėsnis,
Gražesnė žemė apsnigta,
Praėjusi diena brangesnė, —
Kaip su tavim tada — — —*

*Nevisuomet man akys verkė,
Ir laimės buvo man gana,
Tik ji kažko širdin įstrigo, —
Minutė ta viena — — —*

BRANGENYBIŲ DĖŽĖ

*Maža dėžė ta brangenybių,
Kurį aš su savim nešu —
Nėra ten deimantų nei aukso,
Tačiau aš skirtis negaliu. —*

*Tenai žydrus dangaus kraštelis,
Žiedelis mėlynas linų,
Girdėtas meilės pirmas žodis,
Šypsnyš akių Tavų.*

*Dainuota Motinos lopšinė,
Drugelis be sparnų,
Varpelio skambesys mokyklos,
Vardai draugų senų.*

*Ten šlamesys klevų už lango,
Tie žingsniai metų einančių. —
Šukė ten veidrodžio upelio
Su mano žydinčiu veidu.*

*Maža, ir niekas jos nemato,
Tenai nėra brangių turtų,
Nėra nei deimantų, nei aukso,
Tačiau aš skirtis negaliu.*

LINO ŽIEDAS

*Ir gaila man Tavęs, šalie Rūpintojėlių,
Man gaila Tavo išverktų akių —
Kaip motina sava krūtim mus maitinai kiekvieną,
O mes apleidom slenkstį tų namų —
Kas suskaitys kraujo lašus išlietus,
Ir kas liūdės? — Tiktai širdis Tava!
Kad nužymėti bus kapais vaikų keliai pasaulio,
Ir kas žinos kodėl, už ką?
Ir, rodos, meldėmės prie Tavo žemės saujos
Ir prašėm mūsų išklausyt maldas.
Kuom nusikalto, Viešpatie, Tau žiedas lino,
Kad jis nemato saulės, tik audras? —*

RAŠYTOJAS IŠ TEATRO

1962 metų vasarą Jungtinėse Amerikos Valstybėse, Kalifornijoje, Los Angeles mieste, staigiai išsiplėtusia gerklės ir plaučių vėžio liga mirė žinomas Lietuvos aktorius, režisorius ir dramaturgas Gasparas Velička. Didelio draugų ir pažįstamų būrio palydėtas ir palaidotas šio miesto katalikų Calvary kapinėse, kur amžinam poilsiui yra atsigulę taip pat prof. Mykolas Biržiška, pedagogas ir kultūrininkas Kazys Barys-Barauskas ir daugelis kitų lietuvių.

Gasparas Velička tebelaukia ir yra vertas platesnės studijos apie jo ilgą kūrybinę veiklą lietuviškuose teatruose Lietuvoje ir užsienyje ir taip pat jo rinktinių raštų išleidimo.

Baigęs dramos studiją Kaune, jis tuoju gavo progos pasireikšti rež. Andriaus Olekos-Žilinsko suorganizuotame Jaunųjų Teatre. Vėliau Švietimo ministerijos buvo pasiūstas į Argentina organizuoti ir išplėsti pietų Amerikos lietuvių teatrinės ir kultūrinės veiklos. Grįžęs prieš karą Lietuvon, ilgiau dirbo aktoriumi Klaipėdos dramos teatre ir Klaipėdos radiofone, kur tuo metu parašė ir pastatė keliolika ra-

dijo vaidinimų ir taip pat instruktavo Klaipėdos krašto lietuvių teatro mėgėjų būrelius.

Naciams užėmus Klaipėdą, ši veikla nutrūko. Netrukus G. Velička buvo priimtas į lietuvių dramos teatrą Vilniuje, kur gavo progos plačiau pasireikšti kaip aktorius pirmuoju bolševikmečiu, ir tuo metu jame kilo sumanymas aktyviai įsijungti į vadinamųjų liaudies ansamblių sąjungą. Šią veiklą ypač plačiai ir našiai jis buvo išvystęs nacių okupacijos metais, paskirdamas visą savo laiką ir talentą, kaip liaudies ansamblio Vilniuje meno vadovas ir režisorius.

1944 metais G. Velička drauge su būriu kitų Lietuvos teatralų, nesutikdamas antrą kartą pergyventi bolševikų okupacijos, pasitraukė į Vakarų ir vėliau pabėgėlių stovyklose drauge su muziku St. Sodeika vėl išplėtojo liaudies ansamblio stiliaus meninę veiklą, statydamas senuosius ir rašydamas naujų veikalų, juos režisuodamas ir pats vaidindamas. Mėgiamiausias jo žanras buvo, sakytume, lyrinės „liaudies operetės“, kur lietuviško kaimo gyvenimo siužetus jis papildydavo ir apipuošdavo liaudies dainomis ir šokiais. Jis buvo šio žanro pradininkas ir kol kas iškiliausias kūrėjas.

1948 metais atvykęs į Ameriką, jis turėjo visą laiką didelių sunkumų, nes stigo sąlygų pasiskirti tik meninei kūrybai. Ilgiau gyveno Čikagoje, Omahaje (Nebraskoje) ir Los Angeles (Kalifornijoje), kur visur laisvalaikiais buvo kūrybiškai aktyvus ir paliko pėdsakų, kaip

lietuviškų teatrų organizatorius, režisorius, aktorius, dramos mėgėjų būrelių mokytojas. Visose tose vietose statė savo žinomąsias lyrinės „liaudies operetes“, kaip „Nemunas žydi“ ir kitas, savo spektakliais pasiekdamas aukšto lygmens.

Jo gyvenimo sąlygos kiek palengvėjo tik per paskutinius porą metų Kalifornijoje, kur pasisekė surasti pastovaus ir jam patinkamo darbo Hollywoode, — ne tiesiogiai teatrinėje srityje, bet, sakytume, prie filmų teatrų, kur didžiojoje Universal filmų studijoje jis buvo gavęs teatro dekoracijų ir scenovaizdžių paruošimo technikinį darbą. Tas darbas jam patiko, buvo pažįstamas, ir jam jis turėjo gabumų. Deja, staigi ir nepagydoma liga jį čia pakirto dar ne senatvėje, o pačių kūrybinių jėgų aukštumoje.

Paliekant tuo tarpu nuošalėje jo kaip teatro veiklą, įdomiausia čia būtų pažymėti, kad visada, o ypač pastaruoju savo gyvenimo dešimtmečiu Gasparas Velička reiškėsi kaip lietuvių rašytojas. Pirmiausia, kaip dramaturgas. Jis buvo parašęs visą eilę trumpų radijo vaidinimų, jie buvo visi suvaidinti, tik jų rankraščių neliko ar išsimėtė. Bet liko, nors išsimėtė, jo stambieji veikalai, kaip „Minija vėl išsiliejo“, „Lėk, lėk, mano sakalėli“, „Lunatikai“ ir kt.

Šalia to, jis protarpiais rašydavo eilėraščių ir novelių, kurių tik viena kita buvo išspausdinta. Visos kitos liko rankraščiuose, bet

kiek palaidos, regalutinai išbaigtos, reikalingos tvarkymo ir redagavimo. Visur pažymėtinas jo stiliaus išskirtinis lyriškumas ir poetiškumas.

Su Amerikos gyvenimu Gasparas jautėsi nesutapęs, nenorėjo ir negalėjo prie jo prisitaikyti. Jo tėvynės nostalgija buvo begalinė, jo įsigyvenimas į Lietuvos gamtovaizdį, tautos dvasią ir formą buvo nepakeičiami. Net ir Kalifornijoje jis geriau pasijuto tik sveikatos pozūriu, kur atvyko ieškodamas paguodos nuo kankinusio reumatizmo, bet pati pietų šalies gamta, per daug saulės, per daug sausros jam nepatikdavo ir lyg dar daugiau jį kankindavo.

Be galo gaila, kad Gasparas nesuspėjo įvykdyti dar vieno savo literatūrinio užsimojimo — plačiau aprašyti lietuvių teatro ir kultūrininko išpūdžius apie Hollywoodą, filmų pramonę ir t.t. Tam jis rimtai ir su ūpu ruošėsi, turėjo nemažą patyrimo ir jau buvo pradėjęs, net to veikalo pradžia išspausdinės „Lietuvių Dienų“ magazine. Draugams jis nuolat pasakodavo tos knygos vaizdus, kur tikrovė maišėsi su fantazija, nuotykiiais ir anekdotaais, tikrais ir jo sugalvotais. Gasparui jau susirgus, kartą paklausiau: kaip su knyga apie Hollywoodą, ar suspėsi pabaigti, kol dar tvirtas?.. Jis atsakydavo: — O, suspėsiu, jau daugiau negu įpusėta, jau eina prie galo...

Deja, taip nebuvo. Iš jo kalbų ir pasakojimų buvo aišku, kad ta knyga baigta ar eina prie galo tik jo mintyse, išgyvenimuose, bet ji

dar nebuvo surašyta popieriu. Kai mirė, nė vieno naujo šios knygos rankraščio puslapio dar nebuvo parašyta, be to, kuriuos magazine išspausdino.

Bet už tat Gasparas paliko gana daug visokių užrašų, kurie yra labai būdingi jam, kaip žmogui, kaip teatralui, rašytojui ir filosofui. Tai lyg savo rūšies dienoraščiai, — tik ne tokie, kaip paprastai kiti dienoraščius rašo. Vienas bloknotėlis net turi vardą — „Ateinančios ir nueinančios mintys“, pradėtas jau Kalifornijoje. Bet po keliolikos puslapių nutrūkęs. Liko ir kiti bloknotėliai su pavieniais įrašais. Bet daugiausia atskiri popieriaus lakšteliai, ant kurių užrašyta tai viena, tai kita jo mintis, pastaba, išpūdžiai, samprotavimai. Kartais tik šiaip ant lapelio šono, popieriaus gabalėlio, laiško voko, krautuvės sąskaitos, laikraščio nuoplėšos, cigarečių pokelio...

Visa tai sutvarkyti, nurašyti, sugrupuoti, suredaguoti būtų ilgas ir didelis darbas ir gal kada nors kas nors tatai atliks.

O tie užrašai yra įdomūs, pilni sąmojo, jausmo, lyrikos, filosofijos, autobiografinių duomenų, dalis neabejotinos ir išliekančios literatūrinės vertės. Sudėjus krūvon, jie sudarytų gerą tomelį. O tai yra savo rūšies literatūra, kuria ypač praeityje labiausiai yra garsėję vadinamieji prancūzų moralistai, kaip Pascalis, La Rochefoucauld ir kiti.

Gasparas Velička buvo veiklus ir vertingas Los Angeles Dailiųjų Menų Klubo narys.

Paminėdamas atsiskyrusį iš gyvųjų bičiulį specialiaame klubo pobūvyje 1962 m. gruodžio 1 d., aš atsitiktinai parinkau keliolika išrašų iš jo paliktų dienoraščių. Man rodos, tie perliniai gabalėliai geriau ir vaizdžiau negu kas kita apibūdina jo turtingą ir įdomią kūrybinę asmenybę, jo būdą ir stilių, jo žmogiškąją gilumą, žvilgsnio originalumą ir rašytojo talentą.

Čia mirė Lietuvos aktorius, režisorius ir rašytojas, kurio tik kūnas ilsisi smėlingoje ir akmenuotoje pietų šalies žemėje. Gi jo širdis ir dvasia nuolat skrido tik į šiaurę, toli už vandenynų, į gimtąją tėvynę prie Nemuno. Gasparas buvo neatskiriama suaugęs su savo tautos žeme ir žmonėmis, ir jiems jis visada priklausys.

*
**

GASPARAS VELIČKA

Išrašai

„ATEINANČIOS IR NUEINANČIOS MINTYS“

Kalbėčiau apie kokią nors realizmą, jei žmogus gyventų nors 500 metų. Dabar jis nesusivokia — ko jis čia? Neišaiškintas ir grubus sapnas.

Ir visa tai, ką mes padarėm, yra mūsų blaškymasis, nesurastas atsakymas į didįjį klausimą. Ar tai yra realu?

Buvimas — akimirka. Ir ji, tur būt, duota to-
kia trumpa, kad mes nesuspėtume rasti atsakymo.
Tikroji realybė bus tas atsakymas.

..

Viešpatie, mane sąžinė graužia, kad aš pradėtu
abejoti Tavo gailestingumu.

..

Duokite man pagrindą nebijoti. Ir duokite man
pagrindą tikėti, kai aš nematau nė vieno tikinčio
žmogaus.

Kas gi žmogus? Išprusęs gyvis. Ar smulkių
žmonių ir valdančiųjų tariamasis teisingumas yra
tikėjimas? Visa kas padengta melu, savo asmeniško
gėrio ir garbės siekiant. Aš matau melą bažnyčiose,
mokyklose ir teismuose. Aš matau tikrą ieškojimą
tik filosofijoje ir poezijoje. Čia yra tikrieji mokslai,
o ne amatai.

Ar gali būti žmogus toks, koks jis dabar yra,
jeigu jis tikėtų? Jis — prisidengęs melu.

Dieve, aš Tave vadinu Didžiuoju Žinojimu.
Juk visa tai, kas slepiasi bauginančiose erdvėse, kas
mano kojomis ir delnais apčiuopiama, kas matoma
akimis ir juntama, neatsirado be žinojimo, nepada-
ryta be mokėjimo.

Juk tų kūnų darna, erdvėje iškabinimas, jų pa-
judinimas, uždegimas ugnies — nepadaryta be ži-
nojimo. Ir mes esam to stebėtojai ir kankiniai be ži-
nojimo. Jeigu mes žinom, kaip tie kūnai juda, tai
dar nėra žinojimas, o tik jų dėsnių supratimas. Ir
kai sakome, kad jau žinome, o kaip šlykščiai mes
sau meluojam.

Aš neturiu žinojimo. Todėl garbinu ir tikiu į Didįjį Žinojimą.

*
**

Ar tas žmogus, kuris turi pikto pagundą ir tik susilaiko vardan Dievo, nėra nuodėmingas? Ar pagundų nešiojimas ir susilaikymas jau yra tobulybė?

Ar laisvos valios davimas yra gero padarymas?

Juk Dievas žinojo būsimą žmogaus silpnybę, todėl galėjo nuo jų apsaugoti.

Ar teisinga, kad žmonija, bandydama savo laisvą valią, kankinasi tūkstančius metų?

Ir jeigu duota laisva valia, ar gali kitas savo valią man primesti? Juk tada aš palieku be laisvos valios. Ir niekur nerandu užtarimo.

Ar tai tobulybė? Drįstu paklausti: ar tai ne klaida? Ar tai nėra tik dengimas, kad virš žvėriško instinkto nėra nieko aukštesnio?

Klausiu, nes aš dėl to kankinuosi. Juk didelė gėda gyventi tokiame pasaulyje.

Tai nereiškia, kad aš tai tariau be baimės. Bet aš turiu tarti, kad laisva valia yra žmonijos nelaimė.

*
**

Teologija? — Nuobodus dalykas. Filosofija? — Neprasmingas dalykas. Moralė? — Pats nuobodžiausias dalykas. Teisė? — Pats niekšingiausias. Taika? — Sustingęs ir nesugriaunamas melas. Ramybė ir rimtis? — Tinginių amatas.

Aš uždraudžiu sau pačiam ieškoti rimties ir ramybės.

*
**

Štai slenka nauja diena. Daiktai stovi savo vietoje. Apie juos zuja tik žmonės. Šviesa slenka pro numirusius daiktus, ir tai vadinasi diena.

Tai kas gi yra tas gyvenimas? Negyvų daiktų garbinimas? Negyvų daiktų gaminimas?

Aš naktyje jaučiu gyvenimą, kai tamsa visa uždengia ir daiktai nutolsta nuo akių.

O, tik neneškite, tik atitolinkite nuo manęs daiktus! Aš noriu gyventi!

Maitinu save, raminu savo alkį elgetos trupiniu — filosofija.

Kada aš tave pamilau, nežinojau, kad tu liksi tokia benamė, nuo kurios net ir benamiai nūsiskau. Kad eisi per užiančius miestus ir tavo rūbai bus nuplėšyti nuo paliegusio kūno. Tie rūbai, su kuriais kadaise Sokratas dengė save.

Eik į laukus, į negyvenamas vietas. Ten prie vienišos ir tylios uolos tu prieglaudą rasi.

Ir kai sukvailėjęs žmogus beprasmingai ištaškys savo ugnį ir atsipeikės, raudodamas ateis prašyti, kad tu sugrįžtum.

Eik ir neleisk, kad miesto vagiškai tave nuograužomis mėtytų.

Nebijok, tu ten nebūsi vieniša. Daiktai, iš kurių tu išejai ir perėjai į klaikų miestą, ten bus su tavim. Ir aš, kaip žmogus, ištikimai ten prie tavęs būdėsiu.

Tik negrįžk į savo tėvynę, nes vėl būsi ištremta. Sokrato ainiai — šiandien smulkūs silkių pirkliai ir pardavėjai.

Krikščionybė susikūrė ant kančios pagrindo. Jeigu ji nori išlikti, tai savo amžinumą vėl turi sustvirtinti kančia. Nes kito kelio jai jau nebėra.

Visais laikais žodžiai buvo tušti, o šiandien jie tuščiausi.

**

Laimėjimui reikia daugiau drąsos, nei geležies. Nei vieno, nei kito aš nematau Vakaruose.

Vakarai prieš nachališką Rytų drąsą ir plieną išsina su savo saulėleidžio elegija.

Ar negražus jėgų santykis?

**

Aš čia neieškau namų, aš ieškau tik žmonių. O žmonės čia nemyli brangiausio dalyko — žemės.

Tikri namai auga iš žemės, kaip medžiai, kurie niekur nepersodinami.

Kur žmonės nemyli žemės, neturi ir namų. Ta žemė apstatyta laikinomis užiegomis, pakelės moteliais.

Ir aš gyvenu motelyje. O, koks šaltas, neviliojantis, net negarbingas pastatas!

**

Matau, kad visa kam žemėje sunku ir viskas liūdi: kalnai, slėniai, medžiai, nebyliai akmenys ir žmonių pastogės. O antai dykuma pilna neperprasomo tragizmo.

Sunkus ir beviltiškas čia tos žemės vaizdas. Ji mirusi. Praslinkdamas oras kasdien jai neša suakmenėjimo prakeikimą.

Ir dangaus dangtis toks gedulingas, su diena

palaidojęs rytojaus pasitikėjimą.

O žinau, kad visa, kas džiaugiasi, kas gyvena, kaista, tirpsta — uždaryta, uždangstyta, paslėpta, kad nematytų nei dangaus žvaigždės, nei žmogaus akis.

Džiaugsmas negali būti atviri. Jie įsisiūbuoja paslapčiomis.

Ir žiūriu nuo kalno į begalinius žemės tragizmo plotus. Ir jungiu draugėn savo skausmo lašą. Ir kai jis ten įkris, rodos, užsidegs visas tas sustingęs tragizmo vandenynas.

Ar sudegs ir pasibaigs? Ne, ne. Padidės.

..

Undine! Sakyk Tu man: kieno šita knyga? Tavo, tėvo ar mamos?

Mama jau pamiršo visokių albumų laikus. Neringa užvakar sakė, kad poezija ir visokie auksiniai grūdėliai (dabar milteliai) greitai susilauks Vėlinių vakaro. Ir tą atminimo vakarą nebus kam uždegti žvakės, nes, atrodo, būsimoji velionė jokių įpėdinių ir giminių nepaliks.

Tėvas? Ne, žinai Tamsta, jis savo jaunystėje turėjo begales aitvarų, kurie jam pripylė gausybės ragus. Jis iš šios knygos autorių neturės ko pasimokyti. Sakai, — prisiminti? Kad jis juokiasi iš tų, kurie ilgisi vakarykščio surūgusio kisieliaus...

Tau, kuri esi jau praleidusi apie šešiolika Vėlykų, iš kurių kokias šešias, tur būt, prisimeni, galėčiau šį tą parašyti. Tu, žinoma, norėtum ką nors apie gyvenimą ir žmogų.

Baisūs dalykai! Nylono kojinių fabrikantas

Tau tuojau atsakytų, kas tai yra gyvenimas. Bet aš
— neturiu drąsos. Bet pabūsiu pranašu.

Man rodos, kad materija mus glemžia...

..

MILŽINO PAŽADINIMAS

(Ištrauka iš įvairių variantų eilėraščio juodraščio)

*Ne mano tu, ne mano, Pacifike,
tu miegantis milžine, kaip kadaise Kinija.
Dėl tavo tylos mudu ir susipykę,
dėl prislėgtų vardų: Nemunas, Neris, Minija...*

*Gelmėse paslėpęs visą savo kraitį,
tu ant jo miegi ir negirdi,
kad mano upės šaukia tave!*

*Aš atėjau tau savo skausmą iškloti,
kuris gilesnis už tavo gelmes
ir kuris platesnis už tavo plotį.
Nors žinau — tavo paukštis man net plunksnos ne-
[numes.*

*Nematau vilties tavyje mano žemės grumstui,
nes pirkliai tavo ambiciją gramzdina į gelmes.
O aš šaukiu: Susidrumsk tu! Susidrumsk tu!
Ir nevertą pažeminimą nusimesk!*

..

O, kaip sunku stebėti, kai matai viską atvirkščiai:
nuodėmė yra moralė, o moralė — nuodėmė.
Dar sunkiau, kad negali apie tą klaidą kalbėti.

..

Nuo amaro, nuo skėrių, lygiai kaip nuo aistros — menki mūsų ginklai.

Tai kokį ginklą mes turim prieš aistrą? Valią? Kas gi valia prieš ją? Metalinis aguonos grūdas ugnes krateryje. Ar ilgai jis ten tirpsta?

Valia didžiuojasi tik žmonės, kurie neturi aistros. Jie lygūs, šalti ir niekados nieko nesukūrė.

Aistra pražūtinga, bet ji kūrybinga. Ji stato, griaua, keičia ir vėl stato. Aistra — nerimas. Ji ieško. Randa, nepasitenkina, griaua ir ieško naujo.

Mane ima nusiminimas, kad aš jau pradėdau aistrą suvaldyti.

Reiškia, auštu...

••

Žiūrėjau į liūdinčią mergaitę. Toks tylus, toks gilus tas jos liūdesys. Jis niekam nepasakomas.

Žinau, žinau... Jaunutės mergaitės, kaip nepri-nokę vaisiai: juos prakando ir numetė.

••

Perskaičiau knygą apie didžiuosius vadus. Ne dėl to, kad pats ruoščiausi vadu būti, bet kad geriau pažinčiau jų silpnybes.

Pabrėžiama, kad jie jau jaunystėje buvo rimti ir net vaikystėje nežaidė. Bet jie visi žaidžia vadais būdami, ir nuo jų žaidimo kenčia pasaulis.

••

Aš dar vieną kartą gimsiu. Gimsiu iš džiaugsmo, jei išvažiuosiu...

••

Ir saulė čia nusileisdama parausta, kaip užgauta akis, ir naktis ateina su baugiomis paslaptimis, bet civilizacijos šviesos viską išvaiko...

Ir jautiesi, lyg nuogas Šiaurės ašigalyje.

..

O, išganingoji mano Šiaure!

Ar leisi dar kartą tavyje atgimti ir visu krauju pasilieti į tavo bundantį pavasarį? Jis mane pripildytų ir gražintų mano sąnariams svetur išsekusias sultis.

Jokioje žemėje neradau, ką tavo pavasaris man atnešdavo, šaukdamas prie didžiųjų grožio versmių, prie šaltinių, iš kurių trykšdavo žmoniškoji šviesa.

Šviesa, kuri didesnė už laimę, už meilę, už visokią džiaugsmą, nes ji vadinosi — mano buvimo prasmė.

..

Klysta tie, kurie sako, kad fantazijai nėra ribų.

Aš niekad negaliu įsivaizduoti, kad esu milijonierius. Ir jokia moteris tuo nepatikėtų...

..

Nei gegužės, nei lakštingalos, nei varnėno balandžio rytą...

Nei žiemos, nei pavasario, nei melancholiško rudens. Tik kaitra, kaitra. Kaitra iki žemės atvėsimmo, iki saulės užgesimo.

Ir aš gyvenu toje kaitroje.

O jūs norite mano džiaugsmo. Jūs norite mano laimės, apie kurią aš net sapnuoti nesugebu.

..

(Kauno vaidybos studijoje). Trečiaisiais metais man davė parašyti temą: „Kam reikalingas žmonijai teatras?“

Mes turėjom pustrėčio mėnesio atostogų. Aš užmiršau poilsį ir paskendau į to klausimo sprendimą... Vaikščiojau vienas ir susimąstęs. Ir atsakiau į tą klausimą drąsiai: teatras visą negyvą iliustratyvinę ir žodinių meną paverčia gyvybės funkcija, todėl jis veikia žmogų stipriau už visokį auklėjimą, mokslą ir religiją...

Tą mano rašinį režisierius skaitė visam kursui, o literatūros lektorius skaitė universiteto studentams.

..

Du daiktai taip greitai sprūsta iš mano rankų: laikas ir pinigai.

..

Tame ir slepiasi visas meno stebuklas, kad ta dvasinė funkcija, kuri vyksta proceso metu, menininko perduodama savo kūriniiui ir ji lieka jame amžinai gyva.

Kas gi menas? Forma? Ne, forma dar ne menas. Formai reikia sielos, šviesos, minties.

..

O, Dieve, Dieve, — kiek šalių! Kiek gražių moterų ir stebuklingų žiedų!

Praėjau visa, visa, ką Tu leidai šioje žemėje.

Užverčiau žemėlapi.

Užverčiau keršydamas Tau. Aš ateisiu Tavęs paklausti, kodėl Tu gražiausią šalį — mano Lietuvą iš to žemėlapio išbraukei?

..

O, tikrai! Menas turi būti toks, kad neparodytų medį, bet parodytų, kokį tragizmą medis gamtoje išgyvena ir ką jis turi daryti, kad medis tą tragizmą palengvintų. Tas bus menininkas, kuris tą mintį parodys.

..

O, Kristau! Visur einu, Tave gindamas.

Ir kur einu, visur jaučiu, kas nori Tave suniekindi.

Tavo sukurtasis krikščioniškas pasaulis negina Tavęs, o padeda Tave sunaikinti, nes Tavo priešams jis pataikauja, nusižemina.

Tu iš dvasios namų vijai lauk pirklius, o šiaudien Tavo palikti patikėtiniai už pinigą net Tavo namus parduoda.

Jei Tu neatsiliepsi, bus neilgas šioje žemėje Tavo buvimas.

..

Čia taip visko daug. Per daug.

Užbalzamuota ir priversta. Ir ką paimi, iš kiekvieno daikto trykšta balzamavimo kvapas.

Atleisk man, turtinga šalie, kad aš nevalgau lavonų. Toksai mano prigimtas ritualas.

Todėl aš ieškau tų kšnių, kuriuos mainais už geležį atsiunčia anie ubagų kraštai. Ubagai irgi turi ambiciją: jie ir badu mirdami nevalgo lavonų.

..

O Dieve, Dieve! Ar Tu matei? Ar Tu kada nors pasižiūrėjai iš tų savo nežinomų gelmių, kas čia, žemėje, darosi?

Nėra laiko... Tavo valiai per daug duota.

O kai degė Jurbarkas, aš žiūrėjau nuo Sudargų kalno į tą miestą ir į Nemuną. Ir pasakiau savo žemei žodžius:

„Lietuva, tu turi upę, kuri teka į Vakarus, kad nuplautų Vakarų Europos paleistuvystę“.

..

Lyrika, mano prigimtoji, svetur išneštoji lyrika, ko tu šiandien verta?

Nei tu auksas, nafta, nei rūda, plienas, nei geležis. Tu tiek teverta, kaip visi pavergtieji kraštai, kaip vergijoj pasilikusios mūsų motinos, kurios savo varganuose lopšiuose Europos kultūrą užliūliavo.

Todėl į tave šiandien spiauna visi, ir tikrieji tavo vaikai gėdinasi tavęs.

Lyrika, tu šiandien esi prasikaltimas! Nes tu nežudai, o nori nešti pagalbą ir užuojautą, kurios šiandieninis žmogus nenori pažinti. Jis nori tik žudyti. Ir jis nekaltas, nes žudymui jį paskatino visų mūsų mokslų ir menų kūrėjai.

Todėl išeik, lyrika, iš šios žemės, nes tu stichijoj jokios užuovėjos čia nerasi. Čia niekas tau, senele, nestatys prieglaudos.

..

Jaučiu, kad nuo kojų ir nuo rankų pirštų ateina šaltis.

Ir jis kyla vis aukšty. Jis žino, kur aš esu. O aš esu viršuje.

..

Iš mūsų sąvokų tuojau bus išbrauktas vienas žodis.

Jis vadinasi — gėda.

..

Nustebau, kai išgirdau šioje šalyje vyrus, žiūrinčius į gražią mergaitę ir besilaižančius, sakant:

— Tai ne merga, o šių metų Cadillac'as...

..

O, kaip aš norėčiau pamatyti save numirusį! Aš norėčiau pamatyti tą vyrą tada, kai jo dvasioj pasibaigė kančia.

Bet dar nežinau, ar mirtis yra kančios pabaiga. Visa mūsų kultūra sako, kad mirtis yra tikrosios kančios pradžia.

..

Jeigu aš būsiu vienas — mirsiu ir išnyksiu. Ir tu išnyksi, jei būsi viena. Mudu abu — amžinumas. Todėl tokia baidi to amžinumo trauka. Ir kodėl mes nenorim suprasti, kad ta trauka šaukia mus palikti mūsų tęstinumą?

Juk mes mirę gyvensim kituose, kuriuos paliksim.

..

Suvalkietis yra privilegijuotas žmogus. Nors jis bus ir durniausias, bet kiekvienas jaučiasi, kad turi teisių į Lietuvos sostą.

Tai yra žmogus, kuris galvoja, kad turi kitokią prigimtį. Pro ausį gimęs...

..

Esu kaimo vaikas, ir mano paprastumo neatėmė man jokia mokykla, jokia karjera, net pasaulio didmiesčiai, kurių aš esu labai daug matęs. Todėl man kartą mokykloje (vaidybos studijoje) Andrius Oleka-Žilinskas pasakė: „Tavo, Gaspar, bruožai rodo, kad tu galėtum būti romietišką patricijų ir valstybinės garbės akiplėša, bet tu esi kuklus panemunės lankų lyrikas. Tavo susimąstymas ir kuklumas turėtų Lietuvai atnešti ką nors naujo“...

Tų jo žodžių aš neužmiršiu. Apvyliau savo mokytoją ir savo tautą. Nedaviau jai to, ko tikėjosi Andrius. Bet širdy randu šiokią tokią nuolaidą sau pačiam, kad nuo pat jaunatvės rodžiau tas pastangas ir nešiau į rampos šviesą mūsų kaimo estetiškes vertybes, kreipiau visų dėmesį į nepaprastą mūsų liaudies žmogaus dvasinę gelmę, ko iki manęs nedarė mūsų teatras. Tą dvasinę gelmę aš matydavau savo augimo aplinkoje, ypač namuose savo motinos ir tėvo asmenyse...

(Ištrauka iš paskaitos juodraščio teatralams).

..

O, kokie jūs šlykščiai menki, kurie kalbate apie idėjas! Jūs tunkate idėjų vardu.

Bet ar jūs nors kartą susimąstėte, kas yra idėja? Ar supratot, kokios aukos idėja reikalauja? Ar žinot, kad iš jos tu nieko negauni ir, nuėjęs už jos, taip pat nieko nerandi? Ar žinot, kad, fiziškai žiūrint, idėja neturi svorio, nei spalvos? Ji net nesudaro mėlynės atspindžio, kaip oras. Nes ji yra tokia skaisti, kad net ir dvasinė akis jos nemato.

Ji yra niekas. O tas niekas yra didysis viskas,

kuris davė žmonijai Sokratą, Kristų, Tolstojų ir Gandhį. Tie vyrai nieko iš mūsų neprašė, bet mums atnešė. Jeigu visa, ką matai, priklauso dievybei, tai tie vyrai buvo tos dievybės pasiuntiniai.

Kokia kosmetika mes nesivalytume, jų skaistumui mes neprilygsime.

..

Mūsų naikinimo problema niekam pasaulyje neįdomi.

Kiek yra pačiuopiama istorija, ji nežino tokio masinio tautų niokiojimo, koks vyksta dabar mūsų vadinamajam civilizacijos žydėjime. Žydi ta civilizacija naikinamų tautų krauju. Kraujo rožėmis apšodinti visi numylėti ramių ir kultūringų tautų kraštai. Ir ašaromis gaivinami jų žiedai. O kas jaudinasi, kas deda pastangas gyvu vaizdu tai parodyti pasauliui, kad jis įsitikintų ir vienbalsiai tai pasmerktų?

Tyli rašytojai, tyli ir visos laisvojo pasaulio meno institucijos, kurios turi savo rankose didelę jėgą formuoti žmonijos dvasią ir sąžinę. Galingoji Hollywoodo filmų industrija neranda šioj pasaulio tragedijoj jokios temos, jokio siužeto. Jam menka tų mirštančių tautų gyvybinė problema, tur būt, menka jam ir pasaulio išlikimo problema.

O kokie nesvetingi mums, Europos menininkams, ypač aktoriams, šie mus benamius priglaudusieji kraštai! Mes čia dylame, tragiškai nykstame, bet nė viename krašte iš savo profesijos draugų nesulaukiame menkiausios užuojautos.

Nejautrūs šių kraštų mūsų draugai. Atrodo, jie net guodžiasi, kai tremtiniai aktoriai sunkiai randa duoną fabrikuose ar sukinasi apie jų studijas ir namus su tačka, kirviu ar šluota.

Jeigu jie būtų atsidūrę mūsų padėtyje, mes nebūtume leidę jiems Europoje žūti.

*
**

Vos tik įžengiau į vidų, į mane atsuko galvas penkios japoniukės, parengtos filmavimui.

Jos lieknos, nedidukės, akys įstrižos ir primerktos. Atrodė, lyg eilėje sutupdytos ir miegančios katės. Bet lūpos judrios, stačios ir visų atkištos į priekį, lyg kiaulikių, kada jos uodžia orą. Lūpos gražios ir gražiai išlenktos, traukiančios prie tikslo.

Išdėstyk jas lange po lietsargiais — bus lėlės. Sutupdyk ant šakos — bus voveraitės.

(Tur būt, užrašas Hollywoodo memuarų knygai?)

*
**

O tos dienos viena į kitą taip panašios, lyg uniformuotos...

Niekas nesikeičia. Ir nėra ko laukti. Niekas nesitikiu.

Ateis tik dar didesnis pažeminimas, kurio nelaukiu. Ir prieš jį neturiu jokio ginklo. Visi ginklai pasiliko namie, anoje žemėje. Nei mano balsas, nei žodis čia niekur netinka. Prievarta stumiu save pro tą uniformuotų dienų eiseną, pro pasibaisėtiną vienodumą.

Net ir oras nesikeičia. Nudegusi žolė ir pervargę medžiai nesulaukia lietaus. Jie stypso, lyg išdvėję gyvuliai nuo troškulio. Norėtų baubti, bet perdžiūvę jų gomuriai. Be garso, be judesio.

Tokia pasibaisėtina tylą siaubiasi prieš audrą. O kur kils ta audra? Šis kraštas nemato audrų, negirdi perkūnijos.

Ta audra siaubiasi manyje. Ir ji vers, griaus mane patį.

MANAU, KAD VASARA

(Lyriški kalbėjimai)

*Nugaravęs lašas nuo gyvybės versmių
ūkany ir tvaiko sklidinoj nakty.
Dulkių saujas, dūmų debesį išgersiu,
kol užtrokšiu jūros ilgesy pati.*

Nepakartojama kelionė

*dvyliktuoju keliu,
po dvyliktos valandos.
Ir niekam nesvarbi dejonė,
kur linko žalias medis
viršūnėj su miegančiu debesėliu.
Ir kas gi patikėtų tai svajonei?
Dauboje vakaro vabzdžių malda,
spinksėjimas - gesimas vabalėlių,
ir saulės nuėjusios spalvų vilnis.
Kas patikėtų tai svajonei, —
skaidrios, nepakartojamos dienos, — o ne!
O niekam nesvarbi dejonė
užgesusių žarų nepakartojamoj kelionėj
po dvyliktos valandos.*

Žalčiukas ir žiedas

Margakūnis žalčiukas neria žolę,
ištisia kūną aistringai;
slenka peiliai pieva žalia,
aštrus plienas žalčiui įstringa,

kai liaunos rankelės siekės kampų,
žvilgsnis gaudė saulėtekį;
jau pragyventa jo su kaupu,
atslenkęs peilis sutrėškė jį.

Margakūnio konvulsijom dreba žolė,
krūvinas peilis nurieda.
Teka saulė, ir spindulinė galia
prabudina pumpurą žiedo.

Vasara

Tai vasara. Palikau toli išalusias prieplaukas ir vėją,
draskantį suskydusius drabužius.

[spindo saulė į voro kampus, nutilo audrų plakamo
[kranto irimo šnabždesys.

Tai nesibaigiantis žalumų sravėjimas ir
balkšvo dangaus juokas, praverias akis, praverias
[širdį.

Tai bėgimas volungės, užmiršus dainą ir mirtį.

Berniukas neša kibire vandens ir aplieja taką.
Vaikas krykščia, skindamas gražiausius žiedus mo-
[tinai.

Nurieda sviedinys pakalnėn, žiedai suvysta karštoj
[rankutėj, ir
nurieda akmenėliai iki gilių pakrančių su piktom
[dilgėlėm.

*Prisnūdę vandenys sapnuoja paskutinę auką,
sugriebtą nuo gyvenimo karštos bangos.*

*Burbuolės graso pirštais, ir ajarai supykę linksi
į gelmių klastingą tamsą, viliojančią ir stumiančią.*

*Tai vasara. Ar užmiršai žydėjimą žolių ir dūzgesį
[bitelių*

*ir vakarais liepsnojančių skraiduolių būrį pievoj,
kurioje tu pasiklyst gali, nebesurasti savo tako į na-
[mų duris?*

*Ar užmiršai spalvotą, žydrią juostą tarp dangaus ir
[žemės?*

*Linguoja galvas nustebę ažuolai, iš džiaugsmo lie-
[pos žydi...*

*Tai vasara, tai vasara! Tu pasiklydęs čia, nesitikėtas
[svečias iš*

*leduoto kranto, bet sutiktas glamonių vėjo, saulės
[šypsnių ir žaidžiančių vaikų.*

*Į tavo laša gyvenimo syvai ir banguota likimo daina.
Ar sakysi: „Sustok, valandėlė“? Ar sulaukęs kvapą
[tylėsi nustebime?*

*Išgieda paukščiai tavo žodžius, ir išalsuoja pievos
[tavo širdies dūžius.*

*Ir nėra gražesnio šypsnių už balkšvo dangaus į van-
[denis kritimą.*

*Kur prasmė? — Kančia ir ašaros užpylė susipainio-
[jusių žingsnius,*

*tai juokas nuskardeno, pravertas duris atplėšdamas.
Dejuoja mirusių valandų šešėliai,*

dejuoja meilė, pravardžiuojama ir neįspėjama.

*Prapliupę audrų debesys nudrasko medžių viršūnes
[ir sukelia dulkes.*

*Kur prasmė? Vaikas gaudo peteliškę, ir senelis
[ramsčiuojasi išminties lazda,
ir meilė palydi sielas iki vėlyvo rudens.*

*Kur prasmė? Dulkės apkrinta kelius ir skaidriausias
[mintis;
dulkės — plačių žmogaus vieškelių kūdikiai.*

*Tylėdamas sėdi ant žaliuojančio kranto
ir lauki atsakymo balkšvam danguje, keleivio šyps-
[ny,
vasarai dūzgiant ir tylint, lietui plakantis, ulbant
[saulėteky paukščiams, —
tavo siela, kaip vasara, verkia ir žydi.*

SUSIMĄSTYMAI

Nuo susimąstymo tyliųjų valandų
aš pavargau.

Man liūdna. Man graudu.

Aš klausiu pats save, tave, nes nežinau: kas tu —
mislė? — sapnuojantis žmogau?

Apsunkę moliu kojos,
žvaigždėsna iškelta kakta.

Parpuolęs vėlei stojies,
tolyn veržies širdim karšta.

Kas aistros, kančios, meile, tu?

Gyvenimas? Mirtis? —

Gal pabudimas iš miglotųjų naktų —
gilioji paslaptis?

Miglynuos grimsta Visata —
žvaigždėtoji, bepradė.

Į rūką žemė susupta
takų į pilnatį neradus.

Aplėbtas slėpinio, žiemkentis grūdas
išpurentoj velėnoį miega;
pavasario šilta nakčia pabudęs,
išgvildo diegą — —

Ko blėsta saulė, žvaigždės puola
į gelmes?

Perbėgę žemę stirnos šuoliais,
užgesim mes,

jaunystės žiežirba sužirę,
naktįje — —

Už marių tūkstančių, juodųjų girių
rasim ją —

budriosios Amžinybės saulę
ant išsipildymo krantų — —
Einu, palikdamas pasaulį,
į Sfinksą Didįjį naktų — —

Ten atpažinsim vienas kitą —
aš ir tu — —

Rašysim vaisių, nelankytą
žiaurios buities šalnų piktų — —

Aš nuo apmąstymo kelių tamsaus Likimo
pavargau.

Kam mirčiai milijonai gimdė? Gimė?

Kas tu, žmogau?

Ko kryžių kryžiuose Rūpintojėliai rymo
platybėse laukų?

Arimas užslepia arimą?

Kapai uždengia kapinynus,
ugnelės klystančios vaidinas?

Į viena visa glaudžias, pinas —
gyvybė, žvaigždės, vandenynai.

ANT NEŽINIOS KRANTO

Per žemę speigo, sopulio,
drumstų šaltinių nenuitildytų troškimų
dygiu taku,
pro kryžius, pro alėjų topolius
veidu į tolumą slenku.

*Kas pasitiks mane ant kranto
didžiosios Nežinios? —
Jau sėda saulė. Miglos juodos krenta
ant manęs. Ant žengiančios minios. — —
Į maršką miegui suvynios — —*

DVI SAULĖS

*Mano gniaužtėj kamuolys —
pilnas syvų, saulės nubučiuotas obuolys.
Juo žaidžiu. Svaidau į aukštį.
Vėl sugaunu —
kvapnų, jauną,
lyg lakios strėlės pašautą
rojaus paukštį.
Jis kaip saulės auksaveidis rutulys —
apvalus, prinokęs obuolys.
Lėk! Sviedžiu
į žydrą gelmę, — —
Nebegrižk!
Būsi nauja meilės saulė —
seserė žvaigždžių:
spinduliuos plati erdvė — —
Žemei juoksis saulės dvi.*

NIEKAS NEGIRDI

*Eldija manoji grimsta ežero dugnan.
Niekas šauksmo manojo negirdi.
Niekas nepratiesa rankos man.*

*Viešpatie, Tavęs šaukiaus, Tavęs šaukiuos!
O gal nuodėmingas mano balsas
nepasieks Tavęs puikiuos
virš debesų žydriuos kristalo rūmuos?
Eldija manoji grimsta audrią naktį ežeran.
Niekas — broliai, dangūs — balso manojo negirdi.
Kodėl nepratiesi, Tėve, rankos man?
Ar praradai Tu meilę plakančiąją širdį?*

DAINA

*Šią naktelę miego nemiegojau —
apie baltąją gulbelę vis dūmojau.
Ar ji trinka seklytėlė — audžia drobę,
ar svečios šalies bernelis ją pagrobė?
Kad pakiltau sakalu raibu! Nulėktau!
Žodžiais kaip medužiu pasilietau — —
Visą meilę, visą širdį išsakytau —
nemylėtų ji bernelio kito!*

POETAIR MIRŠTA

A.a. Fausto Kiršos šviesiajai Vėlei

*Nulinkit, vėliavos! Uždenki debesimis veidą, saule,
pravirkus gedulu! — Poetai miršta!
Kas girdys rasomis sausrų nusvilintą pasaulį,
aplietą kraujo tiršto?*

*Kas žmogų klumpanti, kas tautą, — kai pū-
[gos aklinau kelius užbarsto —
prikels giesmė širdies saulėta?
Kas žadins karalaite iš ledinio karsto,
jei juodas karstas nunešė poetą?
Ak, dainiai gimsta! — — Naujos kartos
atneš vėl talentus ir dainą naują. — —
Bet man širdis krūtinėje iš skausmo vartos,
ir gedulo rauda lašnoja kraujas — —*

NEMIRSIU

*Subirs į dulkes mano kūnas,
sugrauš jį kirminai.
Bet nesibaigsiu žemės kiaute:
gyvensiu amžinai.
Subes šaknis į mano kapą
erškėčių krūmas ar gėlė.
Aš užkvepsiu rožės žiedu,
kai alps naktis gili.
Lakštingala, švelniai nutūpus,
grožiu to žiedo pasigers — —
Pavasario ugningą naktį
sidabrą, perlus bers.
Poetas — žvaigždžių paklaidūnas, —
įkvėptas pasilies giesmė.
Ir būsiu aš dvasia ir kūnu
per amžių amžius nemarūnas —
nesenkanti gyvenimo versmė.*

EILĖRAŠČIAI

I

Tu pažvelgei į mane —
Ir aš tapau turtinga.
Nes buvau kaip ta dulkė,
pamesta ant kelio,
Kurioje staiga gimė nenumaldomas
troškimas
Pasipuošti žolės prakilnumu.
Tu palietei mane
(Tą slėpiningą valandą),
Kada naktis keičiasi į rytą —
Ir sužydo
Skaudūs lietaus lašai
Snieguolėmis.

II

Kur tu eini,
Ten turiu skubėti.
Tavo šešėlis
Sužeidė mane,
Ir negaliu atitolti.
Ai, kad būčiau upokšnis!
Saulė jau baigia nužydėti;
Greitai tamsa įsiliepsnos.

*Upės vaga gi —
Greičiau
Tave pasiekčiau.*

III

*1.
Kur aš tave paguldysiu,
Kaip apklostysiu?
Vėjas raudonas,
Žolė juoda.
Aš pavydžiu saulei,
Kurią tu apkabinsi.
Ir smėliui. —
Jis dainuos tavo akims — —
(Vargšė, kirminui
Net ir tam pavydžiu!).*

*2.
Kur tu mane paguldysi,
Kaip apklostysi?
Vėjas raudonas,
Žolė juoda.
Kad neišgirsčiau,
Nesuprasčiau
Tavo balso. —*

TAIKOS HIEROGLIFAI

Rytas

*Iš palšvo dangaus
Krenta*

*Palšva vēduokle
Kaspinai šviesos.
Virš kopiančio kelio,
Virš ūkio —
Sēdami gyvastī:
Pirmāji
Išrišimā dienos.*

Popietis

*Pietryčio vējo išbudintas,
Pasilipęs klojimo stogan,
Vienišas gluosnis nurašo,
Nupaišo save —
Arenoj tylos.*

Vakaras

*Sugerdamas
Dundējimā saulēs,
Artēja
Tamsus atoplūdis nakties
Ir ģmeta langan
Auksinē gēlē —
Ugnī,
Tylujī šauksmā — —*

Buffalo.

Liepos 19, 1965.

LORELEI

(Jos pamiltajam)

*Baltas bures iškėlęs savo mažo laivelio,
plauki tu rheinu gyvenimo plačiu.
Paauksinta saulė širdyje tavo dega.
Paauksinta saulė su tavim — tuo keliu, tuo pačiu.*

*Saldžias ašaras vynuogių geria žemė ištroškus.
Saldžias ašaras vynuogių mėgsti ir tu.
Rheinu saulėtu plaukia tavo mažas laivelis.
Rheinu saulėtu plaukia tavo moira kartu.*

*„O vėjau, jėgos duoki baltai burei iškeltai!
O vėjau, bangų ritmo nepalaužk nelaiku!
Tempo! Tempo, mano mažas laiveli! —
Aš girdžiu josios ilgesio dainą — klaiku.*

*Tempo! Tempo, laiveli!
Vėjau, neški greičiau, vis greičiau!
Nerkit, bangos, lig dugno, lig šaltų josios kojų gi-
[liai!“ —*

*Ji sėdi ant kranto ir dainuoja ir šaukia.
Ta šalta, išdidi Lorelei...*

— — —

*Užmerk šaltas akis savo akmeniniam veide.
Nedainuok man savo ilgesio melodijos.
Leisk man plaukti nepažįstamu rheinu tolyn.*

*Nibelungai miega žalių sodų pavėsy.
Mirtingosios klastos Siegfriedas išduotas.
Ir tu nešauk manęs mirties tamsion šalin.*

*Užmerk šaltas akis savo akmeniniam veide.
Netrauk į savo glėbį apgaulingai, meiliai.
Leisk priplaukti išsvajotąjį ilgesio šalį,
mano gyvenimo rheino žiauri Lorelei...*

LASIJANDRA

*Tu žydi ištisus metus. —
Tokia liūdna.
Tokia gedulinga
savo violetiniais pliušiniais žiedais.
Tarsi tik ką tu išėjus
iš Alyvų Daržo Didįjį Penktadienį.
Veltui saulė vidudieniais apsmaigo
tave savo auksiniais spinduliais.
Veltui linksmos plaštakės
prigludę lipšniai bučiuoja tavo akis.—
Tavo žiedai nesiliauja niūniavę
ilgesį ir skausmą.
Ir kai grįžtu namo
plačia, dūzgiančia gatve,
tave pirmą pamatau prie vartelių,
užsimetusią violetinę skraistę,
o priartėjusi girdžiu niūniuojant:
„Čia ne tavo namai,
čia ne tavo namai“.*

BEROWRA BAY

*Daug trauki akių į save, gražioji Berowra Bay. —
Stoviu ant tavo aukšto kranto,
žiūrėdama žemyn
į tavo tamsiamėlį gilybės spindėjimą,
į tau ištikimąją eukaliptų nekeičiamą,
amžiną sargybą,
į pilkųjų uolų skaitlingas kaimenes.
Klausausi medžių viršūnėse vėjo pailsusių sparnų
tylaus šiugždėjimo.*

*Graži tu, Berowra Bay.
Išdidi.
Tu karalienė paradiniuose šilkuose.
Graži...*

*Bet man, — tokia svetima ir šalta.
Aš ieškau savo benamei širdžiai šilimos.
Aš ilgiuosi rugsėjo jauno žalmens kvepėjimo.
Ieškau savo dvasiai meilės.
Ieškau, Gimdytoja Žeme, Tavęs...*

*Pasakyk man, graži, išdidi Berowra,
kur aš galėčiau rasti savo tėviškės pastogę?
Kur galėčiau sutikti savo žemės ežerų mėlynąsias
[akis?*

*Kas pratars į mane švelnų žodį,
jei čia nėra, Nemuno bangele, tavęs?*

*Taigi, gražioji Berowra,
ar numanai, kodėl aš tokia liūdna, tokia graudi? —
Priglausk savo tylių vandenų uoste
mano ilgesio neskęstančius laivus.*

MŪSŲ MOTINA

Visoj Šventųjų Istorijoj

*nerandu šventesnės moteries už Tave, mama,
labiau kenčiančios širdies už Tavo širdį,
didesnės meilės už Tavo, mama.*

*Ir nors jau mirus Tu seniai,
tėviškės pastogėj teberandu Tavo gyvą širdį,
Tavo rankų glėbio nenykstančią šilimą,
Tavo gailią ašarą ir Tavo maldas.*

*Ir nors jau mirus Tu seniai,
tebežydi kiekvieną pavasarį
Tavo augintas jurginų krūmas,
Tebežaliuoja rūtų lysė,
iš kurios puošeį mano kasas mano vestuvių dieną.
Tu amžina, Tu nemirštanti, Tu mūsų motina bran-
[gi. —*

*Ir nerandu visoj Šventųjų Istorijoj
šventesnės moteries už Tave, mama.*

ZAPYŠKIO BAŽNYČIA

*Nesi tu auksinė bazilika Romos.
Nesi tu graži Notre Dame de Paris. —
Tu mažytė, apirus, sena bažnytėlė,
O esi amžina, o esi nemari.*

*Prieš tave klaupia amžius po amžiaus.
Sukūrė tave didžio Vytauto ranka,
bet mindė tave kanopos arklių
kariuomenės Bonaparte,
ir dabar tik kančios ir vargo auka.*

*Tu kaip motina mano nuo metų suvargus.
Tu kaip motina mano liūdna ir graudi.
Keliais eičiau, rodos, per rutulį žemės
paklūpot ant supuvusių tavo grindų.*

TAS ŠAUKSMAS...

*Nebark manęs, kaip motina mažą vaiką,
kad vis atsigrėjusi žiūriu atgalios.
Šešėliai...*

Ne.

*Mano paliktos dienos paskui mane slenka.
Dienos iš Panerių vasaros žalios.*

*Nebark manęs, kaip motina mažą vaiką,
kad vis atsigrėjusi žiūriu atgalios.*

*Ten likę mano kūdikystės gojai stovi,
pilni paukščių dainos ir juoko.*

*Ten mano jaunystės sodai žydi —
sodai rožių ir saulėtų sapnų.*

Vis žiūriu atgalios į eiles senų karalių.

Į karžygių ir kankinių voras begales.

Sidabrinis karstas spindi Šventojo Brolio.

*Žiūriu, kada su vėliava vėl žengs laisvė
per Lietuvos lankas žalias.*

Kada sudils sunkios geležinės mano kurpės?

Kas leis mane į ten sugrįžti?

*O noriu kaip Eglė Žalčių Karalienė
paviešėt gimtinėj savo gryčioj.*

Paskui —

teplaukia kraujo putos ant marių.

Teverkia savo vyrą praradusi Eglė.

Teverkia...

Man dainuos jos sūnų miškas Lietuvos.

MAIRONIO PATRIOTINĖS POEZIJOS PAGRINDAI

(„Pavasario Balsų“ ir „Terp Skausmų į Garbę“
70 metų sukakties proga)

Maironis ne tik parašė geriausią patriotinę lietuvių poeziją, bet ir nustatė pačią tėvynės meilės programą. Ta programa buvo vadovautasi Lietuvos atgimimo priešaušryje, ji vėl įgyja didelės svarbos ir reikšmės mūsų laikais, tėvynei netekus nepriklausomybės.

Nors nemaža Maironio poezijos, susijusios su šūkiais, raginimais tėvynę mylėti, teturėjo liglaikinės reikšmės, bet kita jos dalis liks visiems laikams priimtina. Čia priklauso tokie patriotiniai Maironio eilėraščiai, kaip Miškas ir lietuvis (pats pirmasis spausdintas Maironio eilėraštis Aušroj, 1885, Nr. 7-8), Senovės daina (Oi, neverk, motušėle), kita Senovės daina (Eina garsas nuo pat Vilniaus), Taip niekas tavęs nemylės, Mano gimtinė, Daina (Už Raseinių, ant Dubysos), Jei po amžių kada, Poeto noras, Jaunimo giesmė, Kur bėga šešupė, Lietuva brangi.

Daug gilios ir nuoširdžios Maironio patriotinės poezijos pribarstyta jo poemose, kaip Lietuva, Terp skausmų į garbę (vėliau Jaunoji Lietuva), Raseinių Magdė, Mūsų vargai ir net lenkiškai parašytoji Z nad Biruty.

*Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo jausmingas poeta!
Nieks skausmo jau tiek niekados nekentės,
Kiek jis dėl tavęs, numylėta!*

Tais žodžiais Maironis pradėjo pirmąją savo Pavasario Balsų laidą (1895), taip pradėdavo ir kitas vėlesnes, kol 1930 m. patį rinkinį bepavadino Lyrika ir vietoj „jausmingo poeta“ bepragydo „nuliūdęs poeta“. Kai kurie literatūros kritikai čia Maironiui prikiša nutaisymą, bet iš tikrųjų poetas, matydamas aibę blogybių, daromų pačioj nepriklausomoj tėvynėj ar jos išorės priešų spendžiamų, linksmas būti nebegalėjo.

Mylėti tėvynę suvargintą ir svetimųjų nualintą, matant tiek pagundų ir vilionių svetur, buvo nelengvas uždavinys. Poetui pirmam reikėjo pasidaryti tėvynės meilės pavyzdžiu, kad juo galėtų patraukti ir savo brolius. Geriau išvelgdamas kenčiančios tėvynės estetines ir moralines vertybes, poetas, be abejo, galėjo ją ir giliau mylėti ir tos meilės pavyzdį duoti.

Iš tikrųjų Maironio tėvynės meilė pirmiausia yra religinės kilmės, arba, geriau sakant, jo religinis jausmas yra palenktas patriotiniam jausmui. Net pati žemiškoji meilė pakeičiama į aukštesnį laipsnį, transfigūruojama. Atsisakoma asmeninės laimės, gerovės, grįžtama prie savo kenčiančių ir vargstančių brolių laukti tėvynėi šviesesnės dienos, žadinant ją poezijos žodžiais ir giesmėmis.

Su tėvynės meilės programa — žadinti

praeities, kalbos ir papročių meilę — Maironis pirmiausia kreipiasi į jaunimą, parašydamas jam vieną iš ugingiausių jaunimo himnų, Jaunimo giesmę, kur per ištisas strofas eina tėvynės meilės apoteozavimas, jos aukštinimas. Svetimybės, svetimą rūbą turi sukūrenti tėvynės meilės ugnis. Meilė tokia galinga, jog ji žiemos ledus sutirpdys, tai yra tėvynę prižadins naujam pavasariui pagal jau tada matytą pavyzdį kitose bundančiose tautose („Laimėkite, jaunos, pakylančios šalys“). Meilė paskatins stoti milžinais į kovą už tėvynę, jos laisvę.

Maironis rodo jaunimui aukštą senųjų romėnų pavyzdį: *dulce et decorum est pro patria mori*. Gražu ir kilnu pasiaukoti už tėvynę, bet tą auką grindžia, sankcionuoja aukštesniu autoritetu, tuo būdu abu motyvus — patriotinį ir religinį — lydindamas į vieną:

Pavargti už brangią tėvynę gražu!

Aukščiausių turėti vadovą!

Taipgi ne ką čia padės nusiminimai, dūsavimai ir almanavimai, ir Maironio raginimai stoti į kovą už tėvynę yra tokie stiprūs ir ryžtingi, kokių jau nebeužtinkame vėlesnėj lietuvių poezijoje, pasinešusioje į individualizmą, simbolizmą ir sentimentalizmą. Dėl to atrodo, kad galingi, egzaltuoti Maironio žodžiai plaukia iš romantizuojamos praeities, imti lyg ne iš šios dienos žodyno:

Kaip vyrai, be baimės mes stokim į kovą,

Kaip milžinas amžių baisus.

Nors čia Maironis kovoje už tėvynę rodo se-

nųjų protėvių milžinų pavyzdį, bet pati kova, esant tautai suvaržytai ir beginklei, negalėjo būti fizinio ginklo kova. Iš tikrųjų tai kova dvasinėmis ir kultūrinėmis priemonėmis — tikėjimu, mokslu, menu. Nors Jaunimo giesmėj Maironis smerkia tuos, kurie „bėgs nuo kalavijo“, bet šis žodis gali būti imamas kaip simbolis anai veiklai pažymėti. Daugiau Maironis nebeminėjo reikalo imtis fizinio ginklo, išskyrus raginimą „Ginkluota kelkis, Lietuva“ po 1920 metų Vilniaus netekimo, kai jau buvo susikūrusi Lietuvos kariuomenė.

Kovojo už tėvynę ir jos laisvę Maironis svarbesne laiko dvasinę kaip fizinę kovą, evoliuciją svarbesne už revoliuciją. Tatai pagrįsta giliu jo teisybės supratimu, teologinės teisės studijomis apie tiesą ir teisybę. (1903 m. buvo išleista Maironio lotyniškai parašyta disertacija *Praelectiones de justitia et jure*, kur užgriebia ir to meto socialines problemas, pvz., socializmą ir marksistinį komunizmą. Plg. Raseinių Magdę ir libretto Kame išganymas, kur tos problemos poetiškai išreikštos, o jau 1895 m. eilėse Tautos pabėgėliams Maironis pranašavo, kad Lietuva pateks komunizmui; pranašystė išsipildė po 45 metų).

Už revoliuciją, kuri nepalankiom sąlygom galėjo būti ir bergždžia (pavyzdys — 1905 m. revoliucija), Maironis kaip dvasininkas daugiau pasitikėjo Apvaizda, amžinuoju teisingumu, kurs anksčiau ar vėliau pasirodo (pasaulis sukurtas ir palaikomas harmonijos pagrin-

dais), pasitikėjo ir pačios gamtos kaitos dėsniais.

Bet, nors ir kaip dvasiškai kovingas ir ryžtingas už tėvynės šviesesnę ateitį, Maironis pats nekartąėjo ir per tamsią sielos naktį:

Nes ir kaip begyvent ir kentėt be vilties?

Rodos, Dievas užmiršo!..

Kad ne tik Maironiui, bet ir kitiems ano meto kovotojams už tėvynės ateitį teko eiti per tokią tamsią sielos naktį, matyti ir iš poeto pasisakymo eilėse Nepriklausomybę atgavus (1920), kur atgimimas bei laisvė lyginama su sapnu, svajone, dargi be vilties. Bet čia pat atsimenama, kad laisvė buvo skirta ne tiek už meilę, kiek už kančią, kryžių, kurs žadėjo gyvenimą.

Maironis visur ir visur religinį atvejį pri-taiko patriotiniam atvejui. Dėl to ir Jaunoji Lietuva pradedama įžanga, kurioj primenama imperatoriaus Julijono pergalė „in hoc signo“:

O vienok Lietuva

Juk atbus gi kada,

Nes kryžius gyvatą žadėjo.

Net ir Didįjį šeštadienį poetas pataria ne raudoti, bet ramintis, nes jau paskelbti atgimimo laikai ne tik sieloms religine prasme, bet ir tautoms tautine bei patriotine.

Tokie žodžiai labiausiai ir kaitino, į žygius stūmė ano meto Lietuvos jaunimą, net nepaisant jo pasaulėžiūrinių įsitikinimų. J. Tumas taip aprašo savo ispūdį, paskaitęs pirmąją Maironio poemą: „Ar ne Apveizdos ranka ir ta

poema, it mielės, staigiai sukėlusi sustingusioje mano sieloje reakciją, pastūmė mane kaip tik ten, kur galima buvo sutikti kelyj vėją, kurs šalin varo tylą!“ (Jo Maironis Mačiulis, 1924, p. 111).

Iš kur Maironio pranašystė, kad tėvynė atgaus laisvę? Iš dalies tai jau rodė kai kurių slavų tautų sambrūzdis pereito šimtmečio pabaigoj. Bet tada dar buvo „po Lietuvą žiema“, kai erelis, suspaudęs auką nagais, neleido kraštui „nei žodžio nei rašto“. Tikresnis tos pranašystės laidas buvo poeto šūkyje: *Et veritas praevalebit* — Ir vis tiek kada nors teisybė nugalės. Kaip minėta, Maironio poetinė kūryba tampriai susijusi su jo mokslinėmis, sociologinėmis ir teologinėmis studijomis.

Dėl to ir Maironio Apvaizda yra ne tik tėviška, bet ir teisinga. Maldose už tėvynę Maironis kreipias į Aukščiausią kaip į apgynėją nuo priešų. Jau Lietuvos poemoj (Maironio neišleisto, Tumo pirmą kartą atspausdinto 1924 m.) Maironis rašė:

*Geriausias Dieve, atmink ant mūsų
Ir tarp tamsybių parodyk kelią!
Išgelbėk, Tėve, iš globos rusų
Ir duok išvysti šviesią saulelę.
Dieve! Tu vienas tik apgynėjas.
Gelbėk gi sūnus nuo vylių gudo!
Užkaukęs šaltas nakties jiems vėjas
Nors žada dieną, naktimi žudo!*

Ta tėviška malone Maironis tiki ir kaip ir antru himnu tapusioj giesmėj Apsaugok, Aukš-

čiausias, tą mylimą šalį. Ten primenami su-
vargę tėvynės vaikai, kuriems, pagal prarasto
sūnaus istoriją, tėvas visad rodo didesnę mei-
lę, kaip tiems, kurie gyvena ištaigoj.

Be abejo, kova už tėvynę ir jos laisvę ga-
lima ir be religinio jausmo, bet Maironis čia
rémėsi visos tautos aspiracijomis, ir Jaunosios
Lietuvos poemoj jis rodo nuostabų žemaičių
religingumą, kurs nelikęs be pėdsakų ir tauti-
nėj kovoj. Net ir Danutės rauda Mūsų varguo-
se (7 giesmė) primena, kad tikėjimas lietuviui
nelaisvėje buvo viskas ir kad jo netekti galėjo
reikšti — visko netekti, taigi ir vilties tėvynės
laisve.

Viskas keičiasi pasaulyje, ir fizinio pasau-
lio pakitimai gauna atramos dvasiniame pa-
saulyje. Tvirtas griūva, silpnas kelias, kaip sa-
ko liaudies išmintis ar kaip numatyta mums
neperprantamuose aukštesnės galios planuose.

Bet ir paprasti kasdienos pakitimai, vyks-
tą pagal gamtos dėsnius, mums kažką sako
apie apsunkintos dabarties permainą. Mairo-
nio poezijoje dažnas aušros, auštančios dienos,
saulėtekio motyvas. Saulė, pasveikinta gies-
mės žodžiais („mūsų linksmybė“), daug ką
mena poetui dėl ateities: ji neša dieną, kaip
metai laisvę.

Ir kai rodos, kad tamsa taip yra viską su-
kausčius, jog rytas niekad nebeišauš, štai stai-
ga pasirodo pirmieji aušros ženklai, aušra me-
na poetui tėvynės saulėtekį:

Štai rytuose aušra jau teka;

Pabudę paukščiai pagiriais šneka;

Laikai jau mainos: slėgė pikti, —

Nušvis kiti

Lietuvai mūsų tėvynei.

(Vilnius prieš aušrą, 1892)

Ne be pagrindo ir Maironio poezija gavo Pavasario balsų vardą (iki 1930), nes pavasaris tai tas metas, kurs ir „nabašnikus prikelti gali“, o svetimos priespaudos nualinta ir su maža vilties beprisikelti tėvynė tada daug kam ir priminė tą „nabašniką“. Šią gamtinę simbolišką galima pratęsti ir į kitas metų dalis, pvz., žiemą. Ilgos žiemos naktys mena ilgą vergiją, svetimųjų priespaudą. Žiemos ryto (1898) eilės turi ir kitą, perkeltinę prasmę: mūsų jauni vyrai nepaįsysis šiaurio vėjo, jie mesis į veikimą pagal poeto Jaunimo giesmėj nurodytą programą („paimsim arklą, knygą, lyrą“).

Pagaliau ir naktis, kuri su žiema, rodos, turėtų eiti mirties simboliu, Maironiui nėra visko pabaiga, nes ir naktį jis įstengia išvelgti žvaigždę kelio vadovę, kuri jį veda į jo tikslą — tėvynės laisvę.

Tad amžinoji ir tėviškoji Apvaizda, Kristaus prisikėlimas, teisybės pergalė, nuolatinių pakitimų dėsnis gamtoje — štai tie akstinai, kurie ragino Maironį tikėti tėvynės atgimimu, jos laisve. Į poeziją perkelti, įvairiopom jos priemonėm išreikšti, jie ir sudaro Maironio patriotinės poezijos pagrindą.

(Iš spaudai paruoštos knygos

MAIRONIO KŪRYBOS PAGRINDAI)

ATMINIMŲ GALERIJOJ

Šiandieną,
kai mąstau apie Ukmergę,
aš savaime prisimenu seniai mirusius ir palaidotus
[miestus.
Ir nors Ukmergė nėra nei mirusi, nei palaidota,
tačiau kiek tai liečia mane,
tai jina man seniai yra mirusi ir palaidota, tik jos
[mielas paveikslas
nuolat supasi mano širdies atminimų galerijoje.

TARA — RALI

Kai Paul Klee rašė:
mylėti muziką labiau, nei visa kita,
yra nelaimė,
jis iš tikrųjų žinojo, ką rašė,
nes muzika
yra tolygi apsėdimui, nuo kurio
pabėgt negalima:
kiekvienas garsas paima po trupinėlį degančios šir-
[dies, kol vietoje
širdies palieka tiktai liūdnas aidas:
Ta-ra, ra-lia,
ta-ra, ra-li ir taip toliau,
kol paskutinis li su upėmis susilieja.

NES KITO KELIO NĖR

Ak,
tos čigoniškos,
tos širdį plėšiančios rumunų dainos!
Man atrodo,
lyg pačios lygumos dainuotų, vyturėliui
padangėj pritariant.
Šitaip dainuoja tiktai tie, kuriems per maža
pasauly vietos;
kurie iškyla lig dangaus arba užsimuša,
nes kito kelio nėr.

Ak,
tos čigoniškos,
tos graudžios jūsų dainos!

LYG JINAI NEŽINOTŲ

Aš ir šiandieną matau,
maždaug dvidešimt ir dvejiems metams praėjus,
artilėrijos sviedinių apdaužytą
ir pusiau išardytą Rasputino pilį,
su pusiau ištrupėjusiom
pietų kambario freskom,
kurios krito tarp dulkių ant ilgo marmuro stalo;
su seniai išdardėjusiais
prieškariniais langais
ir didžiuliais Rasputino sodais,
kurie snaudė vasaros meto carų rezidencijos,
Petergofo,
pašonėje.
Kažkodėl man tada buvo gaila kariatidės,
kuri laikė įgriuvusį,

aptrupėjusį stogą;
kurį laikė jinai,
vargšėlė!
lyg būtų galima
išlaikyt ir išsaugot
visa tai, ko daugiau išlaikyt nebebuvo galima.
Lyg jinai nežinotų,
kad mes kartą,
anksčiau ar vėliau,
atsigulsim į žemę,
po aukštuoju dangum,
rudenėjant ir ošiant žolei.
Lyg jinai nežinotų,
artilėrijai griaudžiant Rasputino rūmų pašonėje.

HERMANUI

Aš nežinau, kaip tu gyveni,
jeigu tu dar iš viso esi šitame pasaulyje.
Aš ir šiandieną tave prisimenu,
gražų ir baisiai išblyškusį:
toks tu grįžai vieną kartą atgal į bunkerį,
šiek tiek apgydytas,
tačiau pilnai neišgydytas,
nes tuo metu dar nebuvo penicilino.
Ir kažkaip man tada buvo gaila kažko ir pikta,
tartum savo milinėj
būčiau žaizdą nešiojęs.
Gi naktį,
artilėrijai griaudžiant ir žvyruai barškant į šalną,
aš meldžiaus ir galvojau,

kiek sugriauna širdžių netvarkingas laimės troški-
[mas

(aš kalbu apie žemiškos meilės tamsų troškimą,
kurs ne vieną pražudo).

Ir dabar aš, po dvidešimt metų, tave prisimenu,
ir kažkaip man tavęs ypatingai šiandieną gaila.

IDANT DIEVAS TAVE IŠLAIKYTŲ

Septyniolikos metų gražuole!

O,

kaip man baisiai gaila tavęs šiandieną.

Kadangi aš esu išgyvenęs keturiasdešimt penkis me-
[tus,

užtai aš ir žinau,

kaip baisiai greitai prabėga laikas,

ypač tas laikas,

kurs priklauso jaunystei.

Aš nesakau, kad man gaila mano jaunystės:

aš nenorėčiau šiandieną atgal sugrąžinti savo jau-
[nystės

(buvo daug negerų dalykų, kurių šiandieną
prisimint nesinori).

Aš tik norėčiau,

kad tavęs neištiktų visi negeri dalykai,

kurie kartą mane ištiko.

Ir užtai, kai matau tave geriančią alų ir rūkančią
prirūkytoį aludėį,

man tavęs iš tikrųjų darosi baisiai gaila.

Aš nesakau, kad pasauly nebus nusidėjėlių,

kurios atgailos ašarom šluostys Viešpaties kojas.

*Aš tik manau, kad šviesių nusidėjėlių maža
(o! kaip maža šviesių nusidėjėlių mūsų pasauly).
Ir užtai aš prašau, idant Dievas tave išlaikytų
virš tamsių vandenų,
kurie daužo ir griaua krantą.*

NES ŠIO PASAULIO IŠVAIZDA PRAEINA

*Nėr žemėj nieko pastovaus,
nes šio pasaulio išvaizda praeina.
Ir tai yra pradžia kiekvieno liūdesio,
tačiau tai nėra pradžia nusiminimo,
nes liūdesys yra tolygus ašaroms,
kurioms praėjus, daug lengviau gyventi.
O,
žiburėliai!
kurių seniai nebėr aukštų rugių pašonėje.
O,
mėlynos ugnelės!
kurios seniai užgesot su vosilkomis.
Kaip greitai
viskas šioj žemėj pasirodo ir praeina.
Tartum tavo
du švelnūs antakiai,
kuriais laikei kadaise
mane užbūrusi,
kad kartą apsisukus,
mane paliktum ir daugiau nebesugrįžtum,
nes šio pasaulio išvaizda praeina,
kaip rudenėjant paukščių pėdos dangumi.*

SENA DAINELE

**Tie,
kurie gyvens po mano mirties,
bus tokie patys kaip aš
ta prasme,
jog kiekvienas iš jų
turės pradėti savo atskirą gyvenimą gyventi iš naujo,
ir nei praėjusių dienų išmintis,
nei įspėjimai arba pamokymai
negalės jiems padėti nei daugiau, nei mažiau,
kiek tai savo metu man padėjo arba nepadėjo,
arba
dažniausiai
tik šiaip sau įėjo ir vėl išėjo pro mano ausį.
Ir užtai aš šiandieną savaime imu ir prisimenu
baisiai seną ir baisiai baisiai gaudžią dainelę:
Nihil novi sub sole.**

VAKARAS TAIGOJ

Draminis vaizdelis

VEIKĖJAI:

1. **MILTAKIENĖ** — medicinos gydytoja, apie 35 metų amžiaus, buvusi daili moteris. Dabar gerokai sunykusi.

2. **JOSIOS SŪNŪS**: Simutis apie 10 m., Antanėlis 8 metų.

3. **DĖDĖ MIKLIUS** — iš vargo pasenęs, sulinkęs, dusulingas. Apžėlęs ilgais balzganais plaukais. Nuo šalčio apsitūlojęs neaiškaus pavidalo drapanomis, apsiavęs vyžomis ir storai apsivyniojęs skudurais blauzdas. Ant galvos avikailio maukšlys.

4. **BARAKŲ VAIKAI**: Milda, Žibutė, Rasa, Danguolė ir Tadukas. Visi prastais žieminiiais drabužiais. Mergaitės vilnonėmis skarelėmis apsirusios.

5. **SARGYBINIS** — tvirtas, žvalus vyras, gerai šiltais drabužiais apsivilkęs, plačiu odiniu diržu persijuosęs. Kojos apautos tūbais. Ant galvos papacha, avių kailio kepurė. Ginkluotas kariniu šautuvu ir nagaika. Vedžiojasi policinį šunį.

PAŽYMEJIMAS: visų veikėjų kalba ir judesiai prislopinti, lėtoki, išskyrus sargybinių ir atvykusiųjų vaikų būrelį.

PRANEŠĖJAS — gali būti bet kas. Svarbu, kad turėtų melodinę ir moduliuotą balsą.

CHORAS — vaikučių, švelnus, malonus, lyg angelėlių. Jis gieda už scenos.

PRANEŠĖJAS (pasakoja prie uždarytos scenos):

Toli, toli šiaurėj, už aukštų Uralo kalnų, už didelių gražių, šviesių miestų nusidriekęs žiaurusis Sibiras. Tai pati šiurpioji vietovė, kur bolševikai tremia ir žudo nepalankiuosius sau gyventojus.

Toji sritis vadinama taiga. Ten dideli tankūs miškai — be galo, be krašto. Ten ilgiausia, šalčiausia žiema.

Vienoj vietoj didžiuliame plote iškirsta aikštė. Aplinkui nevalytų eglių stulpai. Ant jų keliomis eilėmis apraizgytos aukštos spygliuotų vielų tvoros. Viduje, kaip be ratų traukinio vagonai, eilių eilės barakų — prasčiausi pastatai.

Iš tų barakų, kaip elgetų voros, kasdien išeina į taigos klaikumą tūkstančiai vyrų ir moterų — visokio amžiaus, įvairių tikybių, tautybių ir išsimokslinimo.

Eisena klaiki, šiurpi... Žmonės varomi ir mušami, kaip amžini vergai, kaip pikčiausi nusikaltėliai.

Masės nelaimingų žmonių eina ir eina iš tų barakų. Brenda, pūkštuoja per gilų sniegą, per pusnynų sąvartas. Baisiausias speigas pokši, skaldo menkutes barakų sienas, tvirčiausių medžių stuobrius. Smarkūs vėjai nuolat siaučia. Šaltis, vėjas kiaurai prasiskverbia pro menką apdarą. Gelia kaulus, smaigia krūtinę.

Barakuose irgi šalta, drėgna. Visas vidus apšarmojęs, kaip kalėdinė eglutė, dirbtiniu sniegu nuabarstyta.

Prie vieno iš barakų, kaip didoka šuns būda, pririoglinta pašiūrė. Tai ypatinga malonė. Čia visai atskirai gyvena Bronė Miltakienė ir josios du sūneliai. Miltakienė — gydytoja — slaugo, apžiūri ligonius.

Valandėlę nusikelsim į tą tolimojo Sibiro taigą.

SCENOVAIZDIS:

Pranešėjui baigus, pakyla uždanga. Elgetiška ankšta pastogė. Viskas labai prasta, primityvu. Prastų lentgalių kerėbliškai sukalti baldai: stalelis, suoliukas ir dviaukštė lovelė. Ant stalelio menka žibalinė lempelė. Tamsoka. Kampe maža skardinė krosnelė, šakaliais kūrenama. Viduje tik berniukai. Abu sutūpę prie krosnelės, skarmalais apsikamšę. Šildosi ir purtosi.

ANTANĖLIS: Man baisiai šalta... Uuii...

SIMUTIS: Iš tikrųjų?

ANTANĖLIS: Argi nematai, kad visas drebu? Pakišk daugiau šakalių.

SIMUTIS: Ar daug jų turi? Šiandie niekas neatnešė. Taupyti reikia: nakčiai neužteks. Ir mama sušalusi pareis...

ANTANĖLIS (*labai graudžiai*): Bet kodėl mama taip ilgai nepareina? Aš ir valgyti labai noriu...

SIMUTIS: Tik nepradėk bent žliumbti! Girdėjai, kaip mama sako: „Būk vyras ir kentėk! Jei ištižęs, kaip lepšis, būsi, ilgai neištversi!“

ANTANĖLIS: Taigi... Kentėk... Kai Kūčių vakaras ir taip nieko nėra...

SIMUTIS: O ko gi tu norėtum?

ANTANĖLIS (*svajingai, pasimėgaudamas*): Skanių valgių, šokolado, saldinių... Kad būtų šilta, šviesu ir gražu... Didelė eglutė kampe. Daug mirgančių lempučių... Ir Kalėdų senelis su maišu dovanų...

SIMUTIS: Nieko sau sapnas!

ANTANĖLIS: Ne, ne sapnas! Tikrai taip buvo!

SIMUTIS: Kada gi?

ANTANĖLIS: Mūsų namuose, Lietuvoj...

SIMUTIS: Ir tu gerai atsimeni?

ANTANĖLIS: Labai gerai!

SIMUTIS: Na, tai vaizduokis... Bus tau šilta, malonu...

DĖDĖ MIKLIUS (*tylom, atsargiai pradaro dureles ir kiša galvą. Berniukai nepastebi. Kai prašneka, krūpteli*): Jūs vieni, vaikučiai?

ABU BERNIUKAI (*staiga šokteli, pribėga ir įtraukia į vidų*): O! Dėdė Miklius! Dėdė Miklius!

ANTANĖLIS: Ar nežinai, kur mūsų mamytė? Kodėl taip ilgai nesirodo?

DĖDĖ MIKLIUS (*glamonėdamas berniukus*): Matyt, ambulanse dar. Patys didieji šalčiai dabar. Daug ligonių, daug ir miršta... (*Tartum pats sau vienas*): Sunku ir jai, vargšelei... Nėra vaistų, nėra tinkamos priežiūros. Vien tik motiniška siela gydo ji mus.

SIMUTIS: O kur dabar deda tuos numirėlius, kai taip gilų sniego ir žemė kietai įšalusi?

DĖDĖ MIKLIUS: Kur gi dės, vaikeli. Ar jiems labai rūpi? Sumeta lavonus, kaip pagalius, į plačias malkoms vežti šlajas. Išvelka truputį toliau į mišką. Suverčia į prakastą sniegą. Iki pavasario besipiaudami suėda šakalai, hienos ir vilkai.

ANTANĖLIS: Ir sielų nebelieka? Jas irgi suėda tie žvėrys?

DĖDĖ MIKLIUS: Ką tu čia dabar, vaikeli! Kaip gi taip? Siela yra dvasia. Jos niekas negali nei suėsti, nei sunaikinti. Nebent tik nedorais darbais pats žmogus pražudo savo sielą...

MILTAKIENĖ (*labai pavargusi, šlitinėdama įeina*): Vos bepavelku kojas... Visas kūnas kaip nesusavas... (*Pasiekia lovą ir tuojau sėdasi. Iš lėto atsi-
raišioja nuo galvos vilnonę skarą, nusivelka sunkų
viršutinį apdarą. Kojos apvyniotos vilnoniais sku-
durais. Visi su pasigailėjimu žiūri į ją*).

DĖDĖ MIKLIUS: Tam pragare visų mūsų tokia dalia, mano angele...

MILTAKIENĖ: Be reikalo keli tu mane į padanges. Joks aš angelas. Paprasta gydytoja. Darau, kaip išmanau ir pagaliu.

DĖDĖ MIKLIUS (*pakiliu gilumos balsu*): Kaip gi ne angelas? Jei visi taip vadina, išeina, kad teisybė. Tik per tave išlikau gyvas. Jei ne tavo tokia motiniška širdis, seniai jau būčiau buvęs žvėrimis išmestas.

MILTAKIENĖ: O kaip gi tave turėčiau vadinti? Tu tiek daug padarei ir tebedarai, kad šiek tiek palengvėtų mano ir sūnelių gyvenimas. Štai toji pašiūrė juk tavo darbas? Menka ji, bet daug geriau, negu susigrūdus bendrajame barake gyventi. Baldai irgi tavo padaryti.

DĖDĖ MIKLIUS: Visa tai mažmožis, palyginus su tuo, ką tu man padarei. (*Jis greit dingsta už durelių ir vėl pasirodo su eglute rankoje. Berniukai nepaprastai nudžiugę spokso*): Mano angele, štai parūpinau jums eglutę... O čia va šit (*traukia iš užančio*) kelios žvakutės iš barsuko taukų... Prastos jos, bet vis dėlto žvakutės...

MILTAKIENĖ: Kaip tai? Ką gi tai reiškia?

DĖDĖ MIKLIUS: Nugis, anądien gaudžiai pasiskundei, kad Kūčių vakarą neturėsit nei eglutės, nei žvakučių...

MILTAKIENĖ (*jau atsigavusi, džiugiai pašoka nuo lovos. Apkabina Miklių ir bučiuoja į veidą*): Koks tu geras, dėde Mikliau! Viską atsimeni, nuolat paguodi mane, vaikus...

DĖDĖ MIKLIUS: Visa tai mažmožis...

MILTAKIENĖ: Bet mūsų gyvenime labai ir labai reikšmingas!

DĖDĖ MIKLIUS (*vėl dingsta už durelių ir grįžta su glėbeliu sausuočių*): Aš ir šakalių parinkau. Žinojau, kad nedaug beturit (*deda šakalius prie krosnelės*).

MILTAKIENĖ: Iš tiesų nebeišmanau, kaip tau ir dėkoti? Gal tik Viešpats Dievas atsilygins... Na, vaikai, tuojau į darbą! Statykit eglutę ten, kampe. Kabinkit žvakutes ir uždekit. Gal šviesiau ir linksmiau pasidarys...

DĖDĖ MIKLIUS: O jeigu ir aš prisidėčiau?

MILTAKIENĖ: Prašau, prašau!

DĖDĖ MIKLIUS (*nusivožia nuo galvos savo maukšlį ir krausto iš kišenių*): Turiu kirkužėlių...

O štai va (*vynioja iš skepetaitės*) ir raudonų uogų... su visais kelmeliais...

(*Berniukai ir dėdė Miklius taiso, puošia eglutę. Plėšo nusitvėrę skudurėlius, trauko iš jų siūlus ir raišioja prie eglutės žvakutes, kirkužėles, uogas. Motina triūsia prie krosnelės. Daugiau pakuria. Atraišioja skepetėles, iš jų beria į dubenį uogas, į kitą dubenėlį cukrų*).

MILTAKIENĖ (*sielvartingai, lyg pati sau*): Daug čia nieko neišgalvosiu. Turiu atsargoj džiovintų grybų, brandžių spanguolių ir gal puoduką cukraus. Grybai jau iš ryto pavirinti. Dabar belieka tik pašildyti. Iš spanguolių bus gardaus kisieliaus, nes pasaldintas... Tą cukrų tausoju, kaip geriausią vaistą. Gavau iš vienos savo ligonės, o ji gavo siuntinėlyje iš giminių, pabėgusių į Ameriką... Dėdė Mikliau, gal ir tu prisėstum prie mūsų Kūčių stalo?

DĖDĖ MIKLIUS (*tebesidarbuodamas prie eglutės ir staiga paklaustas, kraiposi, mikčioja, lyg dvejodamas*): Aš?.. Kažin...

MILTAKIENĖ: Tai kodėl?

DĖDĖ MIKLIUS: Gal jau geriau be manęs... O gi, mat, ir kitas dalykas... Bolševikų valdžioj dabar uždrausta švęsti Kūčios ir Kalėdos. Nebent jei kas paslapčiom... Aš čia ne dėl to primenu, kad jau labai bijočiau, bet kad dūšioj graužia... Na, pamanykit: argi ne judošiai? Net mūsų šventės jiems užkliūva. (*Giliai atsidūsta, jausmingai*): Ak... Kažin, kaip dabar mano gimtinėj?.. (*Staiga, labai pagyvėjęs, džiugus*): Vaikučiai, ar jūs žinot, kur Nemunas ir Jurbarkas? Be abejo, kad nežinot. Juk tai gražiau-

sias ir maloniausias kampelis visame pasaulyje! Ten mūsų ūkis. Puikus buvo. Nieko ten netrūko. Naujos trobos, didelis sodas, daug galvijų...

SIMUTIS: O kaip dabar?

DĖDĖ MIKLIUS: Dabar, mano mielas vaikelis? Nugi šitie antikristai viską atėmė, išdraskė... Labai mylėjau tą savo vienkiemį... Dėl to ir į šitą katorgą atgrūdo...

SIMUTIS: Kodėl?

DĖDĖ MIKLIUS: Kodėl? Man labai aišku. Nenorėjau dėtis į kolchozus. Stipriai pasipriešinau. Kvailas aš ar beprotis koks, kad geruoju atiduočiau tą žemę, kurią nuo amžių dirbo ir mylėjo mano tėvų tėvai. Suprantat dabar?

BERNIUKAI (*išplėstomis akimis, be žodžių*).

DĖDĖ MIKLIUS: Ir štai jau dešimt metų... Apsmukau, apžėlau plaukais, kaip senas kelmas. Ir tie plaukai, kaip senų medžių samanos, balzgani jau... O buvo juodi, juodi, kaip Vengrijos čigono. Ak, vaikučiai! Sveikas žvalus vyras buvau. Gražią meilią žmoną turėjau. Ir tokius pat balandėlius, kaip judu dabar...

SIMUTIS: O kur jie visi dabar?

DĖDĖ MIKLIUS: Bene aš žinau. Atskyrė ir išvežė. Skausmas ir vargas pakirto man visą gyvenimą... Ir liga nelemtoji prisidėjo dar. Buvau pritrenktas ir pakirstos eglės užgultas. Kai medkirčiai ištraukė, ilgai gulėjau be sąmonės. Jei ne jūsų motina, mano angelas, jau seniai besikalbėčiau su šventuoju Petru prie dangaus vartų...

MILTAKIENĖ: Stiprus buvai, tai ir nugalėjai ligą.

DĖDĖ MIKLIUS: Taigi, stiprus... Vis tiek likausi palieges ir sutrauktas, kaip tikras senis. Visokie orai jau atsiliepia. Nuolat gelia kaulus ir suka vis sąnarius. Gerų vaistų nėra mūsų ambulanse — štai kas. Gydausi kaimiečių medicina — miško žolelės ir barsukų taukai. Išmokau sibiriečių būdu išvilioti barsukus iš olų ir čia pat nudėti kuoku.

MILTAKIENĖ: Na, tai prašau! Mano stalas paruoštas...

(Ant stalo du dubeniai, pora riekučių juodos prastos duonos ir keli mediniai šaukštai. Berniukai bematant prišoka. Svečias nerangiai, varžydamasis slenka stalo link).

DĖDĖ MIKLIUS: Stovykloj žmonės geri. Na, gi nei iš šio, nei iš to praminė mane: Dėdė Miklius. Tegu sau ir taip vadina, bet tik ne piktuoju... Iš tikrųjų aš Andrius Šulas — Jokūbo sūnus. O-o! Šlovingas ir išdidus buvo mano tėvas... amžiną atilsį jam...

MILTAKIENĖ: Teisingai vadina. Juk tu visiems, kaip tikrasis dėdė. Argi ne tiesa, vaikučiai?

BERNIUKAI: Tiesa, tiesa! Geresnio dėdės mes neturim!

MILTAKIENĖ: Na, ir miklumo tau netrūksta. Apsukrus, nelyginant lapė.

DĖDĖ MIKLIUS: Tik tie sargybiniai, kad juos kur galas... Pikčiausią šunį galima prisijaukinti, bet sargybinių nesužmoninsi. Kas juos tokius ir pagimdė?

(Tuo metu plačiai atplėšiamos durelės. Į vidų įvirsta būrelis vaikų: 4 mergaitės ir 1 berniukas. Visi gieda):

Dėk į ėdžias šieno,
Glėbelį bent vieną.
Taisyk vietą Berneliui,
Meilios Panos Sūneliui.

VISAS BŪRELIS (*sušunka*): Kalėdos! Kalėdos!

MILTAKIENĖ (*jautriai, globstydamą vaiką*): Kokie jūs mieli ir geri vaikučiai... Labai norėčiau pavaišinti, bet...

MILDA: Oi, ne, ne! Nieko mums nereikia!

ŽIBUTĖ: Mes užėjom tik pasveikinti savo mylimąją gydytoją.

MILTAKIENĖ: Dėkui, dėkui! Kad jūs sveiki ir dori pargrižtumėt į savo gimtąjį kraštą!

DĖDĖ MIKLIUS: Ko gi bereikėtų, jei stovykloj visi vaikai tokie būtų. Bet yra didelių padaužų, akiplėšų.

DANGUOLĖ (*svajingai*): Kokia graži jūsų egutė... O mes barake nieko, nieko neturim...

MILDA: Užteks, kad čia pasidžiaugsim!

TADUKAS: Gaila, kad čia maža vietos. Smagiai čiulkinį sutriptomėm!

RASA: Galim nešokę padainuoti. Užteks patrepsėti kojomis ir papliaukšėti delnais.

ŽIBUTĖ: Milda, tu pradėk!

MILDA: Na, tai visi!

Eisim šokt, eisim šokt!
Vilkas grikius sėjo,
Meška užakėjo,
Lapė piaus, briedis kraus,
Šernas grūdus vėtys,
Pelės pils aruodus...

MILTAKIENĖ (*ji ploja ir visi kiti*): Puiku! Labai gražu! Kas jus taip išmokė?

BŪRELIS: Mamos!

DANGUOLĖ: O dabar tegul Tadukas pasirodo su savo šauniaja. Tegul padainuoja!

TADUKAS (*drąsiai, vyriškai*): Galiu! Tik jūs pritarkit!

RASA: Žinoma!

TADUKAS:

Kai aš buvau didis ponas,
Daug puikesnis, kaip čigonas.

MERGAITĖS:

Daug puikesnis, kaip čigonas.

TADUKAS:

Ką norėjau, tai dariau —
Stonioj žirgus uždariau!

MERGAITĖS:

Stonioj žirgus uždariau!

TADUKAS:

Kad aš gaučiau sau mainų
Širvą žirgą ant rainų.

MERGAITĖS:

Širvą žirgą ant rainų...

(*Staiga atplėšiamos durelės. Pirmiausiai įsmunka didelis policinis šuo. Įkandin tvirtais žingsniais įeina sargybinis*).

SARGYBINIS: O kas čia dabar per triukšmas?

(*Visi labai pritrenkti. Ilgoka pauzė. Pantominė scena. Būrelis vaikų pagūžom prasmunka lauk pro sargybinių*).

SARGYBINIS (*rūsčiai ir žiauriai į Miklių*): Ir tu čia, pasmirdėli valkata, veltėdy, apsimetęs ligo-
niu?!

MILTAKIENĖ (*užtardama, nuolaidžiai*): Skauduliai suėmė žmogų. Pagalbos prašyti atėjo...

SARGYBINIS (*sarkastiškai*): Skauduliai... pagalbos... Aš jį pagydysiu! (*Tvoja nagaika per pečius. Berniukai balsu pravirksta*): Marš į savo guolį ir drybsok! (*Miklius pagauna savo kepurę ir pagurom pro duris*): Dėl tavęs, velnio išpera, aš čia turiu per naktis klampoti ir visur ieškoti!?

MILTAKIENĖ: Juk jis nepabėgs: ne toks žmogus...

SARGYBINIS: Taigi, nepabėgs... Visi jie nekalti avinėliai, kol neprisitaiko geros progos. Žinom, pažįstam mes juos! Nėra tokio padaro, kuris nesi-veržtų ir netrokštų laisvės, o žmogus tuo labiau. Paskum kas kaltas? Mes — sargybiniai. O tu, medicška, žiūrėk, kad daugiau joks pašalinis, nors ir mirdamas, čion nesivalkiotų! Pagydyti yra ambulansas. Neužmiršk, nors tu ir medicška, bet nedidelė ponია čia esi. Jei neklausysi, vieną dieną, va, paspirsiu tą tavo šuns būdą, ir turėsi nešdintis į bendrąją baraką. (*Prieina prie stalo, atidžiai tyrinėja*): O kas čia?

MILTAKIENĖ (*ramiai*): Vakarienė.

SARGYBINIS: Taigi, gera vakarienė. Štai grybai, čia uogų kisielius, ten eglutė su žvakutėmis... Ar tik nesi sumaniusi Kalėdų švęsti? Juk gerai žinai, kad visoj Sovietų žemėj eglutės leidžiamos tik per Naujuosius Metus?

MILTAKIENĖ: Žinau, taip ir darau. Argi čia betoli tie Naujieji Metai?

SARGYBINIS (*grasydamas*): Na, na!

MILTAKIENĖ: Berniukams nuobodu: panorėjo anksčiau...

SARGYBINIS: Kad jie nenuobodžiautų, kai tik atšils, surasim ir jiems darbo... (*išdidžiai, kaip tikrasis valdovas, išeina*).

MILTAKIENĖ (*krąpštosi palovyje skrynutėje. Išsiima iš ten kryželį ir Dievo Motinos paveikslėlį. Deda ant stalo*): Na, sūneliai, pasimelskim ir vis tiek valgykim!

SIMUTIS (*labai nusiminęs*): Mamyte, kad gi labai gaila dėdės Mikliaus... Ir tas sargybinis toks baisus... Aš net valgyti nebenoriu...

MILTAKIENĖ: Visko ir visų čia gaila, bet ką gi padarysim. O valgyti vis tiek reikia ir gyventi reikia. Gal gi sulauksim dar laimingesnių dienelių, jei Dievulis duos...

(*Visi atsiklaupia, pamaldžiai persižegnoja ir balsu kalba maldą: „Palaimink, Viešpatie, tas dovanas, kurias turime iš Tavo malonės, ir pasotink mus taip, kaip pasotinai minią žmonių ant kalno. Amen“*. Susėda ir be ypatingo noro valgo).

ANTANĖLIS (*truputį paragavęs grybų*): Aš tik kisieliaus noriu...

SIMUTIS (*pajuokdamas*): O šokolado ir saldinių nebenori?

ANTANĖLIS (*piktai*): Ne, nebenoriu!

MILTAKIENĖ (*i Simutį*): Kas gi tau čia, vaikeli? Iš kur tokie klausimai?

SIMUTIS: Nagi pirma jis net verkdamas norėjo šokolado.

ANTANĖLIS: Meluoja! Nei aš verkiau, nei ko. Mama, jis vis mane užgaulioja ir tyčiojasi.

MILTAKIENĖ: Negerai, Simuti. Antanėlis

jaunesnis, gal mažiau ir tesupranta. Reikia gražiai, broliškai pamokyti, bet nesityčioti.

SIMUTIS: Aš taip ir dariau, kaip mama mokei. Sakiau jam: būk vyras ir kentėk. Jei ištižęs, kaip lepšis, būsi, ilgai neištversi.

MILTAKIENĖ: Labai gerai! O dabar, vaikučiai, aš jums paseksiu pasaką.

(Visi susėda ant lovos krašto. Berniukai iš šonų. Motina apkabina, glausto).

ANTANĖLIS: Mama, tik ilgą, ilgą ir gražią pasaką.

MILTAKIENĖ: Taip: ilgą ir gražią. Visa tai buvo Lietuvoj, kur mes visi gimę ir augę. Atsimenat tą kraštą? Dažnai pasakojau...

ABU BERNIUKAI: Atsimenam! Gerai atsimenam!

MILTAKIENĖ: O tą eilėrašį tebemokat?

SIMUTIS: Kokį, mama?

MILTAKIENĖ: Lietuva brangi...

ABU BERNIUKAI: Mokam!

MILTAKIENĖ: Katras pasakys?

ABU: Aš! Aš!

MILTAKIENĖ: Gerai. Abu pusiau. Antanėli, tu pradėk!

ANTANĖLIS *(giliu jausmu)*:

Graži tu, mano brangi tėvyne,

Šalis, kur miega kapuos didvyriai:

Graži tu savo dangaus mėlyne!

Brangi: tiek vargo, kančių prityrei.

Kaip puikūs slėniai sraunios Dubysos,
Miškais, lyg rūta, kalnai žaliuoja;

O po tuos kalnus sesutės visos
Graudžiai malonias dainas ringuoja...

SIMUTIS (*nekantraudamas*): Jau pusė! Dabar aš!

MILTAKIENĖ: Tu, tu!

SIMUTIS (*taip pat jausmingai*):

Ten susimąstęs tamsus Nevėžis,
Kaip juosta, juosia žaliąsias pievas;
Banguoja, vagą giliai išrėžęs;
Jo gilią mintį težino Dievas.

Kaip linksma sodžiuos, kai vyturėlis
Jaukiai pragysta, aukštai iškilęs;
Ar saulė leidžias, ir vakarėlis
Ramumą neša, saldžiai nutilęs.

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai!
Ne veltui bočiai tave taip gynė,
Ne veltui dainiai plačiai išgyrė!

MILTAKIENĖ: Iš tikrųjų graži Lietuva. Laimingai gyvena žmonės. Visi ramūs, darbštūs. Dideli turtingi miestai. Daug gražių namų. Viename iš tokių labai meiliai gyvena tėvas su motina ir du berniukai... Tokiais pat vardais... Tik daug jaunesni: Simutis šešerių metų, o Antanėlis ketverių...

ANTANĖLIS (*staiga*): Mama! O kur mūsų tėvelis dabar?

(*Ivyksta pauzė. Motinai suskaudo širdis, suvilgo ašaros. Stengiasi nepasirodyti vaikams, bet josios balsas graudesnis*).

MILTAKIENĖ: Kur jūsų tėvelis? Juk pasakojau... Jis priverstas buvo palikti savąjį kraštą... Kažkur klaidžioja dabar tolimose šalyse...

SIMUTIS: Ar galėtų parašyti mums laišką, kaip kiti kad rašo?

MILTAKIENĖ: Galėtų, kodėl gi ne! Jeigu... *(klumpa savo žodžiuose)* jeigu gyvas tebėra... Ir jeigu...

SIMUTIS: A pasakyk, mamyte, kodėl mus ir daugelį kitų ištrėmė ir taip baisiai kankina?

MILTAKIENĖ: Kodėl?.. *(Ilga pauzė. Motina tartum nesusigauja. Berniukai žiūri, akis išplėtę, ir nekantriai laukia)*: Nagi girdėjot, ką dėdė Miklius pasakojo?

ANTANĖLIS: Tai Miklius. Jis turėjo didelį ūkį, daug galvijų... Bet mes?

MILTAKIENĖ: Mes?.. Mes pasipriešinom užgrobikui. Kovojom dėl savo laisvės ir nepriklausomybės!

SIMUTIS *(staiga pašoka, smarkiai pakeltu balsu)*: Mama, tu pasakojai, kad yra Dievas, kad Jis labai geras, teisingas ir galingas...

MILTAKIENĖ: Taip, sūneli, yra Dievas!

SIMUTIS: Tai kodėl nenubaudžia tų užgrobikų, jei mes nekaltai kenčiame?

MILTAKIENĖ: Dievas nėra toks peštukas ir pikčiurna, kaip barakų vaikai. Nubaus, visus nubaus, kurie neteisingi ir skriaudas kitiems daro...

(Ilga pauzė).

MILTAKIENĖ: Dabar pasimelsim, vaikeliai, ir — gulti. Jau vėlu...

ANTANĖLIS *(stipriai nusitvėręs už rankos,*

stabdydamas): Ne, ne, mamyte! Tu nebaigei dar tos pasakos.

MILTAKIENĖ: Ryt, sūneli... Ryt baigsiu pasaką...

ANTANĖLIS: Bus apie gerąjį Kalėdų senelį, apie jo dovanas, apie puošnią eglutę, spalvotas elektros lemputes?..

MILTAKIENĖ: Bus, apie viską bus...

ANTANĖLIS: Oi, kaip graži ta pasaka!

(Visi pasimeldžia ir sugula. Užpučiamas žiburyš. Pašiūrėj tamsu. Iš lėto leidžiasi uždanga. Tuo tarpu choras tyliai, švelniai gieda):

Tyliąją naktį balsas sugaudė —
Piemenys, kelkit: Dievas užgimė.
Greitai renkitės ir bėkit,
Į Betliejų paskubėkit
Sveikint Viešpatį.

SAULĖS SPINDULĖLIS

*Spindulėlis saulės, vakarop atklydęs,
ant manosios plunksnos taip ilgai nežais.
Neturiu žirgelio svetimoj arklidėj,
kuo pas tave jėsiu su laukų žiedais?*

*Spindulėlis saulės bus žirgelis mano,
o dangaus mėlynė — vieškelis platus.
Svetimoj padangėj, kur dienas gyvenom,
amžiams grįš jaunystės sapnas įstabus.*

*Spindulėlis saulės manęs nepaklauso, —
su svajonių paukštėm pas tave skrisiu.
Vakaro šešėlių pilnos pilnos dausos,
o ant tavo skruostų saulę atrasiu.*

DRAUGAMS

*Ateikite, mano jaunų dienų draugai,
naujos vilties pavasarių žydėjime
ir praeitį prikelkite, nes saulės čia mažai,
čia ilgesys toks didelis anų dienų
ir tų takų, kuriais kadaise ėjome.*

*Ateikite ir jūs kalbėkite ilgai
apie jaunystės praeitį neramią.
Gal valsų sukuriuos ir vėl apsvaigs beržai,
kaip kad tada už sodų gegužinėj
iš džiaugsmo verkė žemė*

POPIERINĖ ROŽĖ

*Ak, širdis apsąla nuo akių ir grožio,
ir tiki, kad širdžiai džiaugsmo surasi,
kad čia ne vitrinų popierinė rožė,
tik žiūrėt iš tolo baisiai taip graži.*

*Bet kai dvasios turtų skrynią tik pravoži
ir randi tuštybę vien tik, dievaži,
vėl akyse stovi popierinė rožė
be sielos gyvybės, nors ir kaip graži.*

DIEMEDŽIO PAUNKSMĖJ

...Nes Beatričės esame neteikę,
Ir apie jąją pasakytas žodis
Toks magiškas, jog verkti verčia skaudžiai.

DANTE ALIGHIERI

I

*Tarp saulės ir žiedų širdis nutilo
Šviesių dienų brangiojoj mano draugėj,
Ir į dausų ramybę ji pakilo,
Išsyk įėjus ten nedrąsiai, baugiai.*

*Dabar menu, ką slėpė man tas žodis,
Kurs mirė ant skausmingų josios lūpų:
Gyvenki mūsų laime pasiguodęs
Ir neieškok kitos, kuri greit trupa.*

*Dabar jaučiu pavasario gyvybę,
Kurios ji gėstančion širdin man lieja
Iš ten, kur dausos saulėmis sužibė.*

*Dabar matau: pavasaris vėl žydi,
Ir saulės dienos iš tenai parėjo,
Iš kur jos žvilgsnis mano žingsnį lydi.*

II

*Ar tai tiesa, kad jos nebematysiu, —
Kaip brangią dovaną buvau ją gavęs, —
Ir atskyrimo kryžkelėm nuklysiu,
Iš šios dalios nebeišsivadavęs?*

*Nekartą aš girdėjau žodį skaudų:
Tai argi ji viena tėra pasauly?
Gal ne! bet ar gyvent jausmu apgautu,
Laimingąjį vaidint melu, apgaule?*

*Ir jei širdis tuo radiniu brangiuoju
Atsigrožėti žemėj negalėjo,
Dabar žinau: dėl to tik jos nustojau,*

*Kad skaistesne žvaigžde dausojo ji šviestų
Ir taip spindėtų, kaip dar nespindėjo,
Ir spinduliais savin man taką tiestų.*

III

*O, meilės žodi ir žavi paguoda,
Kurių iš josios pilno grožio sėmiau:
Pavasaris sutirpdė šaltą gruodą,
Kai man likimas ją pažinti lėmė.*

*Kaip likti nūn be jos to švento grožio,
Tos saulės, kur visas dienas nušviestų?
Be josios žvilgsnio gėsta, vysta rožė,
Be žodžių — žodžiai lūpose išblėsta.*

*O, kad neklupčiau šioj lemties kelionėj
Ir kad niekingai meilė nepragaištų,
Tikėsiu jos begaline malone:*

*Tos visos mintys, kur tik jai aukoju,
Malšindamos širdies grėsmingą maištą,
Vis sies mane su grožiu prarastuoju.*

IV

*Ar tik dėl to buvau pamilęs grožį,
Kad po palaimos tiek kančios turėčiau?
Padėjau širdį tarp skaisčiausių rožių,
Ir mirė ji tarp mirusių erškėčių.*

*Esu toli nuo jos, skaudžioj vienatvėj,
Ir visos dienos kaip šešėlis slenka;
Jos tartum elgeta, kurs vargsta gatvėj,
Tegavęs išmaldai gal plutą menką.*

*Bet širdyje man dega atminimas,
Kurs kaip liepsnelė žiba tamsią naktį,
Iš jo, jaučiu, nauja palaima imas.
O, kad ji taką prarastą nušviestų,
Kad vėl širdis gyvybe imtų plakti
Ir eičiau jon taku, lyg saulėn tiestu.*

V

*Ir tamsią valandą žeri tu saulės
Man iš dausių tų, spinduliais nušviestų:
Nėra tokios nakties visuos pasauliuos,
Kuri užslėpti man tave galėtų.*

*Mane vis lydi tavo šventas žodis,
Kuriuo čia žemėj ištvermės linkėjai,
Ir jis, kaip skydas audroj pasirodęs,
Pridengia nuo mirties šiaurinio vėjo.*

*Neperlauš švento ryžto jokios jėgos,
Kol tu tvirtybės man į širdį liesi,
Kol, pergalės sparnais manin atlėkus,
Pridengsi, kad nemirtų, ko linkėjai,
Suprasti duosi, kad kovojam dviese,
Brangi tamsioj naktyj šviesos nešėja!*

VI

*Aš gerbsiu tavo vardą skaistų, tyrą,
Nepaliestą kaip skaisčią ryto gėlę,
Kad jį girdėčiau tartum džiaugsmo lyrą
Tarp užmo, kurs užgaust ją pasikėlė.*

*Mane tu visad mokei lygaus kelio
Ir kryžkelių vylingas gaires skirti,
Geriau nujausdama ir tą nedalią,
Kuri skaudesnė būtų gal už mirtį.*

*Tavęs ieškosiu aš žvilgsniu dėkingu,
Nukelsiu širdį į tą saugią vietą,
Kur jai ramybės su tavim nestinga.*

*Tenai kartosiu tavo šventą vardą,
Gera atminęs tai, kas juo žadėta:
Kad meilės kilnumu širdis gyventų.*

VII

*Mane ji grėžė nuo nykaus pasaulio,
Nuo jo tuščių daiktų daugybės:
Ji buvo man, kuo ir gėlėms ta saulė,
Negailinti gaivinančios gyvybės.*

*Visi daiktai dėl josios man niekingi,
Kai aš į ją visom mintim įaugau:
Kas būtų man, be jos, kada nors dingę,
Ar kas vertesnio dar yra, ką saugau?*

*Ir rodos man, lyg į mane ji žvelgtų,
Kaip motina į kūdikį kad žvelgia:
Kad jam vienam jos akys susitelktų.*

*Taip lygiai visos mano sunkios mintys
Į vienui vieną ją tesusitelkia
Tik viena ją žavėtis ir ramintis.*

VIII

*Ją sutikau aukštesnės galios siųstą,
Kad mano taką saulėn ji ištiestų,
Kad tai, kuo buvo skūstasi, nuliūsta,
Jos grožyje ir meilėje išblėstų.*

*O, šviesios valandos, nūn likę skaudžios,
Ir nors į liūdesį jūs išmainytos,
Dar spindit tartum rasos tylios, gaudžios,
Kai jas ant lapo virkdo aukso rytas.*

*Kiekvieną mano žygį, mirksnį, mostą
Pašventina brangusis atminimas,
Kuris našlaičiui ašarą nušluosto.*

*Kūrybos galios man per ją tik reiškias,
Iš jos ramybė ir paguoda imas,
Per ją tik meilės paslaptys man aiškios.*

(Iš spaudai paruošto rinkinio
DIEMEDŽIO PAUNKSMĖJ)

Krivio ir Emantės dialogas iš poetinės dramos
„EMANTĖ“

KRIVIS:

Ak, Emante,
Per šią šventę
Mūs gyvleidžių dievų
Apsvarstyki,
Pamastyki,
Kas tau skirta amžinų.

EMANTĖ:

Senas Krivi,
Meilė mirė,
Ir teliko pelenai.
Mano mergiška svajonė
Jų pilkuoju šydu plonu
Uždangstyta amžinai.

(Po valandėlės)

Pasaka man meilė rodės;
Kanklių muzika jo žodis;
Jo akių ugnis — aušra.
Aš žydėti joj norėjau,
Bet išpustė dalia vėjai.
Štai naktis ir dykuma.

KRIVIS:

Juodą naktį

Žvaigždėms degti —
Amžinųjų ištarmė.
Kai sprendimo širdis ilgis,
Kraują džiūstantį suvilgys
Jų malonė, lyg drėgmė.

EMANTĖ:

Jeigu jauną
Ažuolyną
Nusiaubė karšta ugnis,
Ar tenai
Kas augt mėgina.
Ar beaugs ten kas iš vis?

KRIVIS:

Naktį giliai
Tyliai, tyliai
Nusileis į jį rasa.
Atsigaus jo šaknys vėlei,
Prasikals vėl atžalėlės,
Sužaliuos veja visa.
Amžiai rodo,
Jog po bado
Vėl ateina pilnuma;
Vėl pavasariu pražysta
(Pasipuošusi jaunyste)
Net žiliausioji žiema.

EMANTĖ (tyliau ir nuolankiau):

Senas Krivi,
Meilė mirė,
Ir teliko pelenai...
Kai paukštelis giesmę gieda,
Jie mane ir mano gėdą
Tepalaidos amžinai.

KRIVIS (*griežčiau ir įtikinančiai, bet kartu su pranašišku didingumu*):

O, ne! Gėlės
Pilnavidurėlės
Aug iš skausmo pelenų.
Amžinų dievų pagalba
Tu išskirsi žemės kalbą
Šnabždesyje ažuolų.

Kas savi,
Kas svetimieji,
Tu suprasi širdimi;
Kur vilioja bangos niūrios
Nuo krantų tėvynės jūros
Ir ko ilgisi jauni;

Ir kad toliai
Jaunų brolių
Ilgesių neužgesins,
Tol, kol, žemėn įsikibę,
Žvilgsnį įbedę beribėn,
Pėdsakų joj neįmins.

(*Abu, Krivis ir Emantė, tyli. Emantė sėdi po egle. Krivis pamažu grįžta prie aukuro*).

SUŠVISKI

*Apmirę glūdi po sniegu pakalnės.
Upeliai snaudžia po sidabro tiltais.
Nuplikę medžiai styri apšerkšnoję.
Dangus kaip švinas gaubia žemės kalinius,
ir blanksta sieloj ilgesys nuvilts,
ir džiaugsmo žiedus šalčio kvapas novija.*

*Bet štai saulutė šypteli pro debesius,
į sniego baltį lieja šiltą auksą,
aušrom nudažo dangų, žemę, orą —
ir švinta širdys palaimingu stebesiu,
ir džiaugsmo šventės tikis susilauksią,
kai puoš Kūrėjui rožėmis altorių.*

*Vai, Tėve mūsų, dangų-žemę valdąs,
maloniai šyptelk kenčiančiai tėvynei
ir mūsų širdžiai sugrąžinki viltį —
dangun tekyla vėl dėkingos maldos,
ir mum tremtiniam, kur svajingai minim ją,
ant jos krūtinės leiski vėl sušilti...*

BALTIEJI TOLIAI

Šviežio sniego plotai.
Vėžės mįslę neša.
Mintys paukštėm veržias
gintis jų per amžius...

Baltos begalybės,
gal tas jūsų skaistis
mano tyliai sielai
mena kažką šviesų —

švitus ir žydėjus,
vytus ir užgesus
ir palikus sieloj
virpulį aušrinį?

Trokšta atgaivinti
puokštę perlarasę,
ilgis sniego balčio,
žvilgiais kyla saulėn.

Kaista, ką išvydus
skaistų, begalinį —
mintys paukštėm veržias
gintis jo per amžius...

SKRYDŽIO GALAS

*Slėny raudą lieja vėjas.
Juodas šilas gūdžiai ūžia,
ir su lūšnos dėjais siejas
viesulo sugniužę lūžiai.*

*Erdvės pilnos snaigių svaigio:
mirkšniui atsiranda, sklenda;
šokio nepabaigę, staigiai
tolin mielo gando skrenda...*

*Vėjau, neramuoli broli,
snaigės, švelniakasės sesės!
skriskime namolei tolin,
ten, kur veržias drąsios dvasios!*

*Lėkime svajot į plotį,
kilkime į aukštį paukščiais,
lenkim sau sparnuotą klotį!
Sapnas gal išauš čia aukščiau.*

... ..

*Betgi veikiai, snaigės, baigias
jaunas mūsų valios kelias.
Vėjas dar apsvaigęs steigias;
tik nebdaug karaliaus galios.*

*Žemė žavi, šaukia jaukiai,
išsiilgus paiko vaiko,
ir kerai apniaukę traukia
į pakalnių klaikų tvaiką.*

*Vėjas glūdi kritęs. Rytas.
Saulė verčia šilti smiltį.
Snaigės ištirpytos. Kitos
vėl bandys pakilt į viltį.*

SAVAS KAMPAS

*Grižtu namon — ir kambarėly
varpeliais mintys skamba vėlei:
kai gatvėj kojos tau sušlampa,
puiku turėti sausą kampą!*

*Metu aš paltą ir kepurę.
Aplink daiktai patvirkę niūri.
Na, niekis! Gerti gavo lempa.
Šviesu turėti savo kampą!*

*Turėki šeimininkę dosnią —
štai malkos — ir įkinkė krosnį.
Ir rojum kambarėlis tampa...
Tuoju puoš svajonių gėlės kampą...*

*Prie krosnies sėduos. Kojos šyla.
Genu šalin rytojaus bylą —
metu tikrovės kelią klampų —
turiu tylos daržely kampą.*

*Akis primerkia. Traukias lubos...
Dangun sidabro šaukias triūbos...
Dausų angoj sušvito rampa —
regiu stebuklų ryto kampą...*

AUKSAS IR SNIEGAS

*Po tyro sniego svajingą plotą
patvindė saulė aušrinį tvaną,
tirpyto aukso išbūrė maną,
naktų ilgųjų tamsoj svajotą.*

*Širdis nustebus geismu plevėna,
kad užsimesti man būtų duota
tą auksasniegį šviesos apklotą,
tą tyrą svają!.. O, Dieve mano!..*

*Bet, žemėj gimęs, esu aš žemė.
Ne man tas baltis aušrinių tyrų,
ne man švytėti tirpytu aukso...*

*O vis tik dvasią visad neramią
nejau pririšiu pakalnėj tvyrot?
nejaugi saulėn svajom nešauksiuos?..*

DAR NĖRA VIEVERSĖLIO

*Einu laukais. Dar drėgnas telkšo sniegas.
Erdvėj tylu. Nyku aplinkui, tuščia.
Kažkur gaidys prarėžė tylą rūščių.
Štai varna dar. Vėl šaltas tvylo miegas...*

*Ir laukiu aš... iš sapno kad pabusčiau.
Stebuklu gal pražis užburtos jėgos —
vėl vieversėlio čiurlens upelis bėgas,
ir augmenys žaliuot ir augt sukrus čia.*

*Bet nečiurlena vieversėlio dainelė,
ore nevirpa jo žvali gyvybė,
nežvilga džiaugsmas, perlais nusagstytas.*

*Vien tyliai niūkso švinaspalvis rytas,
ir tuščios erdvės liūdną jausmą kelia,
ir varva lapai, ašarom sužibę.*

*Tai — tuščias namas dykumoj beribėj,
kuriam vaikučių čiulbesys užgesęs,
kuriam šiušena vien vaiduoklių dvasios...*

PIRMASIS VIEVERSĖLIS

*Anksti. Tylu.
Aukštyn maldoj kylu
giedot širdies bylų
Giedram, Kurs guodžia.
Jo spindulys,
aušrinis šiurpulys,
rasom ją nuvalys
nuo žemės suodžių.
Bet kas gi tai?
Ten, mėlyje aukštai,
krikštolai byra štai
plonon taurėn
blizgiais karoliais,
ir atgarsys išvien
tyrom aušros gelmėm
čiurlena toliuos...*

Tai jis, tai jis,
pirmasis vieversys
aušros daina ausys' —
pakvipo gėlės,
ir vėl žmogus
kalėjime pabus
toks tyras ir skaistus,
kaip vyturelis.
Ne, negaliu
dainelės spindulių,
skambių dausos gėlių,
dangau, dangau,
aš neklausyti!
Jie kvepia, alda tau
kaskart šviesiau, svaigiau,
stebuklais švyti...

Atleiski man,
kad nuo Tavęs iš ten
savan žeman kraštan
grįžtu aš, Tėve,
ir štai seku
dausių aidų taku
ir toly palieku
maldos sidabro rievę;
nes ši daina,
kukli ir dyvina,
Tavos garbės pilna,
rasos garsais
šviesiau Tau alda,
ir aš skrendu su jais
Tavęsp, ir jie pakeis
Tau mano maldą...

AR PRAŽIS?

*Nutirpo sniegas nuo kalvų.
Varnėnas kriaušėj klieda.
Klajot pakalnėm taip gaivu,
beieškant pirmo žiedo.*

*Pavasaris ateis, išgins
toli žiemos pelėdą
ir žemėj šylančioj įmins
kvapsningą savo pėdą.*

*Jis nusijuoks — ir štai, ir štai
žvaigždutės pievoj rieda,
saulutė džiaugiasi aukštai,
ir vieversėlis gieda.*

*O ar pražis žmogaus širdis,
kurią tulžis pasėdo?
ar sugiedos ir ar nušvis
karštuoju meilės žiedu?*

*O gal ten liks (mąstyt gūdu)
niūri žiemos pelėda,
ir žmogui bus lankų žiedų
ir vieversėlio gėda...*

ILIUZIJĄ

*Saulė glosto seną girią.
Svyra slaikios beržų šakos.
Takas teka, kaip upelis.
Žalias skliautas gaubia tylą.*

*Kyla vėjas. Medžiai siaudžia
graudžią giesmę, tokią jaukią...
Traukia ji į laisvą tolį,
kolei miršta ryto mėly.*

*Vėlei gūsis. Auga staigiai.
Svaigią plačią bangą gena.
Mėna... ką? Už medžių mūro
jūra, mūsų jūra šniokščia!*

*Trokščiau bėgti. Ten — atkalnėj
švelnią aukštą kopą rasiu.
Drąsiai jon! ir saulės aukse
plauksiu slankiai į nirvaną...*

*Mano Dieve! kaip čia gera!
Dera kiaurą dieną snausti,
austi svają, burti klotį,
duoti kūnui posilsėlio...*

*Smėlio klodas — švelnūs miltai.
Šilta, šilta... Taip malonu!..
Ponai, betgi jūron metas!
Gretos, gretos krykščia, tranka!*

*Ranką duoki! Nūn — į mūšį!
Lūši, banga, neužliesi!..
Dviese linksma! Na, į gelmę!..
Kelme, slopstu... Visa sukas...*

*Rūkas dingsta — ir tikrovė
stovi priešais, nykiai šiepias.
Stiepias medžiai. Vėjas siaudžia
graudžią giesmę. Man, tremtiniui...*

TAI — TU

*Pusnakčio dangų žvaigždynai puošia, kaip dieviški
[rašmens,
akį žavi spalvom, mintį svaigina prasme.
Tyli mįslingai pasaulis, niekur nė kvapo, nė garso —
laukia prigludus dvasia — paslaptį dangūs ištars...*

*Ilgu, taip ilgu našlaitei, veržias iš nykio į Viską:
gal jis visatos gelmėj žaibu priešamžiu sutviks.
Ach, tai laiminga ji būtų, Didų pasiekusi Galą,
ir neramus ilgesys dvasion nebgrįžtų atgal...*

*Tyli mįslingai pasaulis—rodos, kas tvinsta ir plinta
į begalybių gelmes — tyliai tolyn, vis tolyn...
Rodos, didinga Gyvybė — slaptinga krūtinė — kvė-
[puoja;
rodos, kas plasta aplink — kužda, klausyki, tyloj...*

*Amžių Valdove Didžiasis, bilki, prabilki į sielą!
Te tavo balsas širdin liejas iš rojaus šalies.
Tu, kurs slaptinga grožybe alpinti širdies nesiliauji,
savo man veidą nudenk — man pasireišk pagaliau.*

*Tyli mįslingai pasaulis. Ir štai jo siaubingą bedugnę
spangiai nuplieskia Mintis — himnu nuaidi dangum:
„Kūdiki mano sukurtas, mano ugnies kibirkštėle,
vėlei tu ieškai manęs, ieškai tolybėj. Kodėl?*

*Žvelki į savąją sielą — rasi ten švytinčią mintį;
žvelki aplinkui, visur mintį gali atpažint.
Visa — ir tu, ir pasauliai — didinga mintim tau lieps-
[noja.*

Ji atsispindi tavy, bet ji ne tavo. Kieno?“

*Tyli mįslingai pasaulis. Nutilo ir nerimas mano.
Rodos, aplinkui tamsu — siela nušvitus. Iš ten!
Saule Mintis spinduliuoja virš rojaus aukštybių
[šventųjų.
Žiba dvasia kibirkštis, gėrisi, kužda: Tai — Tu!*

(Iš paruošto spaudai ATSIMERKUS rinkinio:

1946 metų eilėraščiai).

RAIBUMYNAI

Meno kūrėjų pasaulis kai kam iš tolo regisi — lyg prakilniame soste tviskantis, pavydėtinu pranašumu viliojantis, žvaigždėtu blizgesiu žėrintis. Betgi ir tame spindulingu pagarbumu apgaubtame veide pasitaiko kartais gana kasdieniškų raukšlelių, trivialių brūkšnelių. Juk ir menininko pėda remiasi į tą pačią purviną žemę, ir jo gomurys alksta tos pačios duonelės, nors jo akių vyzdžiai dairosi po padebesius ir vaizduotės čiulptuvai mėgina išikibti į žvaigždynų pasostę. Žemiško žmogaus buitis tuo itin įdomi, kad ji turi dvi puses: šventinę ir pašukinę...

* * *

Vienas žymokas ir save gerbiąs autorius, iš minkštaširdžio leidėjo iškaušęs pusę honoraro avansu, žadėtą rankraštį atidavė kitai leidyklai ir susigrėbstė antrą atolą. Pirmojo piktokai suburnotas, rašytojas išdidžiai numojo, tiesiog piktindamasis tokiais medžiaginiais priekaištais:

— Gėdykis, žmogau! Dėl to liekno šimtelio dar meno kūrėjui galvą kvaršinti! Argi nesupranti, kad kūrybos vertė jokių pinigų neapmokama? Ir ką manai? Gal už kokio šimto me-

tų prieš mano vardą visa Lietuva galvas lenks,
kaip prieš V. Kudirką! O tu dabar, lyg aklas
kurmis, mane dėl smulkaus pinigėlio dar žo-
džiais gnaibai. Gėdykis iš tikrųjų!

* * *

Sykį vieno rimto poeto giminaitis, savo
namuose svečio paklaustas, kodėl to poeto
knygų jo lentynose nesimato, žvarbiai atkirto:

— Nė vienos jo knygos neturiu!

— Ir kodėl? Nemėgsti ar susipykai?

— Visai ne tas, — išmaningu šypsniu
krestelėjo galvą šeimininkas. — Juk suprask,
jis man giminė, tai — būtų tiesiog gėda, kad aš
jo knygas dar turėčiau pirkti! Jo pareiga —
man savo knygas dovanų duoti, visas su auto-
grafiniu parašu. Tegu svetimi perka jo veika-
lus, o ne aš! — atkakliai trinktelėjo žodį už-
baigdamas.

Svečiui knietėjo tuoj atsiliepti, bet jis savo
aštroką mišrą nuriijo tylom: negražu vaišėse,
už skobnių sėdint ir midų vyną girkšnojant,
patį šeimininką kritikuoti. Betgi vis dėlto iš-
drįso bent trumpą klausimėlį klustelti:

— O ar patsai, taip gražiai prasigyvenęs,
daug ką esi poetui dovanų davęs?

— Ne, aš gi knygų nerašau, tai ką aš jam
dalysiu!

* * *

Garsiojo Pasaulio lietuvių sostinėj gyvena
vienas pusredaktorius, arba, puikiau tariant,

kultūrinio skyriaus redaktorius, kuris didžiujasi, kad jokios lietuviškos knygos niekada nepirkęs — visos pačios jam į lentynas ateinančios. Pasitaikė kartą, kad jo skyriui buvo atsiųsta knygos recenzija. Autorius žinomas ir nepeikiamas, jau virš tuzino knygų išleidęs, bet tam redaktoriui parūpo, kaip tą knygą perskaityti jos nepirkus. Leidykla už jūrų, kitame žemyne — jei paprašysi atsiųsti, labai ilgai užtruks, be to, laiškamams į užsienį ir pašto išlaida brangesnė. Tad redaktorius apsisprendė gudriau: parašė recenzentui, gyvenančiam prie Atlanto, kad knygą atsiųstų jam paskaityti — kitaip negalįs recenzijos spausdinti. Recenzentas, ką gi darys, nusiuntė, nors pasiraukęs, nes knyga juk redaktoriaus vietovėje irgi pardavinėjama, ir kaina tokia neaukšta. O tas veikalas buvo toks, kad paskiau — gavo premiją...

* * *

Pastarasis įvykis išpopuliarino meno ir visuomenės santykį ir leido pažinti vieno menininko gyvenimiškos nuovokos dimensiją.

Šaunus ir veržliai nusiteikęs menininkas buvo tiek draugiškas, kad eiliniui meno mėgėjui, savo pažįstamui, suteikė protekciją įsiričiuoti į profesionalų menininkų draugiją. Žinoma, žmogus liko dėkingas. Ta proga šaunusis kūrėjas pasirodė tiek neišdidus, kad teikėsi apsistoti svečiu pas tą mėgėją. Ir taip jam ten patiko, kad nuo rudens lig pavasario apsiliko namų draugu — už ačiū vaišintis ir miegoti, ir

salione pobūviauti (nors jo paties pajamos gerokai riebesnės už šeimnininko). Ką gi darys tas neseniai į menus išvėstasis? Negi pasirodys toks ilgaveidis, kad gabųjį kūrėją iš namų išprašytų? Su žmona pasitaręs, mėgino bent per kalėdines šventes ketvertui dienų išdumti kitur — nuo mielojo svečio pasprukti. Betgi grįžęs rado jį tarpdury belaukiantį: girdi, pasiilgęs, poniaskaniau pietus išverdanti. Dabar tasai žmogelis svarsto paskutinę galimybę: reiks namus parduoti ar ką?

* * *

Trūkstame savos švietimo ministerijos, trūkstame ir įstatymų, kurie globotų mūsų autorius savame kieme. Pas mus, tur būt, iš visų meno kūrėjų — rašytojų luomas labiausiai apsipratęs su jų turto pasinaudojimais, net nė ačiū neištariant.

Na, į sceną einantiems su literatūrinio teksto skaitymu ar deklamacijomis gal Bendruomenė turėtų dar primokėti honorarą ir ačiū tarti (taigi, ne autoriams), nes ši mūsų visuomenės kultūrinio ugdymo bei pramogų sritis yra ir taip mirtina mažakraujyste merdėjanti.

Bet žiūrint į spaudą, kuri yra gana gausi ir gyva — reiktų jau kiek rimčiau pasisakyti. Laikraščiai (arba ir vadinami žurnalai), persispausdindami kurio autoriaus kūrinį, turėtų jausti pareigą bent jam ačiū tarti, jei jokio užmokesčio neišgali suteikti. Gyvųjų rašytojų,

esančių šiapus uždangos, adresai nesunkiai surandami — redakcijose, jų kolegų tarpe, pagaliau Bendruomenės centre. Kūrėjas, paprastai, ne tiek honoraro godus, kiek nori būti informuotas, t.y. bent žinoti, kas ir kur jo darbu pasinaudojo. Apsišvietusioje visuomenėje tas savaime suprantama.

Itin neatleistina, kai autorių, dar gyvų ir čia pat kur nors netoliese gyvenančių, raštai perspausdinami rimtose knygose, patiems kūrėjams nei sveiks nei dėkui nepasakius. Viena, tai yra kultūros darbuose storžieviško nekultūringumo ženklas. Antra, juk sąžiningam kultūrinio darbo žmogui iš esmės yra labai svarbu su autoriumi susižinoti, jo kūrinį dedant į kokią knygą: gal autorius vėlesniu laiku yra padaręs svarbių pakeitimų, t.y. kūrinį patobulinęs, gal antraštę pakeitęs etc. Vien tik mirusieji netobulėja, o gyvųjų darbai laiko tėkmėje vis dailinami, pataisomi — tobulumui nėra ribų. Todėl grynas nesusipratimas naudotis, pavyzdžiui, netobula, pasenusia eilėraščio redakcija, kai yra geresnė. Tik reikia susisiekti su autoriumi.

Šis žodis ypač taikintinas mokyklinių vadovėlių sudarytojams. Labai gerai, kad jie naudojami mūsų rašytojų grožine kūryba. Bet, regis, ne visuomet pasitaria su gyvaisiais autoriais, kurių darbais pasinaudoja, nepaprašo jų sutikimo, nepadėkoja jiems. Žinoma, nė galvon netoptelia tokia mintis, kad panaudotų dalykų autoriams būtų dar ir knyga pasiunčiama.

Lukštas

M Ū S Ų   A U T O R I A I

JONAS AISTIS (g. 1904.VII.7 Kampiškės dv., Aukštosios Panemunės vls.) — eilėraščių knygos: **Eilėraščiai**, **Imago mortis**, **Intymios giesmės**, **Užgesę chimeros akys** (valstybinė premija), **Poezija**, **Be tėvynės brangios**, **Nemuno ilgesys**, **Pilnatis**, **Sesuo buitįs** („Aidų“ premija), **Kristaliniam karste**, **Poezija** (rinktinė); straipsniai ir apybraižos: **Dievai ir smūtkeliai**; atsiminimai: **Apie laiką ir žmones**; redagavo: J. Baltrušaičio poeziją, Lietuvių poezijos antologiją (su A. Vaičiulaičiu), K. Binkio Lyriką.

VYTAUTAS ALANTAS (g. 1902.VI.18 Sidabrave, Naujamiesčio vls.) — novelių rinkiniai: **Artisto širdis**, **Tarp penkių ir septynių**, **Ant siūbuojančios žemės**, **Svetimos pagairės**; romanai: **Pragaro prošvaistės**, **Tarp dviejų gyvenimų**; dramos veikalai: **9 dramos veikalai**, **Buhalterijos klaida**, **Aukštadvaris**; straipsnių rinkinys: **Žygiuojanti tauta**; monografija: **Antanas Vanagaitis**.

DR. S. ALIŪNAS (žiūrėk: Aloyzas Baronas).

LEONARDAS ANDRIEKUS (g. 1914.VII.15 Barstyčiuose, Mažeikių aps.) poezijos yra davęs šiuos rinkinius: **Atviros marios**, **Saulė kryžiuose** (premijuota) ir **Naktigonė**.

O. B. AUDRONĖ (g. 1913.VI.25 Brokaraistėlės k., Merkinės vls., Alytaus aps.) reiškėsi periodikoje eilėraš-
čiais ir apysakomis; eilėraščių rinkinys: **Beržų pasakos**.

ALOYZAS BARONAS (g. 1917.XII.12 Vabalninke, Biržų aps.) — novelių rinkiniai: **Žvaigždės ir vėjai, Ant-
rasis krantas, Valandos ir amžiai, Saulės grįžimas**; roma-
nai: **Debesys plaukia pažemiu, Užgesęs sniegas, Sodas už
horizonto, Mėnesiena, Vieniši medžiai, Lieptai ir bedug-
nės** (premijuotas), **Vidurnaktis** (leidžia Nidos Knygų
Klubas); humoristinių eilėraščių rinkiniai Dr. S. Aliū-
no parašu: **Valerijono lašai, Trejos devyneros**; apsakos
vaikams: **Mėlynį karveliai**; kitos knygos: **Šviesa ir kelias**
(prel. J. Albavičiaus biografija), **Šv. Antano parap. ap-
žvalga**. Angliškai: **Lithuanian Quartet** (su kitais) ir **Foot-
bridges and Abysses**.

EDUARDAS CINZAS su savo kūryba ligi šiol yra
reiškęsis tik periodikoje.

ALEKSANDRAS NAPOLEONAS DIČPETRIS (g.
1933.VI.13 Kaune) reiškėsi tik periodikoje ir turi paruo-
šęs spaudai apysakų rinkinį.

JUOZAS EIGINTAS — slapyvardis, pridengiąs mūsų
mokslininką lituanistą, šįkart šičia pasirinkusį beletristi-
nę formą žaismingai apibūdinti Vilniaus katedrai.

ALFONSAS GIEDRAITIS (g. 1913.II.3 Harrison,
New Jersey, JAV) — eilėraščių knygos: **Sielos nuorašas**
ir **Dainos apie laisvę**.

ANTANAS GIEDRIUS (g. 1892 m. Lukšių k., Jurbarko vls., Raseinių aps.) pradėjo spausdintis jau 1917 m. ir yra prirašęs daugybę knygų vaikams ir suaugusiems, kurių dalis dar tebėra rankraščiuose.

PR. DOM. GIRDŽIUS (g. 1903 m. Jurbarko vls.) kol kas reiškėsi periodikoje, bet turi paruošęs spaudai novelių rinkinį **Perdžiuvę vėputiniai** ir eilėraščių rinkinį **Simanas Adomas Kristijonas**.

JURGIS GLIAUDA (g. 1906.VII.4 Tobolske) — poema: **Broliai**; eilėraščių rinkinys: **Ave America!**; romanai: **Namai ant smėlio** (premijuotas), **Ora pro nobis** (premijuotas), **Šikšnosparnių sostas** (premijuotas), **Raidžių pasėliai**, **Ikaro sonata**, **Agonija**, **Aukurai stabams**; novelių rinkinys: **Gėstanti saulė**.

KOTRYNA GRIGAITYTĖ (g. 1910.VII.26 Būdežerių k., Vilkaviškio vls.) kaip poetė ir beletristė reiškiasi nuo 1927 m. Poezijos rinkiniai: **Akys pro vėduoklę**, **Paslaptis**, **Rudens sapnai** (premijuotas); novelių rinkinys: **Veidu prie žemės**.

ALGIRDAS GUSTAITIS (g. 1916.X.5 Pečerske, Morigilevo gub.) prirašęs bent šešetą knygų, kurių rankraščiai likę Lietuvoje. Išleistos knygos: **Tarp Šveicarijos ir Danijos**, **Algis Trakys ir taksiukas šleivys** (dvi dalys).

IRENA JOERG (g. 1922.III.20 Kaune) — autorė romano **Taika ateina į slėnį** ir novelių rinkinio **Laimės ieškotojai**.

JUOZAS ALMIS JÜRAGIS (g. 1917.X.3 Baltkalnio k., Laukuvos vls., Tauragės aps.) — autorius eilėraščių knygos **Tolimieji mirazai**.

JUOZAS KRALIKAUSKAS (g. 1910.X.9 Kreivonių k., Žiežmarių vls., Trakų aps.) — novelių rinkinys **Septyni kalavijai**, apysaka **Urviniai žmonės**, romanai **Šviesalange**, **Titnago ugnis** (premijuotas) ir **Mindaugo nužudymas** (premijuotas).

ALGIRDAS LANDSBERGIS (g. 1924.VI.23 Kybartuose) — su beletristika dalyvavo kolektyviniame leidinyje **Proza**, romanas **Kelionė** (premijuotas), novelių rinkinys **Ilgoji naktis**, dramos **Vėjas gluosniuose**, **Penki stulpai turgaus aikštėje** (premijuota).

STASYS LAUCIUS (1897.X.11 Kelmėje, Raseinių aps. — 1965.VI.15 Chicagoje, JAV) — eilėraščių rinkiniai **Satyros**, **Pirmoji banga**, **Po pilkais debesėliais**, poemos **Vytauto karžygiai** ir **Respublika**, dramos **Kelias iš pelkių**, **Žydinti žemė**, **Signalas**, **Ponios Žydrienės bendrabutis** (visos šios premijuotos), **Laisvės keliais**, **Ugninis ratas**, **Apsukrus vyras**, vienaveiksmių sceninių veikalėlių rinkinys **Raudonoji melodija**.

PRANAS LEMBERTAS (g. 1897.IX.28 Eiciūnų k., Paežerėlių vls., Šakių aps.) — eilėraščių rinkiniai **Saulėtekiai** ir **Baltija šaukia**.

AGNĖ LUKŠYTĖ (g. 1920.X.23 Subačiuje, Panevėžio aps.) novelių yra spausdinusi periodikoje.

DANA MICKUTĖ - MITKIENĖ eilėraščius spausdina periodikoje (rinkinio **Džiaugsmas nepražydes** rankraštis dingo Lietuvoje).

BALTICUS NAUSEDA (g. 1940.VIII.7 Kaune) yra ištraukęs į tekstų rašymą amerikiečių televizijai, taip pat yra rašęs ir lietuvių spaudai.

PETRONĖLĖ ORINTAITĖ (g. 1905.II.18 Liepalotų k., Būblelių vls., Šakių aps.) — eilėraščių rinkiniai **Vingių vingiai**, **Dirvonų dukterims ir šulinys sodyboj**, poemos **Tafilė nuo Kražantės** ir **Viligailė**, novelių rinkiniai **Iš sostinės**, **Jurgučio pieva**, **Marti iš miesto** ir **Grožvylės meilė**, romanai **Paslėpta žaizda** ir **Daubiškės inteligentai**, atsiminimų knyga **Ką laumės lėmė**, knygos vaikams **Kišio lūpa**, **Žirgonė ir Gailė**, **Lietuvos keliu**, **Mano švilpa**, **Viltrakių vaikai** (premijuota).

ALDONA PRIŽGINTAITĖ ligi šiol reiškėsi daugiausia Sydnėjaus lietuvių (Australijoje) literatūriniame gyvenime — literatūros vakaruose ir minėjimuose — ir periodikoje.

BRONYS RAILA (g. 1909.III.10 Plaučiškių k., Rožalimo vls., Panevėžio aps.), reiškėsis literatūroje iš jaunumės, dalyvavęs „Keturių Vėjų“ ir „Trečio Fronto“ sambūriuose ir anuomet išleidęs eilėraščių rinkinį **Barbaras rėkia**, vėliau atsidėjo daugiau žurnalistikai ir davė publicistinių raštų rinkinius **Tamsiausia prieš aušrą** ir **Iš paskendusio pasaulio**, o daugiau literatūrinių — **Laumių juostą** (leidžia Nidos Knygų Klubas).

ALĖ RŪTA (g. 1915.XI.3 Petrapilyje) prisistatė pirmiausia eilėraščių rinkiniu **Be tavęs** ir novelių rinkiniu **Likimo keliu**. Po to daugiau atsidėjo didžiajai prozai: apysaka **Duktė**, romanai **Trumpa diena** (premijuotas), **Broliai**, **I saulėtekį**, **Motinos rankos**, **Priesaika**, **Žvaigždė viršum girios**, **Kelias į kairę** (premijuotas), naujausias eilėraščių rinkinys **Gyvenimo lašai**. Nidos Knygų Klubui yra pažadėjusi romaną ir novelių rinkinį.

BENEDIKTAS RUTKŪNAS (g. 1907.IV.29 Pazūkų k., Pušaloto vls., Panevėžio aps.) — eilėraščių rinkiniai **Eilėraščiai marėse**, **Gyvenimo tvanas**, **Sparnus man meta paukštės**, novelių rinkinys **Nuodėmės**. Vertimai: S. Zweigo **Marija Stuart**, Z. Harsanyi **O vis dėlto ji sukasi**, C. Brentano **Istorija apie narsuolį Kasperį ir gražuolę Onytę**.

DANGUOLĖ SADŪNAITĖ - SEALEY (g. 1931.XI.18 Amalių dv., Kauno aps.) — poezijos rinkiniai **Vasaros medžiuose** ir **Kai tu arti manęs**. Vertimai į anglų kalbą: S. Zobarsko **Brolių ieškotoja** ir kt.

M. M. SLAVĖNIENĖ (g. 1908.IV.22 Pilotiškių k., Gudelių vls., Marijampolės aps.) — poezija ir proza reiškėsi periodikoje ir išleido eilėraščių rinkinį **Po svetimu dangumi** (su M. Mažeika).

ALFONSAS ŠEŠPLAUKIS (g. 1909.IX.10 Linkuvoje, šiaulių aps.) — eilėraščių rinkiniai: **Vyturėlis**, **Pavasario saulėj**, **Kelionė**, **Laukų liepsnos**, **Sacra Via**, **Sužeistas medis**, **Metų vingiai** (rinktinė), jo redaguotosios antologijos: **Marijos žiedai**, **Marijos žemė**, poezijos vertimų rinkiniai:

Goethės rinktinė poezija, Šilerio baladės, Šilerio Giesmė apie varpą, Aušros žvaigždė, Šekspyro sonetai, Pasaulinės poezijos antologija, prozos vertimai: B. Bjoernsono Solbako Sinėvė, H. Federerio Viena naktis Abrucų kalnuose, W. Scotto Kventinas Durvardas, P. Doerflerio Kai dar motina gyveno, G. Hauptmanno Dorotėja Angermann (su J. Šalteniu), Šekspyro Hamletas ir kt.

VLADAS ŠLAITAS (g. 1920.IX.27 Rusijoje) — eilėraščių rinkiniai **Žmogiškosios psalmės**, **Ant saulėgražos vamzdžio** (premijuotas), **Be gimto medžio**, **Antroje pusėje** ir **Širdies paguodai**.

JUOZAS ŠVAISTAS (g. 1891.III.18 Rokiškyje) — apysakų ir novelių rinkiniai ir romanai: **Šilkinė suknelė**, **Naujan gyveniman**, **Meilės vardu**, **Rašau sau**, **Siela lagamine**, **Paskutinį kartą tave klausiu**, **Petras Širvokas**, **Eldorado**, **Trys žodžiai**, **Knygnešių pėdsakai**, **Žiobriai plaukia**, **Jo sužadėtinė** (premijuotas), stilizuotų pasakų rinkinys **Aukso kirvis**, atsiminimų knyga **Dangus debesyse** (leidžia Nidos Knygų Klubas), vertimai: Dostojevskio **Nusikaltimas ir bausmė**.

LAIMUTIS ŠVALKUS (g. 1919.VII.26 Žaliosios Lančos k., Salako vls., Zarasų aps.) — eilėraščius ir prozas dalykus spausdina periodikoje; atskirai išleistas draminis dalykas **Didžioji auka**.

ALFONSAS TYRUOLIS (žr.: Alfonsas Šešplaukis).

ELENA TUMIENĖ (g. 1920.III.16 Šilalėje, Tauragės aps.) — eilėraščių rinkinys **Karaliai ir šventieji**.

MYKOLAS VAITKUS (g. 1883.X.27 Gargžduose, Kretingos aps.) — eilėraščių rinkiniai: **Margumynas**, **Šviesūs krislai**, **Liepsnelės**, **Nušvitusi dulkė**, **Vienatvėje**, **Nuošaliu taku**, **Aukso ruduo**, **Sidabro šerkšnas**, epika: **Laimė**, **Genijus ir meilė**, **Upytė**, **Brėkšta**, beletristika: **Iš įvairių pasaulių**, **Auštant**, **Rytmečio žygiai**, **Čirikšas siaube**, **Tvanas**, dramos veikalai: **Žvaigždės duktė**, **Vilnius mūsų**, **Žaibas ir mergaitė**, satyra: **Rakšties rakštys**, atsiminimai: **Mistiniame sode**, **Keturi ganytojai**, **Su Minija į Baltiją**, **Baltijos gražuolė**, **Šiaurės žvaigždė**, **Per giedrą ir audrą**, **Nepriklausomybės saulė** (leidžia Nidos Knygų Klubas), vertimai: Chaignono **Meditacijos**, Augustino **Išpažinimai**, operos **Romeo ir Džiuljeta**, **Mignon** ir **Trijų karalių meilė**.

T U R I N Y S

<i>J. Aistis</i> — Mano giminės giesmė, Abejonės	5
<i>V. Alantas</i> — Šventaragio vaikystė Padysnio pilyje	9
<i>Dr. S. Aliūnas</i> — Veidai ir vardai, Kultūros krizė, Kur bėga šešupė, Seniau ir dabar	44
<i>L. Andriekus</i> — Kunigaikštis Gediminas	47
<i>O. B. Audronė</i> — Išeinate, Dobilai, Sugrižki, Vieš- patie, New Yorkas, Tetos, Ne Elizabeth	57
<i>A. Baronas</i> — Dabartinė amerikiečių literatūra	63
<i>E. Cinzas</i> — Viena direktoriaus diena	83
<i>A. N. Dičpetris</i> — Sunkios pupos, kaimynai ir kiti	121
<i>J. Eigintas</i> — Vilniaus katedra	139
<i>A. Giedraitis</i> — Mano tikėjimas, Amžinybėn palydint, Malda	149
<i>A. Giedrius</i> — Pesimizmas	152
<i>P. D. Girdžius</i> — Trenkti džentelmenai, Filoso- — fijos daktaro akiniai	162
<i>J. Gliauda</i> — Ptolemėjo sistema ir socialistinis realizmas	178
<i>K. Grigaitytė</i> — Vėlių takas, Nerimas, Žemė, Negaliu prigyti	202
<i>A. Gustaitis</i> — Pasivaikščiojimas	204
<i>I. Joerg</i> — Stebuklas	214
<i>J. A. Jūragis</i> — Fronto naktys	224
<i>J. Kralikauskas</i> — Tigras kremta grotas	229
<i>A. Landsbergis</i> — Alyvmedis prie kryžkelės	267
<i>S. Laucius</i> — Palikusiai sesei, Pirmoji perkūnija, Nerimas, Amžinas vaizdas, Draugų tarpe, Pirmasis čekis, Žiburėlis, Subuvime, Paguoda	277
<i>P. Lembertas</i> — Tau, sesute, Benamio dalia, Tėvynės drobės, O, Nemune, Peisažas, Vakaris	287
<i>A. Lukšytė</i> — Sūrus vanduo užlieja akis	292
<i>D. Mickutė - Mitkienė</i> — Maldos nebaigus,	

Žirgas, Auksinės aguonos, Mano meilė, Hollywoođo lakštutė, Drebulė	312
<i>B. Nauseda</i> — Paskirtis	317
<i>P. Orintaitė</i> — Trys saujos smėlio	337
<i>A. Prižgintaitė</i> — Gintaro karoliai, Minutė, Brangenybių dėžė, Lino žiedas	339
<i>B. Raila</i> — Rašytojas iš teatro	342
<i>G. Velička</i> — „Ateinančios ir nueinančios mintys“	347
<i>A. Rūta</i> — Manau, kad vasara	364
<i>B. Rutkūnas</i> — Susimąstymai, Ant nežinios kran- to, „Dvi saulės, Niekas negirdi, Daina, Poetai miršta, Nemirsiu	368
<i>D. Sadūnaitė-Sealey</i> — Eilėraščiai, Taikos hie- roglifai	373
<i>M. M. Slavėnienė</i> — Lorelei, Lasijandra, Be- rowra Bay, Mūsų motina, Zapyškio bažny- čia, Tas šauksmas	376
<i>A. Šešplaukis</i> — Maironio patriotinės poezijos pagrindai	381
<i>V. Šlaitas</i> — Atminimų galerijoje, Tara-rali, Nes kito kelio nėra, Lyg jinai nežinotų, Hermanui, Idant Dievas tave išlaikytų, Nes šio pasaulio išvaizda praeina, Sena dainelė	389
<i>J. Švaistas</i> — Vakaras taigoj	395
<i>L. Švalkus</i> — Saulės spindulėlis, Draugams, Popierinė rožė	412
<i>A. Tyruolis</i> — Diemedžio paunksmėj	414
<i>E. Tumienė</i> — Iš poetinės dramos „Emantė“	419
<i>M. Vaitkus</i> — Sušviski, Baltieji toliai, Skrydžio galas, Savas kampas, Auksas ir sniegas, Dar nėra vieversėlio, Pirmasis vieversėlis, Ar pražis?, Iliuzija, Tai — Tu	422
Raibumynai	433
Mūsų autoriai	439

